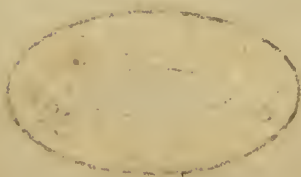

DE
GROOTE SCHOUBURGH
DER
NEDERLANTSCHEN
KONSTSCHILDERS
EN
SCHILDERESSEN.

O P D E

TITELPRINT.

DE KONSTGODES vervoert door yver
Verbeelt de Konftzucht van den Schryver
Die zig geen moeite en vlyt ontzag ;
Om naam en roem der Konftenaren ,
Die door den tyd verduiftert waren ,
Op nieu te stellen in den dag :
Noch dit de Leerjeugt konde weig'ren
Die op hun spoor ten Konftberg fteig'ren.

Men ziet haar driftvuur aangesteken,
Den snellen TYD zyn feizfteng breken
En wederhouden in zyn loop ,
En zynen vluggen gang beteug'len ,
Door 't fnuiken van zyn' snelle vleug'len.
De Beelteniffen over hoop
Geworpen worden , voor het knagen
Der wormen , rustig wech gedragen ;

Op dat de Kunstjeugt die mocht fieren ,
Met palm , en groenende Laurieren ,
Of voerenze op naar d'Eeuwigheit.
Dan mag de Nyd haar gal uitbraken.
De blinde onwetenheit dit wraken ,
Haar is een vaste glans bereit.
Daar zy voorheen gedaalt in 't duifter ,
Steets pralen met vernieuden luifter.

DE
GROOTE
SCHOUWERGH
DER
KONSTSCHILDERS
EN
ALERESEN

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

DE
GROOTE SCHOUBURGH
DER
NEDERLANTSCHÉ
KONSTSCHILDERS
EN
SCHILDERESSEN.

Waar van 'er veele met hunne Beeltenissen ten
Tooneel verschynen , en hun Levensgedrag en
Konstwerken beschreven worden : zynde
een vervolg op het Schilderboek van
K. V. MANDER.

HET I. DEEL.

'T welk zyn aanvang neemt met het Jaar 1466, en vervolgt
met die Konstschilders, welker geboorte in dien
tusschentyd tot het Jaar 1613. voorgevallen is.

D O O R

ARNOLD. HOUBRAKEN.

DEN TWEEDEN DRUK

*Van veele Drukfouten gezuivert en met Nieuwe Registers
voorzien.*

IN 'sGRAVENHAGE,

BY { J. SWART, C. BOUCQUET, } 1753.
          E N
          M. GAILLARD. }

Aan de

B E M I N N A A R S

Van de

SCHILDERKONST, KONST-
OEFFENAARS en LEERLINGEN.

M E C E N A T E N van de Kunst,
Konstaankwekers door wier gunst
Kunst en Konstenaren leven:
Koefteraars van dezen schat,
Die een dierbaar goet bevat
Dat die oeffening komt geven,
Daar zy levend in 't verstant,
't Recht begryp der dingen plant:

Vond uw Konstgenegen oog,
Als het wikte, of als het woog,
In een Konstwerk naar de Reden
Vergenoegen; daar 't penceel
Met Natuur stryft op 't Tafreel,
En des Hemels wonderheden
In de Schepselen verspreit,
Ziet door 't Konstpenceel verbreit;

Gy hebt meerder reden thans,
Nu dit werd des nyv'ren Mans
U een oegft van Tafereelen,
Daar des makers geest in speelt
Door zyn pen aan u verbeelt;
Om uw zucht hier door te streelen,
Daar een yder voort gebracht
Staat te pronk in volle kracht.

KONSTENAARS die moeite en zweet
Daaglyks aan uw werk besteet
Om uw Konst in top te stieren;
Hier verschynen op een Ry
Konstenaren zy aan zy
In hun Beeltnis, met Laurieren
Van onwelk' ren roem op 't hoofd,
Die noch Tyd, noch Wangunst rooft.

Dit moet u een spoor zyn, om
In vrou Pallas Heyligdom
Daar nooit vadzige aterlingen
Maar het yv'rig echte krooft,
Door dat yvervuur gerooft
Met gerekten hals indringen;
Daar de Weldaad van haar troon
Reikt aan elk verdienden loon.

Klimt den Konstberg rustig op,
In uw yver. Op den top
Staan de blinkende Laurieren;
Die door moeite en zweet gerooft,
Na verloop van tydt het hoofd
Van den overwinnaar sieren.
Vestigt hier op uwe hoop.
Kunst is maar voor zweet te koop.

En gy KONSTJEUGT die het zoet
Van de Konstvrucht smaakt, hou moet.
Valt die vrucht zomwyl wat bitter
In 't verkrygen zwicht maar niet;
Niemant kryg' hier aan verdriet,
Zoo hy worden wil bezitter
Van zyn oogwit en zyn wensch,
't Doelwit van den veegen mensch.

Span den boog van uw verstant,
Val met onvermoeide hant,
Steeds aan 't werk met lust en yver,
Op het spoor en voorbeeld van
Menig braaf en wakker man,
In de Konst; die van den schryver
Wort op zyn Tooneel vertoont,
En met eer en roem bekroont.

D'een verstrekt een baak in Zee:
D'ander wyft een goede ree,
Daar zy volgen d'een na d'ander
Op den SCHOUBURG kleen en groot,
Yder by zyn Jaargenoot,
Op het voorbeeld van VAN MANDER:
Daar verhaalt word wie door kunst
Drongen in der Vorsten gunst.

Hebt gy zucht en wetenslust?
Elk tooneel is toe geruft
Tusschen 't spel, in stee van Reyen,
Met vertogen die 't verstant
Zeker leiden met de hand,
En ten steylen konstberg leien,
Op een gladde en effen baan,
Door den Leidsman eerst begaan.

Zyt g'een onbedreveling
In des waerelts wisseling
In den SCHOUBURG zult gy leeren,
Hoe gy u op 's waerelts vloed
Dragen moet in tegenspoed:
En uw driften zult beheeren.
Als u 't luk gelyk een bal
Toerolt, denk, 't is 't los geval.

Laat geen luiardy of waan
Door gewoonte u kleven aan.
Laat uw leidstar niet ontglippen
Uit het oog in volle zee
Daar gy dobbert naar de ree.
Myd dees twee gevreesde klippen
Daar gy schipbreuk lyden kont
En uw hoop zien gaan te gront.

Die zig in zyn eigen oog
Kleen verbeeld zig nooit bedroog:
Maar die te ydel zig vermeten
Konst en leyding te verstaan,
Zullen als 't 'er komt op aan
Schand'lyk toonen niets te weten.
Al wie zig op waan betrouwt
Op te zwakken grontsteun bout.

Gader als de nyvre By,
Uit deez' letterlekkerny
Voorraad voor de Wintertyden:
Of gelyk de Mieren doen,
In het prilste van 't faizoen.
Wil geen moeite of arbeit myden,
Voor gy hebt de nuttigheit
Tot uw voordeel opgeleit.

AL DOENDE LEERT MEN.

OP DEN
GROOTEN SCHOUBURGH
DER
SCHILDEREN
EN
SCHILDERESSEN,

Geficht door den Kunstryken Heer

ARNOLD HOUBRAKEN.

O *Schilderleerling, dien de hant
Des meesters leit, om uw verstant
Te scherpen, en de kunst te leeren,
Die d'edele Natuur braveren
En wezens stellen kan in 't licht,
Tot lust en voedsel van 't gezicht:
ó Schilderleerling, lees de bladen,
Waar in gy ziet de brave daden
Der Kunstenaren, hier genaemt,
En al de werrelt door befaemt.
Hier staan voor u verbeelt naar 't leven,
En door de nyvre pen beschreven
De Schilderhelden, welke naam
Heeft s'lof gegeven aan de Faam.
Hier ziet men RUBBENS en VAN DYKEN
Met hunne tafereelen pryken,
In Vorstenhoven hoog ge-eert,
Daar hun geen haat of wangunst deert,
Hoe*

*Hoe wrokkende, hoe zeer verbolgen.
Men ziet, hoe later geesten volgen
Op dien doórluchten heldendraf.
Hun naam verydelt doot en graf,
En leeft in weerwil van de tyen.
Hier maken ernst en boerteriyen
Een mengeling van zuur en zoet,
Tot een verpozing voor 't gemoedt,
Dat zich vermeit in 't een en 't ander.
Dus hout HOUBRAKEN 't spoor van MANDER,
En van SANDRART, en van DE BY,
En schaft ons keur van lekkerny.
Ook geeft hy lessen waart te hooren,
Voor dien de Kunst heeft uitgekoren
Tot haren lieven voesterling,
Die voedsel van haar hant ontving.
Maar hoe zyn veder is te loven,
Nogh gaat haar zyn penceel te boven.*

D. VAN HOOGSTRATEN.

D E.

Houbrakens redte geeft ons uit zijn penfelen,
Giet weder in een beemt van fchoone tafereelen.
De Zoon, om 3 Vaders roem te heffen koos in top,
Recht hem een Zegebeest van onurzaam kover op.

D. van Hoogstraaten

DE

GROOTE SCHOUBURGH

Der

NEDERLANTSCHÉ

KONSTSCHILDERS

En

SCHILDERESSEN.

'T S al van oudts af in gebruik geweest, dat men de Beeltenissen van Mannen, die in Wetenschappen en Konsten boven het gemeene Volk uitstaken, in marmor of metaal heeft opgerecht, om der zelve gedachtenisse onuitwiffelyk te maken: hunne namen, en bedryven op duurzaam Perkament, tegens den verflindenden tyd geboekt: en hunne Afbeeltzels op Tafereelen gemaakt, opgehangen; op dat die den Nakomelingen, tot verwonderinge, en spoor tot navolginge verftrekken zouden.

De waarheit van dit gezeide is zoo zonneklaar, dat niemant daar bewys toe vorderen zal: noch ook der Edele Schilderkonst, vergeleken met de Beelthouwery en Schryfkunst, daar omtrent den voorrang betwiften; wyl zy boven dien Beeltenissen en andere dingen der zichtbare natuur, met zulk een levendigen zwier, natuurlyke koleur, en gevolglyk met onvergelykelyk meerder vol-

I. DEEL.

A

maakt-

maaktheit, en daar al het andere maar als dootverf by te gelyken is, weet na te bootzen.

Overzulks is het niet om te verwonderen, dat de Schilderkonst in zoo groote achting is geweest, in die tyden en plaatzen daar de Wetenschappen en Konsten het hoofd opstaken, en het vernuft en de vlyt der deftige Mannen, door eere, en belooninge (de ware Voedsters van de zelve) wierden gespoort, en opgewakkert. En van hoe groot eene waardy de Schilderkonst oulings by de Grieken geschat is geweest, blykt uit deze voorbeelden. Attalus, anderen zeggen, Ptolomeus, boodt den Konstschilder Nicias voor een zyner Tafereelen, daar Ulysses op afgebeeld stont, 60 Talenten, dat is zesendertig duizent goude Kroonen, doch dees weigerde 't zelve te verkoopen; maar gaf het Athenen, zyne geboortestad, ten geschenk. Dezelve Attalus gaf voor een stuk Schildery van Aristides (volgens getuigenis van Plinius) 100 Talenten. Ook schilderde Asclepiodorus twaalf beelden van Goden, en Mnason gaf hem 300 *Minen* voor yder der zelve.*

Zelf in later tyd getuigt gemelde Plinius, *Dat Julius Cæsar van Timomachus den Byzantiner heeft laten schilderen de beelden van Ajax en Medea, om in den Tempel van Venus de Teelster opgehangen te worden, en hem daar voor betaalt 80 Talenten.* Eyndelyk, wat hoogagting men oulings voor de Schilderkonst had, zal uit Demetrius blyken. Deze gestoort op die van Rhodus, om dat zy een verbond hadden aangegaan met zyn vyand Ptolomeus: dat zy ge-

dood

* 3600 *Minen* zilver voor de 12 Geschilderde Godebeelden maaken naar de uitrekening van zommigen 63000 gulden.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 3

dood hadden Alcinus den Epiroter, een wakker Krygshelt: dat zy een fchip hadden aangehouden met een ryke lading, hem van zyn Huisvrouw Phila toegezonden, en het zelve aan Ptolomeus verzonden; kwam met zyn krygsmacht voor die vefting, met voornemen om de zelve door vuur en zwaard te verwoeften. Wat gebeurt'er? de belegerden zenden gezanten, om hem te fmeeken, dat hy niet hen, die misdaan en fulks verdient hadden, wilde verfchoonen, maar alleen een Konftftuk van JALCHUS: om welk op te maken, PROTOGENES van Caunus bezig was. Demetrius beluft, gaat dit Konftftuk bezien, en wort zoodanig door het verwonderlyk Tafereel bewogen, dat hy zyn voornemen ftaakt. Zie *Plutarchus in 't leven van Demetrius*. Hierom zietmen ook dat de beruchtefte Schryvers onder de Grieken, en Latynen de Schilderkonft hoog verheven, en daar van met grooten roem gefchreven hebben.

Maar wat hunne Konftwerken, als ook de Boeken die men zeit dat ANTIGONUS, PROTOGENES, THEOPHANES, EUPHRANOR, XENOCRATES en APELLES, over de Schilderkonft (deze droeg zyn boek op aan zynen leerling Perfeus) gefchreven hebben aanbelangt, daar mede is 't als met vele hunner Filofofen gelegen, daar men alleen van weet, dat zy boeken van hunne geleertheit en wetenfchappen gefchreven hebben, maar dat zy zamen door den alles verflindenden tyd vernielt zyn: zynde niet als de roem hunner Konftwerken, en Geleerde fchriften de vergetenheit ontvlugt.

Gelukkiger zyn de Italianen dan de Grieken om dat hunne boeken, die zy over de Schilderkonft, en 't leven der Schilderen gefchreven heb-

ben, 't bederf des tyts ontworftelt, noch in wezert zyn; als daar zyn de fchriften van den Ridder *Georgio Vasari*, deze heeft gefchreven tot het jaar 1567, en zig daar in van de aantekeningen van *Laurens Giberti*, *Dominico Girlandai*, en van den grooten URBYN bedient. Als mede van *Giov. Baglione*, welke fchryft tot den Jare 1642, zynde een vervolg op *Vasari*. *Carlo Rudolf* heeft mede een Boek gefchreven van de Konftfchilders, maar deze handeld alleen van de Venetianen. *Leonard da Vinci*, van de Schilderkonft in 't Italiaans, met een lange Voorrede van *Rafaël du Fresno*, *Giov. Paolo Lomazzo* van de *Proportie* of Lichaamsmeting. Maar dit kan tot ons oogmerk niet dienen, noch ook *Franciscus Junius*, hoewel ik 't zyner roem zeggen moet, dat een wonderbare zucht, en geneigtheit tot de Konft zyn boezem bezeten heeft, terwijl hy zig die onnavolgelyke moeite om alles dat tot lof, en bevordering van de Konft noodig is te weten, uit d'akelige outhet op te delven niet heeft ontzien, maar loffelyk uitgevoerd, en de Konft een Kroon op 't hooft gefelt, welker luifter de nyd, tyd en onwetenheit niet zullen verduifteren; en dus zyn oogwit bereikt.

Na hem heeft KAREL VAN MANDER de pen opgevat, en de leerleffen der Konft niet alleen in Vaarzen befchreven, maar is ook d'eerfte geweest, die de gedagteniffe der Nederlandsche Konftfchilderen (op dat die niet in 't graf der vergetenheit gefmoord wierden) ten voorbeelde der nakomelingen geboekt heeft.

Een geruimen tyd daar na heeft KORNELIS DE BIE, van Lier, het zwaart op gevat, maar wel meest voor de glory zyner Landslieden gefchermt, en zig weinig aan de Hollandsche Konftfchilders laten

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 5

laten gelegen leggen. Ook zyn 'er na dien tyd Fransche Schryvers geweest, als *Andre Felebien*, *Florent. le Comte*, en *Du Pile*, die het levensbedryf van sommige der voornaamste Nederlandsche Konstschilders beschreven, en my noch al in dingen die duister waren licht gegeven hebben.

Maar meerder dienst heb ik uit dat kostelyke werk *De Teutsche Academie van Joachim van Sandrart / auf Stockau / Hoch-Furstl. Pfalz-Neuburgischen Racht*; kunnen trekken. Dit werk beschryft de Konst en Konstoeffenaars van hun eersten aanvang af, even als *van Mander*, en vertoont daar nevens in 180 Tafereelen, de beroemste Griekse, Roomse, Franse, Hoog- en Nederduitse Konstschilders, door de voornaamste Plaatsnyders in koper gebragt. Waarlyk een werk waar door de Schryver een onverwelkelyken roem behaalt heeft, en ook in 't byzonder moet geprezen worden om dat hy zonder veel eenzydigheit de Nederlantsche Konstschilders zoo wel als de Hoogduitsche, naar mate van hunne verdiensten pryft. En al schoon hymee, als anderen, *van Mander* (in opzicht der genen, die door hem beschreven zyn) volgt en naschryft, gelyk ook de gansche schikking van 't werk op de selve leeft geschoeid is; zoo heeft hy 'er meer op zyn lyst; door dien hy vervolgt tot het Jaar 1675. Egter is 't'er zoo mee gelegen, dat wy met Seneca kunnen zeggen: *De genen die voor ons geweest hebben, hebben veel gedaan; doch voor ons is noch wat overgebleven om te doen. Laat ons dan deze dingen, die wy ontvangen hebben, trachten te vermeerderen, en dit erfgoed grooter aan onze nakomelingen overgeven.*

Dat nu de volgende Eeuwen, ook deze in welke wy leven, roemwaarde Konstenaars konden opleveren: dat de zucht der Konstkwekende Muzen

6 SCHOUBURGH DER

aan geen lucht of waereldsoort bepaalt is, en dat die buiten Griekenland, en Romeen wonen van de selve voor geen aterlingen gehouden worden: als mede dat het geweest daar men de Nederduitsche taal spreekt, hoe klein in opzicht van Italië en andere Landen en Koningryken, in zyn begryp en omtrek, geenzints onvruchtbaar is geweest, in 't voortbrengen en aankweken van brave vernuften, noch misdeelt van Roemwaardige Konstenaars: maar dat de Schiltgodes zelf binnen den Hollantschen Leeuwentuin, zoo outyts als in later tyd, en noch, doorluchtige Konstoeffenaars heeft doen ontspruiten, zulks lyt geen tegenpraak.

Het eerst gezeide heeft KAREL VAN MANDER, wiens yver elk pryzen moet, door menigte van voorbeelden betoogt: en het laatste zullen wy, die zyn Boek van het Levensbedryf der Schilderen, voornamentlyk in opzicht der Nederlantsche Konstenaars, voornemens zyn te vervolgen, doen blyken.

Egter hebben wy het zelve zoo eng niet kunnen bepalen, of wy moesten somwyl een buitensprong doen tot nabuurige landen; om dat vele van onze voorname, zoo oude, als nieuwydige Konstschilders uit Duitslant, Zwitserlant, Gulikerlant, Keulsant, en zoo voort, zig in Gelderlant, Brabant, en andere omleggende Provinciën, als ook in Hollant met 'er woon begeben, hunne Konst daar geoeffent, en hunne levensdagen daar als inboorlingen gefleten hebben. Als GASPARET NETSCHER, geboren te Praag, in Bohemen; JOH. LINGELBAG en ABR. MINJON, te Frankfoort; JAN LIS, te Oldenburgh; PETER PAULUS RUBBENS, te Keulen; GER. LAIRES, te Luik; GOV. FLINK, te

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 7

te Kleef; NICOLAAS DE HELT STOKADE, te Nimwegen; LUD. BAKHUIZEN en FRED. DE MOUCHERON, te Emden; ERNST STUVE, te Hamburg; DIDERIK FRERES, te Enkhuizen; GER. TERBURGH, te Deventer; LAMB. JAKOBSE, te Lewaarden, en een groot gedeelte in Brabant.

In tegendeel weer Nederlanders die door reislust geprikkelt, hun gantschen levenstyd, buiten hun Vaderlant, hebben gesleten, en hun Konst ten dienste van vremde Hoven geoeffent. Om deze hebben wy dikwerf over woeste zeen, en steyle Alpise Gebergten, om bescheiden moeten uitzien; 't welk egter niet belet dat dit Boek alleen den naam van HET LEVENSBEDRYF DER NEDERLANDSCHE KONSTSCHILDERS op 't voorhoofd draagt.

KAREL VAN MANDER, om ter zake te komen, sluit (na dat hy een Lyft van de toenmaals levenden heeft opgesteld) zyn Boek met het Jaar 1604. en dus is 'er van dien tyd, tot nu, een groote hondert Jaar verloopen, zonder dat iemand het zelve in dusdaniger voegen vervolgt heeft in de Nederduitsche taal. Overzulks was het wel hoogtyd (daar niemant de schade van zoo groot verlies ter harte gaat) dat de pen wierd opgevat, eer dat de verflindende tyd de gedachtenissen van velen geheel had uitgewischt.

Gezegt Negental, aankweeksters van eerlyke Konsten en Wetenschappen op Parnas, die door de tintelende vuurstralen van Apolloos Hoofd-fierfelen in gloet gezet, uwe Gunstelingen, als zy daarom smeeken, door dat zelve vuur den boezem ontsteekt, hunne geesten opwakkert, en een duidelyk begryp der zaken doet hebben, be-

8   SCHOUBURGH DER

gunstigt myn voornemen, en helpt my de dingen door de vergetenheit met duisterheid omzwachtelt, ontwindelen; op dat ik een verklaart gezicht kryge van het duistere: de Konst naar hare waarde, en elk der Konstoeffenaren ten Tooneel bringe, eyndelyk na mynen afgesloofden yver zeggen mag met Horatius:

*'K heb een gedachtenis den Volken
Voltooit, die 't staal verduuren kan,*

Maar my dunkt, dat ik van ter zyden hoor zeggen: Waar steekt gy u in? Wat beweegt u ongevergt zulken last op uw schouders te torschen, te waken, terwyl anderen hun rust nemen? en in uwe uitspanningen altyd overkropt met overdenken, onderzoeken en nasporen van dingen, die lang verleden zyn, eyndelyk, u te bekommeren met iets, waar van gy u kond ontslaan; inzonderheit in zulk een eeuw als waar in wy leven, *Daar yder voor zig zelven, byna niemant voor een 's anders nut, of voordeel is?* en men in dezen bedorven tydt van velen niet alleen weynig danks heeft te wachten voor die moeiten: maar in tegendeel Bedilzuchtigen (daar de spreuk: *De beste stuurhuy staan aan lant*, op toegepast kan worden) op den schryfstyl, op schikking en woordenvoeging (schoon zy van hunne bekwaamheit nooit proef gegeven hebben) zullen vitten en hairklooven.

Wat nu gedaan? zal ik dit pryffelyke voornemen, dat tot roem der Konstenaren, en tot opbouw der Eedle Konst strekt, om het bedillen van Momus nachtbroedzel, dat het heldere licht van wetenschap in zyn Uylegezicht niet verdragen kan, staken; en het den genen die daar
naar

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 9

naar verlangen en reikhalzen onthouden? Neen! De Rede leert my, dat, *behulpzaam te wezen tot eens anders nut (waar in het ook wezen mach) zowel als tot zyn eygen, de keten is, die de menschelyke zamenlevinge schakelt.*

Hoe lief zou het wezen als alle menschen naar hun vermogen toeleyden tot elks byzonder en algemeen nut: de Konstenaars onderling als een lichaam, en elk der zelve als byzondere deelen, gereed waren om elkander dienst te doen, behulpzaamheit te bewyzen, en dus de Konst op te bouwen! Die *alleen voor zig zelfs is* (zeit de spreuk) *toont dat hy een vrek is.* Maar het is te beklagen, dat de waerelt thans hoe langer hoe meer bedorven wort, en door die kwade geartheit oorzaak is, dat velen die tot nut voor 't algemeen, en den weetlustigen in 't byzonder iets zouden kunnen voor den dach brengen, hun pen te ruch houden; om dat zoo ras 'er iets aan 't licht komt, 't zelve straks door spot-en lasterschriften wort gehekel: een misdryf, dat den grondt leid om alle fraaije wetenschappen te dempen, en voor altyt te smoren.

Dus begreep het ook de doorluchtige Yfroomdichter, daar hy zeit:

*Heeft Scaliger niet Flakkus lier,
Zoo goddelyk van klank en zwier,
Beschuldigt van vervalschte snaren?
En word niet Nasoos eed'le geest
Gebrandmerkt, of hy onervaren,
Te los, en welig was geweest?
Wie zoekt zich dan in 't licht te geven,
Word dit die Helden aangewreven?*

'T was een vremd begryp van myn meester

Samuel van Hoogstraten, dat hy zyn *Treurspel* van DIERYK en DOROTHE, *of de verlossing van Dordrecht* aan d'Afgonst opdroeg met deze woorden: *Maar indien ik om de gemeene fleur te volgen, gehouden schyn cenig patroon te kiezen, wel aan, ik offer dan deze verzen aan de verwoede en felle tanden van de verbongerde Nydt.* Waarlyk een stout bestaan, de Nydt te tergen, en uit te dagen. Wy willen liever zyne onverbeterlyke konstlessen, dan diergelyke stoutheit ten voorbeeld van naarvolging nemen; want de Nyd slaat tyts genoeg, en ongetergt, de klauwen in yders Schriften, als ook de Bedilzuchtigen, zonder dat hun oordeel wort gevergt. Maar wyl ik door dit myn schryven niemant in den wech loop, of schade aanbreng, maar de gedachtenissen der Konstenaren, tot luister van de Konst, en eer hunner nakomelingen, alleen tracht levendig te houden, wil ik een gewenster lot hopen. En beurt het echter dat de laster my hier over aanklampt, ik zal hem met een taay gedult af keeren, terwyl ik aan den anderen kant my troost met de hoop, dat de bescheydenen deze myne nutte verhandelingen zullen pryzen, en myn yver dank wyten, als die

*Myn tydgenooten ten geval,
Den vrekken tyd den tyd ontstal.*

Doch dit alles overgeslagen, wil ik my tot het begin schikken, en den bescheiden Lezer voorstellen: of niet wel voeglyk wezen zal, yders Konstenaars Levensbedryf, daar het *van Mander* heeft gelaten, op te nemen? Zy zullen met my ja oordeelen; want daar zyn veele Konstschilders, als HENDRIK GOLTZIUS, MA-

THEUS

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. II

THEUS en PAULUS BRIL, OCTAVIO VAN VEEN, HANS ROTTENHAIMER, ABRAHAM BLOEMAART enz. die, wanneer hy zyn Boek eindigde, in 't jaar 1604 noch in leven waren, zoo dat hy hunne geheele Levensbedryf, tot het einde van hun Leven, niet heeft kunnen beschryven. Gelyk ook veele welker naamen hy alleen noemt, als: ADAM VAN OORT, HENDRIK VAN BALEN, SEBASTIAAN FRANKS, FRANÇOIS STELLART, ADAM VAN FRANKFOORT, PIETER KORNELISZ. VAN RYK, ROELANT SAVERY, PAULUS MOREELSZ., FRANS HALS, HANS SNELLING, TOBIAS VERHAAGT, PIETER LASTMAN, AART JANSZ. DRUIVESTEIN, en meer andere. De laatste achten wy maar als met kryt geschetst, d'eerste maar ten halven af gedaan, of (om naar de wyze der Schilders te spreken) gedoodverft. Waarom wy ons bevytigen zullen om elks Levens vervolg, zoo na 't ons doenlyk is, daar aan te voegen, en alwaar aan hunne Levensbeschryvinge iets komt t'ontbreken, dat te vullen. Inzonderheid zullen wy ook die, welke geheel verzuimt, en door *van Mander* over 'thoofst gezien zyn, tot meerder volkomenheid met hunne Afbeeldzels (gevolgt naar de beste Schilderyen, Tekeningen en Printen die te bekomen waren) daar toe voegen; Als met name, DESIDERIUS ERASMUS, BERNARD VAN ORLEY, KORN. ANTONISSE, DAVID JORISZ., JOAN DACK, JAN DE HOEY, DIRK en WOUTER CRABETH, van welke men tweezints kan zeggen: dat zy doorluchtige werken gemaakt hebben; Mr. ISAK NICOLAI, JAN VAN KUIK WOUTERS enz.

Daar

Daar en boven hebben wy deze Konftwebbe doorgaans met leerzame Zinspreuken, en nutte leeringen voor de Schilderjeugt, als ook met verſcheiden Redenvoeringen over voorname grontregelen en wezentlyke zaken van de konſt, doorweeven: vele duiftere Hiftorien, benamingen, en ſpreekwyzen opgeheldert: der Heydenen Oudtydze gewoonten, en gebruik, omtrent hunne Feeften, wyze der Veeſlachten, Offerdienften, en toeruftinge der Offerdieren aangewezen. Als ook mede de gedaanten der Altaaren met hunne verſierſelen, en Offergereedschappen, uit de oude marmere overgebleven gedenkteeken, en Roomſche Muntſtukken opgedragen, in printverbeeldingen, tot zonderlingen dienſt der Leerbegerige Schilderjeugt vertoont, nevens onze Aanmerkingen, en Redenvoeringen over de zelve. Ook de wyze van Strafoeffening, Lykbegravingen, en Zinteekeningen op Standaarden en Leegervandelen der Hebreeuſe, Griekſche en Romeinſche Volken, welke oulings in gebruik waren. Wy vertoon ook in print verſcheide Beelteniſſen van d'aloude Waereltvorſten, als *Antiochus Epifanes*, *Filippus van Macedonien*, *Alexander den Grooten*, &c. ook Filoſofen, inzonderheid welker bedryven het penceel en de teekenpen ſtoffe geven tot verbeeldingen; om de ware beelteniſſen, in ſtee van verdichte in het tafereelwerk te kunnen gebruiken, die wy alle gevolgt hebben naar hunne Medalien, en marmere Kopſtukken, welke voor egte beſtemplingen in de Konſtkabinetten opgeſloten en bewaart worden. Al het welke wy tuſſchen de bedryven zullen invoegen; om den Lezer door die veranderinge (even als de aanschouwers der Tooneelen, by tuſſchenpoozen, door het ſnarenſpel vermaakt worden) te verluſtigen. Van

Van de Konst der overledenen zullen wy vryborstig ons oordeel geven, en 't een tegen 't andere in vergelyking brengen: doch van de penceelkonst der levenden alleen zeggen, waar in hunne Konstwerken bestaan, en aanwyzen waar, en in wier Konstkabinetten eenige van hunne voornaamste Konststukken te zien geweest of noch te zien zyn; dienende met een tot wegwyzer voor alle vreemdelingen, die geneigtheid hebben om de Konst der voornaamste Nederlantsche Konstschilders te zien.

Ook zullen wy, op 't einde van ons werk de Tooneelwetten, anders 't *Gebruik en Misbruik des Toneels* van den braven Dichter Andries Pels, op de Schilderkonst toepassen, en uit der zelve grontwetten voorbeelden tot Bespiegeling afleiden. Waar uit blyken zal dat de Dicht- en Schilderkonst eene en zelve Grondregelen tot haar Basis, of voetstuk hebben: en dat de meesters der Toneelen, gelyk de Historyschilders, die noodig hebben te weten; dienende niet alleen tot de Schilderjeugt die zich tot de oeffening der Historien wil begeeven: maar ook met een tot de Konstminnaars; op dat zy met een konstkundig oordeel, eene onfeilbaare keure zouden kunnen doen.

Zoo 't ymant verwaantheid mochte denken te wezen dat wy van zoo veele wigtige zaken, en 't edelste van de Konst bestaan te oordeelen: dien antwoord ik in dit opzicht als de genoemde Pels in zyne vertaling van Horatius, in opzicht van de Dichtkonst, met een weinig verandering:

'K zal, als de slypsteen doen, die 't yzer wel kan scherpen,
 Al blyft zy zelve bot; 'k zal onderwyzen, hoe
 Men wel moet schild'ren, alhoewel ik 't zelf niet doe;
'K

'K zal toonen, waar de ſchat der Maalkonſt is verſteken,

Wat brave Schilders maakt en voort weet aan te kweeken;

*Wat wel en kwalyk voegt; hoe hoog de kundigheid
Van Schilders legt, hoe ver de dwaaling hen verleidt.*

Ten minſten zal ik de brugh leggen, daar anderen kunnen over ſtappen tot meerder volmaakt-heit.

Wy hebben ook aangewezen de veranderingen die de Konſtoeffenaars, zedert dat de Keizer *Maximiliaan* de zelve geadelt heeft, zyn onderhevig geweest: Hoe dezelve naderhand door de Stebedienders onder Ambagtsgilden betrokken, en hoe daar weer uit ontworſtelt zyn, met de verzoekſchriften, en *acten* van ſcheydinge enz.

Hier benevens heb ik my van een klaaren en verſtaanbaren Schryfftyl bedient, het ſlepende onrym ſomwylen met een vaarsje doormengelt, dat de tong by beurten op maat doet huppelen, een verandering die de verdrietelykheid in 't lezen beneemt; dewyl ik niet alleen den genen die in de letteren geoeffent, de boeken met een gefronſt voorhoofd doorbladeren, maar elk tragt te behagen en dienſt te doen. Een ſchakel van agtereenvolgende zaken van gelyken aart te lezen maakt den Lezer verdrietig: en voordachtelyk duifter te willen wezen, is wel een vond om den Lezer vol verwondering te brengen over het verſtant van den ſchryver: maar 't is te gelyk ook waarheit dat een inhoudende of raadzelagtige ſtyl, onbekende, en t'zaamgewronge woorden den zin verworgen, waar door de Lezer, die zig daar niet aangewent heeft, niet verſtaat wat hy leeft, een laſt, die mynen Konſt
ge-

genooten, voor wien dit werk ten meerendeelen is opgesteld, niet is te vergen.

Wy hadden met den aanvang van dit werk geen gedachten, of toeleg, om Konstenaresfen ten tooneel te voeren, of Glasfchilders in myn Boek nevens andere in te voegen; maar verscheide redenen hebben ons daar toe doen besluiten.

1. Om dat wy zagen dat *van Mander* ons daar in was voorgegaan, die een gansche Lyft van vernuftige Vrouwen opgemaakt heeft, en de Glasfchilders, als ook de Schilders met Ey, Lym en Watervurf, mede Schilders noemt, en zulke die hun werk daar van maken mede onder de Konstfchilders telt: gelyk ook *Samuel van Hoogstraten*; aangezien het zelve meede door behulp, of 't gebruik van 't penceel geschied.

2. Dat veele van de oude, en jongertydsche Olyverffchilders ook het Glasfchilderen hebben gehanteert, als oulings *Luc. v. Leyden, Lange Pier, Marten Heemskerk, Hendrik Goltzius, Jan van Bronkborst, Pieter Holstein, Abraham Diepenbeek* enz. en jongst geleeden *Jacob van der Ulft*, Borgermeester van Gorkum.

3. Om dat de Glasfchilders, zoo wel als de Olyverffchilders voor opbouwers en voortplanters van de Konst in dien vroegen tyd moeten geacht worden, als uit welke weêr andere zyn ontsproten, en uit hunne Konstlessen en Voorbeelden voortge-teelt; als onder veele de Vader van den beruchten ANTONY VAN DYK, die mede in zyn tyd een Glasfchilder was in 's Hartogenbosch. Gelyk ook die twee gebroeders DIRK en WOUTER CRABETH, daar Gouda nu noch trots op is, welke een zoon en verscheide brave Meesters hebben voort-

voortgeteelt en naargelaten enz. Als ook om dat de Glaschilders thans maar weinig in getal en die Konst met hare bewerkers genoegzaam ten grave gedaalt zynde, over zulks ons weinig werk, en by gevolge dit boek niet veel meer dikte konden geeven, of toebrengen. Deze zelve Rede deed my ook besluit nemen van zulken die uit een enkele drift en zucht tot de Konst, (zonder toeleg om voordéel daarvan te genieten) het penceel hebben geoeffent (schoon in die volkomentheit niet als andere die het met een tot hun kostwinning dient) om hun yver te gedenken.

Daar en boven hebben wy ons een schikking in dit werk voorgesteld, waar door elk Konstschilder volgens zynen stiipen geboortentyd: te voorschyn zal komen en veele met hunne Beeltenissen, die een groot honderd zullen uitmaken, behalven verscheide andere platen, elkander in rang zullen volgen, en men daar by ook op het Jaartal zal kunnen zien, wie'er in tegendeel (zoo veel ons doenlyk is geweest) gestorven zyn. Daar *van Mander* niet heeft opgelet: want hy plaast **MICHIEL MIEREVELT** geboren 1568. voor **HENDRIK GOLTZIUS** die geboren is 1558. gelyk ook **KORNELIS VAN HAARLEM** geboren 1562. voor **OCTAVIO VAN VEEN** geboren 1558. Noch ook heeft **KORDE BIE** daar zoo naauw acht op gegeven, maar zomwylen den eenen voor den anderen gestelt. Uit dien hoofde of in gevolge van onze voorgestelde leyding komt na't openen van onzen **GROOTEN SCHOUBURGH** der **KONST-SCHILDERS**, d'eerste te voorschyn, met zyne Beeltenis,

A.P.16.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 17 DESIDERIUS ERASMUS.

Wy hadden niet gedacht dat dit groote licht der geleertheit onzen SCHOUBURGH zou beschenken hebben; (want wy al ter halver wegen van ons pennewerk gekomen waren, eer wy hadden ontdekt, dat hy ook 't penceel uit Konstliefdigheid gehanteerd had) en noch minder dat wy met dit zelve het Tooneel openen zouden. Maar *Dirk van Bleiswyk* gaf ons in zyne *Beschryving van Delf*, de gelegenheid daar toe aan de hand, op de 321 en 360. bladzyden.

Hy is geboren binnen de Stadt Rotterdam in 't Jaar 1466, op den 28 van Wynmaand. Anderen willen dat hy tot Gouda geboren is, en tot Rotterdam aan de Maas opgevoed. Wy laten het die Stedelingen betwisten. Zyn Vader was *Gerard*, en zyn Moeder *Margriete* genaamt, afkomstig van een eerlyk geslacht te Zevenbergen. Deze, ontydig door de pest uit deze waerelt wechgerukt zynde, quam onze *Gerard Gerardzen* (welke benaminge hy naderhand in DESIDERIUS ERASMUS verwisselde) onder het bestier van drie opzigters of voogden: die hem, (na dat hy al vorens tot Deventer de beginselen der taalgeleertheit aangevangen had) in 's Hartogenbosch in 't *Fraterhuis* bestelden, met voornemen om hem tot de Kap op te brengen. Maar alzoo de pest aldaar hand over hand toenam, wendde hy zig weder tot zyne voogden, die nergens meer op toeleiden dan om hem het Kloosterleven smakelyk te maken; gelyk hy dan hunne geneigtheit ten gevalle, zig begaf in het vermaarde Klooster, dicht by Delf gelegen, *Sion* genaamt. Dit was ontrent den jare 1486.

De proefjaren uit, en hem gevraagt zynde wat
I. DEEL. B hy

hy nu van zin was, gaf hy den Oversten van 't Klooster tot antwoord: *Dat hy noch de waereld, noch het kloosterleven, noch ook zig zelven recht kende, en gevolgelyk tot geen Verband kost besluiten, maar voornemens was, gelegenheit te zoeken van zig vorder in de geleertheit te oeffenen.* Doch dit ging zo vlot niet, ten zy de Bisschop van Utrecht hem een voorspraak waar geweest, die hem ook een byzondere gunst bewees, met hem voor te dragen by den Bisschop van Kamerik, die voorgenomen had een reis door Duitschland en Vrankryk, naar Italiën te doen, en iemand zocht, die bedreven was in veelē talen: 't geen onzen **DESIDERIUS** beter geleek, dan binnen den ringmuur van een Klooster besloten te zitten.

Die reis volbracht, en hy weder in Holland gekomen zynde, leiden zyne twee Voogden, (een was onderwyl gestorven) hem op nieuw, als voren aan 't oor, zelf met bedreiginge, dat hy zig tot het kloosterleven schikken zoude. Daar echter 't niet toe zoude gekomen hebben, ten ware een zynner goede kennissen, daar hy in zyne jeugt te Deventer mee ter school gelegen, en op een kamer geslapen had, hem door schoone woorden had weten te bekoren. Gelyk hy gevolgelyk zig dan in het klooster Emaus, of *ten Steene* genoemd, by Gouda, op den Yffel gelegen, begaf. Of het nu is geweest de geneigtheit tot zyn ouden Vriend, de overvloed van deftige Boeken, daar men doen ter tyd zoo gereed niet als thans aan konde geraken, of dat de wetten van dat *Convent*, hunne kloosterlingen zoo eng in hunne doeningen niet bepaalden, dat hy dit voor andere verkoos, weet ik niet; hoewel ik rede vind om het laatste te gelooven; aangezien hy, aldaar in zyne uitspanningen, de

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 19

de Schilderkonst geleert , en geoeffent heeft ; ja zoo hoog daar in door byzonderen vlyt , en vernuft is opgeklimmen geweest , dat de Gedenkschriften melden , dat de Prioer *Kornelis Musius* , eertyds een Tafereel , verbeeldende de kruisfing van Christus , gehad heeft , dat ERASMUS geschilderd had ; 't geen van alle Konstkenners geprezen , en van gemelden * *Musius* voor wat byzonders in zyn Konstkabinet bewaard is geweest .

Een groot vernuft vind de toegangen , die tot de wetenschappen leiden , gebaant . Zoo dat *Gratiaan* te regt zeyd : *Daar zyn lieden die ras volmaakt worden , in alles wat het ook wezen mag ; andere ook die traag of zelden daar toe geraken ; de rede is , om dat de een zyne vleugelen , de ander zyn beenen gebruikt .*

Meerder aanwyzinge van zyne Konstwaerken ben ik niet magtig geworden ; en geen wonder , de tyd heeft van 't Klooster , waar in hy de Konst geoeffent heeft , den eenen steen op den anderen niet gelaten ; alleen is de naam , ten bewys dat het er geweest is , door de loffelyke Schryf- en Drukkonst , in weerwil van den verflindenden tyd , uit het puin , ter onsterfelykheid , geborgen .

Hy is te Bazel gestorven op den 11 van Hooimaand 1546 , oud 70 Jaren , en heeft een onverwelkelyke roem van wegen zyn geleertheid nage laten .

Zyne gevolmachtigden over de uitdeeling van zyne naarlatenschap , hebben hem te Bazel , in de Groote Kerk , een aanzienlyke Grafftede laten oprechten .

* Dit was *Kornelis Musius* , Prooft van St. Achten Klooster , binnen Delf , die naderhand door een meer als Barbarische wreedheid mishandeld , en eindelyk door bevel van *Lumey* , Grave *vander Mark* , deerlyk verworpt werd . Zie de Belchryving van Delf p. 444 .

rechten. Gelyk ook de Rotterdammenaren tot
 luister hunner Stad, hem eerst een steenen, nader-
 hand een metalen beeld hebben opgerecht; daar de
 Prins der Nederduitsche Dichters, dus van spreekt:

*Wat wysheit Latium en Grieken hield besloten,
 Begreep gansch Kristenryk zoo haast ERASMUS
 kwam,*

*En gaf met zynen naam aan Hollands Rotterdam,
 Een naam, vermids hy was uit haren schoot gesproten.
 Zy, als de dood het licht voor hem had afgeschoten,
 Noch 't rottende gebeent', noch stuwende afsche nam:
 Maar rechtte een steenen * Beeld. De Nyd spoog
 vuur en vlam,*

En zocht geweldig hem van 't Outer af te stooten.

*Dan laas! Geleertheits pronk zig keerd aan nyd noch
 spyt.*

*Geen graf zyn Faam bestulpt. Hy helderd met den tyt.
 Zyn krans groent onverwelkt, en bloeid in afgunst
 veylig:*

*Die onlangs was van Steen, nu glinstert van Metaal.
 En zoo de Nyd zig steurt aan deze pracht of praal,
 Zoo giet men licht van Goud den Rotterdamschen
 HEYLIIG.*

* In den Jare 1572.

Op den voet des beelts heeft men dit van J. Oudaan:

Hier rees die groote Zon, en ging in Bazel onder:

De Ryksstad eer' en vier' dien Heilig in zyn Graf;

Dit tweede leven geeft, die 't eerste leven gaf;

*Maar 't licht der talen, 't zout der zeden, 't heerlyk
 Wonder,*

*Waar met de Liefde, en Vrede, en Godgeleertheit
 praat,*

Word

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 21

Word met geen Graf geëert, noch met geen beeld betaalt:

*Dies moet hier 't luchtgewelf Erasmus overdekken,
Nadien geen mind're plaats zyn Tempel kan verstreken.*

Hier aan volgt de Konstige Glaschilder
DAVID JORISZ.

Hy was geboren te Delf: maar in wat jaar is my tot nu toe onbekend; alleenlyk word besloten, dat hy een Delvenaar was, uit de prediking der zesentwintig Apostelen, die van den Koning der Wederdooperen waren uitgezonden, welke onder andere nieuwe verzinzen den Volken verkondigden, dat 'er zederd Christus, vier Propheeten waren opgestaan: twee valsche, te weten de *Paus van Rom*, en *Martyn Luther*; en twee waarachtige, namelyk *Jan van Leyden*, en *David van Delf*. Deze was (voor den tyd dat hy door *Obbe Philips* tot Bisschop over de Doopsgezinden tot Delf gesteld wierd) een konstig Glaschilder van zyn beroep; waar van noch zommige overblyfselen te Delf, in 't jaar 1667. te zien waren.

Hy was een Speelmanszoon, onbedreven in taalkunde, doch volgens getuigenis van alle die van hem hebben geschreven, eigen wys, en niettemin byzonder loos, enz. schoon van aangezicht, en wel gemaakt van leden, in zeeden gemaniert, en wel bespraakt. Hy had een langen gekrulden geelen baard, waar aan hy ook, als men hem, begraven zynde, naderhand weder ontgraafde, om te verbranden, kenbaar was.

In den jare 1538 den 2 van Loumaand kwam het eerste Placcaat tegen hem uit; waar uit men by giffinge eenigzins zyn levenstyd kan afmeten: en het tweede Placcaat den 2den van Sprokkelmaand daar

aan volgende , binnen welken tusschentyd zyn moeder (die in het doodvonnis genoemd word *Marytje , Jan de Gorters Dochter , Weduw van Joris de Coman en Moeder van David Jorisz*) om dat zy herdoopt was , binnen 't Klooster van de Cellebroers te Delf wierd onthoofd , en ook daar begraven.

Wanneer hy zich dan langer , uit vreeze van aangegrepen te worden , en in banden te geraken , in de Nederlanden niet dorst vertrouwen , is hy in 't Jaar 1544 met zyn Huisgezin naar Bazyl vertrokken , en na dat hy daar elfjaren gewoont had , op den 26 van Oegstmaand 1556 gestorven , en in de *Parochie- of Hooftkerk* , (zyn naam verandert hebbende in *Jan van Broek* om niet agterhaald te worden) begraven. *

Heden worden noch van zyne Teekeningen by de Liefhebbers t'zyner gedachtenisse bewaard. De Konstliefdige *Jacob Moelaart* te Dordrecht heeft 'er vier stuks die van zyn eigen hand geteekend zyn , te weten : de Vinding van Mozes. De verbeelding van 't Lant van Belofte : Daar Petrus de sleutels ontfangt. En de verbeelding van den Hoofdman over Honderd. Deze met de pen omgetrokken en met het penceel geschaduwtd , zwemen naar de handeling van Lucas van Leyden.

Zyn beeltenis kan men zien in de PLAAT A. nevens die van Erasmus , waar onder aan de byvoegzelen der Konstgereetschappen zich een masker omwoelt van een slang ('t geen ten Zinnebeeld van zyn levenswyze strekt) doet zien.

Volgt in order van tyd

KORNELIS ANTONISZE geboren tot Amsterdam. Van zyn penceelwerk ziet men op

* Zie hier van breeder in de Beschryving van Delf pag. 763.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 23

op de *Theſaurie Ordinaris* de afbeelding van Amsterdam, in dien ſtant als het zich vertoonden in zyne eerſte bemuuring, die in 't jaar 1482 begonnen werd. Dit ſtuk is door dezen KORNELIS ANTONISZE in 't jaar 1536, toen ter tyd Schutter der Voetboogs Doelen, en in 't jaar 1547, Raad dier Stad geworden, naar 't leeven gemaalt, en de Dichter Jan Vos maakte daar op deze regelen :

Hier beurt zich Amsterdam ; vol hoop, uit brakke veen.

*Zoo wort een Viſſchers buurt de haven aller zeên.
Op zulk een grontveſt weet het Land zyn Staat te zetten.*

Men bloeit door Koopmanſchap, men leeft door wyze Wetten.

Deze heeft ook naderhand het zelve oud Amsterdam met dezelfs Kloofſters, Kerken, en andere geſtichten, in 12 platen Houtſnee gebracht, doen drukken, en aan Keizer Karel den V. toen Graaf van Holland, opgedragen, die het zelve met *Oſtroy* beſtempelde voor 't namaken. Waar van afdrucken onder de Minnaars van Oudheden beruſten.

En nevens hem verſcheind :

JAN DE HOEY geboren te Leyden in 't Jaar 1545. By wien dees de Konſt geleert, of wat hy geſchildert heeft, weet ik niet. De roeſt des tyds heeft de gedachtenis van 't zelve uitgewiſt, en ons alleen flauwe merkteekenen overgelaten tot bewys, dat 'er zulk een Konſtenaar in die vroege eeuwe geweest is ; wiens penceelwerken met de goedkeuring van Hendrik

den IV. Koning van Vrankryk vereert zyn geweest. Die hem ook tot zyn Kamerdienaar, en opzichter zyner Schilderyen of Konstbewaarderschap verheven heeft. En *Fl. le Comte* in zyn *Kabinet der Konsten* getuigt: dat hy in al zyn bedieningen tot zyn zeventigste jaar toe, wanneer hy stierf 1615, een gerust leven (dat zeldzaam is) gehad heeft; aangezien de Nyd voornamentlyk in de Hoven zich ontdekt: 't geen ons doet besluiten dat hy zich op de Staatkundige levenswyze grondig verstaan heeft, welke *Gratiaan* een byzondere hoedanigheyt noemt die niet in boeken, noch in de Scholen wort geleert, maar op de Toneelen van het vernuft, en in den *Schouburg* der bescheidenheid. En besluit: Dat de kundigheid van met alle menschen te kunnen omgaan, sommigen meer dienst en nut gedaan heeft dan de zeven vrye konsten t'zamen.

Onder de heldere Konststarren die van Rome de Waerelt omscheenen hebben, was *RAFAEL VAN URBYN* inzonderheid in dezen tyd berucht: Des velen al vroeg die Leidstar in haar Stantplaats hebben opgespeurt; om door behulp van dat hemelsche Konstlicht de diepe verborgentheden der Konst t'ontdekken.

Onder deze (waar aan *van Mander* maar met weinig woorden gedenkt (was *BERNARD VAN ORLEY*, gebooren in Brabant, maar in wat Stad of jaar weet ik niet; aangezien een lange reeks van verloopenen jaren de gedachtenissedaar van begraven heeft: maar het is klaar af temeten, dat hy een goeden ouderdom bereikt heeft, wyl hy is geweest een Leerling van dien grooten *Rafaël van Urbyn*, die in 't jaar 1520 tot groot verlies van de Konst, pas 37 jaren oud gestorven, van onzen *ORLEY* in den jare 1550 op dat spoor gevolgt is.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 25

Florent le Compte zegt: dat hy by *Rafaëls* leven zoo ver in de *Konst* gevordert was, dat hy hem aan zyn groote werken heeft helpen schilderen. Naderhand heeft hy zich ook tot het Schilderen van Beesten, Beestjachten en Lantschappen beeeven: zonder nochtans het Historie- en Beeldenschilderen af te laten, als onder blyken zal. *Groote Geesten* (zegt *Gratiaan*) hebben altyd getracht een nieuwen weg in te slaan, om roem te bejagen; dog op zoodanige wyze dat de voorzichtigheid hun altyd tot *Leidsman* gediend heeft. Of zy hebben liever getracht d'eerste te wezen in de tweede, als de tweede in d'eerste Bende. Of dit laatste, reden tot verandering in zyn verkiezinge, ontrent de voorwerpen zyner penceelkonst gegeven heeft, kan ik niet zeggen: maar wel dat hy roem in 't een en 't ander behaalt heeft.

In *Brabant* wedergekeert, geraakte hy berucht voor den beste in 't Schilderen van Jachteryen in dienst van Keizer *Karel den V.* voor wien hy heeft geschildert het *Bosch van Soigne*, met al de aangename gezichten, om en by dezelve. Diergelyke ook voor de Hertogin van *Parma* om de *Tapitzeryen* na te bootsen, voor welke hy (als ook voor de afbeelding van den Keizer, en voornaamste van 't Hof) rykelyk beloont werd.

t'*Antwerpen* heeft hy voor de *Kanonniken*, om een hunner *Kloosterkapellen* te sieren, de verbeeldinge van 't laatste *Oordeel* geschildert, op een vergulden gront. En voor de *Gebroederschap* te *Mechelen* een groot stuk, waar in *St. Lucas* zit, de beeltenis van de waardige *Moedermaagt Maria* af te malen.

MICHIEL COIXI heeft naderhand de deuren die dit *Konststuk* voor het te sterke daglicht,

licht, en stofdekten, van buiten beschildert. Gelyk van Mander daar ook aan gedenkt in 't leven van Michiel Coixi leerling van onzen ORLEY, met deze woorden: *Daar waren ook te Mechelen van hem twee deuren aan d'altaartafel van St. Lucas, waar van het binnenste Tafereel door Bernard van Brussel (dus noemt hy onzen ORLEY) beschildert was.* Doch deze deuren zyn door de Kloosterlingen tot een hoogen prys, aan den Hartog Mathias van wegen de konstige beschildering verkocht, en buitens land vervoert.

Zes Cartons zyn 'er na de dood van BERNARD VAN ORLEY onvoltooit gebleven, welke door *J. Jordans* naderhand zyn opgemaakt. En dit is 't al wat ik 'er van weet te schryven.

Deze hebben hun rol uitgespeelt, en maken ruimbaan voor de twee gebroeders, Konstschilders daar Gouda niet al buiten reeden op roemt, namentlyk

DIRK EN WOUTER CRABETH.

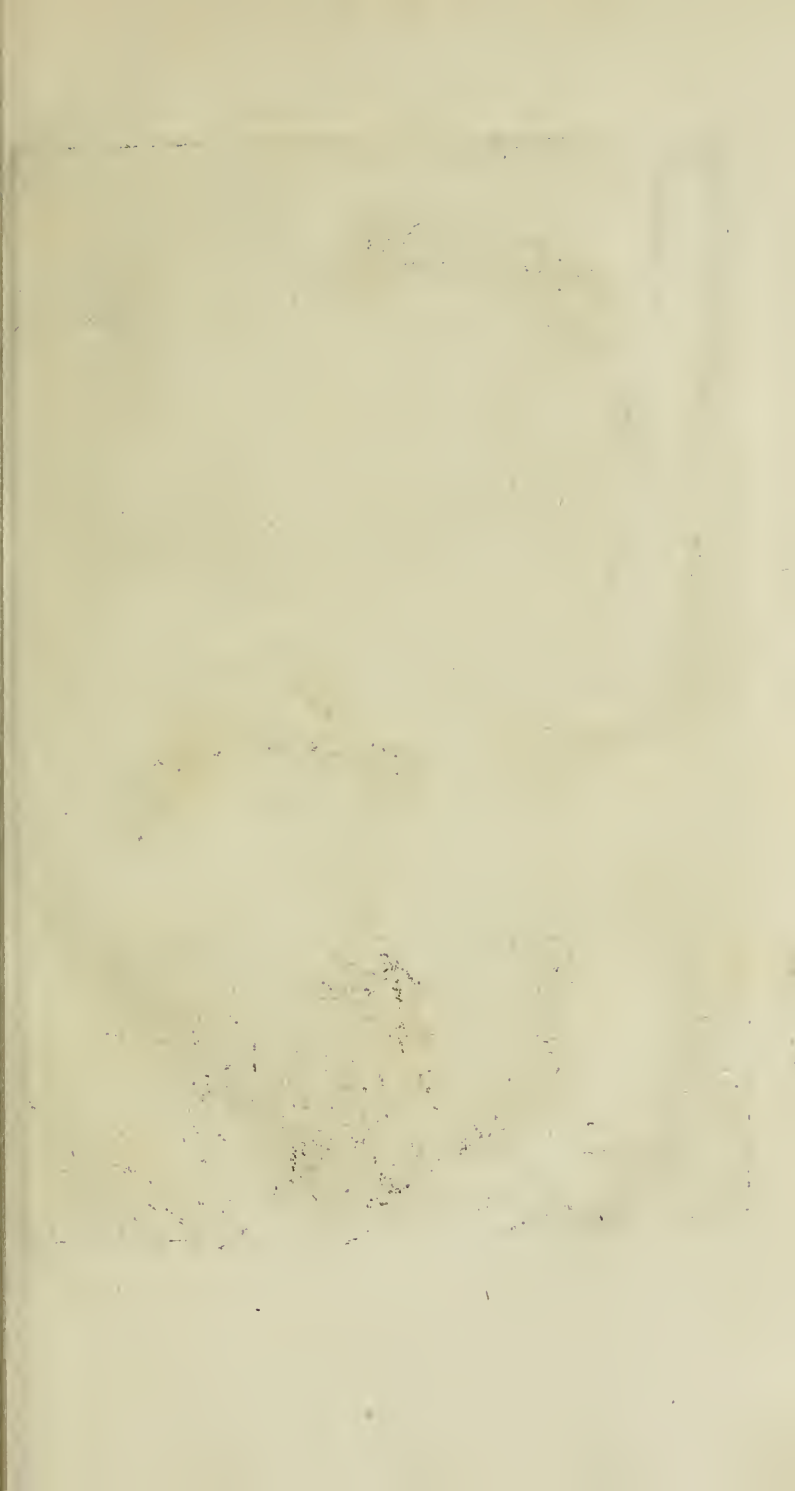
Men is verwondert, dat *Karel van Mander* in zyn Schildersboek geen een woord van dezelve meld.

Doch des te meer (zeit de Stads geschiedenis-schryver) *dient hunne heugenisse vernieuwt.* Eenigen hebben gemeent dat zy van afkomst Duitschers waren; anderen dat zy uit Vrankryk waren gesproten; doch hunne nazaten getuigen dat zy uit Holland afkomstig zyn.

Van Mander melt op pag. 148, a, van eenen Adriaan Pietersz. Crabeth, wiens Vader door de wandeling *Krepel Pieter* wierd genoemd. Deeze was een Leerling van *Zwart Jan*, of *Jan Zwart*, Schilder van Groeningen, welke hy door vlyt te boven geleert hebbende naar Vrankryk vertrok, daar hy ook gestorven is.

De

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 27

De Heer *Almeloveen* is van gedachte dat *Cladius*, anders *Krepel Pieter*, niet alleen Vader van gemelden *Adriaan*, maar ook van *DIRK*, en *WOUTER* geweest is, en gevolgelyk *ADRIAAN*, *DIRK*, en *WOUTER* broeders. Hy styft zyn gevoelen daar mee, dat de twee laatste zoo wel *Pieterszoonen* als de eerste genoemd worden; behalven dat ook de tydrekening van alle drie te gelyk uitkomt.

Willem Tomberg, zoon van *Daniël Tomberg*, Glaschilder van Gouda, is van gedachten dat zy by eenige Kloosterlingen hunne eerste grondbeginzelen geleert hebben.

Van *WOUTER* word verhaald, dat hy *Vrankryk* en *Italien* heeft bezocht, en voor gewoonte had, op alle plaatzen, daar hy doorreisde, een glas alleen ten staal van zyn *Konst* agter te laten. Deze is by alle *Konstkenneren* geoordeelt boven zyn broeder uit te steken, voornamentlyk in het welteekenen, ook stak zyn werk uit in helderheid, en dat van *DIRK* in tegendeel was krachtiger in zyn koleuren, zoo dat men van ouds zeide; 't geen *Dirk* doet door zyn diepzels, werkt *Wouter* uit door zyn hoogzels. Beide waren zy brave meesters, zoo wel in groot als klein werk, en dat met zulke vaardigheid dat het byna niet te geloven is; 't geen egter uit de *Jaarmerken* blykt. *WOUTER* zyn eerste Glas, waar de *Koninginne* van *Saba* in afgebeeld staat in 't Jaar 1561, afgemaakt hebbende, leverde 's jaars daar aan het groote glas, dat *Hertogin Margriet* bekostigt had, en aan de *Kerk schonk*. In 't jaar 1564, dat van *Christus* geboorte, en 1566 dat, daar de *Tempelroof* van *Heliodorus* in vertoont word, alles binnen den tyd van zes jaren: en noch was *DIRK* vaardiger in 't werken,

ken, want hy maakte zes glazen in drie jaren af, die immers zoo groot waren. Want in 't jaar 1555, maakte hy 't glas daar Christus gedoopt word. 's Jaars daar aan de twee volgende, en in 't jaar 1557 maakte hy drie glazen af, dat van den Koning van Spanje, Johannes den Boeteprediker, en den Doop van den Moorman, zynde die alle zes van de grootste maat.

In den jare 1567 maakte DIRK het Glas daar Christus de Wisselaars uit den Tempel dryft. En 1571 daar Judith Holofernes het hoofd afslaat, 't welk zyn laatste werk is geweest, dat hy in de Kerk van Gouda gemaakt heeft.

Zy waren, schoon broeders, zoo konstnayverende, en hielden zich ontrent de Konst zoo bedekt voor elkander, dat wanneer de een diesaangaande iets vraagde, den ander hem tot antwoord gaf: *Ik heb het door vlyt gezocht, doe ook zoo.* Dit ging zoo ver, dat wanneer zy by geval eens op elkanders winkel kwaamen (dat niet veel gebeurde) het werk dat zy onder handen hadden, voor dien tyd overdekt wierd, overzulks wanneer zy elkanderen iets te zeggen hadden; lieten zy het over en weêr schriftelyk weeten. Ook word getuigt dat zy voor hun Kerkwerk geen grooten loon bedongen hebben, waarom zy ook daar benevens het Glazemaken aan de hand hielden, zoo lang zy leefden.

DIRK bleef ongetrouwt en woonde op de westzyde van de Gouwe, over de turfbrugge, daar nu het Amsterdamsche Veer is, en leefde noch in 't Jaar 1600.

WOUTER woonde agter de Vismarkt, op de Noortzyde, en trouwde een vrouw uit het oud geslacht van Proyen, en liet een zoon na, *Pieter* genoemd,

noemt, die naderhand Borgermeester wierd. Hy werd in zyn ouderdom beroert, maar het jaar, waar in hy gestorven is, weet ik niet. De Plaatsnyder *Reynier van Parzyn*, met *Wouters* zoons Dochter getrouwt, liet hunne afbeeldzels in print uitgaan, die wy nagevolgt vertoonen in de P L A A T B. : daar de vermaarde Dichter, *Jooft van den Vondel*, dit volgende gedicht onder schreef:

*Offert W O U T E R met Elias,
Doove verf schynt hemels vier.
Eet hy 't Paaslam met Messias,
Zyn penceel vol aart en zwier,
Draaft te moediger en stouter.
Stel het beeld op 't Schilders outhouder.*

*D I E D R I K S uurglas is verlopen,
Noch volhard by met Sint Jan,
'T volk te leeren en te doopen,
Daar het grimmeld om dien man,
Zoo vol yver als boetvaardig.
Is die helt geen konstkroon waardig?*

Deze twee groote meesters in die Konst zyn gestorven, en ook de Konst met hun, zegt *W. Tomberg*. Hoewel de Heer *Alneloveen* wil, dat in de Boekzaal van den Heere *Joachim Feller*, een of twee boeken gevonden wierden, daar deze Konst in te leeren was. Hoe het daar mee is, weet ik niet, maar wel, dat men van de uitwerkzelen van dat geschrift niet meer gehoord heeft. Gemelde *Willem Tomberg*, geeft wel eenig beduid ontrent de stoffe, die zy daar toe gebruikt hebben, maar belyd zyne onkunde in de wyze Hoe, zy die stoffe

stoffe tot zulken gebruik gebracht hebben, en begromt de zulken, die zeggen, dat men thans zulke schoone verwe niet heeft, als ouling in de glazen gebruikt is, even als of het glas toen met zulke schoone koleuren beschildert wierd, daar in tegendeel de koleuren aan 't glas gegeven worden door zilver, yzer, koper, bloedsteen, Menie, enz. daar over te stryken en in glasovens te gloejen. Waar naderhand de diepzels door het penceel, op 't reeds gekleurde glas bewerkt wierden, en andermaal gegloeit, enz. Deze *W. Tomberg* was de zoon van *Daniel*, zoons zoon van den Predikant *Herboldus Tombergius*; die eerst zeven jaren die Konst had geoeffent, by *Westerhoud* van Utrecht, die doenmaals tot Gouda woonde, en naderhand dezelve voort leerde by meergemelden Vader van *Ant. van Dyk*, waar door hy zo ver in die Konst kwam, dat hy voor den besten gehouden wierd; gelyk hy ook naderhand, over het onderhouden van de Kerkglazen tot Gouda gestelt is geweest, van welke hy 'er ook verscheide, voor een groot gedeelte vernieut heeft, wanneer die door het schrikkelyk onweer in den jare 1674 waren ingeslagen. Dog hebben de koleuren zoo in kracht, als helderheid, by de vorige niet kunnen halen. Ook word gezegt, dat naderhand nooit de stof gevonden is van 't swart, waar mede 't kleed van d'Abdisse van Rynsborg, in 't glas van Koning Salomon geschilderd is. Hy stierf in 'tjaar 1678. oud 75 jaren.

In en na den tyd van *DIRK* en *WOUTER CRABETH*, waren ook in bloei *Willem Tybout*, en *Kornelis Ysbrantse Kuffeus*. Van deze maakt, behalve den Goudze *Chronyk*, ook *Samuel Ampsing*, in zyne beschryving van Haarlem gewach, en pryft
hun

hun Konstwerk aldus in vaarzen:

*Hoe dapper meesterlyk kon TYBOUT glazen schryven,
En wat heeft KUFFEUS hand in deze konst gedaan?*

W. Tybout stierf den 24 van Wiedemaand in 't jaar 1699. oud 73 jaren, en *Kornelis Tsbrantse Kuffeus* den 24 van Bloeimaand, in 't jaar 1618.

D. van Bleiswyk in zyne *Beschryving van Delf*, gedenkt op 't Jaar 1563. van gemelden *Willem Tybout*, en zeyd: *Dat hy, in 't Noordkruiswerk van de Nieuwe, of St. Ursels Kerk te Delf, een uitnemend konstig glas geschilderd heeft: waar in het afbeeldzel van Philips den Tweeden, Koning van Spanjen, nevens dat van zyn derde vrouw Elizabeth de Valois, oudste Dochter van Hendrik den Tweeden, Koning van Frankryk, beide knielende voor een tafel daar twee boeken op lagen, vertoond wierden. Zy waren in hun pragtig Koninklyk gewaad afgebeeld, ieder met een beschermbelig achter zich, en de geslachtwapenen boven hun hoofd. In de bovenhelft van 't glasraam stond afgebeeld de Oostersche Koningen, eerbied bewyzende aan Jesus, die op den schoot van Maria zat, met een groot gewoel van Beelden rondom haar heen: braaf geteekent en geschildert. Zulks de Konstkenners daar groote agtinge voor hadden. Gelyk ook voor 't konstig geschildert glas in de Kapel van de Hooge Heemraden van Delfland, die alle levensgroot ten voeten uit, in 't barnas natuurlyk geleecken, afgemaald waren, door den Konstigen LAURENS VAN KOOL.*

Van *WILLEM TYBOUT*, zietmen nu noch, ten staal van zyn Konst, op de glazen van het groot vertrek van de voorste Doelen, binnen Leiden, alle de Hollandsche Graven, ten voeten uit geschildert,

dert, welke hy gevolgt heeft (schryft *Michael Vosmerus*, in zyn Boek, dat hy noemt *Principes Hollandiæ.*) naar de afteekeningen die hy gemaakt hadde, naar de oude muurschilderyen in 't Klooster van de Karmeliter Monniken, of de Lieve Vrouwe Broeders, gesticht in den jare 1249 binnen Haarlem, na dat de beschilderde paneelen, met de zelve Beeltenissen der Graven beschildert waren. Doch *Kornelis van Alkemade* (in zyn *Voorbericht op de Hollandsche Rymkronyk van Melis Stoke*) spreekt gemelden Schryver dies aangaande op pag. 8. tegen, en wil dat deze alleen voor egte namaakzels, gehouden moeten worden, welke de Kloosterlingen (wanneer de eerste en egte afbeeldzels met waterverw op den muur geschilderd, door afbryzeling des muurs en onduurzaamheid der waterverwe verdonkert waren) op houten paneelen lieten schilderen, en die van de Magistraten van Haarlem, in 't laatst van de 15 Eeuw, uit de klauwen der Beeldstormers gered, en geplaatst zyn op de voorzaal van hun Stadhuis, daar zy noch te zien zyn. Waarom gemelde *Alkemade*, de zelve ook heeft uitgekeurt, om 'er den laatsten druk van *Melis Stokes Rymkronyk*, mee op te sieren.

Ik laat deze tegenrede in hare volle waarde, maar moet omtrent de printverbeeldingen zeggen: dat, zoo de zelve in allen deelen naaukeurig gevolgt zyn, naar de oude afbeeldzels op de Klooster paneelen, ik my niet verbeelden kan de ware Beeltenissen der Hollandsche Graven te zien: Aangezien verscheide beelden noch gaan noch staan konnen, noch eenige maatschikkelykheid van deelen tot het geheel, daar in is waargenomen, 't geen my doet agterdenkende worden, dat de Teekenaar even zoo mijn achtgevingen, in 't navolgen der onder-

onderscheiden wezenstrekken gebruikt hebben.

Deze zoo overheerlyke oude pronkstukken (gelyk Alkemade verder voortgaat) met veel arbeid geschildert en zorge bewaart , by de liefhebbers der oudheden in zoo groote agting , dat ze die Stad niet doorreizen , ten zy ze deze eerwaarde oudheid begroet , en met veel genoegen beschout hebben , enz. mogen wezen wat zy willen , ik wilde liever hebben die konstaafereelen van Kornelis Korneliszen daar 't Prinsen Hof te Haarlem mee pronkt : en die in zoo groote waarde gehouden werden , dat voortyds voor een geschilderde Voet (zoo die uit een der Tafereelen gesneeden mocht worden) 600 guldens geboden wierden ; waar op de Dichter Jan Vos spreekt , en als met den vinger daar op wyzende , zegt :

*Dit is de Voet daar Luit tot honderd pond voor biet :
Maar Utrecht heeft een Voet , dien gaf het graag
voor niet.*

*Zyn honderd pond , daar niet , wat heeft het Sticht
voor reden ?*

Haar Voet wil uit de Kerk , tot in het Raadhuis treden.

De meenigte Glaschilders die Gouda voortgebracht heeft , schynen my toe , genoeg geweest te hebben , om alle de Kerken van Holland , met hunne Konstwaerken te vullen : want behalven die door anderen zyn voortgeteelt , zoo zyn uit de School van de Broeders CRABETTEN voortgesprooten *Jakob Caan , Jan Dirksz Lonk , Govert Hendriksz , Jan Damefsz , Aart Verhaast , Gysbert vander Kuil , Dirk de Vrye , Adriaan vander Spelt.*

AART VERHAAST , EN GYSBERT VANDER KUIL , waren yverige Konstgezellen , en getrouwereisbroeders , door Vrankryk tot Romen toe. *Verhaast* , op bedreiging dat hy , indien hy niet weder in

zyn Vaderland keerde, verfteken zou wezen van zyn erfgoederen, nam naa 't verloop van elf jaren de te rugreis aan; dog *vander Kuil* bleef volle twintig jaren uitlandig, waar naar hy wedergekeert tot Gouda ftierf, in 't jaar 1673. wanneer *Verhaaft* al in 't jaar 1666. overleden was; en zig fcheen verhaaft te hebben, om eer zyn reisgenoot weder kwam, voor uit te wezen, op de reis naar de eeuwigheid.

DIRK DE VRYE verwiffelde (na dat hy verfcheiden maalen op zyn Konftdoor Vrankryk gereift had) 't penceel voor de Vroedschappelyke en Borgermeesterlyke waardigheid tot Gouda, en ftierf 1681.

ADRIAAN VANDER SPELT was by toeval te Leiden gebooren, maar zyn afkomst aan Gouda verschuldigt. Hy was een uitftekend Bloemfchilder, en had zig lang aan 't Hof van Brandenburg onthouden. Eindelyk keerde hy weder tot Gouda, daar hy voor zyn derde Vrouw, een Groenings kwaadaardig wyf trouwde, die hem niet alleen den luft, maar ook zyn levenslamp, eer hy noch den middeltrap zyns ouderdoms bereikt hadde, in 't jaar 1673 uitblies.

JAN FRANSE VERSYL, JAN DAME DE VET, JAN en PIETER DONKERS, zullen op hun beurt op het Tooneel komen; dog van de rest weet ik niet veel te zeggen.

Maar eer dat wy daar aan beginnen, diend by de voorige (waar aan *van Mander* niet gedenkt) noch gevoegt te worden, JOAN DAC. Deze was een Keulenaar, en leerde de Konft by *Bartholomeus Spranger*, in den jaare 1556. die hy naderhand voortzette in Italiën; daar na ook in Duitsland; waar door 't gebeurde dat Rudolf de Tweede, de Zoon van

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 35

van Maximiliaan daar een welgevallen in kreeg, hem in zyn dienst nam, en naar Italiën zond, om de geagte *Antique* voor hem af te teekenen. Wedergekeert, maakte hy veele roemwaardige werken voor den Keizer. Hy stierf aan 't Hof, en had eer en goed vergaderd.

De geenen welker levensbedryf *Karel van Mander* maar ten deele heeft beschreven, hebben wy als maar gedoodverfd aangemerkt, en zullen nu, na voorgaande overleg, de hand daar aan leggen, om zyn tafereel daar 't gebrekkig is; op te maken. Onze pen zal tot penceel verftrekken, om 't geen ingeschooten, en duister is, door een vernis op te helderen, op dat elk in het byzonder, duidelyk en klaar gezien mag worden. De eerste die na orde van jaren in de hand komt, is

JOHANNES SNELLINKS. *Karel van Mander* noemt hem *Hans Snellink*, en spreekt, in 't leven van *Octavio van Veen*, aldus van hem: *Daar is te Antwerpen een uitnemen Schilder, gebooren (zoo ik 't wel heb) te Mechelen, wonder fraai in 't verbeelden van Historien, en Bataljes. Hy is van Princen en Heeren dikwils gebruikt geweest, om Nederlandsche veltslagen te schilderen, en wist heel eigentlyk het krygsvolk, hier en daar door den damp van 't buskruid bewolkt, te verbeelden. Hy mach nu 1604. een man van 55 jaren wezen. By gevolg geboren 1549. Meer weet ik ook niet van hem, als dat de groote VAN DYK, hem van wege zyne Konst heeft waardig geacht, onder de beste Konstschilders te stellen, en zyn beeltenis door eigen hand af te malen. Gelyk het zelve ook onder die, welke in print uitgaan, getelt word. Ik heb hem in de PLAAT A boven aan plaats ingeruimt. My is nooit van zyne werken, maar wel de roem van de*

zelve voorgekomen. Het had *de Bie*, die zoo veel korter op *van Mander* gevolgt is, doenlyker geweest, van hem wat te melden, dan my, nu'er zoo veele jaren verlopen zyn. Maar wat raad? wy moeten 't ons getroosten, dat wy van sommige Konstschilders, die in onzen tyd noch geleefd hebben, maar weinig weten te zeggen; ja naulyks agter sommiger geboortentyd hebben kunnen komen; zoo om dat 'er van de zelve geen nageslacht meer overig was, en zy die hen in hun leven gekend hadden, dood waren, als ook om dat sommigen, die noch al veel bericht daar omtrent zouden hebben kunnen geven, zig daar aan niet lieten gelegen zyn; 't geen my dikwils verdrietig gemaakt heeft, ziende dat myn yver zoo traag geholpen wierd. Ja ik kan den Lezer wel verzekeren met waarheid, dat, indien ik een yder, waar van ik onderrigtinge, in dingen die duister voor my waren, verzocht hebbe, in dien zelve yver en geneigtheid gevonden had, als daar ik in was, veele zaken meer in 't licht zouden gekomen hebben, die nu wel voor altoos in 't duister zullen begraven blyven.

Om dezen tyd, of wel wat vroeger werd tot Leiden geboren Mr. ISAAK NICOLAI. Den netten tyd van zyne geboorte heb ik niet kunnen naspeuren. Ook verwonder ik my dat *Karel van Mander* niet een woort van hem melt, te meer dewyl hy een Man van aanzien, en verscheidenmalen Borgermeester der Stad Leiden geweest is; daar en boven lang genoeg voor zyn tyd geleefd heeft om het gerucht van zyn naam en Konst te kunnen hooren; want men vint zyn naam al in den jare 1596 op de Rol der Borgermeesteren getelt. * Daar en boven waren toen al van zyne Konst-

* Zie de Beschryving van Leiden p. 618.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 37

Konstwerken te zien, inzonderheid in de Vierfchaar, op de groote Looyhal, en verscheiden groote huizen te Leiden, die naar dien tyd pryfelyk gehandelt zyn. Wat zucht deze Heer voor de Konst gehad heeft, blykt hier aan, dat hy alle drie zyne Zoonen daar toe heeft aangekweekt. Den oudsten JAKOB ISAAKSZ. is langen tyd te Napels geweest, alwaar hy ook een vrouw trouwde en met de zelve in den jare 1617 in zyne Vaderstad Leiden kwam, en de Konst tot genoegen der liefhebberen aldaar, en op andere plaatsē oeffende, tot dat hem door de Dood de draad des levens afgesneden wierd binnen Utrecht in 't jaar 1639, daar hy ook begraven is. KLAAS ISAAKSZ. zyn tweede Zoon, onthielt zig in den Haag, en zyne Konst was gewilt. WILLEM ISAAKSZ. was in zyn leven Hopman van de schuttery te Delft, en een geacht Plaatsnyder, maar hem is in 't bloeijenste van zyne Lentejeucht op 't jaar 1612, het leven door de Doodzeis afgemaait.

Thans verschynt ADAM VAN OORT.

Hoedat dikwerf de gedachtenissen van wakkere mannen, en hunne roemwaardige werken outyds door den tyd en woede van Mars, in de vergetenheid begraven zyn, blykt hier uit, dat ik, na onderzoek gedaan te hebben, niets van hem weet te zeggen, als dat *Karel van Mander*, in 't leven van *Octavio van Veen*, zyn naam melt: en dat *Kornelis de Bie* zyne Konst pryft, zeggende:

Dees Konst die heeft van OORT, zoo wel en fraai gedaan,

Dat vele Geesten zelfs daar af verwonderd staan.

Die niet en is by 't goud van Cresus te gelyken.

Die ryke schat moet voor dees hemelgaven wyken.

Onder zyn Afbeeldzel door Hendrik Snyers gesneden, leeftmen dat hy is een leerling van * Lambert, zynen Vader geweest: dat hy is geboren te Antwerpen, in 't jaar 1557. en gestorven 1641. zyne Beeltenis na het zelve gevolgt, zietmen nevens A. Elshaimer in de Plaat C.

OCTAVIO VAN VEEN, geboren uit een aanzienlyk en vermaard geslacht, tot Leiden, in 't jaar 1558. Verloor zyn ouders vroeg. Zyn Voogden of Opzichters lieten hem de Taalkunde, en teffens de Tekenkonst leren, by ISAAC NICOLAI, die in den jare 1596 Borgermeester tot Leiden was. Met zyn vyftiende jaar bestelden zy hem te Luik, om zig in de taalgeleertheid voort te oeffenen. Hy gaf al vroeg blyken van zyn groot vernuft, zoo in de tale, als in de teekenkunde, daar hy wel inzonderheid toe geneigt was; des zocht hy onder voorwending van de taaloeffening voort te zetten, gelegentheid om daar in te kunnen voort gaan, 't geen hem gelukte. Hy had byzondere kennis aan den Kardinaal *Groosbek* (zeit *du Pile*) die hem brieven van voorschryvens gaf aan den Kardinaal *Maducio* te Rome, daar hy wel ontfangen werd. Hy oeffende zig voorts in de Talen, in de Natuurkunde, Dichtkunde, Wiskunstige Wetenschappen, en Schilderkonst, onder opzicht van *Fred: Zuchero*, zoo dat hy in Italiën wierd aangezien voor een Man op alle Wetenschappen afgerecht en gevolgelyk voor een van de grootste verstandenen van dien tyd.

Na dat hy nu eenige roemwaardige werken gemaakt had, vertrok hy naar Duitschland en wierd
ten

* Deze Lambert van Oort, van Amisfoort, groot Schilder en Bouwmeester, kwam te Antwerpen in St. Lucas Gilt, in 't jaar 1547.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 39

ten eersten in des Keizers dienst ontfangen. Naderhand ook by de Keurvorsten van Beyeren en Keulen. Doch alle de voordeelen die zy hem aan de Hoven aanboden, waren niet machtig om hem lang te houden, maar hy vertrok, en ging vervolgens zyn dienst den Prins van Parma (die toen het bestier over de Nederlanden had) aanbieden, en schilderden des Prinssen Pourtret levens grootte ten voeten uit in 't harnas.

Na de dood van dezen Prins vertrok hy naar Antwerpen daar hy veele Konstwerken maakte; die daar noch in de Kerken zyn te zien.

Als Aartshertog Albert van Oostenryk het bestier in de plaats van Parma had, ontbood hy hem tot Brussel te komen, en maakte hem opziener van de Geldtmunt; doch niettegenstaande hem dit ampt veel belemmeringe gaf, liet hy niet na te Schilderen. Hy schilderde gemelden Aardshertog nevens de *Infante* Clara Eugenia Isabella, Dochter van Philips den II. Koning van Spanje, geboren in den jare 1566. en getrouwd met den Aardshertog Albertus 1599. die een Zoon was van Keizer Ferdinand den II. Welke stukken tot een vereeringe gezonden werden aan Jakob Koning van Engeland.

Om nu te toonen dat zyn geest tot alles bekwam was, maakte hy een lange reeks van *Emblemataa*, of zinnebeelden, een werk alleen voor vernuftelingen.

Dus zag men van hem zinnebeelden van Horatius. 't Leven van St. Thomas van Aquina, en zinnebeelden van de ydele liefde; die hy opdroeg aan gemelde *Infante*, die hem daar voor zoo veel gunst bewees dat zy hem verplichtte ook iet diergelyks te maken van de Goddelyke Liefde.

Lodewyk de XIII. Koning van Vrankryk deed

hem verscheiden malen zyn Hof aanbieden, maar te vergeefs; want hy had voorgenomen in de Nederlanden zyn leven in de Konst te slyten. Gelyk hy ook te Brussel gestorven en begraven is in 't jaar 1629, den 6 van Bloemaand.

OCTAVIO, komt my voor uit alle omstandigheden d'eersten of voornaamste geweest te zyn, die uit het Oorlogspuin 't hoofd boven gesteken, en den opbouw van de Konst in Nederland (daar door de schult des Oorlogs, Konst en Konstenaars ontbraken) voortgezet en aangekweekt heeft, waarom men dan met recht van hem heeft mogen zeggen:

Dum quondam ingentis & . . . .

Dat op dezen zin uitkomt, waar in hy sprekende word ingevoert,

*Veel stoffen dat bun pen de Helden tot de wolken
Heeft opgebeurt om 't slaan van onverwonnen Volken,
En hunnen roem door heel de Waerelt getrompet.
Maar my lust onze Konst dus lang door Mars
verplet,
En in een oorlogsnacht gedompelt en begraven,
Weêr op te beuren, en heur luister te doen draven
Door al het waereltront. Door myne nyvre hand
Is weêr de Kunst gebragt in baren hoogen stant,
Waar op ik moedig ben ten trots der lasteraren.*

om welke rede wy zyne Beeltenis op de Tytel geplaatst hebben.

Dat de alverwoestende Oorlog het Graf der Konsten en het bederf der Konstenaren is, geeft de Y-
stroom-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 41
ftroomdichter niet onfierlyk in den voorzang van
zyn Zege der Schilderkonst dus te kennen :

*O Konsten buigt voortaan uw hoofst,
Als gy de Krygstrompet hoort steken:
Dat schel geluit vermoeit uw spreken.
De blakende Oorlogsvlam verdooft
Den luister, die u pleeg te sieren;
Mars eigent zelf dan uw laurieren.
Wat baat het, of gy geestig weidt,
En trots braveert met uwe waarde,
Wanneer een krygsstorm werpt ter aarde
Uw ingebeelde onsterfelykheit?
Voor al ziet elk hoe d'eëlste verven
Der Schilderkonst om 't hoofst besterven.*

Dat dezelve noch al zoo arg gedrukt worden door inlandsche Kerkberoerten, en borgertwiften, waar door elk genoeg om die rampen, min om de Konst te denken heeft, is door de bevindinge ontdekt; inzonderheid in zulken tyd toen de Konst meer tot pronk der Kerken, als tot huisciersel gebruikt wierd. Nu leefde hy in dusdanig een tyd waarin de Kloosterlingen bedeeft stonden te kyken, als beducht voor een algemeen verval van den Roomschen stoel door de prediking van Johan Kalvyn, Martyn Luther en anderen meer, waar door de gemoederen van 't gemeen tegens elkander in bitterheid en twist aangroeiden.

In zulke een stand zomtyds arger, zomtyds beter voor de Konst, bleef het nog al eenige agtereenvolgende jaren. Want Willem Goeree teekent in zyn waereltlyke veranderingen aan, op het jaar 1566 uit van Mander, dat de Brugse Schilder, Mar-

kus Geeraards, die veel zig beholp met teekeningen voor de Glaschilders te maken, geheel buiten eenig werk was, wegens de nieuwe predikatiën, die de Konst geheel in stilstant bracht. En hy voegt 'er by: *Want de Papery raakte in Nederland zoo zeer aan 't slapbakken, dat zelfs de Schilders en Beelthouwers begonnen van slechte neringe te klagen; waarom ook gemelde Geeraards het etzen van eenige Ezopische Fabelen in 125 kopere platen ter handnam: welke Fabelprinten naderhand in 't Boek gebracht zyn, dat by ons noch met de naam van Vorstelyke Warande der Dieren bekend, en door den Dichter Joost van den Vondel, met leerzame uitleggingen in Vaarzen opgeheldert is.* Dus ver breed genoeg, aangezien de tyd ons gebied, dat wy zynen jaargenoot ten tooneel voeren, welke zoo 't my toefchynt, al vroeg de donkere wolken van twist, die de Konst drukten is ontvlugt, om ze elders adem te doen scheppen.

In wat deel van de Konst JAN DE WAAL zig heeft geoeffent, weet ik niet. Maar wel dat hy de Konst, by den ouden *Francois Franken* van *Herentals*, gemelt by *van Manderblad*z. 161. geleert heeft, en zig met eenen *Jan de Mayer*, die een goed Schilder was, naar Parys begeven, alwaar hy zyn Konst met yver heeft voortgezet, en de fortuin hem is gunstig geweest. Hy was een Antwerpenaar van geboorte, en stierf in 't jaar 1633 oud 75 jaren.

Nevens hem verschynt zyn tydgenoot **ADRIAAN NIEULANT**, gebooren tot Antwerpen. Deze heeft de grondbeginfelslen van de Konst geleert by *Pieter Fransz*, die te *Helzevor* in de Sond, in het jaar 1569 geboren is, dog een Haarlemmer van afkomst was, en tot Amsterdam

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 43

woonden. Hy begaf zig daar na tot het onderwys van *Francois Badens*, die wel een Antwerper van geboorte was, maar 't zedert zyn vyf jaren met zyne ouders, die om den Spaansen moordlust t'ontwyken, in den jare 1576. tot Amsterdam was komen wonen. Hy was een goet Schilder van kleene Beeltjes en Landchappen, en stierf op den 5 van Bloemaand 1601.

De Bloemen, welke met hare menigerhande schoone gestalten, aangenaame koleuren, en verkwikkende geuren, de hooven sieren, en het oog der aanschouwers verlustigen, ontspruiten in 't prille van den Zomertyd; maar onze ABRAHAM BLOEMAART, een der schoonste en welriekste bloemen in den bloemhof der Konst, ontloek in den guuren wintertyd, ontrent Kersdag in 't jaar 1564. binnen Gorkom. *Hy was een Konstig Bouw- en Vestingbouwmeester en zyn Vader een Beeltsnyder, zeit K. de Bie* by vergiffing. Dog van *Mander* zeit: zyn Vader *Kornelis Bloemaart* genoemd verfont zig op de *Bouw- en Vestingbouwkunde*, daar beneevens was hy een *Konstig Beeldsnyder*. 't Is klaar dat *de Bie* (die 't levensbedryf uit van *Mander* ontleent heeft) in 't naschryven geen genoegzame acht heeft gegeven. *Van Mander* geeft reden waarom zyn Vader uit zyne geboortestad Dordrecht met 'er woon naar Gorkom vertrok, van daar naar 'sHertogenbosch, van daar weer naar Utrecht, hoe dat onze A. BLOEMAART van Parys 't huis gekomen, van Utrecht te Amsterdam kwam wonen met zyn Vader die aldaar voor Stads Bouwmeester is aangenomen geworden. Na des Vaders overlyden keerde BLOEMAARD weder naar Utrecht. *En by is* (zeit *de Bie*)
over

over drie of vier jaren eerst gestorven. Alsmen 4 jaren aftrekt van 1662 (wanneer zyn Boek gedrukt is) zoo komt het uit op 1658. Dog het is niet te denken, dat hy dus oud zou geworden zyn. Dus moet men het zeggen over 3 of 4 jaren, nemen op den tyd als hy dit boek schreef, dat veel jaren kan geweest zyn eer het ter drukpers kwam, en over zulks deze rekening onzeker is. Doch dat hy een oud man geworden is, blykt uit het Rym, waar in men aldus leeft : *De Dood had hem gespaart omtrent de honderd jaren.*

Wat Meester hy tot onderwyzer in de Konst gehad, en wat voorname stukken hy gemaakt heeft, en welke noch van hem te zien zyn, kan in *van Mander* nagelezen worden op p: 209. die daar in met *de Bie* verscheelt dat hy verscheiden Meesters met namen opteld, waar by Bloemaart geleert zou hebben, d'andre daar en tegen zeit :

*Meeft heeft hy uit den geest dees Konst. alleen be-
komen*
En zonder onderwys . . . . .

Zyn Beeltenis zietmen in de Plaat C boven de beeltenissen van *Elshaimers* en *Ad. van Oort*.

Hy heeft drie Zonen naargelaten die mede de Konst hanteerden.

HENDRIK, d'oudste, had de Schilderkonst by zyn Vader geleert, doch weinig van zyn geest en aart overgeërft, ook geene bekwaamheid om met de Waerelt te kunnen omgaan, waarom *Sandrart* geestig van hem zeit : *Hy heeft zyn gelukskogel niet vernuftig genoeg weten voort te schieten, en dus is het afzetzel van die schoone Bloem verstikt.* In de tweeden, ADRIAAN ge-

genoemt, was meer geest en yver. Hy werd een goed Schilder, en trok naar Italiën om zyn Konst voort te zetten, daar in hy dapper toenam. Daar na raakte hy in dienst te Salsburg by eenen Benedictus groot beminnaar van Konst, en maakte daar vele fraaije stukken. Maar geraakt in woorden met een Student, werd hy dood gesteken.

KORNELIS de Jongste had zig ook tot het schilderen begeven, maar verwisselde 't penceel voor 't graafzyzer, naardien zyn natuur daar toe meer geneigt was. Hy leerde de behandelinge van 't graafzyzer by *Krispyn van de Pás*: en kwam in korten tyd zoo veer dat hy verscheiden platen, zoo naar teekeningen van zyn Vader, als van anderen in koper sneed, waar van de drukken noch onder de liefhebbers van Printkonst in agting zyn. Hy vertrok om gelegenheid tot het maken van grooter werken te hebben eerst naar Parys en van daar naar Romen, daar hy veel heerlyke Printen na Schilderyen van de geachte Italiaansche Konstschilders gemaakt heeft. Zyn Vader die groote geneigtheid had om hem voor zyn dood noch eens te zien, ontbood hem; maar het overkomen werd van hem zoolang van den eenen tot den anderen tyd verschoven tot dat zyn Vader stierf, en hy toen voornemens wierd daar te blyven. En stierf'er in grooten ouderdom.

Hoe verschillig de Konstoeffenaars zyn, in opzigt van de verkiezinge hunner voorwerpen, en hoe deze tot dit, en wederom andere tot dat deel van de Konst door een natuurlyke zucht worden aangedreven, zalmen doorgaans in ons werk kunnen bespeuren.

TOBIAS VERHAEGT was gezet op 't schilderen van Geboomte, Gebergten, Ruinen,

nen, Gebouwen &c. *K. de Bie* melt tot zynen roem,

*Hoe fraay dat yder stuk verzacht is in 't verschiet :
De Boomen schoon getrost en levendig geschildert ,
De gronden los en mals , de takken dicht verwildert.*

Hy is om zyn Konst heel bemint by den Hertog van Florensen en federt te Romen beroemt geweest,

*Daar hy ook heeft gemaakt den Babilonsen toren ,
Die daar meer werd geacht als eenig werk te voren :
Gelyk hy naarmaals noch gemaakt heeft drie of vier ,
Waar van m'er eenen vint geschildert binnen Lier ;
Die Frank heeft gestoffeert met aardige Figuren ,
Waar door dat zynen roem zal eeuwig blyven duuren.*

In 't Leven van *Octavio van Veen* vind ik zynen naam onder de Aankomelingen geboekt. Hy kon roemen dat hy een grootmeester tot onderwyzer gehad heeft, en door dat zelve Konstzog ook een grootmeester (te weten Petr. Paul. Rubbens) opgekweekt heeft. Hy is geboren te Antwerpen in den jare 1566. en aldaar ook gestorven in 't jaar 1631.

Nu volgt de Konstige Pourtretschilder **MICHIEL MIEREVELT**, geboren te Delf 1567. wien wy moge vergelyken met de Aardvruchten, die hunnen bestemden tyd hebbende om te volgroeien, echter menigmaal, wanneer de Natuur dezelve door bekwamen reegen en zonneshyn gunstig is, eerder tot rypheid komen, dan de Landman gewacht had, 't geen hem dan hoop geeft van zyn oogst en winst zeker te hebben. Dus is het

het gebeurd met onzen MIEREVELT, van wien getuigt word, dat de vruchten van zyn vernuft vroeger als naar gewoonte tot rypheid gekomen, groote hoop van eenen gelukkigen uitslag aan zyne ouders gaven; want met zyn agtste jaar kon hy trots den besten Schoolmeester van Delf schryven; waarom hy al van zyn twaalfde jaar af, by den vermaarden Konstschilder *Anthony Blokland* besteld werd, om de Konst te leeren, welkers penceelhandeling hy in weinige jaren wist na te bootsen.

Ons lust het levensbedryf, van dien puikschilder zyner Eeuw in Pourtretten, te vervolgen tot aan zyn grafstee, daar wy uit 's vaders lyk as een jongen Fenix, den Vader niet ongelyk in schoonheid, zullen zien voortspruiten.

Van Mander breekt de schakel van zyn levens bedryven af, met tot zynen roem te zeggen, op pag. 196. *Dat hem de Hertog Albertus, om zyn verheven Konst, met grooten ernst heeft aangezocht. En Sandrart zegt: dat by zo ver in de gonst des Hertogs door zyne Konst was ingedrongen, dat by hem vergunde en vryheid gaf, om zyn Mennonisten Godsdiens die toenmaals naau vervolgt werd, onverhindert te mogen beleven.* En als wy de oude gedenkschriften der Stad Delf doorsnuffelden, vonden wy ook t'zyner eere geboekt, dat, als Koning Karel de eerste trouwde met Henriette de Bourbon, Dochter van Henrik den IV. Koning van Vrankryk, in den jare 1625, hy verzocht werd om te Londen by zyne Majesteit te komen, het welke hy ook gedaan zoude hebben, ten ware in dien zomertyd het pestvuur zig te Londen zodanig verspreid hadde, dat de Koning en Koninginne zelf geraden vonden, de stad te ruimen, waar door zyn voornemen gestuit zynde hy besluit nam het overige
van

van zyn levenstyd in zyn eigen Vaderland te eindigen. Gelyk hy ook, na dat hy vele Vorsten en Heeren geschilderd heeft, tot Delf gestorven is, op den 27 van Hooimaand 1641. en een goeden naklank nagelaten heeft. De vermaarde Dichter Joachim Oudaan maakte 't zyner gedachtenis dit tydtellend Graffschrift:

DAT AAN DEN GROOTEN MIEREVELT
 STERFLIK VVAS,
 ALS 'T TOT ASCH
 EN STOF HEEN VIEL, IS HIER GESTELT,
 HET ANDER LAAT GEDACHTENIS
 AAN DEES KREITS;
 OF REE WEITS
 NAAR 'T RIJK DAAR GEENE NACHT EN IS.
 M. 100. XLI.

Ik vind ook een ander op zyne afbeelding door hem zelf geschildert, aldus:

*Dit 's d'outerlyke schyn van MICHEL MIERE-
 VELDT,
 Die door zyn groote geest hem zelfs onsterfelyk steldt.*

Onder zyne leerlingen worden geteld inzonderheit *Paulus Moreelze*, *Pieter Gerritze Monfoort* en *Klaudius Kornelisze*. Hy was een wel bespraakt en vrendelyk man, waar door hy over al aangenaam was: men geloofte dat hy in zyn leven wel 5000 Pourtretten gemaakt heeft, waar onder zyn geweest daar hy 150 gulden voor gehad heeft.

Een groot getal van zyn Pourtretten ziet men in koper gesneden van zyn zwager Willem Delff, in druk uitkomen, deze is gestorven voor zyn schoonvader,

vader, welke overleden is te Delf den 27 van Hooimaand 1641. en heeft naargelaten twee zoonen, den eersten PIETER MIEREVELT, geboren 1595. den 5 October, die een uitmuntend Pourtret-schilder geweest is, gelyk men zien kan aan een stuk op de Snykamer tot Delf, zynde van den zelve aart als van zyn Vader.

PAULUS MOREELSE is geboren tot Utrecht, in 't jaar 1571. *Karel van Mander* gedenkt aan hem in zyn Boek op pag. 212. B. en zegt: *Ook is t'Utrecht een Schilder, geheeten Paulus Moreelze. Deze is byzonder in het Konterfeiten zoo groot als 't leven: heeft 'er tegenwoordig verscheidende onder handen, welke meesterlyk behandelt zyn, als van den Graaf en Gravinne van Kuilenborg ten voeten uit, zoo groot als 't leven; de Huisvrouw van Sr. Knotter, welke trooni Konstig gebandelt is, en andere meer. Deze is een leerling van Michiel Mierevelt, en noch redelyk jong.* Wy voegen hier by, dat hy toen al in Italiën geweest had, en daar door in zyn Konst merkelyk was toegenoomen. Hy had zig te Romē zynde geoëffent in 't schilderen van Historien, maar vond daar toe geen tyd om eenige Historistukken te maken, om dat hy door de menigvuldigheid der Pourtretten, die hem van alle kanten toevloeden, belemmert of belet werd. Hy was niet alleen een Konstig Schilder in diervoegen, dat hy grooten roem behaalt heeft, maar daar nevens ook Bouwmeester, waarom ook de Katrynepoort, te Utrecht, naar zyn bestek gebout is. Hy is gestorven Raad en Schepen der Stad Utrecht, in het jaar 1638. en zyn lyk werd met een statig gevolg ter aarde bestelt. Dit mogt den vromen JAN VAN KUIK WOUTERSZON, Konstig Paneel- en Glaschilder niet gebeuren,

ren, hebbende zyn noodlot gewilt, dat zyn lichaam levendig door de vlamme verteerd wierd.

Het is byna niet om te geloven, dat menschen waar in de rede, liefde, verdraagzaamheid, medelydzaamheid en alle Christelyke deugden en hoedanigheden, volgens het voorbeeld en de leere van hunnen patroon Jesus, onder welkers Baniere zy zig hebben laten inschryven, behoorden plaats te hebben, zig tot zulken vervloekten drift, haat, en dwingelandy hebben kunnen uitlaten, zoo niet menige voorbeelden ons hadden doen zien, dat de drift der zulken veel ongetoomder, hun haat vinniger, en hunne meesterschap met dwingelandy verzelt gaat. Trouwens ieder byna weet wat de Latynsche spreuk, *Odium Diabolicum*, en *Odium Theologicum*, beduiden wil.

Maar wat zullen wy zeggen? wy zien dat het egter dus gebeurt, tegens het recht der natuur aan, die yder in opzicht van zyn Godsdienst vrye keur laat, zoo dat, wie het zy, niemant bevoegt is over eens anders gemoet te heerschen, en deffels begrippen, naar zyn oordeel of begrip te dwingen: dewyl yder mensch in dat opzigt op zich zelve staat, en van niemant afhangt dan van zyn Schepper, aan wien hy daar van rekenschap zal moeten geven ten laaften dagen. Egter, gelyk wy even noch eens zeiden, gebeurt het; en zal het voorbeeld van dezen man hier toe ten bewys konnen dienen.

JAN VAN KUIK WOUTERSZE werd om zyn geloofsgevoelen, 't geen van dat der Monniken verschilde, aangeklaagt, en gevolgelyk te Dordrecht op de Vuilpoort, toenmaals de Gevangenpoort, gezet, met Adriaantje Jans van Molenaars-

Molenaarsgraaf. Daar hy eenen langen tyd gevangen zat, om rede (gelyk my klaar toefchynt) dat de Hoofdschout, Jan van Drenkwaert Boudewynse, hem wel lieft had willen verschoonen; en dus, gelyk men gemeenlyk in zulk geval doet, het uitvoeren van het vonnis van tyd tot tyd uitstelde, en sleurende hield. De gemelte Hoofdschout was noch jong en ongebaardt, waarom zyn Pourtret ook konde dienen voor Salomon, in de Historische vertooning van zyn eerste Recht, waar van hy een groot tafereel in de gevangenis had beschilderd voor den Opperschout. Doch dit doen veroorzaakte niet alleen agterdenken by de Monniken, maar zy hadden de stoutheid van in hunne openbare Predikationen te zeggen: dat de Schout hem dus lang in de gevangenis hield, om dat hy voor hem zoude schilderen; en lasterden zyne slaphertigheid. * Waaron de Schout zig gedrongen vond, hem ten slagoffer hunner woede over te geven; gelyk geschiedde, zoo dat hy, op het nieuwe werk te Dordrecht op den 28 van Lentemaand 1572. in weêrzin van de meeste aanschouwers, te gelyk, met de voorgemelde Adriaantje Jans, levendig om de getuigenissen van Jesus Christus, is verbrand. Hy liet na een bedroefde Vrouw, een Dochtertje van 7 jaren, en een goet gerugte.

Hem volgt SEBASTIAAN FRANKS, van wien van Mander, op pag. 208, aldus meld: *Hy heeft geleert by Adam van Oort, en is nu 1604 oud omtrent 31 jaren; is geestig in 't maken van Landschappen, Peerdekens en Beeldekens.*

K. de Bie meld daar benevens van Gabriel, en
 D 2 den

* Zie Matt. Balens beschryvinge van Dordrecht p. 841. en 't Bloedig Tooneel der Doopsgezinden, pag. 590. en 628.

den *Jonge Franks*, dien ik gis dat hy naderhand in zyn rym *Fan Baptist* noemt, op pag. 100. en onder de Pourtrétten van *Van Dyk*, zietmen *Sebastiaan; François*, en *François Franks* den jongen.

SEBASTIAAN komt my voor als de grondwel, waar uit de andere Konstbeken afvloeijen, of hunne af komt hebben. Immers hy schynt my toe de eerste van dien Konststam te wezen, aangezien van *Mander* van geene anderen meld. En hier in komt *de Bie*, met *van Mander* over een, dat SEBASTIAAN, een braaf Schilder van Landschappen en Figuurtes was. Myn schoonvader Jakob Sasbout Souburg had in zyn tyd twee Landschappen, met fraaije Figuurtes van hem, op koper geschildert, die my altyd wonder wel bevielen. In 't eene stond afgebeeld, hoe de kinderen van Bethel, die den Propheet, Kaalkop na riepen, door de Beeren verscheurd wierden. In het ander was een Historie uit het Nieuwe Testament, en de beeldjes waren vast geteekent, en los gekleed.

Van den jongen FRANKS zegt *de Bie*, dat zyn Konst bestond in het verbeelden, zoo van Historien van 't Nieuwe Testament, als van het oude Roomsche Volk, het gewoel is zonder ent, het geen zyn eel penceel daar in weet af te beelden, en met een lossen aart daar kragtig uit te haalen.

Wie nu van deze de Konstvertrekken, behangen met veelerhande Konststukjes, in 't kleen, en zoo, dat men daar in de behandeling klaar ziet, van elken meester, geschildert heeft, weet ik niet. Wy zien dat de beruchte van Dyk hunne Beeltenissen heeft waardig geacht, om onder de grootste Konstschilders van dien tyd gestelt te worden.

Nu komt in ordre van tyd ten Tooneel de Konstschilder ADAM ELSHAIMER, geboren te Frank-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 53

Frankfoort, in 't jaar 1574. Zyn Vader was een Pottebakker, anderen zeggen een Kleermaker, die in hem van jongs af aan een groot vernuft, en drift tot de Schilderkonst bespeurende, hem besteedde te Frankfoort, by *Philip Offenbach*, * een goed teekenaar; en Schilder: dien hy naderhand veer in Konst heeft overtroffen. Hy was wars van alle gezelschap, doorgaans droefgeestig, en geneigt tot eenzaamheid. Tot zyne uitspanningen verkoos hy de afgelegenste plaatzen, waarom hy dikwerf in Kerken en oude vervalte Ruinen, by zig zelve gevonden werd, en van die geneigtheid niet was af te trekken tot gezelschappen van zyne Konstgenooten of anderen, zeggende:

*Toen ik my wende met de menschen te verkeerem,
Vond ik dat by hen niet, als kwaatdoen, was te leeren.*

Door welk doen hy wel een tweede Democriet scheen te wezen, *die* (volgens het schryven van T. Stanley uit Lucianus en Agellius) *in eenzame plaatsen, en in de Graven, die door hunne eenzaamheid en duisterheid tot overdenkingen best dienden, gelyk ook tot het oeffenen van de kracht zynere verbeelding, zig verbergde; om buiten het gewoel der menschen te wezen.*

Hy heeft weinig stukken, maar kragtig, uitvoerigen met veel moeite bewerkt, in zyn leven geschildert. Doch heeft echter aan dat klein getal genoeg doen blyken, dat hy een groot meester in de Konst was. Had hy in zyn leven voor zyn

D 3

Konst-

* Van dezen *Offenbach* of *Uffenbach*, Leermeeester van *A. Elshaimer*, is een groot Altaarstuk, te Frankfoort, in de Kerk van de Predikheeren, verbeeldende de Hemelvaart van Christus, te zien. Hy had zig in de Borgerlyke oproeren gemengt, en stierf in 't jaar 1640.

Konstwerk zoo veel gekregen, als 'er nu voor betaald word, hy waar licht niet arm gestorven; want dat stukje 't geen Ceres verbeeld, daar zyeen jongen, om dat die haar bespote, in een Hagedis herschept, daar Ovid. in 't 5. B. af vermeld, en dat door *H. Goud* gesneden, in print uitgaat, is verkogt voor de somme van 800 gulden. Maar wat zal ik zeggen? de minste van de Konstenaars zien de waarde van hun Konst betalen by hun leven, en moeten zig overzulks met onzen *Elsbaimer* getroost houden; die niets naargelaten heeft, voor al zyn vlyt, dan een beroemden naam, die met zyn doorblokte penceelwerken, eeuw in eeuw uit stand houden zal. In welk opzicht men zegt: *'t geen op een sprong, gemaakt word, is met een weder gebroken. 't Geen een eeuw duuren moet, moet in een eeuw gemaakt worden. Het kostelykste van alle Metalen groeit allertraagst.* Michiel Angelo, die zeer lang aan zyne werken bezig was, zeide: *Dat de verhaasting niet docht in de Konsten: en dat gelyk de Natuur langen tyd bezig is om de dieren te vormen, die lang moeten leven; van gelyken ook de Konst, die zig voorstelt de Natuur te volgen, enz. De vroege lentevruchten kan men niet lang bewaren.* Waarom ook Apelles eenen Schilder, die hem een zyner penceelwerken vertoonde, en daar nevens zeide, dat hy 't zelve in zoo korten tyd gemaakt had, tot antwoord gaf: *Men heeft geen moeite om dat te gelooven, want men ziet het aan 't werk.* Maar het was licht aan het penceelwerk van onzen Konstenaar te zien, dat hy 't met het kostelyke zweet van zyn vernuft, en door een weergadeloos gedult bearbeid had.

Sandrart zegt: *Hy had een Roomsche Vrouw getrouwd, en had veel Kinderen: waar door by in schulden*

schulden verviel, arm werd, en eindelyk in de gevangenis raakte. In den jare 1632. leefde zyn vrouw noch, en verscheide zoonen, maar toen was hy al lang dood. David Tenier de Oude, heeft in Italiën by hem geleert. Maar inzonderheid word zyn leerling Jakob Ernst Thoman van Landau, geroemt, die zyn handeling zoo net wist na te bootsen, dat 'er weinig onderscheid in te vinden was.

Van een geheel anderen aart en begrip was zyn jaargenoot LUCAS FRANCOIS, de Oude. De Voorste beminde de stille eenzaamheid, deze het Hofgewoel: de eerste veragtte het geld, of behield niets, de laatste had het lief en bedienden zig daar van. Hunne begrippen verscheelden ook zoo veel, als hunne geboorteplaatsen van den anderen lagen; want hy begreep: *dat de Hoven de fortuin van de Konst zyn, en dat men die by de hairen moet houden zoo lang zy hare gunst aanbied.* Zes jaren heeft hy in Spanjen en Vrankryk zyn Konst, zoo wel in Historien als Pourtretten met lof geoeffent. Men ziet noch van zyn Konstwerken te Mechelen, daar hy geboren is, in het jaar 1574 op den 25 van Louwmaand, en is gestorven op den 16 van Herfstmaand 1643. naarlatende twee Zonen Pieter en Lucas, die brave Konstschilders geweest zyn, en dien wy op 't jaar van hunne geboorten zullen gedenken.

In den tyd dat *Adam Elshaimer*, daar wy even te vooren van gesproken hebben, te Romen was, was HENDRIK GAUD, geboren te Utrecht, uit een doorluchtig geslacht, ook daar. Deze hield groote gemeenschap met *Elshaimer*, 't zedert hy kennis met hem gemaakt had, wanneer hy in Holland was, en had groote achting voor zyn Konst, waarom hy niet alleen kocht, 't geen hy maak-

te, maar gaf hem ook gelt voor af, om voor hem te schilderen. Hy zelf schilderde ook op die wyze, waarom hy die ten Model hield, maar inzonderheid stak hy uit in 't plaatsnyden, gelyk hy ook de opgegaarde Konst van *Elshaimer*, wedergekeert tot Utrecht in koper bracht, 't geen zyn eerste en laatste werk geweest is. Want een Juffrouw die graag met hem wilde trouwen, gaf hem iets in, dat in stee van hem verlieft te maken, hem 't verstand deed verliezen (dit was in 't jaar 1624) zoo dat hy geen weet van iets had, ten zy men hem over de Konst aansprak, daar van hy tot zyn dood toe wist te oordeelen.

ROELANT SAVRY *Jakobszoon* is geboren te Kortryk in Vlaanderen, in 't jaar 1576.

Gelyk de neiginge der menschen zowel als hunne wezens onder malkander verschillen: zo is de een ook van een vergenoegder aart als de ander. Vele hebben zich vergenoegt met slegts een gering deel van de Konst te bezitten, en waren met hun lot te vreden. M. HONDEKOETER, Schilderde Vogelen; P. SNAYERS, viervoetige Dieren; OTTO MARCELIS, Slangen, Hagedissen, &c.; EEMONT, Watervogels, Kruiden &c. Deze beelden, geene Landschappen. Maar R. SAVRY verstond dit alles, zoo dat men niet kan zeggen, in wat deel hy best was.

Zyn Vader JAKOB SAVRY, die mede een goed Schilder was, leidde hem tot het Schilderen van Vissen, Vogelen, en andere dieren, maar deze bepaling schein hem veel te eng; dus oeffende hy zich daar benevens in Landschappen, inzonderheid Noordsche gezigten, als Klippen en Watervallen. Ondertusschen geviel het tot zyn geluk,

luk, dat de Keizer Rudolph van zyne werken quam te zien, zyn werkzamen aart prees, hem in zyn dienst nam en gelegentheid gaf om met een Heer na *Tyrol* te reizen, om alle fraaije gezichten van Landschappen en Watervallen na't leven af te teekenen, en zich den aart en natuur der dingen door gestadige beschouwinge in te drukken, het geen hy ook wonder vlytig in agt nam: teekende alles wat hem schilderachtig voorkwam in een boek, 't voorste werk met de pen, de verschieten met potlood, en voorts met kleurige sapsjes, of met flauwe waterverf overwassen: waar van hy zich naderhand bediende als hy te Praag de Gallery met Landschappen beschilderde, waar van de meeste door Egid. Sadelaar, en zyn leerling Izak Major, in koper gesneden in print uitkamen.

Na de dood van Rudolf, die voorviel in 't jaar 1612. begaf hy zich naar Holland daar hy veele zoo groote als kleene Konststukken voor de liefhebbers geschildert heeft. Hy was een man van middelbare gestalte, maar diklyvig, 't geen aan zyn kopstuk of borstbeeld, dat op verscheide wyzen in koper gesneden uitgaat, wel te zien is.

Wy hebben ons bedient van dat gene welk van *P. Moereels* geschildert, en door Geertruyd Rogman in koper gesneden is, waar van wy een proefdruk vonden by den Konstliefdigen *E. Feytama*, waar onder *Hend. Lamb. Rogman 1640*, met zyn eigen hand geschreeven had: ROELOF SAVRY *Schilder van Rudolphus en Mathias Roomse Keizeren &c.* met eenige Rymregelen die op dezen zin uitkomen:

'T ſchynt dat SAVRY Natuur te booven heeft
geſtreeft;

Wanneer by Boſch en Rots, en grazige Valeyen,
Waar in 't viervoetig vee gaat luſtig ſpelemeien,
Door Konſt verbeeldde. Zy hem daarom nydig heeft
Den Dood geport zyn zeis, tot zyn bederf, te wetten.
De Konſtgodes betreurt dit droef en deerlyk lot
Van haren Lieveeling, ſchoon oud, te vroeg geknot.
Maar Veerman Charon kon zyn ziel naau overzetten;
Om 't Elizeesdom, 't geen zyn boot aan allen kant
Omringde, en vreugdig aanden nieuling bood de hant.

Ik heb eens een groot ſtuk van hem gezien, verwonderlyk Konſtig geſchildert, waar in Orpheus een Tracifch harpspeelder, zoon van Apol en Kalliope, een der negen Zanggodinnen, verbeeld was, daar hy als Nazo in zyn II. Boek der Herſchepping, zegt: 't Geboomte, 't grimmig wiltgedierte en ſteenen door zyn ſnarenſpel verrukt, lieflyk ſtreelt en naar zich lokt. Dit is de Fabel; maar zy wil te kennen geeven, dat hy wilde en woefte menſchen heeft weten te temmen en van aart verwiffelen, hen afleidende van de onge-regelde wyze van leven, door wetten te geeven en Godendienſt in te ſtellen, waar door hy dezelve tot deugd, beleeftheid, vriendschap en Gaſtvryheid geleid heeft. Juſtinus zegt: dat Midas, die ryke Koning van Frygie, zoon van den Offenboeder Gordius, van Orpheus onderwezen in Frygien, de Godendienſt inſtelden. Horatius heeft deze Fabel ins-gelyks zoo verklaart. Hoor zyn Vertaler A. Pels op pag. 34.

.....want Orpheus, zo in zynen tyd geacht,
Die tolk der Goden, heeft het menſchelyk geſlacht

Door

*Door vaarzen afgeschrikt van moord, en beestig
leeven;*

*Waarom die brave naam den held is nagebleven,
Dat by de Leeuwen, en de Tygers temmen kon.*

En vervolgt:

*Ja Vorst Amphion, die oud Thebe zelfs begon
Tebouwen, kreeg dien naam, dat by de harde steenen
Kon leiden door zyn luit, en vleyend dicht, waar
heenen*

Hy wilde.

Dusdanige uitlegging hebben wy ook elders in 't breed aangetoont.

Gelyk door de warmte der Zomerzon de vrugten tot hare volkomene rypheid worden gebragt: zoo word ook het verstand van een Konstschilder door de kundigheid van de bedoeling der Fabelen tot volkomen begryp gebragt, om alle verbeeldingen, van wat aart zy ook zyn mogen, door dit behulp, uit de byvoegfelen spraak by te zetten, doende dus de stomme Schilderyen spreken. By 't eerste voorkomende voorwerp zullen wy de proef van ons gezegde opmaken, en aantoonen wat nut zulks te weten, een Konstschilder geeft. Immers zoo ons de lust daar toe byblyft, en de draad van ons leven zich zo ver uitstrekt, dat wy ten einde van dit werk, eens tot rust zullen gekoomen wezen, zullen wy den uitleg der Fabelen van Ovidius ter hand neemen, op dien voet als het PALEPHATUS begonnen heeft, in zyn boekje *van de Ongelooflyke Historien*.

Hy had zich gewent des morgens naarstig te schilderen, en 's namiddags in gezelschappen te gaan, en bleef ongetrouwd; en zoo hem iemand naar
den

den waarom vraagden, dien zette hy af met de spreuk van Horatius:

..... *Melius nil cælibe vita:* dat is:

Niet beter als een ongetrouwd leven. Of ook wel met het vaarsje dat uit den Dichter Menander, dus vertaalt is:

*Wie trouwen wil mag trouwen;
Maar wie de rust bemint,
Die wagte zich van vrouwen.*

Hy leefde wel vernoegt, en woonde t'Utrecht daar hy ook gestorven is, in 't jaar 1639.

Dit jaar 1577 ruim zoo vrugtbaar als de voorgaande in 't voortbrengen van Konstenaaren, brengt uit Antwerpen, de wieg van zoo menig vermaard Konstenaar,

ADAM WILLAARTS te voorschyn. Deze had zich gezet tot het Schilderen van Rivieren, met Barken, Schuitjes, en Galeyen vol gewoel van kleyne Beeltjes, gelyk ook Zee, en Stedehavens, woelig door 't dryven van Koophandel, en laden of ontladen van vragten, 't geen hy alles heel uitvoerig, natuurlyk en konstig door zyn Konstpenceel heeft afgemaalt, zoodanig dat hy door het zelve is geroemt geweest. Inzonderheid ('t geen ik by na overgeslagen had) muntte hy uit in 't verbeelden van Brand. Hy is t'Utrecht, daar hy woonden, overleden.

AART JANZE DRUIVESTEN, dien *van Mander* in 't laatste van zyn Boek onder de aankomelingen gedenkt, werd een fraai Landschap en Beestefchilder: doch oeffende die Konst
uit

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 61

uit enkele liefde tot de zelve, en niet uit noodwendigheid. Hy word onder de Borgermeesteren van Haarlem getelt, en was ook voor dien tyd Ouderling van de Gereformeerde Kerk. Hy overleed op den 5 van Oegstmaand 1617 oud 50 jaren.

Nu volgt zyn brave tydgenoot

JAKOB WILLEMSZ. DELFF. Deze was een goet Pourtretschilder, als kan gezien worden op de Stads Doele te Delf, aan het rot Schutters dat hy in den jare 1592 heeft geschildert, 't welk met het opspringen van 's Lands Buskruidmagazyn in 't jaar 1654 nevensmeer andere Konststukken gekneuft en aan flarden raakte, maar om de agting, welke zyn Zoons Zoon de Heer Jakob Delff daar voor had, weder gekalfatert en herstelt werd.

Hoe groot een zucht en liefde **JAKOB** voor de Konst had, blykt daar uit dat hy alle drie zyn Zonen daar in heeft opgekweekt.

KORNELIS DELFF, de oudste, had eerst zyn Vader, daar na *Korn. Kornelisze* van Haarlem tot Leermeeester in de Konst, en was een goed Stillevenschilder.

ROCHUS DELFF, de tweede, een goet Pourtretschilder.

WILLEM DELFF, de jongste, een konstig plaatsnyder. Deeze was getrouwd met een Dochter van den beruchten *M. Mierevelt*, wiens voornaamste Pourtrette hy in Koper gesneeden heeft. Hy is overleden op den 11 van Grasmaand 1638.

In dit zelve jaar 1577. den 28 van Wiedemaand is dat grote zonnelycht, aan den Nederlandsen konsthemel

hemel, namentlyk, PETRUS PAULUS RUBBENS, tot Keulen, aan den Ryn, tot grooten luister dier Stad, opgegaan. Want heeft de Duitſche Maro, Joost vanden Vondel, door zyn geboorte de Agrippyner ſtedekroon een paerel bygezet: zoo heeft zy geen minder luister ontfangen, door het te voorchyn brengen van dezen nieuwen Apelles, aan wiens helder konſtvuur veelen hun lamp hebben aangestoken.

Zyn Vader *Jan Rubbens*, van edle afkomst, en Raadsheer in den Raad van Braband, vond zich gedrongen door een inlandſe beroerte, Antwerpen te ruimēn, en zyn wyk te nemen, met zyn Vrouw tot Keulen, om dat haar zwanger zynde door ſchrikken, geen ongeval mocht overkomen, by welke gelegenheid dan onze PETRUS PAULUS RUBBENS aldaar geboren is. Dus verhaalt *du Pilé*, het welk bevestigt word door *Florent. le Comte*, dien ik doorgaans veel netter en opmerkender bevind als *Kornelis. de Bie*, die Antwerpen tracht door RUBBENS geboorte te vereeren. Doch het zy daar mee zoo 't wil: de Konſt vind reden van zig te verheugen over de geboorte van dat Konſtlicht, dat over de geheele waerelt ſchynt.

De onluſten geſtild, trokken zyne ouders van Keulen weder naar Antwerpen. Zyn Vader na verloop van weinig jaren geſtorven, werd hy door zyn Moeder en Voogden ter ſchool beſtelt om talen te leeren; met voornemen om hem in de Rechtsgeleertheid op te kweken, ten einde hy daar na het aanzienlyk ampt van zyn Vader mocht bekleden. Daar benevens verzorgden zy hem van bekwaame meesters; om hem in zyn buitentyd andere eerlyke Wetenschappen en Konſten te laten leeren, aangezien zyn geest tot alles bekwaam ſcheen;

scheen; en ziende hem ook zonderling geneigt tot de teekenkonst, bezorgden zy hem een goed meester, om eenige van zyne buiten uren in die oefeninge te besteden. Maar 't was niet lang daarna of zyn drift en geneigtheid groeide tot die Konst zoo sterk aan, dat zyn Moeder en Opzigters geraden vonden, zyn geneigtheid op te volgen, en geheel tot het leeren van die Konst over te geven, en bestelden hem dus by OCTAVIO VAN VEEN, Schilder van den Hertog van Parma, en den Aarts-hertog Albertus: of wel eerst by TOBIAS VERHAEGT, wiens Beeltenis met die eer, *il este premier maistre du fameux P. P. Rubbens*, pronkt. Anderen willen dat ADAM VAN OORT zyn eerste onderwyzer in de Konst geweest zy.

Het lust ons niet eene pennetwist, om zyn geboorteplaats, of wie in hem de eerste gronden der Konst gelegd heeft, aan te rechten: maar ik zeg als Basilius Kennet, *in de levensbeschryving van den Grieksen Dichter Homerus*, by gelegentheid van den twist der * Steden, over zyne geboorte: *Onder tusschen hebben de beminnaars van de Dichtkonst zig van die onzekerheid bediend, en gewilt, dat zoo wel hun groote meester, als hun Konst, van een Goddelyken oorspronk behoort te worden geoordeelt.* Dit is uit opzicht dat het menschelyke vernuft, waar uit de Konsten geteelt worden, en voortspruiten, van

* Lang hebben de Steden *Rhodus, Colophon, Salamis, Cheo, Argos, Athenen* en *Smyrna*, over het geboorterecht van Hommeer getwist. Herodoot schynt die eer aan de laatstgemelde toe te wyzen, aangezien zyn Moeder *Critheis* wel tot *Cuma* in *Æolien*, woonde, en van hem zwanger was voor zy van daar vertrok, dog egter by hare vrienden te *Smyrna* zynde, op een feestviering, nevens andere Vrouwen by de Rivier *Meles*, onverwacht van hem verlost, en het kind naar de plaats van zyn geboorte *Melesigenes* noemde.

van een Hemelsche afkomst is, volgens de Bybelspraak in het Boek des *Uittogts*, daar *Mozes* wel uitdrukkelijk in den naam van *JEHOVA*, van *Bezaleel* den *Zoone Ury*, en *Abaliab* zegt: *Dat hy haar heeft vervult met den geest van wysheid, verstand en kennisse, om allerley konstige werken te maken enz.*

Doch dit alles overgeslagen, *RUBBENS*, na dat hy zich van 't onderwys van gemelde Leermeefters bediend had, verkoor eindelyk weer *OTTO VENIUS*, niet om dat hy een grooter Konstschilder was als de vorige; maar om zyn groot verstant en vernuftige bespiegelingen, tot dat hy eindelyk door zyn uitstekenden vlyt, goed onderricht, en hulp van zyn vernuft zoo ver in de Konst gevordert was, dat zyn werk met dat van zyne onderwyzers om den prys dong.

Kort hier op becroop hem de reislust, waar op hy zich begaf door Vrankryk naar Italiën; alwaar hy eenige jaren zyn verblyf hield; zomtyds schilderde, en voorts zyn tyd doorbragt; om alles dat te Romën, zoo van Beeldhouwery, als Schilderwerk, uitsteekt in schoonheid van omtrek, en behandeling naauwkeurig, en met opmerkinge te bezien.

Hy begaf zich in den zelve tyd na Venetien, tot de School van *Titiaan*, (toenmaals den voornaamsten hoogvlieger in de Konst) en maakte kennis met een Edelman van den Hertog van Mantua, die hem uit des Hertogs naam verzocht, als Edelman, en Schilder in deszelfs dienst over te gaan: welk verzoek hy inwilligde en aannam, om dat 'er te Mantua uitstekende Schilderyen van de geachtste Konstschilders waren. Hier onthield hy zich een tyd lang, maakte zich by den Hertog
by-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 65

byzonder bemint, en arbeidde met grooten vlyt aan de Konftstukken van *Julio Romano*.

Van daar vertrok hy weer naar Rome daar hy zig voorts oeffende in alles wat dienftig was tot opbouw van zyn Konft, en kreeg gelegenheid, om in de H. Kruiskerk, als ook in de nieuwe Kerk van St. Pieter, eenige Altaarftukken te fchilderen. Gelyk ook voor Albertus, Aardtshertog van Oofttenryk.

Thans was het in 't zevende jaar, als hy de tyding kreeg, dat zyn moeder gevaarlyk ziek was, dat hem zonder eenig uitftel van Rome deed vertrekken. Maar zy was al overleden, eer hy te Antwerpen kwam.

Opmerkelyk is, 't geen verhaalt word, namentlyk, dat hy weinig afteekeningen of modellen van Rome met zig bracht, en als 'er hem, (nut'huis gekomen) naar gevraagd wierd, om ze te zien, tot antwoord gaf: *dat die in 't Kabinet van zyn geheugen waren opgesloten*. Het bleek ook wel aan de kragtige wyze van fchilderen, die hy zig had gewent, dat hy de beruchte Konftwerken van *Titiaan*, *Paulo Veronees*, en *Tintoret* gezien had. Doch dit moet ik tuffchen beide zeggen: dat de Faam, den roem dien hy te Rome en Venetien, door zyn fchilderen behaald hadde, reeds voor zyne overkomst al had over gekraaid, waar door den een voor, den ander na, begeerte hadden, om van zyn penceelkonft wat te hebben: en hy overzulks gelegenheid vond om veel gelts daar voor te konnen bedingen: 't geen oorzaak is geweest, dat veelen hem ook met een fcheef gezicht aanzagen. Onder deze was ABRAHAM JANSZEN, die hem tot een fchilderstryd om den prys uitdaagde, willende 't zelve aan 't oordeel van alle Konftken-

ners stellen, 't geen hy geestig affloeg, met dit antwoord: *Dat hy zulks al lang gedaan hadde, en het zelve aan 't oordeel van heel de waerelt had gestelt, en dat hy het op gelyke wyze ook konde doen.*

Het verstand dat hy bezat, en de bedrevenheid in de wyze van de waerelt te behandelen, vond middel om zyn benyders tot zyn vrinden te maken. Hy volgde namenslyk de les van *Cleobulus: doe uwe vrienden wel, op dat zy nog meer uwe vrienden worden, en uwe vyanden, op dat gy hen tot vrienden maakt.* Daar benevens was hy bescheiden, beleeft en minzaam, tegen ieder een; een hoedanigheid, die hem by grooten en kleenen bemind maakte, inzonderheid ook tegen Konstenaren, waar van wy een opmerkenswaardig staal zullen aanwyzyn.

Zyn Moeder, als gezegt is, was gestorven, 't geen hem beweegde te trouwen, dat eerlang geschiedde met *Catarina Brintes*, met welke hy vier jaren in der minne leefde, tot dat zy stierf, 't geen hem zoo aan 't harte ging, dat hy om de droefheid wat te verzetten, goed vond een reis naar Holland te doen, om in alle de steden de Konstscholen, Konstgenootschappen, en Konstoeffenaars te bezoeken, waar aan de Beschryving van Gouda ook gedenkt, gylykze ook in 't byzonder verhaalt, dat hy **JAKOB REUGERS BLOK** aan zyn huis ging bezoeken, om zyn Konst te zien; waar van wy breeder in deszelfs levensbeschryving gemelt hebben. **SANDRART**, die hem in die tyd heeft leeren kennen, en zederd de vriendschap met hem onderhouden heeft, getuigt: *Dat hy t'Utrecht gekomen, 't eerst by G. HONTHORST kwam, deszelfs Konstwerk zag, en ook met een, een stuk van hem, dat noch maar begonnen was, verbeeldende Diogenes, daar by met een Lantaren op helderen dag, te Athenen*
op

op de markt naar menschen zoekt, kocht, en den aanleg van het stuk byzonder prees. Dat gemelde Sandrart zyn dienst aan Rubbens aanbod, om terwyl zyn meester Hontborst oppasselyk was, hem vorders te geleiden, eerst by A. BLOEMAART, daar na by KORNELIS POELENBURG, voor wiens Konst hy veel agting betoonde, en verscheide stukjes aanbesteedde, gelyk hy zoo by ieder Konstschilder in't byzonder deed. Van daar vertrok hy naar Amsterdam, daar Sandrart hem verzelde, alwaar hy veertien dagen doorbragt, om alles te bezien.

Hier benevens had hy ook een zonderlinge zucht tot alle soorten van wetenschappen en konsten, zelfs tot de taalgeleertheid. Hy zelf was geoeffent in verscheiden talen: daar by uit eigen aart welsprekent, en zyne uiterlyke wezenstrekken vertoonden de inwendige gaven van zyne eedle ziel, overzulks hy van wegen zyne bekwaamheden, van Philips den IV, Koning van Spanjen, voor wien hy veele roemwaardige werken gemaakt heeft, om eenige byzondere verrigtingen wierd gezonden aan het Brittannische Hof: en du Pilé voegt 'er by, dat dit door de Infante, die hem gunst bewyzen wilde, zoo by Philips bekuipt was; dat hy, in de waardigheid als Ambassadeur naar 't Engelsche Hof gezonden wierd. Hy verhaald vorder hoe Karel de eerste Koning van Engeland, hem beleeft ontving, en hem in tegenwoordigheid van 't Parlement een present deed van een Degen en Cordon, bezet met diamanten, waardig twaalf duizent Ryksdaalders. Waar op hy weder naar Spanjen vertrok, om rekschap te geven van zyne verrigtinge aan zyn meester, van wien hy groote geschenken kreeg. Dog anderen gelooven dat dit wel ten meerendeele geschiedde, om RUBBENS daar door gelegenheid te geven van den

Koning te spreken, met wien hy belangen had, van wegen het beschilderen van de zaal te Withal, 't geen wel bedongen was, maar niet betaalt; welke stukken hem, wyl hy tot Londen was, van Antwerpen, daar hy dezelve geschilderd had, werden toegezonden.

Karel Stuart, die men geloofte dat dien toeleg begreep, bewees hem ongemeene beleeftheid, en vrientschap.

My, in den jare 1714 daar zynde, dreef een zucht, zoo om het Konstwerk, als de Zaal, waar uit Koning Karel de slachtbyl te gemoet trad, te zien: welke zedert den tyd van die Marteldood, niet meer tot een gerechtsbank, maar om 'er vreemde Potentaten en Ambassadeurs op te onthalen, waarom nu als noch *Bankethous* genoemd word, gebruikt werd. Thans worden 'er om de schaarsheid van Kerken, die men te Londen heeft, alle naarmiddagen de *Common preers*, de gemeene gebeden, in voorgelezen, en des Zondags in gepredikt.

By dit, mochten wy ook wel gedachtig wezen, als een zyner voornaamste werken, de galery van Luxemburg, een werk dat hem zoo veel roem heeft bygebracht, en nu noch, vermits het in zyn geheel door de beste Graveerders, als *G. Edelink*, *G. Duchange*, *Kornelis Vermeulen*, *B. Picard*, *A. Loir*, en *B. en J. Audran*, in koper gesneden is, de drukken daar van door alle Landen en Koninkryken verspreit, de waerelt doen zien, wat hy door de Konst vermocht. Overzulks zoude het te vergeefs zyn dat wy breedwydig zynen lof melden. Al die Konsttafereelen, tot Altaarstukken of ergens anders toe gebruikt; ook een menigte *Pourtretten*, voor Vorsten en Princen geschildert, melden zelf den lof van hunnen maker.

Myn

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 69

Myn pen had byna zeker voorval, dat RUBBENS in Spanjen is ontmoet, voorby gestapt, en dus den lezer dit volgende verhaal ontroofst, 't geen voeglyk diend gemeld, eer wy hem weder in zyn Vaderland aanschouwen. *Jan Duc de Bragance*, die naderhand Koning van *Portugal* werd, een beminnaar van de schilderkonst, schreef naar *Madrid* aan éen zyner vrienden, ten einde hy aan RUBBENS wilde verzoeken, den Hertog te komen bezoeken, in zyn woonplaats *Villa-Vizosa*. RUBBENS bewilligde dit verzoek, en begaf zig, verzelt met een groote sleep, op weg. De Hertog verwittigt, dat RUBBENS, die hy misschien maar alleen verwagte, met zulken grooten toestel, en sleep verzelt, *Vizosa* reeds naderde, zond hem in aller yl een Edelman te paard tegen, om hem te zeggen, dat den Hertog om gewigtige reden elders vertrokken was, en hem niet had kunnen afwachten; maar tot vergoeding van zyne kosten en verlet, liet aanbieden 50 pistolen. Maar RUBBENS weigerde de zelve aan te nemen, en zeide: dat het veel te gering was, dewyl hy voorgenomen hadde 14 dagen zyn verblyf te *Vizosa* te nemen, en duizent pistolen daar te verteeren.

Na dat RUBBENS nu noch een wyl in Spanjen geweest had, vertrok hy naar Antwerpen, daar hy zoo veele heerelyke konstwerken gemaakt heeft, dat men 'er zig over moet verwonderen: ja men zoude het geen menschen kunnen doen geloven, ten zy men dezelve daar by met een bericht geeft, dat hy veele Leerlingen in zyn tyd heeft aangekweekt, die hy tot schilderen van kleederen, gronden, verschieten, gebouwen en andere sieraden, ook wel tot het aanleggen der naakten, gebruikte, waar door hy zig, en inzonderheid zynen leerlingen grooten dienst

dede, gelyk 'er door het middel van hem veele brave meesters in de Konst zyn voortgesproten, die zyne grootsheid van ordineren en de kracht van zyn schilderen van hem afgezien, en zig daarvan in hunne eigen werken bedient hebben; daar zy by het leven van hunnen meester niet te veel gelegenheid toe hadden, immers tot groote en voordeelige werken niet, dewyl hy de vermogenste luiden aan zyn snoer had, en het dus meest al in zyne handen viel, of ongezoekt toevloede. Dit is aan verscheiden stalen van brave meesters, die zyne Leerlingen geweest waren, inzonderheid ANTONY VAN DYK, gebleeken; die als hy al wat voor de Kloosterbroeders gemaakt hadde, van hun dusdanig beknevelt wierd, dat het schildervuur daar door meer gedooft, als aangestookt wierd. 't Gebeurde, om dit met een voorbeeld te bevestigen, dat ANT. VAN DYK eens een Kerkstuk schilderde, 't geen tot een Altaarstafereel zoude dienen, in die tyd, dat hy al van zyn Meester afgescheiden was, daar de gekapte Broeders zoo veel op wisten te vitten, dat het te duchten stond, of hy aan het bedongen geld de vingers wel blaau zou tellen; want zy hielden zig, als of zy 't hem aan de hand wilden laten houden, 't geen hem smartte, inzonderheid wyl hy in dien tyd, als het spreekwoord zegt, *overladen was met geld, als de Kikvorschen met veeren*. Overzulks hy over 't onrecht hem aangedaan als mymerende, zig begaf buiten de stad, en daar in eenzaamheid by zig zelf alleen overleide, wat middelen best diende by de hand genomen, om in dat geval zig best te redden. 't Gebeurde ter dezer tyd dat RUBBENS zig met zyn Koets, tot uitspanninge zyner geesten, liet door de Velden omryden, daar hy VAN DYK ontmoette,

te, aan wiens wezen hy met den eersten opslag wel zien konde, dat 'er iets aan scheelden. Dus vraagde hy hem naar de reden van zyn eenzaam wandelen, en droefgeestigheid, 't geen hy zuiver aan zyn gewezen meester opbiegtte, die hem zyn zwaarmoedigheid verlichtte, met tegens hem te zeggen: *dat hy des anderendaags aan zyn huis zoude komen, om het werk te zien, en middel bedenken, om hem daar in dienst te doen.* Dit geschiedde; want hy kwam des anderendaags by VAN DYK, zag het werk, betaalde hem in gereed geld de som, welke hy daar voor bedongen hadde, en liet het naar zyn huis dragen. De Kloostervoogden daar niet weinig in verlegen, wyl zy nu wel begrypen konden, dat RUBBENS, hunne vrekagtige behandeling ontdekt had, schaamden zig voor hem, die in groot aanzien en agting was; en waren bly dat zy 't uit zyne handen voor den zelven prys weder kregen.

't Zoude een groote ondankbaarheid schynen te wezen, zoo ik zeyde dat VAN DYK met RUBBENS naderhand in geen min en vriendschap leefde en omging, zoo ik de geheime reden daar van niet ontdekte, 't geen ik op zyn regte plaats doen zal.

RUBBENS dan, gelyk ik meermalen gezegt heb, was, zoo ten aanzien van zyn geboorte, gedrag, eerentytelen en konst, by alle de grooten geacht en gezien. Hier kwam noch by, dat hy tot zyn tweede vrouw getrouwd had *Helena Forman*, die een Helena in schoonheid was. Een schoon voordeel voor een schilder om de koste van 't model te sparen. Zy bezat daar by veel verstand en veel geld, hoedanigheden daar men'er drie in 't byzonder mee zoude konnen-uitrusten, en had daar by vermogende vrienden, die

hem dienst konden doen. Overzulks vloeiden alle de voordeelen van 't penceel voor 't grootste deel hem gemakkelyk en van zelf toe. Daar en boven had hy een zonderlinge bekwaamheid om alle grooten te vleyen, en dus tot zyn voordeel in hun gunst te dringen. Zulks dat men de spreuk van J. de Bruin, in zyn *Banket werk*, op hem wel mag toepassen: *Dat gaaurwe verstanden van alle hout weten pylen te maken, om hun oogwit te beschieten.*

Hy bouwde voor zig een huis binnen Antwerpen, dat hem wel zestig duizent gulden kostte, en daar in een zaal op de wyze van de *Rotonde* te Romem, daar het licht door eene opening in 't dak; van boven in neerstraalde. Deze zaal behong hy met zyne opgegaarde Italiaansche, Fransche en Nederlandsche Konststukken, en daar onder ook sommige van zyn eigen hand, welke Konstzaal alom berucht was, zoo dat de Hertog van *Bukkingham* die zyn paleis teffens met Konst wilde opfieren, order gaf, aan den Heer *Michiel le Blon*, liefhebber en goed kenner van Konst, om voor 60000 gulden aan Konst daar uit voor hem te koopen, 't welk ook geschiedde. Daar RUBBENS zekerlyk goed gevoelen van zal gehad hebben, *daar nu zyn mes*, als het spreekwoord zegt, *aan weerzyde snee*, en hy den weg om geld te winnen op alle wyzen heeft geweten. Dus stapelde hy eenen onnoemelyken schat op; en 't moest heel de waerelt kenlyk worden.

Het was niet lang na dien uitkoop, of een doorslepen knaap maakte aanslag op dien vetten buit, doch vond zig in zyn voornemen schandig bedrogen. Het was de berugte *Alchemist Mr. Brendel* van Londen. Deze klampte RUBBENS met veel hoopgevende redenvoeringen, en verzekeringen van de

de wisse gevolgen van zyn Goudmakerykonst aan boord; biedende hem zyn dienst tot de bewerkinge van 't zelve, vóór de halve winst, zoo *Rubbens* een *Laboratorium* wilde doen opslaan, en de noodwendigheden, die daar toe vereist werden, bezorgen. Maar RUBBENS, naar dat hy hem met véel gedult had hooren uitspreken, antwoorde hem beleeft, verstandig en geestig aldus: *Myn Heer ik bedank u voor die aanbieding. Gy komt juist zojaren te laat; want zedert dien tyd, heb ik door 't penceel den regten Lapis Philosophorum gevonden.* En wees hem dus van de hand af.

Nu is 'er byna niets van zekerder gevolg, als dat, wanneer yemant door zyne byzondere bekwaamheden, die hy boven anderen in konst en wetenschappen heeft, en wanneer hy daar door tot den top van eere opklimt, zoodanig dat de Faam het gerucht daar van alom verspreid; zulks straks veroorzaakt in anderen eene aanritzeling tot een drift, welke na de geartheid des gemoeds, tweederhande uitwerkingen heeft, een ten kwade, dat men afgonst noemt; om dat zy eens anders welwezen benyd, en zynen luister niet duldèn kan, en een ten goede, dat wy nayver noemen, om dat die niet misgunt eens anders welwezen, maar zich zelven ook wenst in dien staat te mogen zien; 't geen niet te laken is; en des noch te min, als dit hun diend tot een prikkel en spoor, om dien zelven weg in te slaan, waar door men tot die eeren dat geluk word verheven, dat men boven anderen uitsteekt.

Waarlyk de bevinding heeft ons doen zien, dat de Konst in geen eeuwen zoo gebloeit heeft, als in dien tyd van PET. PAUL. RUBBENS, aan wiens fakkellicht veelen hun kaars hebben aangestoken,

en wie weet wat dienst hy al meer aan de Konst zoude gedaan hebben, zoo zyne levenszon in volle luister niet waar benevelt geworden, door een onvermydelyke duistere wolk van 't nootlot; het welk ons leert, dat

Al wat geboren is, eens moet het leven derven.

Een jaar twee of drie voor zyn dood, kreeg hy een beving, op de wyze van een beroertheid, in zyn handen, waarom hy het groot werk moest aflaten. Doch hy schilderde egter kleine stukjes, meest Landschappen, op den Ezel, daar hy de maalftok meer tot zyn gebruik konde nemen.

Hy is overleden te Antwerpen, op den 30 van Bloei maand, in het jaar 1640. en begraven met een aanzienlyke en pragtige Lykstatie; want voor het Lyk ging 'er een, dragende een swart Fluwele kuffen, en daar op een vergulde kroon, en agter het Lyk volgde een grooten sleep van de aanzienelykste, zoo Geestelyke, als Waereldlyke Heeren, en Konstenaren. Het Lyk werd geleid in St. Jans Kerk, daar zyn Graffsteê noch te zien is.

Hy liet een Dochter na, en een Zoon, sommige zeggen twee Zoonen uit zyn laatste huwelyk, de oudste ALBERTUS genaamt, is Secretaris, of Geheimschryver der Staten van Vlaanderen geweest.

Wy hebben zyn waare beeltenis gevolgt naar de beste affchetsing boven aangeplaatst, in de PLAAT D, op dat de Konstschilders zyn pryffelyk gedrag, omtrent de jonge Konstoeffenaars, en yver tot den opbouw van de Konst, daar by gedenken zouden, en zoo veel heuglyker zig ten spiegel voorstellen.

Beleeft zyn, en geneigt tot elks dienst, doet een man geacht wezen, en zet zyn Konst luister by.

't Kan

't Kan niet wel wezen dat alle Konstoeffenaars elkander te gelyk minnen: doch nooit moet verschil tusschen perfoonen oorzaak wezen, tot veragting van wederzydse Konstwerken. Rafaël d'Urbyn, en Michael Angelo de Bonarote, waren wel de beste vrienden niet, dog prezen altyd elkanders werk. Rafaël was gemeenzaam in zyn omgang, beleeft, vriendhouwende, en geneigt om elk dienst te doen, en die welke van een leerzamen aart waren, openhartig van de Konst te onderrichten: waarom hy meest altyd, wanneer hy om een wandeling ging, met een hoop Schilders en Leerlingen verzelt was. 't Gebeurde dat Michael Angelo hem dus op straat ontmoetende, in 't voorby gaan zeide: *ecco il Barigello con tutta la sua sbirreria*, dat is: Zie den Schout verzelt met zyn bende of dienaars. Daar op Rafaël hem toefchoot: *e' tu caminate solo come la Boja*, dat is, en gy wandelt alleen gelyk de Beul.

Michael Angelo was van een ftuurzer aart, en had voor gewoonte te zeggen wat hy dacht, waar om hy weinig vrienden had, en meest alleen ging, zoo dat zyne Konst alleen de oorzaak was, dat hy geagt wierd; want het gebeurde eens, dat de Paus hem zyn Konst- en Kabinetschatten (een eer die zelden iemand gebeurt) liet zien. De Paus, om dat Michael Angelo zich niet eens, als wel anderen t'elkens, daar over verwonderde, zeide: *Wy kunnen niet zeggen, als wel eer Petrus deed: Goud nog Zilver hebben wy niet. Dat 's waar, antwoordde Michael Angelo; Dog daarom kan uw Heiligheid ook niet zeggen: staat op en wandeld.*

Vryborstig spreken heeft zyn tyd. Waarheid word geprezen, zegt Juvenaal, maar moet kouw lyden. Altyd de waarheid te spreken, is altyd vyanden maken:

ken: en daar is geen gevaarlyker woestyn, als zonder vrienden te leven. Te leven zonder vrienden, zegt het Spaansche spreekwoord, is sterven zonder getuigen.

Onder een groote meenigte Konstschilders, die Rubbens door zyne Leerlessen aangeteelt heeft, word ook getelt PIETER SOUTMAN. Dezen alzo wy noch zyn geboorte of sterftyd hebben kunnen ontdekken, hebben wy niet voeglyker kunnen plaatsfen, dan achter zyn meester.

PIETER KLAASZE SOUTMAN noemt hem *Samuel Ampzing*, en gedenkt hem ook in de *beschryving van Haarlem*, daar hy geboren en gestorven is, met dit Vaarsje.

*Hoe zou hier ook de naam van SOUTMAN zyn verzwegen,
Die door zyn kloek penceel, zig heeft dien staat verkregen,
Zig heeft door zyne Konst die eer en roem bereit,
Dat hy de Schilder is der Pruische Majesteit.*

Hy word geoordeelt meê van de beste geweest te zyn, die uit die school voortgesprooten is. Hy was, toen hy aan de Konst kwam, een borst van een grooten geest, en doordringend vernuft, 't geen meer en meer door goed onderwys geslepen, hem heeft doen klimmen tot den roem van een groot meester.

De stalen, die hy ook van zyne Konst naargelaten heeft, toonen dat hy niet door gonst, maar door zyne verdiensten, aan 't Poolsche Hof bemint en geëerd is geweest. Hy schilderde Pourtretten, en groote ordonnantien. KOR-

KORNELIS SCHUT, uit dezelve School voortgesprooten, was te Antwerpen geboren. De zangberg had zyn geest begunstigt, met Poëtische vindingen, het geen in zyn Ordonnantien doorstak, en zyne Konst te meer bemind dede zyn. Hy zette zig tot kloeke en woelige voorwerpen te vertoonen: en heeft beneffens het schilderen ook den Etsnaald gehanteert, als te zien is aan de menigte Printen, die van zyne hand uitkomen, die schoon zy niet in allen deelen even beschaaft en vast van omtrek zyn, nochtans zyn vlugge geest te kennen geven. *Kornelis de Bie* zinspeelt mede op zyne Etskonst, daar hy zegt:

*Het werk betoont de daat, wat hoeft'er meer gezeyt?
De Drukpers wyft ook aan zyn Konst vol aardigheit.*

De groote VAN DYK heeft zyne Beeltenis ter liefde van zyn Konst, nevens zyn Konstgenooten ten dienst des Plaatsnyders, meê in 't klein geschildert, en wy om dezelve reden zyn borstbeeld geplaatst in de PLAAT E, by *Fr. Snyders* en *Joan Breugel*, onder aan. Nu volgt

SAMUEL HOFMAN, van *Zurich*. Deze kwam, na dat de Faam den roem van *Rubbens* werken, op hare wieken, in dat waereltoort omgevoerd hadde, afzakken naar de Nederlanden, en begaf zich in de School van RUBBENS, daar hy door defzelfs leerlessen, en het afzien van zyne behandelingen, tot een goed meester in de Konst opwiesch. Hy zette zich naderhand te Amsterdam neer, daar hy veele brave Konststukken, ook Pourtretten gemaakt heeft, en trouwde in den jare 1628. en trok daar na met zyn vrouw naar *Zurich*, daar hy door zyn Konst grooten roem behaalde,
en

en gelegentheid kreeg, om voor den Hertog van Milanen eenige Konstwerken te maken: van daar te Frankfort aan de *Main*, daar hy een groot stuk op 't Raadhuis geschildert heeft. Eindelyk zyn levensrol afgeloopen, stierf hy aan het Podgegra, in den jare 1640. Zyn Vrouw en Kinderen, onder deze een Dochter die een Schilderesse was, trokken na zyn overlyden weder naar Amsterdam.

JAN VAN HOEK, Antwerpenaar, heeft het geluk gehad, dat hy, om zyn grootse schikkingen, kragtige wyze van schilderen, en vleyend penceel, niet minder als zyn meester RUBBENS, by Koningen en Vorsten is bemint geweest. Hy heeft te Romem zynde, voor verscheiden Kardinalen geschildert, die zyn penceelkonst in groote waarde hielden. Ook nam de Aartshertog Leopoldus, hem voor Edelman meê, naar de Nederlanden, daar hy gestorven is in 't jaar 1650.

Eer ik vorder gaa, moet ik gedachtig wesen, zyn braven Stadgenoot MARTEN PEPYN, die gelyk de Arent alle vogelen braveert, ook alzoo in Italiën zynde, zyne tyd- en landgenoten te boven streefde, zulks hy door Italiën en Romem voor een hoogvlieger berucht was, en grooten roem behaalde.

Ik was verlegen waar ik hem plaatsfen zoude, tot dat my uit zeker verhaal, 't geen volgen zal, bleek, dat hy by 't leven van PET. PAUL. RUBBENS, al overleden was.

Men hout het voor een spreuk, toepasselyk op de geleerden, *Dat zy niet graag zien, dat hun licht door anderen betimmert word.* RUBBENS, die zyne snelle vlucht in de Konst kende, en hoorde dat
dat

dat hy van Rome naar Brabant stond te komen, was daar over verzet. Maar wanneer kort daar aan het tegendeel door 't gerucht verspreid wierd, te weten dat hy van voornemen verandert, een Roomsche vrouw getrouwt had, liet hy zig ontval-
 len: *Nu PEPYN getrouwt is, heb ik geen vrees dat my alhier iemant zal overtreffen, of boven 't hoeft komen.* Het geen bevestigt, dat hy een groot Konstenaar is geweest. Op hem volgt

ABRAHAM JANSZEN. Deze, alzoo noch by *Sandrart*, noch by *de Bie*, eenig merk van zyn geboorte of sterf tyd word gevonden, dagten wy voeglyk te wezen, dat agter *Rubbens* geplaatst wierde; niet alleen om dat hy een tydgenoot van hem geweest is, maar ook om dat hy een rol in zyn levensbedryf heeft. Hy is te Antwerpen geboren, en was een der voornaamste Schilders in dien tyd. Dog heeft niet veel stukken gemaakt, maar die 'er van hem zyn, zyn voortreffelyk konstig geteekent, en naar 't leven uitgevoerd. Zyne geneigtheid viel op 't schilderen van groote Historien, met levens-groote Beelden, waarom alle Vorsten en Potenta-ten begerig waren naar zyn Konst, om in Vorstely-ke Galeryen, Konstzalen en Kerken op te hangen, en naar alle bedenken, (dus word 'er getuigt,) had niemant zyns gelyk geweest, indien hy met yver op dien voet was voortgegaan. De verhef-
 fing van *Rubbens* was naar allen schyn, de eer-
 ste oorzaak van zyn val. 't Is waar dit behoorde hem een spoor geweest te hebben, om met des te meerder yver naar de volmaaktheid der Konst te streven, en *Rubbens* die hem in 't bejagen van voor-
 deelen, door dien hy zoo veele vrienden had, voor uit was, door een onvermoeiden vlyt, met het penceel te volgen, in plaats van de moet ver-
 loren

loren te geven, en hulp te zoeken in zyn bederf. Maar wie, zegt de spreuk van Amphilogus, *is t'aller uuren even wys? en als de kloot aan 't gaan is*, zegt het spreekwoord, *rolt hy voort*. Dus ging het ook met onzen ABRAHAM JANSZEN; hy verkoos zyn verderf, te weten de liefde, tot zyn vertroosting, en stiet al zyn welvaren aan den steen van zyne ontydige min te mortel. Hy ging met zyn nieuwe vrouw dagelyks om een wandeling, en koesterde de ledigheid, die hem als de motte verteerde, waar door zyn huisgezin in flegten staat, eindelyk tot armoede verviel, terwyl hy met een berooit hoofd omzwervende, troost zocht in de herbergen, en de zwarigheid met den drank af spoelde.

Zulke voorbeelden kunnen de schilderjeugt ten baak verstrekken, om zig voorzigtig te vermyden voor die klip. Gelyk dat van *Rubbens*, om gerustelyk aan te zeilen, tot de haven van 't geluk, die door onvermoeiden vlyt, in stadige oeffeningen en spaarzaamheid alleen bekomen word.

Op zyn beurt komt nu te voorschyn

HORATIUS GENTILESCO. Deze was een Florentyner van geboorte, doch word onder de Italianen niet getelt, om dat hy den meesten tyd van zyn leven in Spanjen, Engeland, Brabant en Holland heeft gesleten, waarom wy hem ook een kleine plaats onder de Konstschilders hebben ingeschikt. Zyne geneigtheid liep meest tot het schilderen van groote Historiestukken. *Sandart* verhaalt: dat by twee stukken tot Amsterdam van hem heeft gezien, die hy voor Koning Karel den eersten geschildert had. 'T eene verbeeldde een om hare zonden treurende Maria; 't ander Lot met zyne twee dochters, die puik goed, en zoo ten opzigt van teekening, als
koleur,

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 81

koleur, wel behandelt waren. Hy werd naderhand van den Koning naar Engeland geroepen, om voor hem te schilderen, daar hy ook gestorven is; maar in wat jaar heb ik niet kunnen te weten komen. De Brabanders noemden hem *Gentiel*. Hy was een goede bekende van *Sandrart*, die ook, als hy te *Napels* kwam, zyn dogter *Arthemisia*, die een Schilderesse was, ging zien, en de groete van haar vader bracht. Zy ontving hem beleeft, en vertoonde aan hem 't geen zy toenmaals gemaakt had, zynde een David, vertoonende het hoofd van Goliath levensgroot, 't welk uitvoerig en stout geschildert was. Zy schilderde ook Pourtretten, en was wel gezien by de gemalin des Onderkonings van *Napels*. Zy teekende ook op de *Academie*.

In dezen tyd moeten wy ook gedagtig wezen, aan den beroemden Brabantfen Konstschilder

HENRIK VAN BALEN. Deze is, volgens het getuigen van *Karel van Mander*, een leerling geweest van *Adam van Oort*. Wat zyne Schilderkonst aanbelangt, die is zoo in opzicht van ordinantie, teekening en wyze van schilderen deugdzaam goed, zoo dat zyn werk wel by de Konst van geagte Meesters hangen mag. In 't byzonder moet ik ook zeggen, dat hy zyne naakten zoo schoon van omtrek, en zoo rond en kragtig heeft uitgevoerd, dat byna alle andere Konst daar by afvalt.

Onder vele van zyne groote Konstwaerken, steekt uit de verbeeldinge der zondige waerelt, ten tyde van den Boetprediker Noach: Het dorstige Israël, drinkende van 't water uit den Steenrots: Ook een stuk daar de Egyptische Koning Pharao verdrinkt in 't Rode Meer, en Israël dus de vervolger ontkomt. Van 't zelve voorwerp heb ik noch korts geleden

een kleiner stuk gezien, heel woelig, wel gekoppelt en vol veranderingen van kleederen. De grootste troep der vlugtelingen was op den tweeden grond, in den klaren dag gestelt, en de Figuren op den voorgrond beschaduw't geen een goeden welftant gaf aan dat koppelende gewoel op den tweeden grond, dat zig weder tegens den benevelde bergagtigen agtergrond, en 't blaauw verschiet redde. Gelyk ook mede een klein stukje op koper geschildert, verbeeldende het oordeel van Paris; en waren de drie Godinnen, inzonderheid Venus, die zig van agteren liet zien, zoo rond, kragtig en uitvoerlyk geschildert, datze schenen buiten 't Tafereel uit te steken. Daar benevens was de grond, waar op zy stonden, met gras, kruities, en voorts het geheele landschap, uitvoerig en konstig door den *Fluweelen Breugel* geschildert.

Behalven veele historische vertooningen, die hy konstig door zyn penceel verbeeld heeft, vind men ook Zinnebeelden vernuftig en leerzaam door hem toegepast. De Hr. en Meester J. van Schuilenburg, Raad en Griffier over de Prinsselyke Domeinen, enz. heeft diergelyke in zyn berucht Konstkabinet, in 'sGravenhage, verbeeldende een deugdzaam man, zittende onder een pragtig behangfel, met eene kroon van eere op zyn hoofd. Minerva, Godes der Wysheid, staat ter linker zyde nevens zyn zetel; ter rechter hand de Gerechtigheid, met een weegschaal in de hand, waar in zig in de eene de hoofden van een zwyn, vos, wolf en paauw, zinttekeningen van Gulzigheid, List, Rooflust en Hoovaardy, doen zien, welke tegens den Winkelhaak, Liniaal, Oyevaar en Breydel, zinttekenen die op een deugdzaam gedrag toegepast worden, in de benedenste schaal verbeeld, te licht worden bevonden.

den. Daar nevensaan zietmen Liefde de Nyd van zig stooten, en de Kupidoos, Slangen en andere gedochten, weg zweepen. Zyn Beeltenis staat nevens dat van R. Savry in de Plaat D.

Hy heeft een Zoon naargelaten J O H A N N E S genaamt, die hem 1611 te Antwerpen geboren wierd, waarvan *K. de Bie*, opp. 120 zegt: *by heeft de Konst by zyn beruchte vader HENRIK VAN BALEN geleert.* Hy heeft de zelve naderhand in Italiën voortgezet, en by zyns vaders leven grooten roem verkregen, waar op dit vaers ziet:

Pythagoras, * Tyran van † Lemnos, heeft geschreven: Als't Lichaam sterft, de ziel tot slechte of beter stant Verhuift. Wie twyfelt aan dit oude leerstuk, want De Geest van HENRIK leeft in JAN, by's vaders leven.

Hy

* 't Is klaar dat de oude Latynen door dit woord hebben verstaan, een die heerschappy voert met gezach en opperwaardigheid. Een voorbeeld hebben wy by Virgilius, daar Latinus aldus van Enneas zegt:

Pax mihi pacis erit dextrum tetigisse Tyranni:

door J. Oudaan dus vertaalt:

*Ik acht het van den Vreede een goet gedeelte althans,
De dapp're regterhand te raken des Tyrans.*

En Atheneus noemt de Liefde, *Τύραννος θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων*: Een Tyran, dat is een heerscher, van Goden en Menschen. Ook is den Taalgeleerden bekend, dat dit woord een Koning, Vorst, en groot Meester in Konst of Wetenschappen beteekent. Zie P. Rabus *Vermaaklykheden der Taalkunde.* p. 123. daar hy zulks uit een Grieks vaers van Anakreon bevestigt. Naderhand heeft men, die door slinkse wegen, list, geweld, enz. dwingelandy oeffenden, met den gehaten naam van Tyrannen gebrandmerkt. Zie breeder in myn Kantschrift, op het *Leven van den Apostel Paulus*, by P. Boeteman gedrukt. p. 125.

† Anderen zeggen Samos, alzoo zyn vader hem, noch jong zynde, van Tyrihenen naar Samos had overgebracht. Zie Thom, Stanley, *Filosof. en Poetische Oudheden.* p. 125.

Hy was in den jare 1662. noch in leven, en woonde te Antwerpen, maar zyn vader was toen al overleden, als uit het Rym van *Kornelis de Bie* te bespeuren is.

Hier nevens verschynd ten Toneel de Konstschilder FRANCOIS SNEYERS, geboren te Antwerpen, in 't jaar 1579. Hy heeft de beginselfen van zyn Konst geleerd by HENRIK VAN BALEN. Doch zyne geneigtheid is gevallen, eerst op 't schilderen van Fruit, daar na op alle soort van viervoetige Gedierten, die hy wonderlyk, elk in zyn soort, zoo natuurlyk schilderde, dat men in zyn tyd, niemand vond die hem daar in gelyk was. Inzonderheid maakte hy zyn naam berucht door het zamenschikken der Dieren tot de Jagt; een verkiezing, welke inzonderheid diende om de wanden der Vorstelyke Zalen, en Galeryen op te pronken. Gelyk ook de Koning van Spanjen, en de Aartshertog Leopoldus Wilhelmus, zig in hunne Paleizen daar van bedient hebben. Hy leende dikwerf de hand aan RUBBENS, en die weder aan hem, en 't zyn welde geagtfte stukken, daar men 't penceel van die twee groote meesters in ziet. Want gelyk de een op het vertonen van kragtige werkingen en driften in Beelden was afgericht, zo schein des anderens penceel als gemaakt om Dieren in hun grootste vuur en drift af te malen; ja 't is verwonderlyk, hoe hy in zoo menigvuldige veranderingen, draajingen en buitelingen, de vaste deelen, rekking en buiging der spieren in de Dieren heeft waargenomen. Zietmen de Jagthonden draven naar 't Wildt, zy schynen 't oog voorby te gieren. Grypen zy 't met hun gespitsde tanden aan, 't vuur straalt hun ten oogen uit: en die verminkt of gebeten vertoond worden, drukken de pynlykheid van

van hun ontfangene wonden, door een gekromden rug, gewronge buiging en wyt opgesparde muilen, zoo natuurlyk uit, dat men 'er deernis meê hebben zoude. Wat hoeft 'er meer gezeit, daar het Konstwerk zelf spreekt? zyn Beeltenis staat boven aan in de Plaat E.

Wy mochten ook niet langer verschuiven zynen braven Land-, tydt- en Konstgenoot

JOAN BREUGEL, bygenaamt den *Fluweelen*. Hy was de Zoon van PIETER BREUGEL, anders *Peer den Drol*, dus genoemd om zyne geestige koddigheden en boerteryen, die hy doorgaans maakte; in welk opzicht ook van *Mander* getuigt: *dat hy in een zyner laatste stukken een Galg, waar op een snaterende Exter zat, verbeeld had, daar hy de verdienste van een klappige tong meê wilde aanduiden; en 't zelve zyn Vrouw tot een testament naliet.* Plautus zegt: *Dat hy nooit een zwygende Vrouw heeft gevonden, en het gesnater een Vrouwlyk huif-raat is.* En Socrates beklagde zig van drie lastige dingen, de Letterkonst, de Dichtkonst en een klapagtig Wyf, en zeide: *dat hy de twee voorste zig had kwyt gemaakt, maar dat hy het klapagtig Wyf moest houden.* Dit overgeslagen, 't is bedenkelijk dat onze JOAN BREUGEL, de grondbeginselen van de Konst, onder opzicht van zyn vader geleid heeft; doch heeft zig tot eenen geheel verschilligen aart van schilderen gesteld. *Men kan, zegt het spreekwoord, zyn kinderen wel minnen, maar niet zinnen.* Want hy verkoos den Bloemhof van Flora, ten voorwerp van zyn penceel. Maar gelyk de mensch by verandering leeft; zoo zag men ook na verloop van eenige jaren, zyn penceel, in sierlyke Land- en Watergezichten, op menigerhande wyzen, en zoo als 't hem in 't le-

ven voor kwam, speelemeyen. Egter verliet hy het schilderen van Bloem en Fruit, en wat tot Veld- en Tuingewassen behoort, niet zo, of hy heeft zig naderhand in zyne Landschappen daar noch van bedient.

In den jare 1713. heb ik een stuk 3 voet hoog, en 4 breed, van hem gezien, daar ik en alle Konstminnaars uuren lang, zonder ons te kunnen verzadigen, met verwonderinge op stonden te kyken; waar in zoo menigerhande soort van Bloemen, Struik- en Boomgewassen, op den voorgrond geschildert waren, dat het oog daar in als in eenen doolhof verwart bleef, en schoon 't zelve op het twintigste deel in grootte, niet by 't leven konde halen, nochtans was yder in zyn soort, in dat klein bestek, zoo uitvoerig, konstig en natuurlijk geschildert, als of het in de grootte van 't leven had geweest: inzonderheid stak 'er in uit een Vygenboom, die in een tuinpot stond: waar van de stam zoo natuurlijk gekleurd, de bladen zoo geestig en dun geschildert, de groene uitspruitselen, half gekleurde, volwasschen, en van rypheid geplooiden Vygen, zoodanig waren geschildert, dat het geen penceelwerk, maar 't levenscheen te wezen. Dit stuk van 't Loo gebragt, werd te Amsterdam in 't Heeren Logement 1713. den 26 van Hooimaand verkogt voor 2825 guld. De twee Figuren die in 't zelve waren, verbeeldden * Pomona en † Vertumnus, door Rubbens geschildert, gelyk ook

* Pomona heeft haren naam van *Poma*, Appelen, Peren, enz. zy was een der Latynsche Boommaagden, die in 't aankweken de kroon spanden; aangezien zy noch in 't jagen, noch baden, maar alleen in tuin oeffening haar vermaak nam. Zie P. Ovid. Nazo, 't 14 Boek, 't 11 Hoofdst.

† Vertumnus, een Latynsche Godheid, wiens Feestdag op den 30 van October wierd gevierd. Zie de kantteek. van L. Smits, op de voorgemelde plaats.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 87

ook de weerga, met een flapend Vrouwtje en Sater, voor 1875 gulden. Dog het alleruitmuntenste in Konst dat ik van hem gezien heb, is het zoo genaamde Paradys, by den Heer *Le Court van der Voort*, tot Leiden, waar in zig een menigte van allerhande Dieren op 't allerkonstigst, in een niet min konstig geschildert Landschap doen zien: en de Adam en Eva op 't alleruitvoerigst door *Rubbens* geschildert. Dit stuk is gekomen uit het beruchte Kabinet van den Heer *de Bie*, den *Mecenas* van *G. Dou*.

Menigte van kleine stukjes, ten bewys van zyne naarstigheit, is 'er van zyne konstige hand in de Konstkabinetten alzins te zien; waar onder veele, waar in een Meulenhoef aan den kant van een riviertje staat afgebeeld: of ook wel een Dorpje, of eenig ander Gehugt aan den kant van 't water, 't welk hy dan vorders heeft opgeciert met kleine zeil- en waterrooituigen, gelyk op 't land met karren, wagens, paerden en allerhande soort van kleine Beeltjes, die hy by uitnemenheid konstig en uitvoerig wist te maken: waarom hy ook van *Judocus Momper* en anderen zyne tydgenooten gebruikt werd, om hunne Landschappen met Beeltjes, Paertjes, enz. op te cieren. Immers hy heeft zoo aan 't een als ander, aan al de waereld doen zien, dat hy een groot meester in de Konst was. Zie zyn Beeltenis onder aan in de Plaat E.

Hier aan verschynt de brave Konstschilder **ADRIAAN STALBEMT**, geboren te Antwerpen, in 't jaar 1580. op den 12 van Wiedemaant. Van hem word getuigd, dat hy van der jeugt af aan zoo vlytig en naarstig is geweest in de oeffening van de Konst, ja zoo geheel zig daar aan overgegeven heeft, dat het schein

als of hy alleen voor de Konst geboren was. Hy zette zig tot het schilderen van Landschapjes, met kleine Figuurjes, welke hy zoo natuurlyk, geestig, konstig, en uitvoerig behandeld heeft, dat hy, om zyne uitstekende Konst geroepen is aan het Brittannische Hof, alwaar hy, door zyn penceel dingen heeft uitgewerkt, daar men veel van weet te zeggen.

Hy leefde, en woonde binnen Antwerpen, en oeffende de Konst noch in zyn 80ste jaar.

In dit jaar 1580. werd te Stettyn, in Pomeran, DANIEL BLOK geboren. Zyn Vader *Marten Blok*, was geboren te Utrecht. In Holland, zegt de Schryver, doch dit willen wy voor geen fout rekenen, wyl het de Schryvers dus gewoon zyn, en zelden de onderscheiden Provinciën noemen. Immers, om dat hy van 't Sticht van Utrecht herkomstig is, hebben wy reden gevonden van hem hier een enge plaats in te ruimen.

DANIEL, die dan al vroeg blyken gaf, dat hy tot de Konst geneigt was, werd te Dantzik besteld, by *Jakob Scherer*, een bekwaam meester om hem op te leiden tot de hooge Schole der Schilderkonst. Hy zette zig inzonderheid tot het schilderen van Pourtretten, dat hem wel gelukte; want hy heeft voor Gustavus Adolf van Zweden, de Genealogie, Stam- en Geslagtlinie der Hertogen van Mekelenburg geschildert. Van Schilder werd hy Hoveling, en verloor op eenen stond alles wat hy bezat, door 't brandstigten der woedende oorlogsbenden in den jare 1651, zoo dat hy die naauwlyks met behoudenis zyns lyfs ontvlugten konde. Hy stierf te Rostok in zyn tachtigste jaar.

Dat

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 89

Dat ik in de *Titelprint van 't Tweede Deel myner Zinnebeelden*, de Schilderkonst met een doek voor den mond vertoond heb, daar van gaf ik deze reden: *Dat de tong niet mogt pleiten voor't penceel, maar het werkstuk zig zelf moet verantwoorden.* De slechtste soort van krukken en brekebeenen in de Konst hebben meesten tyd voor gebruik, dat ze hunne werken door stoffen, en snorkeryen opvyzelen: maar groote meesters hebben in tegendeel hunne kunstwerken laten spreken, en het vernuft van hunnen maker melden.

Apelles en *Praxiteles* konden roemen, dat zy alleen voorrecht hadden, om 's waerelts Monarch af te beelden, daar dit volgende vaers op speelt:

*Apelles werd uit veele alleen gestelt,
Te schilderen den grooten Alexander:
Praxiteles had oorlof, en geen ander,
Een marmer beeld te maken naar dien Helt.*

Doch zy hebben zig daarom niet vermeten aangestelt, maar stil gehouden, en hun werk laten zeggen: *wie zy waren, en wat zy in de Konst vermochten.*

Van den eerstgemelden hebben wy een opmerkelijk voorbeeld: 't geen ons tot aanleiding van een nieuw Toneelbeeld strekken zal. Deze, door begeerte aangespoort, om *Protogenes*, en zyn beruchte werken, te zien, scheepte naar Rhodus; maar als hy hem niet op zyn winkel vond, nam hy een penceel met verf, maakte daar meê, op den opgespanne doek, dien hy daar vond staan, een fynen trek, zeggende tegens de Dienstmaagd, die hem vraagde wie zy zeggen zoude dat naar haar meester gevraagd had, dat zy tegens *Protogenes*, wanneer hy t'huis kwam, zeggen zoude, *Die dezen trek met*

het penceel gemaakt heeft, heeft naar u gevraagd: en ging weg. *Protogenes* t'huis gekomen, en bericht ontfangen hebbende van 't geen 'er gebeurt was, en ziende dit werk met verwondering, zeide: *Dit heeft Apelles gedaan, want niemand anders kan zulks doen.* Daar op nam hy een penceel, en maakte eenen anderen trek, op den zelve doek, zeggende tot zyn Dienstmaagd, *Zoo Apelles andermaal komt, toon hem dien trek, en zeg, Dit heeft gemaakt daar gy naar vraagt.* *Apelles* kwam, en ziende dat die trek konstiger was, dan de zyne, nam een penceel met andere verf, en maakte eenen * *Trek* door de andere trekken heen, zookonstig, dat als *Protogenes* dien zag, zig verwonnen gaf, in aller yl naar de zeepoort liep, en *Apelles*, dien hy daar vond, minnelyk bejegende.

Een diergelyk geval ontmoet ons in 't leven van **FRANS HALS**, wiens Beeltenis zig aan den overkant met een hoed op 't hoofd doet zien. *Anthony van Dyk*, de Fenix van zyn tyd, als hy in dienst van Karel den eersten, naar Engeland zoude overschepen, was verlangende om hem voor af te zien, kwam te Haarlem, en ging aan zyn Huis. Maar 't had zyn werk

* *Samuel van Hoogstraten*, in zyn negende Boek van de *Schilderkonst* p. 332, is met *van Mander* hier omtrent van eene gedachten. Zy meenen niet dat dit slegts regte uitgetrokke linien of streepen zullen zyn geweest, die een Schryfmeester dikwils beter uit de hand zou kunnen trekken dan de beste Schilder, maar eenige omtrekken van armen, beenen of iet diergelyks. *Hoogstraten* sterkt zyn gevoelen met de getuigenis van *Plinius*, die zegt: *dat 'er de genen die de Schilderkonst verstonden, grootelyks zig over verwonderden, en verbaast stonden;* waar uit wel te denken is, dat de Konstrekkers geen regte lynen zyn geweest, en 'er de oude Schryvers 't regte beduid niet van hebben gegeven, 't Beurt meer, als onbedrevelingen van zaken schryven, die zy niet werstaan, dat zy daar van oordeelen als de blinden van de kolenren.

werk in, hem in de bierkroegen op te zoeken, daar hy niet eer uit kwam, voor hy zyn pintje geleege had. Inmiddels stont *van Dyk* met veel gedult te wagten, die zig voor hem bedekt hield, zeggende alleen tegen hem, dat hy een vremdeling was, die geen anderen tyd had, als den tegenwoordigen, en egter begeerte had van zyn Pourtret door hem te laten schilderen, 't geen F. HALS zonder verder navragen hem inwilligde. Hy nam een doek, zoo goed en zoo kwaad, als hy toen maar aan de hand had, en begon aan 't werk te vallen. *Van Dyk* maakte weinig tuffchenspraak met hem, onder 't zitten, om niet bekend of ontdekt te worden. 't Was in korten tyd gedaan, en FRANS verzocht hem op te staan, om te zien of het dus van zyn behagen was. *Van Dyk* prees het, en maakte toen met hem eenige zamenpraak, dog zoo, dat hy niets merken konde. Onder andere reden zeide hy: *gaat het schilderen zoo in zyn werk? Zou ik het ook niet kunnen doen?* vatte voort een ledigen doek, dien hy daar zag staan, zette dien op den Ezel, en verzocht hem neer te zitten. FRANS zag haast aan 't aanvatten van 't palet, en penceelen, dat dit de eerstemaal niet was, en dat de vermomde Ulyffes zig van zelf wel ontdekken zou, dog had geen bedenken op *van Dyk*, maar besloot dat het de een of de ander potzige Schilder moest wezen, die zig door een staal van zyn Konst te toonen, wilde doen kennen. 't Leed niet lang of *van Dyk* belafte hem op te staan, om 't werk te zien. Zoo haast als hy 't bezag, zeide hy: *Gy zyt van Dyk, want geen mensch anders kan zulks doen, viel hem om den hals, en kuste hem.*

Van Dyk nam zyn Pourtret nat voor zich meê, bedankte hem, en stopte zyn kinderen daar rykelyk

lyk wat voor in de hand, daar zyniet lang kassiers van bleven; want FRANS die buitekans voort op de lippen nam.

Men zegt dat *van Dyk* veel moeite deed, om hem meê te troonen naar Engeland, maar hy wilde daar niet naar luisteren, door dien hy zoodanig op die slegte wyze van leven verslingert was. Egter behield hy groote achting voor deszelfs Konst, gelyk hy ook naderhand dikmaals gezegt heeft: Dat, indien hy in zyne vermenginge wat meer van het teere, of dunne gehad had, hy een der grootste meesters zoude hebben geweest; want dat hy zyn weerga niet kende, die 't penceel zootot zyn wil had, dat hy, na hy een Pourtret had aangeleid, de vaste wezenstrekken, hoogfels, en diepsels met een penceelzet, zonder verzagtinge of verandering zoo hun behoorlyke plaats wist te geven.

Men zegt, dat hy voor een gewoonte had, zyn Pourtretten vet, en zacht smeltende aan te leggen, en naderhand de penceeltoetsen daar in te brengen, zeggende: *Nu moet 'er het kennelyke van den meester noch in.*

Hoe krachtig en levendig hy, door zyn penceel den natuurlyken zweem des menschelyken wezens heeft weten na te bootsen, getuigen de menigvuldige Pourtretten, die men nu noch van hem ziet. Te Delf in de Oude of Kolveniers Doelen is een groot stuk van hem, waar in eenige Hoofden of Bevelhebbers der Schuttery, levens groot in staan afgebeeld, en zoo kragtig en natuurlyk geschildert zyn, dat zy de aanschouwers schynen te willen aanspreken.

Hy had ook een Broeder, DIRK genaamt, die een fraai Schilder was, en zig oeffende in Gezelschapjes, en kleine Beeltjes. Samuel Ampzing
gedenkt

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 93

gedenkt aan hun beide in de beschryving van Haarlem, met dit volgende rym:

Hoe wakker schildert FRANS de luiden naar het leven?

Wat zuiv're beeldekens weet DIRK ons niet te geven?

Zyn brave Konst en stoute wyze van penceel-behandeling, maar niet zyne levenswyze moet de schilderjeugt zig ten voorbeeld, en tot naarvolging stellen, aangezien hy geen goed bestierder van zyn levenskar was, als die niet zelden van 't middelfpoor afholde, wyl hy zyne driften te ruimen toom vierde.

FRANS was gemeenlyk allen avond tot de keel toe vol met drank. Echter hadden zyne Leerlingen groote agtinge voor hem, en de oudste verston den malkander daar in, dat zy by beurten agt op hem gaven, en hem des avonds, inzonderheid wanneer het duister of laat wierd, uit de kroeg haalden, op dat hy niet in 't water zoude loopen, of op een anderè wys eenig ongeluk ontmoeten; die hem dan gevoegelyk t'huis bragten, kouffen en schoenen uittrokken, en te bed hielpen.

Deze, die dande een voor en de ander na, agt gegeven hadden, dat hy, hoe beschonken, egter eenig avondgebed, uit gewoonte, uitstamerde, en altyd besloot met dezen wensch: *Lieve Heer, haal my vroeg in uwten hoogen Hemel*, waren agterdenkende onder malkander, of dit wenschen van hunnen meester wel ernst was. Des bedachten zy te zamen een middel, om daar proef af te nemen. Een *Adriaan Brouwer*, die een Leerling van hem was, van de jeugt af aan op potseryen af-

afgericht, en *Dirk van Delen*, waar van wy op 't jaar 1650 zullen spreken, hadden hier deel in. Dit stuk ging onder belofte van elkander niet te bekrajen, onder hun viere aan. Zy boorden vier gaten in den zolder, boven zyn bedsteê, waar door zy sterke koorden neerlieten, die zy aan de hoekeinden van 't bed vast knoopten. Wanneer zy hem dan den volgenden avond vol en zoet, als men gemeenlyk van de zulke zegt, te bed geholpen hadden, en het licht uit de kamer gedragen, gingen zy op hunne koussen de trappen op naar boven, om hunne rol uit te spelen, zonder dat hy daar afiets gewaar werd, en luisterden scherp toe naar het prevelen van zyn Avondgebed, 'dat hy dan naar gewoonte weer met dezelve wenschinge: *Lieve Heer haal my vroeg in uwen hoogen Hemel*, besloot; waar op zy hem gelykerhand met het bed naar boven trokken. Hy die in den dommel van zyn dronkenschap dit egter gewaar werd, en vast besloot dat de Hemel zyn gebed verhoord hadde, terwyl hy zig voelde om hoog heffen, veranderde van toon, roepende veel luider als gewoonlyk: *Zoo haastig niet, lieve Heer, zoo haastig niet, zoo haastig niet*, enz. waar op zy hem weder zacht lieten dalen naar beneden, zonder dat hy bemerkte dat hem dit uit potsery gespeelt werd. Wanneer hy nu vast in slaap lag te ronken, maakten zy behendig de touwen weder los, en zy noch hy ontdekten niets, dan na verloop van jaren wat 'er geschied was: maar FRANS gebruikte na dien tyd die wyze van bidden niet meer. 't Welk onder hen dikwils stofte tot lachen gaf, wanneer zy hem niet meer om den Hemel hoorden wenschen.

Ik was met de beschryving van myn Boek al heel naar 't eind gevordert, wanneer onder de papieren

pieren van een oud Haarlemmer Konstschilder een begraafnisbriefje van hem gevonden werd, waar agter op aangeschreven stond: FRANS is gestorven te Haarlem, in den ouderdom van 5 of 86 jaren, in 't jaar 1666, en is op den 29 van Oogstmaand, in 't Koor van de Groote Kerk begraven, naar dat zyn Broeder DIRK hem in 't jaar 1656 was voorgedaan. Zy waren Mechelaars van geboorte. En op de Lyst van St. Lucas Gildeboek te Haarlem staan verscheiden Zonen, en Zoonszonen van FRANS HALS geboekt, die alle de Konst gehanteert hebben, als FRANS HALS FRANSZON, HERMAN HALS FRANSZ., JAN HALS FRANSZ., en KLAAS en JAN HALS JANSZONEN, van welke 'er noch een leeft in Oostindien, die daar getrouwd is aan een Mestys, of halve Zwartinne. Zekerlyk om haar geld. Deze heeft daar een huis gebouwd, en 't zelve met Schilderyen behangen, op de Hollandse wyze, en is een groot beminnaar en konstig oeffenaar van de Speelkonst, door het welke hy zig meer als door zyn penceelkonst by de braafste luiden bemind heeft weten te maken. Het een en 't ander schynt hun aangeboren te wezen. J. Wieland, een oud Liefhebber, en die de meeste der zelve gekent heeft, getuigt: dat al de kinderen van F. HALS luchtig van geest, en beminnaars van Zang- en Speelkonst geweest hebben.

Het spreekwoord zegt: *Armoede is de vindster der wetenschappen en konsten*; doch dit gaat niet altyd zeker, want zoo dit een algemeene regel was, zoo zoude moeten volgen, en voor een waarheid doorgaan, dat de braafste Konstenaars, en veelwetters, uit behoefteigheid zyn voortgedreven, of door armoede zyn voortgekomen; daar menigte van voorbeelden ons het tegendeel heeft doen zien, hoe
bui-

buiten noodwendigheid van zig daar door te generen, veele door geldmiddelen gezegend, en van groote geboorten, echter door een aangeboren zucht tot wetenschappen en konsten, zoodanig wierden gedreven, dat zy die oeffeningen boven alle andere waereltsche vermaken verkozen, en zig daar geheel aan over gaven.

DEODATUS DEL MONT' zal een voorbeeld tot bewys van myn zeggen opleveren. Deze was geboren te St. Truyen, in 't jaar 1581, uit een geacht geslacht, daar en boven om zyn groot verstand in de Meetkunde, Starkunde, Schilderkonsten meer andere pryswaardige wetenschappen en konsten, geadeld van den Hertog van Nieuborg, aan welks hof hy lang verkeert heeft; was ook van den Koning van Spanjen, dien hy als Vestingbouwmeester in zyn jeugd gedient hadde, met veele voordeelen en vrydommen begunstigt: en wanneer die hem naderhand betwist werden, heeft de Koning in eigen Perfoon, daar over aan zyn Broeder Ferdinand, den Prins Kardinaal geschreven, ten einde hy hem zyne vrydommen en voorrechten wilde verdedigen en herstellen. Hy is niet alleen een Leerling van *Petrus Paulus Rubbens*, maar ook zyn liefste boezemvriend geweest; die hem ook in zyne reis door alle de Steden van Italien heeft verzeld. Behalven zyne Konststukken, die in buitengewesten zynen roem schragen, ziet men ook te Antwerpen, in 't Klooster genaamt de *Facons*, een Altaarstuk, dat kloek gehandelt, wel geordineert en vloeiende geschildert is, verbeeldende de Offerhande der drie Koningen. En noch een ander in de Lieve Vrouwe Kerk, vertoonende de *Transfiguratie*, de Verheerlykinge van
Christus

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 97

Christus op den berg. Als ook by de Paters Jefuiten, een Kruisdraging enz. genoegzaam ftalen van zyn vermogen in de Schilderkonft.

Frustra fit per plura quod per pauciora fieri potest.

'T is te vergeefs veel woorden te gebruiken, als men 't door weinige beduiden kan.

Hy is gestorven op den 25 van Slachtmaand in 't jaar 1634. binnen Antwerpen. En word van hem gezeit, dathy door zyne bedrevenheid in de Sterrelooptkunde veele zaken wift te voorspellen; als onder andere ook

Het Jaar van zyne Dood ook waarlyk te voorzeggen. En zoo by had gezeit, is 't waarlyk ook gefchiet.

Die dit getuigd is *Kornelis de Bie*. Dog die 't niet gelooven wil zal 'er niet om gebrand worden.

Thans zal het tyd wezen dat ik den beruchten **PIETER LASTMAN** ten Toneel voer, aangezien hy op, of omtrent dezen tyd is geboren.

Hy was een Leerling van *Kornelis Kornelisz van Haarlem* geboren 1562, in welkers levensbeschryving van *Mander* van hem op pag: 207 B. meld, met deze woorden: *Lastman is een Jongman van goede hoop, en thans in Italicn*. Dit was in 't jaar 1604. Als ik nu ftel dat hy toen ter tyd 23 jaar oud was; (want dat hy Jonger de reis naar *Romen* zoude ondernomen hebben is niet denkelyk) en als men dan die 23 jaren te ruch teld, van 1604, komt het uit op 1581.

'K heb dikwils met grooten roem van zyne Konftwerken hooren spreken, doch geen gelegenheid

gehad om 'er veel van te zien nog ook zyn Beeltenis, door Thomas de Keizer geschildert, daar Vondel dus op zeit :

*De geest van PETER voer in 't ordineeren speelen,
En volgde vrouw Natuur op doeken en pannelen,
Zyn Kunstgetuigen. Toen, wie 't oordeel stryken kan,
Of LASTMAN Fenix was, of RUBBENS zyn genan.
De Keizer heeft hem dus zyn ommetrek gegeven:
Maar anders tekend by zich in zyn Konst naar 't leven.*

Gemelde Vondel, die door stadig met de braafste Konstenaren te verkeeren goed oordeel van Konst had, zeit: *Dat zyne ordonnantien woelig waren, en zig welvoeglyk koppelden: zyn naakte wel geteekent, zyne Kleederen natuurlyk en vlak geplooit, en de Koleuren vloeyende en kragtig geschildert.* Meer kunnen wy 'er niet van zeggen, als dat gemelde Nederduitsche Maro den inhoud van een zyner voornaamste Konststukken in Vaarzen tot zyner gedachtenis en roem naargelaten heeft, welks hoofdschrift is; LASTMANS OFFERSTAETSIE te LISTREN aan den Heere JOAN SIX. Dit is 'er 't begin af:

*Wat dunkt u, Konstgeleerde SIX?
Wie had de schikkonst ooit zoo fix
Als LASTMAN, waard de teekenkroon
t' Ontfangen van Sint Paulus troon,
Toen by zyn wonderwerk van Listren
Zoo versch vertoonde, als beurde 't gistren?
Dit tuigt uw bemelsch Tafereel,
Daar onze Apelles zyn Toneel
En grond met volle kennis bouwd,
En zoo deze Offerstaatsie houd,*

Dat

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 99

*Dat zelf de geest van Rome en Grieken
Nooit hooger zweefde op zyne wieken..*

Met welk een' zwaai en staatigheid

En priesterlyke Majesteit

Verschynt al 't Heidensch Priesterschap

Voor d'oude Stad, vol yvers om

Te wierooken voor Christus Boden,

Hier aangezien voor Grieksche Goden!

Men acht dat hier in menschen schyn

* Merkuur, en Dondergod Jupyn

Verschynten, om den Jongeling,

Die flus op krukken ging, en hing,

Te heelen, zonder konst van kruiden.

Dat stuk verbaast veel duizend luiden.

Een rykdom, en verscheidenheit

Van toestel naderd, en geleit

† Bekranste en § witte Stieren vast

Naar

* De bygeloovigheid had den oude Heidenen ingeboezemt te gelooven, dat de Hemelgoden zomtyds in menschelyke gedaante op de waereld verschenen, en omgang met de volken hielden, 't welk de oude Fabeldichters hielpen onderschragen; onder welke Naso; als een der voornaamste, wel mag gestelt worden, die by 't leven van Keizer Augustus een geheel boek van die herschepping geschreven heeft; in het welke hy onder meer andere vertellingen (want hooger staan zy by ons niet te boek) verhaald, hoe Jupiter en Merkuur, in Menschelyke gedaanten omwandelende, de ondankbaren verdelgden, en de herbergzame Philemon en Baucis in boomen veranderden; om dat d'een des anders sterfuur (dat hun beede was) niet met smarte zoude zien, waar op de puntdichter *L. Rotgans*, aldus zeit:

*Zoo treurt Philemon nooit by 't Lykvier van zyn vrouw;
Noch Baucis scheurt om hem 't gerimpelt vel uit rouw.*

† *Bekranste*] Dat de slachtdieren als zy naar 't outaar geleid wierden, met groene kranffen om hals en lendenen omhan-

Naar d' Offerplaats op 's Priesters last,
Op veêl, tamboer, en lier, en fluiten,
Langs 't ryk bestrooide padt naar buiten.

Hier blaken fakkels, licht en klaar.

Hier riekt de wierookkandelaar.

Hier glinstren wierookvat, lampet,

En goude schotel, op dien tredt.

De Byl, en Bloetpan op het slagten

Van Vee en Offerbande wachten.

Een kenner ziet hier, heel vernoegt,

Hoe d'eene persoonadie voegt

By d'ander; en hoe elks gelaat

En ampt, gelyk een zangers maat,

Zyn plicht bewaart: hoe kleene en grooten

Hier

gen waren, daar van hebben wy verscheyden voorbeelden in d'oudheid: gelyk ook anders, de lenden met een offerkleed, bestikt met goude en zyde Loopwerken, overdekt, en het hoofd met een pragtige offerhuif opgeciert, die tusschen de hoornen uitgespannen met zyde koorden aan de topeinden der hoornen gebonden wederzyds met kwasten afhingen, waar van wy de gedaante, afgetekend uit een marmere fries, den woedende tyd ontrukkt, om de gedachtenis daar van te behouden, hier nevens in print aanwyzen. Tot meerder opcierfel hebben de Heydenen ook zomwylen de hoornen van het offerdier verguld. Ovidius zegt in zyn 10 Boek der Herscheppinge.

Indutaque cornibus auro victima,

Dat is;

'T slachtofferdier hebbende de hoorenen verguld.

§ Witte stieren] Het offerbeest zullende dienen ter eeren van eenig oppergod moest niet alleen uitgelezen uit andere geenig mangel hebben, maar ook hagel wit wezen. En in tegendeel pikzwart als het dienen zoude tot een offer voor de Geesten en onderaardsche Godheden; gelyk *L. Smids* heel wel heeft aangemerkt in het kantschrift op Nazoos werken, gelyk wy ook breeder zullen aanwyzen, wanneer wy van deze dingen in het byzonder zullen handelen.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 101

Hier treên, als op een' galm van noten.

*Hoe schoon verschiet die lange ry,
Van verre flaau, en dichter by
Alsterker, voor 's aanschouwers oog?*

*Hoe deist de Poort, en Kerk, zoo hoog
En rond gebouwd, Jupyn ter eere,
Op datze ons noch de Bouwkonst leere.*

*Zoo stuit ten leste d'Ommegang,
Daar 't Outer wacht, en al te lang
Verlangde naar den Offerwyn.*

*Nu wil d'Aertspriester van Jupyn
In 't wit, bekranst met eike blaren,
D'Apostels eeren op d'altaren.*

*Maar zie om hoog, hoe 't heilig paar
Met woorden, handen en gebaar,
Van 't Heidensch gruweloffer yst,
En Offermans, en scharen wyft*

*Naar Godt, wiens eere altaren passen.
Zy roepen: wy zyn stof en affchen.*

*Gy zultze straks van boven neêr
Zien springen, Godts en Jesus eer
Beschutten, en van harteleet*

En rouw * verscheuren elk zyn Kleet,

Op

* Het scheuren der kleederen was gemeen by de Hebreuwen, wanneer iemand godslasterlyke woorden hoorden spreken. In later tyd is hier omtrent zekere bepaling gemaakt: want wy lezen by R. Maimonides, *indien iemand een Israëliet zynde, een Israëliet Gods naam hoort lasteren, die moet zyn kleederen scheuren, maar indien hy het hoort van een Heiden zoo is het niet nootzakelyk.* En dus zouden d'Apostelen zig hier in hebben vergrepen, of hun drift te ver vervolgt hebben. Wy hebben deze tegenwerping beantwoord in het kantschrift op het leven van DEN KRUISHELD, PAULUS p. 55. Hier komt alleen te pas, dat wy (om de Leerbegeerige jeugt in 't regte spoor te leiden) aantoonen de wyze van het Kleeder-scheuren.

*Op datmen bloet noch wynkelk storte,
 En dadelyk d'Offerstaatsie schorte.
 Hoe stemt de straal van ons gezicht
 Met elks hoegrootheid, en met licht
 En schaduw van een ieder zaak?
 Hield vrouw Natuur om haar vermaak
 Voorheen de hand aan eenig Schilder,
 Zoo doet zy 't hier, en nergens milder.*

'T heeft geen tegenspraak, dat, wanneer wy een oulingse Hebreeufche, Griekfche, of Romeinfche gebeurde zaak, of Historie willen vertoonen, wy ons dan in opzicht van de bekleedingen der Beelden naar 's Lands gebruik, wyze van plechtigheden, met hun gantsche aankleeven, toefel, en gereedschappen, moeten bedienen van die Schryvers welke het naaft aan die tyden geleefd hebben: of van de verbeeldingen of marmere gedenkftukken,

De Kleederen van den hals af benedenwaarts met beide de handen van een te rukken, zulks dat men de naakte borst zag, was de gemeene wyze van Kleederscheuren. Dus leeft men by Maimonides: *De Kleederen moesten gefcheurt worden van voren, en die de zelve fcheurt op den rug, of in de zyde, of van onderen, wykt af van de gewoonte van fcheuren*; en by *Jofeph.* in het 2. b. deff. *De Overpriefters zelf kon men zien, op hun hoofden stof geworpen hebbende, en naakt aan de borst, hunne Kleederen gefcheurt zynde*, in tegenftellinge van die wyze van Kleederen fcheuren, die alleen en enkel hoorde tot den Hoogenpriefters, die zyn kleed niet anders vermocht als van beneden af naar boven op te fcheuren; gelyk de Joodfe meesters dit in hunne fchriften naaukeurig onderscheiden. Dus lezen wy: *De Hoogepriefters fcheurt van onderen, maer een gemeen priester van boven. Mifna tit, Horajoth. Hoofdstuk 3.*

Volgens deze leiding hebben zig onze braaffte Konftoeffenaars vergift, als zy den Hoogenpriefters Kajaphas hebben verbeeld, zyne Kleederen van de borst nederwaarts fcheurende.

ken, en muntstempels, die eentydig met het geen waar van zy het gedenken dragen, ook te famen door den tyd grys geworden zyn; en niet doen als den Konstschilder Rembrant, die (gelyk Andries Pels in zyn *Gebruik en Misbruik des Tooneels* p: 36 zeit)

*Op Nieuwe, en Noordermarkt zeer yv'rig op ging
zoeken*

*Harnassen, Mariljons, Japonsche Ponjerts, bont,
En rafelkragen, die by schilderagtig vond,*

*En vaak een Scipio aan't Roomsche lichaam paste,
Of d'ed'le leden van een Cyrus meê vermaсте.*

*En egter schein hem, schoon by tot zyn voordeel nam,
Wat ooit uit 's waerelds vier gedeelten herwaarts
kwam,*

*Tot ongemeenheid van optooifsel veel te ontbreken,
Als by zyn beelden in de kleederen zou steken.*

en veel min als die Schilderbaas, die, Kleopatra, daar zy de slang om haar te steken tergt, voor aan in een stuk, en op den agtergrond de Kaart van Amsterdam met de nieuwe uitlegging vertoonde, en dus ons zelve bespottelyk maken by die, welke het wezentlyke in de Konst verstaan, en in de Oudheidkunde bedreven zyn. Wy verzwigen den naam van dezen vernufteling die noch in leven is, agtervolgens de les van Horatius, door den zelve Dichter Andries Pels aldus vertaald:

*Wacht u, op 't leven van byzonderen te schimpen;
Met welk een schyn, wat slag van verwen, welke
glimpen*

*Gy't ook wilt mommen. Toon in 't algemeen het kwaad;
Befraf, berisfp het; maar verzwyg hem, die't begaat.*

Maar om dat het aller Schilders doen niet is, met de neus in de boeken te snuffelen; heb ik my de moeite getroost van nazoek te doen, aangaande de gereedschappen die de oude Heidenen in hunne offerdiensten gebruikten; als ook der zelve gedaanten uit de afteekeningen der oude Marmere Friezen, als elders op te gaaren, in een plaat by een te stellen, de Leerbegeerige Schilderjeugt *de stukken* (als men gemeenlyk zegt:) *voorgesneden*; zoo dat niemand (of hy wil) daar in onwetende behoeft te blyven, of zig in zyn werk te vergrypen.

Hier ziet gy dan verbeelt, des Opperpriesters Muts, ook die van een minder Priester; de Slagtbl, Slagtmessen, koker met Vilmessen, Wierookkandelaar, Lamp, Kiekenkevie, Offerhuif, Offerschaal, den Offerpot, Wierookkoffertje, Wattervat, Offerkruik, Kroezen, Kwispel, Wywatervat, Bloetpan, enz. in 't voorgaande vaers gemeld.

Met zulke Huif, of Hoofddekzelen dekte de Priesterschap hare hoofden, en die de Godtsdienstige plegtigheden bywoonden, gebruikten daar toe de slip van hun opperkleed of sluyer. Dit bevestigt Plutarchus daar hy zegt: *De Romeinen tot de Goden gaande, plachten met bedekten hoofde de zelve te eeren, om met dat teeken de neerslagtigheid hunnes gemoeds te betuigen.* En is niet buiten waarschyndlykheid van Joachim Oudaan aangemerkt: dat de Apostel Paulus den mannen gebied *met ongedekten hoofde te propheteeren; om 't gebruik der Christenen, tegen't gebruik der Heidenen aan te kanten, en dus onderkennelyk te maken, gelyk zulks ook de toeleg was van Moses, het geen wy breedwydig uit Spencer hebben aangewezen in de Brieven van Philaléthes.*

Dit Hoofddekzel of deze Opperpriesterlyke Muts,
I.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 105

I. *Apex* genoemd, was van witte wolle gemaakt, met purpere banden verciert, welke ook dienden om onder de kin toegebonden te worden. Het spits dat pynappelwys na boven toeliep, werd wel met een takje van een heilzamen boom besteken. Doch om wat reden deze Muts is van wol gemaakt geweest, daar het dragen van wolle kleederen door een wet aan de Priesters verboden was, weet ik niet, maar dit weet ik uit Plutarchus: *Dat de wolle kleederen volgens de leere van Orpheus en Pythagoras voor zulken onbetamelyk geacht wierden, om te dragen; als zynde de wolle van een dood lichaam, het geen onrein wierd gehouden.* Over zulks dienen de selve altyd in wit lywaat verbeeld te worden, als ook alle die eenige verrichtingen daar ontrent hadden, en de geene die in hunne proef jaren waren en de Priesterschap by de offerhande verzelden. Die ook daar en boven (volgens de getuigenis van Tzetzes) met mirtetakken, of andere groente met bloemen doorvlogten, waren gekranst. Zodanig eene schynd Hippolitus geweest te hebben als Fedra op hem verliefde; want dus lezen wy in Nafos IV. Hedinnebrief volgens de nieuwe vertaling van Vondel, den Nederlanderen geschonken door den Heere David van Hoogstraten: *Ik wenschte dat ik in Krete gestaan hadde, toen ik te Eleufis op het Feest van Ceres ging. Toen viel myn zin (hoewel ook te voren byzonder op u, en de liefde zette zig in 't merg van myn gebeente. Gy waart in 't wit gekleed, en met bloemen bekranst: en uw blank aanschyne bloosde van bloode schaamte.*

II. Verbeelde Muts of het hoofddekfel van een *Flamen*, Priester van Jupiter, 't welk de bliksem, op de zelve gestikt, duidelyk aanwyft. En om dat in velerlei gevallen te lastig viel voor de Opper-

Priesters het hoofd met een hoed of huif bedekt te houden, is naderhand een draad of snoer *Filum* genaamd, in plaats gekomen, en de Priesters zyn zedert *Flamines* genoemd, zie A. Bogaert Roomf. Mog. p. 84. ook dekten zy somwyl hun hoofd met een krans van Laurier- of Eykenloof.

III. De *Slagtbyl*, overeenkomende met de gedaante die men van dezelve ziet op een penning van *Lepidus*, gemeen in de Muntkabinetten, IV. V. en *Slachtmessen* uit d'oude overgebleve marmere friezen binnen Romen gevolgd. *Festus*, zegt: dat het is geweest een lang yzer mes, met een rond yvoeren handvatfel, dat met goud of zilver, of met spykers van Cyprisch koper beslagen was, 't geen de priesters tot de offerbande gebruikten. En het tweede heeft zyne overeenkomst met de afbeelding, die men daar van vind op de Keizerlyke munt, zie Oudaans Roomsche Mogendheid pag. 545. Tab. 113. 9. en 558. Tab: CXIV. 4. waar nevens wy niet t' onpas verbeelden VI. den *Koker* met *Vilmessen*, die de slachters aan hun gordel hangende droegen; uit de oudheid opgespeurt door den oudheidkundigen *W. du Choul*, Raadsheer des Koninks van Vrankryk, en *Bailliu* over de gebergten van *Dauphiné*.

Van dezen hebben wy ook ontleent den *Kandelaar*, waar boven aan een schaalswyze holligheid te bespeuren is, bekwaam om wierook op t' ontsteken, waar op J. van den Vondel naar alle bedenken op gezien heeft in dit even voorgegaande vaers, daar hy van een *wierookkandelaar* spreekt. Welke dan van een zelve gebruik zal geweest zyn, als de wierookvaten, en schalen; of konden tot een Lamp hebben gestrekt om licht te geven; aangezien deszelfs schulpschaal,
of

of lepelswyze holligheid op de top deszelfs eenige gelijkheid heeft met de lepelswyze schalen op den zevenarmigen Joodschen Tempelkandelaar, waar van wy alleen een topstuk, in de print by de priesterlyke Muts (gevolgt naar de afteekening die W. Goeree in het 4 Deel der Mosaïse Historien der Hebreeusche kerke p. 88. doet zien) vertoond hebben.

Diergelyk een gedaante van Kandelaar zietmen op een penning van Augustus, nevens een krans van Ossenbekkeneelen en offerfchalen en bloemen aan een gevlogten.

Het zy daar mede zoo 't wil, dit gaat vast, dat d'oude Romeinen hun Tempeldienst en offerhanden met ontstoken lichten vierden. Op een penning van Antonia (na datse van Klaudius tot Priesterinne van den vergoden Augustus gemaakt was) ziet men twee ontsteken toortsen nevens een festoen van loofwerk, met het byschrift SACERDOS DIVI AUGUSTI. *Priesterinne van de vergode Augustus.* Zie Oudaans Room: Mog: Tab: CXIII. II. 12.

En aangezien d'oude Romeinen ook Lamplichten in hunne Tempelen, huizen of haardsteden gebruikt hebben, hebben wy ook deze *Lamp.* VIII. om hare vremde vorm en gedaante mede na geschetst, om te kunnen dienen voor de Konstoefenaars, wanneer zy somwyl eenige Godenbeelden, in Tempelen, of overdekte poortalen vertoonen, wyl het de gewoonte was dat voor de zelve zoo wel by dag, als by nacht brandende lampen hingen. Van welk Lamplicht zig ook de Priesters die by beurte de nagtwagt hielden hun gebruik hadden. 't Is ook dienstig voor die Huisgoden op hunne altaren vertoonen willen, by welke

welke altyd een brandende Lamphing. Aan deze Lamp (uit den grond opgedolven in den jare 1525.) hing een kopere plaat waar in met Latynsche letteren geschreven stond *LARIBUS. SACRUM. PUBLICÆ. FELICITATI. ROMANORUM.* dat is: *Aan de Huisgoden toegewyd tot algemeen heil der Romeynen.* En alzo wy zagen dat wy den omtrek van onze plaat ruim genoeg genomen hadden, hebben wy ook dien brok steen IX (waar op de Kiekenkevie, van de Priesters en Wichelaars allerwegen met hun omgevoerd, om uit de wyze van het eeten der Kiekens voorspellingen te doen) nog te Rome in zyn geheel bewaard, en te zien, plaatsingeschikt. Uit deze schatkamer van oudheden hebben wy ook ontleend dezen beeldvertoonenden marmersteen, X waar op zig verтоond het Bekkeneel of ontvleesde stierkop met zyn Offerhuif. Deze *inful*, of Huif, was van gebreide wol, gespannen boven het hoofd des Offerstiers, gestruikt aan de topenden der hoornen, van waar de geknoopte offerbanden (van de Grieken *ταβίαν*, en van de Latynen *Vitta* genaamd) neêrwaarts hingen. Met dit optooifel stond het Offerdier eenen tyd lang voor het * altaar te pronken; daarna dienden de Bekkeneelen der geslagte Offerdieren, om de Godvrugtigheid en den Godsdienst te verтоonen, en wierden geplaatst tegen den altaar § XI. Deze altaren waren rond
of

* Dus op het ruggestuk eenes pennings van Cesar, verтоond Tab. CXIV. Fig. 4. in Oudaans, Roomsche Mogendheid.

§ *Altaar*] De Heidensche schriften melden van een altaar van uitstekende hoogte, die Apol van enkele Bekkeneelen, of hoornen der geslagte Offerdieren had opgestapelt. 't Welk Dan. Heinlius in zyn Lofzang van Bachus, duste pas brengt.

Men

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 109

of vierkant, hoog of laag, naar 't geen de Priesters daar op te verrigten hadden. Op het buitenrond, of zoo zy vierkant waren, op de plint beelden hebbende van Festoenen van bloemen, vruchten, offerchalen, bekkeneelen enz. Ook wel omvlogten of behangen met Festoenen van levend groen, doormengeld met bloemen, of vruchten; welke afhingen of geschikt werden, naar vereisch van het geofferde, of naar de onderscheyden Godenbeelden voor welke het offer geschiede. Daar benevens is het ook niet even veel (dit behoort een Konstenaar die zig in de oude Historien oeffend te weten) wat soort van slagvee men op 't outer brengt, aangezien een zelve offer, d'eene Godheid vermaak, en d'andere een afkeer verwekt.

Verkens wierden geslagt in velerhande voorvallen en opgeofferd aan verscheiden Godheden. Als aan Jupiter nevens een stier en schaap, alle vyf jaren te Romem door den Tugtmeeſter op het veld van Mars: aan Venus op de Bruiloften, om hare

*Men zeit dat Febus heeft gemaakt in oude tyden
Een groot en hoog altaar, besturwt aan alle zyden
Met horens die hem bragt zyn zuster uit het velt,
Die menig horenbeest by Delos had gevelt.*

Een potfig Dichter heeft deze volgende rymregelen daar op toegepast,

*Zoo eens de Mannen in 't gemeen,
De Hoornen zamelden by een,
Die dikwils de geliefde vrouwen,
Voor pluimen, zetten op hun hoofd:
Men zou daar meê op 't minst, geloofst
My, wel een altaar konnen bouwen,
Zoo hoog als in Egiptenland,
Ooit spitze grafnaald is beplans;*

hare gunst tot de voortteling: aan Ceres, om dat zy de bezaaide akkers met hunne snuiten niet omvroeten zouden.

Den Grensgod *Terminus* werd in de eerste tyden geen bloed geofferd; om dat hy een twist-scheider is tusschen de Landbewoonders en de Lantheeren, en de Dorpelingen waren jaarlyks op den 20 van Februius gewoon zyn beeld te bekranffen, en met offerkoeken te beschenken. Naderhand werd hem een zuigende bigge opgeofferd. Zie *Ovid. 23. van zyn Alm: het 15 Hoofdstuk.*

De Lampsaceners slagten jaarlyks een Ezel voor den Tuingod *Priapus*, en zy offerden het ingewand aan *Vesta*, op welker vierdag een Ezel word bepronkt met halscieraad. De overige krygen heilig avond en worden uit den rosmeulen ontspannen, tot dankbare gedagtenisse, dat de Ezel van *Sileen*, wanneer de Tuingod haar in den slaap stil meende te bekruipen, door zyn gebulk haar had gewekt, op datze dien snoeplustigen mogt ontvlugten. Zie *Ovid. 2. Boek aan zyn Alm: het 5. Hoofdstuk.* Op den Feestdag van *Saturnus* werd een mensch geslagt. Welk onmenschelyk bedryf sproot uit misduyding van het Orakel. Dusdanig een dwaling (zeit *H. Korn. Agrippa*, in zyn boek van de ydelheid der wetenschappen p. 20.) is den Grieken en Italianen over gekomen uit de Dubbelzinnigheid van het woord $\phi\omega\varsigma$, 't geen 'en een mensch, en een licht beteekend, waar uit certyds de bezorgers der Feesten van *Saturnus*, door des woords tweezinnigheid misleid, alle jaar aan *Saturnus* een mensch geofferd hebben, daarze hem met ontsteken wassje kaarssen of ander licht even eens hadden kunnen te vrede stellen; welke misvattinge des volks ten laatsten door onderregting van *Hercules* begrepen zynde, zyn zy naderhand wyzer geworden.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. III

den. Hoewel nogtans de Karthaginiensers deze jaarlykse onmenschelyke menschen-slachtinge (volgens getuigenisse van Curtius) noch lange jaren hebben onderhouden.

De Wyngaardeniers hadden voor gewoonte, alle jaar een Ram of Bok aan Bachus te offeren, op dat hy 't beschadigen van den wynstok zou voorkomen. Daar en tegen had Juno afkeer van een Geit. Hoewel die van Sparta, zedert dat Herkules hun was voor gegaan, jaarlyks een Geit op haaren feestdag offerden. Dusdanige byzonderheden, thans van ter zyden ingevloeit, zullen wy elders verhandelen, en ons tot de verdere opening der Printvertooningen begeben.

By het cieren der altaren daar wy even van spraken moeten wy ook zeggen dat de Heidenen gewoon waren met dusdanige vercierselen de *plinten* tusschen de bovenlyst, die het tempeldak schooren, en de *kapiteelen* op te pronken (daar deze marmere brok, of plaat XII. het bewys van aantoot) en dus inwendig in hunne gewyde Tempelen deden stellen; om den aandacht door die godvrugtige bespiegelingen op te wekken. Gelyk dan deze steen om de gedagtenis daar van te behouden, gemetselt in den muur boven de poort van St. *Just* ontrent Lions nog te zien is. Waar in zig boven de Festoen met offerbanden aan twee gehoornde Bekkeneelen gestrikt zig ook doet zien een *Patera* zoo genaamd, dat is, Offerschaal: hoewel dit woord ook van Virgilius gebruikt word tot die schaal, of het bekken daar men gewoon was het bloed der slagdieren in te vangen. Zie *Oudaans Ro. Mog*: p. 557. Deze schaaldienende om by de offerhande uit te drinken; *want* (gelyk de Heer L. Smids in zyn kant-schrift op Nafsoos werken aanmerkt) *Zelden waren*
'er

'er offerhanden zonder Gastmalen, waar in voornamentlyk de exta of ingewanden der geslagte dieren werden opgesmult, gekookt of gebraden van de Koks, die daar altyd tegenwoordig waren. De gedaante van den pot of ketel, genaamt *olla* ziet men XIII. vertoond. Daar nevens aan XIV. het wieroorkoffertje *Acerra* genaamd, waar uit de Priester, zoo haast het offervlees aan 't smeulen was, een deel nam en wierp het in 't vuur om den stank van 't gezengde vlees te verdooven. XV. Vertoond een draagbaar watervat, dienende om het offer te reinigen. Ook XVI. het vel van een slagtdier. Dit diende by wylen voor de Priesters die den nacht over in de Tempelen bleven, om de Goddelyke antwoorden af te wagten van de Godden, over 't gene zy verzogten, om op te rusten. Daar Virgyl op ziet in het VII. boek, als hy zegt:

*Op vellen neergespreit heeft hy den slaap gezogt.
Want de Goden (zeit Cicero) spreken met de genen die slapen.*

Hier nevens aan XVII. vertoond zig 't hoofd *eenes Rams*, dat tot gelyke beduiding gesteld werd, als wy van 't hoofd des stiers gezegd hebben. XVIII. Vertoond de gedaante van een *Offerkruik*, daar de offerdienaars den wyn meê naar de Tempels, of daar de Offerdienst geschiede, droegen, en XIX. twee onderscheiden *Kroezen*, om den offerwyn, (na dat de zelve al vorens gevuld waren uit de Offerkruik *Præfericulum* of *Sympulum* genaamd) op 't altaar te plengen, of de drinkschalen te vullen.

XX. Een wit aarde kruikje met een engen hals *Urceus*, *Urceolus*, of *Guttus* genaamd (*Druppelvat* noemd het Oudaan) om dat 'er het nat als by druppelen

pelen uit liep, en gebruikt werd om water uit te ſchenken tot reiniging en waffinge der handen, of om oly op de offerhande te gieten. In den jare 1520 is dusdanig een kruikje gevonden op den grond, of binnen de gefloopte muuren van het huis te Britten, bedenkelyk door Keizer Kaligula gefigt; thans met het zeewater bedolven. Van dit kruikje (by den Heere van Waffenaar nevens andere oudheden in bewaring) geven wy een afteekening, heel gelyk naar de gedaante die men daar van op verſcheiden penningen van Keizer Antoninus en andere ziet; nevens den Wichelſtaf. XXI. waar van Oudaan zeit: *De Wichelaar zullende eenige voorteekenen nemen, hield dezen ſtaf in de hand, en teekende of ſtreepde daar eenige ſtreken des Hemels mede af, om tuſſchen de zelve de voorteekenen van 't geen 'er voorkwam waar te nemen, zonder zyn oog wyder te laten weyden.* Die ook van gedachten is: *Dat (nadien de zelve hol was) de Wichelaar daar op heeft kunnen blazen, en daar meê geluit maken, als met een krygsklaroen.* XXII. De Kwispel, of de Beſprengkwaf. Deze diende nevens een Laurier of anderen groenen tak, om de Offerars of 't geofferde, gedoopt in 't water daar d'offertoorts in uitgebluſt was, te beſprengen: voor welk beſprenkelen d'oude Heidenen groote achtinge hadden, verbeeldende zig daar door van misdryf-fmetten gezuivert te worden. *Virgilius*, beſchryvende de uitvaart van Miſenus, zegt, *dat Coryneus de beenderen in een koper vat gezet hebbende, de geenen, die daar rondom waren, drywerf met ſchoon water beſprengde, gebruikende tot een Kwispel een Olyftak.*

Hier by vertoonen wy XXIII. het Wywatervat. Dit werd geplaatſt aan, of in den ingang

der Tempelen, om de genen die tot de zelve ingingen te besprengen. Gelyk wy'er dan een van geen oncierlyken stal, uit een oud overblyfzel nabootst doen zien. Eindelyk XXIV. het Afbeeldfel van de holle Schotel of Bloetpan *Discus* genaamt. Oudaan noemt de zelve een Platteyl, en wierd gebruikt om het bloed der Offerdieren welke geflagt wierden in te vangen; of om de ingewanden daar in te reinigen. De Konstfchilders moeten ook niet verzuimen eenige *Fluitenisten* of Pypers by de Offerhande te plaatsfen; aangezien de zelve daar, en in de Lykftation, en blyde Feeften alzins in 't spel komen: spelende zy openkele Fluiten *Tibæ* genaamt, en dubbele Fluiten, die regs en links behandelt, d'eene een hoogen of fcherpen, d'ander een lagen of doffen toon speelden. Waar van wy verfcheiden foorten A. B. C. uit oude marmere gedenkftenen vertoonen, in de even voorgaande print.

Van meer andere byzonderheden zullen wy op een andere plaats fpreken, als wy van de Feeften die onder de Heidenen in gebruik waren zullen handelen, en inzonderheid van zulke, die met woefte dertelheid, dronkenschap, en geilheid verzeld gingen. Dus willen wy onze tuffchenrede hier afbreken.

Met het openen van dit nieuw Toneel, verfchynd DAVID TENIERS en HENR. VANDER BORGHT, gevolgt van hun tydgenooten.

Een onbedreven ftuurman mag na veel dobberens op de woefte baren eindelyk zyn haven bezeilen, maar die by tyds een ervaren loots inneemt gaat veel zekerder.

DAVID TENIERS de oude, nam in zyn begin tot leiding den bedreven Loots in de Konft P. P.

RUB-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 115

RUBBENS, onder wien hy zoo veer gevordert is, dat hy zig naar Romen begaf om zyn Konst voort te oeffenen. Hy heeft tien jaren in Italiën gewoon by den berugten ADAM VAN FRANKFOORT, bygenaamt *Elshaimer*. D'een en d'andere verschillige behandeling van Schilderen mengelde hy onder een, en hield zig aan die wyze zoo in 't groot als klein. Hy was een Antwerpenaar, geboren in 't jaar 1582. en is gestorven 1649.

HENRIK VANDER BORGHT de oude, is geboren te Brussel in 't jaar 1583, maar met zyne ouderen in den jare 1586, om de beroerten, waar door Braband inzonderheid in dien tyd geschokt werd, vervoerd naar Duitschland, daar hy opgevoed is. Tot zyn jaren van begrip gekomen viel zyn genegeheid op de Schilderkonst, waarom zyn ouders hem bestelden by den Konstschilder GILLES VALKENBORG, van wien afscheidende hy zyn Konst voortgezet heeft in Italiën. Van daar wedergekeert heeft hy zig tot Frankendaal neergeslagen, en daar gewoon tot den jare 1627, wanneer hy met 'er woon te Frankfoort is gekomen.

Hy was ook een groot kenner van allerhande *Rariteyten* en *Antique Medaljes*, dat hem inzonderheid by den Graaf van Arondel bemind maakte. Hy is in een goeden ouderdom gestorven: maar waar, en wanneer, is my tot nog toe onbekend gebleven.

Onder het getal der Schilderen, die wy by *Korn. de Bie* geboekt vinden zonder eenig merk van hunne Geboorteplaats of Sterf tyd, nog ook by wien zy de Konst geleerd hebben, word gemeld.

WENCELAUS KOEBERGER. Hy was *Præfectus Generalis Montium Pietatis Bruxellis, Alberti Archiducis quondam Pector humanarum Figurarum.*

Dat is Schilder van den Aartshertog Albertus, en algemeen Bewindsman van de Bergen der Barmhertigheid te Brussel; het geen de Lombart betekend. *Florent le Comte, Sculpteur, & peintre te Paris*, schryft in zyn *Kabinet der Konsten*, dat hy is geweest een Leerling van *Marten de Vos* die gestorven is in 't jaar 1604. oud 70 jaar: waar by hy doet dit volgende verhaal: Dat KOEBERGER door de min getroffen, verliefde op de *Dochter van Marten de Vos*, en dat hy om die Minnedrift te verzetten voornam een Reis naar Romem te doen, *denkende* (als het spreekwoord zeit) *Uit het oog, uit het hart*; gelyk 't ook gebeurde.

Als hy dan een wyl tyds te Romem geweest had vertrok hy naar Napels, daar hy kennis maakte met een Brabander *Franco* genaamd, een van de eerste en berugfte Schilders in dien tyd. Hy was hier niet lang by geweest, of hy verliefde (want *Kupido* vervolgde hem met zyn minneschigt) op de *Dochter van Franco*; zoodanig dat hy haar ten huwelyk verzogt, het geen hem, om dat hy een jongman was van goede hoop, en een grooten geest bezat, toegestaan werd. Hy bleef dan nog eenigen tyd in Italiem naarstig en yverig de Konst voortzetten naar de beste voorbeelden, maar vertrok eindelyk naar Braband. Te Antwerpen heeft hy in de kapel van de *Arbalétriers* in de Lievevrouwe Kerk geschildert een *St. Sebastiaan* grooter als 't *Leven*; en eenige vrouwtjes in 't verschiet, weenende om de marteldood van dien Sant, in welks wezen hy de doodelyke trekken zoo natuurelyk had vertoon'd, dat'er alle konstkenners van verwondert en verbaast moesten staan, als zy het zagen. Maar dit was zyn ongeluk, dat het stuk
niet

niet lang in de Kerk hing of het hoofd van den Sant was er met een mes (zonder te weten wie het gedaan hadde) uitgesneden, en weg gestolen. Hy vulde het gat weder met een stuk geplumierd doek en schilderde daar weder een ander hoofd op, maar dit lukte zoo wel niet als het eerste. Daarna trok hy van Antwerpen naar Brussel om den Hertog Albert, die hem voor zyn Schilder heild; en inzonderheid beminde, om dat hy zoo Medaljekundig was. *Glaude Fabri de Peyresc* kwam uit Vrankryk om zyn Kabinet te zien. Hy ver- toonde het hem en wees hem veele dingen tot be- rigt daar ontrent dienende. KOEBERGER verstond zig ook op de Bouwkunde, zoo zeer, dat hy is Bouw- meester geweest van de Kerk der Lieve Vrouw van *Montaigu*, die hy maakte naar 't model van St. Pieters Kerk te Romén; ook de Augustine Kerk te Brussel. Hy heeft ook veel Fonteynen en cie- raaden in des Hertogen Paleys te *Forneure*, anders *Veurné*, gelegen tusschen Nieupoort, Duinkerken, en Dixmuyden, de vermakelykste Landstreek van Vlaanderen gemaakt. Uit welke omstandigheid men (al is men geen Edipus) wel ramen kan in wat tyd hy geleefd heeft, om hem een plaats onder de braafste Konstoeffenaars in te schikken. Want de Aartshertog Albertus, zoon van Keizer Ferdi- nand den tweeden is geboren 1560. getrouwd in 't jaar 1599, en gestorven 1621. Des zullen wy (vermits ons niets nader daar ontrent gebleken is) hem plaatsfen op 't jaar 1583.

Men ziet zyn Beeltenis, gevolgt naar de affchil- dering van *A. van Dyk* in de PLAAT F. boven aan nevens dat van L. VAN UDEN.

Leiden vrugtbaar in 't voortteelen van Konste- naren bragt voort in 't jaar 1584

JAKOB WOUTERSZ. VOSMEER, afkomstig van het oud geslacht der Vosmeeren. Deze is eerst geweest een Landschapschilder, maar begaf zig naderhand geheel tot het schilderen van Bloemen waar in hy zeer gelukkig is geweest. In zynen lente tyd heeft hy Italiën bezogt, en keerde van daar in 't jaar 1608, (toenmaals 24 jaren oud) weder in zyne geboorte Stad Delf, alwaar hy de Konst (schoon hy *Majoor* van de Borgerwagt was) tot genoegē der konstliedigen bleef oeffenen tot dat hy stierf in 't jaar 1641.

In dit zelve jaar is binnen de Stad Leiden geboren DAVID BAILII, Zoon van *Pieter Bailii*, die in zyn tyd een Konstig Schilder is geweest. Zyn Vader ziende in hem van der jeugt aan een natuurlyke drift tot de Konst doorsteken, liet hem eenigen tyd by zig zelve zoo wat teekenen naar prenten. By toeval gekomen op den winkel van *Jaques de Geyn*, kreeg hy genegenheid om het graafzyzer te leeren behandelen, 't geen hy oeffende een jaar lang, en daar in wel toenam. Dog hebbende meerder zugt tot de Schilderkonst, besteede hem zyn Vader by *Adriaan Verburg* om in die Konst onderwezen te worden, alhoewel hy zig in dien tyd geneerde met de geneeskunst te oeffenen, en bleef daar eenigen tyd, tot hy in den jare 1601 naar Amsterdam vertrok om de Konst voort te zetten onder 't onderwys van *Kornelis vander Voort*, toen gaagt den besten Pourtret Schilder, waar by hy omtrent zes jaren bleef. En alzo dezelve veele konstige Schilderyen van andere meesters hadde, vond hy gelegenheid om 'er nu en dan een na te schilderen, onder deeze was een Tempel van *Steenwyk*, dien hy zoo konstig naargebootst had, dat de gemelde *Steenwyk* bezwaarlyk
het

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 119

het een stuk van het andere konde onderkennen.

Van Amsterdam weder tot Leiden gekomen, maalde hem de reislust in 't hoofd. Dus vertrok hy in den Wintertyd 1608, naar Hamborg; daar van daan naar Duitschland, tot Frankfoort, Noremberg, Augsburg, en verscheide andere Steden; door Tirol naar Venetien, en van daar tot Rome, om de behandeling der Italiaansche Konstschilders, waar 't mogelyk, af te zien, en een lange wyl verblyf te nemen; maar zeker toeval deed hem, als hy daar niet lang geweest was, van voornemen veranderen en weder naar Venetien keeren; daar hy maar vyf maanden bleef, en van daar genoegzaam weder langsden zelve weg dien hy van te vooren gereist had, naar zyn Vaderland keerde; dit was in 't jaar 1610. Door Duitschland naar beneden komende heeft hy verscheiden Hoven aangedaan, daar hy een staal van zyn Konst tot gedagtenis liet, inzonderheid aan 't Hof van Brunswyk, daar hem de Hertog een jaarlykse wedde wilde toelagen, zoo hy zig voor eenige jaren tot zyn dienst wilde verbinden, 't welk hy afvloeg. Eindelyk wars van 't reizen, is hy in den jare 1613 weder tot Leiden gekomen, om, als hy uitgerust zoude hebben, zyn Konst in stilheid te oeffenen.

De menschen (zeir het spreekwoord) *leven by veranderinge*: dit is aan onzen DAVID BAILII, ook gebleken, want in den jare 1623, verwisselde hy zyn kloek penceel, voor de fyn versnede Pen; en teekend veele Pourtretten uitvoerig, met inkt, (die hy dan met het penceel voort opmaakte) op parkement, daar de liefhebbers van de Konst groot genoeg in hadden.

Simon van Leuwen, meld (in zyn *Korte beschryv.*

van Leiden) om dezen tyd ook van eenen *Jan Arentsz.* die een goed Landschapfchilder was.

Friesland heeft in deezen vroegen tyd meê flickeringen van een verborgen konftvuur doen uitlichten in zyne fteedelingen.

PIETER DE VALK geboren te Leeuwaarden 1584. was de Zoon van een Zilverfmit en Borger van die Hoofdstad van Friesland. By wien hy de Konft geleert heeft weet ik niet, maar dat hy zig in zyn jeugt geoeffent heeft naar de *Penceelkonft van A. Bloemaart* (zeit Joh. Hilarides van Bolsward) blykt aan een stuk Schildery dat nog te zien is by zyn Dochters Dochters Dochter *Antje Ieppes te Sneek*. Waar van wy naderhand zullen fpreken.

Valk reisde naderhand om zyn Konft voort te oeffenen naar Italiën, daar hy verſcheiden achter een volgende jaren bleef. Weder t' huis gekomen zynde kwam hy te trouwen en won twee Zonen, die in hun jeugt meê derwaards trokken, d'een door luft tot de Konft gedreven, d'ander op zyn handwerk, en tot gezelfchap van zyn broeder, op de lange reis. Dog deze misleid en bedrogen door een Genuwees, werden in Barbaryen voor flaven verkogt, zonder ooit weder op te dagen. De Vader ſchilderde onderwyl te Leeuwaarden op's Princken Hof verſcheiden Beelteniffen, Historiën, Landſchappen enz. die in waarde gehouden worden, en voor een gedeelte daar nog te zien zyn.

Zyn Borſtbeeld konftig en uitvoerig door hem zelf gefchildert 1605, in zyn 21 jaar, te Sneek by zyn Dochters Dochters Dochter te zien, doet ook 't effens zien, dat hy op dien voet voortgegaan, naderhand een braaf meester moet geweest zyn.

Antje Ieppes bove gemeld heeft een afteekening na 't zelve gemaakt, en ons van Sneek toegezonden

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 121

den om de gedagtenis van haren overgrootvader onder de Konstschilders levendig te houden. Men zie die Beeltenis geplaatst in de Plaat G.

WILLEM VANDER VLIET, (wiens afkomst is van een jonger Zoon) uit het oud adelyk geslagt van *Vander Woert*, is geboren te Delf in 't jaar 1584. had een vaardig, en vloeiend penceel, schilderde Historien, (zeit de Stads schryver) dog begaf zig naderhand tot het schilderen van Pourtretten, tot dat hy overleed in Wintermaand 1642 oud 58 jaren. Deze had ook een Broederszoon HENRIK VAN VLIET genoemd, die ook de Konst hanteerde, en lange jaren onder zyn Ooms opzigt zig oeffende in 't schilderen van Historien, Nagtlichten, Perspectiven; naderhand begaf hy zig by den berugten *Mierevelt*, om zig tot het Pourtretten schilderen te oeffenen. Dog zyne kerkjes van binnen in te zien, en op de wyze van *Em. de Wit*, met geestige Vallichten en beeltjes gestoffeert behagen my wel best.

GUILIAM NIEULANDT, geboren t' Antwerpen in het jaar 1584. was een Leerling van *Roelant Savry* t'Amsterdam, by welken hy in 't jaar 1594. kwam om de Konst te leeren. Waar na hem de Reislust den Schilders inzonderheid als aangeboren, in 't hoofd kwam; Hy vertrok naar Rome en woonde drie jaren by den berugten *Paulus Bril*. Zyne genegendheid strekte byzonder tot het verbeelden van vervallen en door den tyd, en woede gesloopte Roomsche gebouwen, Triomfbogen, Tempelen, Badstoven, Graven en dergelyke schuilhoeken van uilen en vledermuizen, of vervallen holle spelonken, daar men de Echo hoord nabauwen, waar van hy'er ook een goed deel zelf met de naald in koper geëft heeft. Hy was ook

een goed Digter, naar dien tyd te schatten. Hy keerde in den jare 1607. weder naar zyne geboortestad Antwerpen, en van daar met 'er woon t'Amsterdam, alwaar hy gestorven is in het jaar 1635.

CHRISTIAAN JANSZ. VAN BIEZELINGEN, zyn tydgenoot, was geboren te Delf, maar in wat jaar, heb ik niet kunnen naspeuren; maar hy was in den jare 1584. al berugt voor een goed meester in de Konst, en over zulks heb ik hem geen voeglyker plaats kunnen inschikken. Van hem word verhaald, dat hy den * Prins van Oranje in dat zelve jaar te Delf doorschoten zynde van Balth. Gerards, na dat door den Staat verboden was naar zyn wezen eenig poutret af te malen, op dat het misschien in handen van 's Prinsfen Vyanden komende hun stof van spotten zoude geven, echter gelegenheid gevonden heeft om 't doode lichaam van den Prins te zien, en een schets van het wezen te maken, ja de gelykenis zoo wel getroffen heeft, dat men het zelve naderhant boven alle andere afteekeningen heeft gekeurt: waarom ook § *Henrik Gerritsz. Pot*, als hy dat groote stuk in 't jaar 1620 maakte dat op het Raadhuis te Delf in Schepens Kamer hangt, zig van dat Model bediende. 'T geen vorder van hem verhaald word, is dit, dat hy zommige zyner goede vrienden, die een reis naar Spanje zouden doen, aan boord van 't Schip ging bezoeken, om het laatste vaar wel met

* David Flud van Giffen, Predikant te Dordrecht heeft het poutret van *Balthasar Gerards*, den Moorder van Willem den I. Prins van Oranje, onder zyne Rareiteiten gehad, door dezen van Biezelingen naar 't leven afgeteekent, toen hy in banden was.

§ Beschryving van Delft, pag. 845.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 123

met hun te drinken: en in die vrolykheid, op het fterk aanhouden zyner vrienden (terwyl het Scheepsvolk vast zeyl maakte) met zyn vrouw en twee kinderen mee gevaren is. In Spanje gekomen, raakte hy te Madrid aan 't Hof, en is daar gebleven tot dat zyn vrouw overleden was; waar na hy naar Holland fcheepte, daar hy een andere heeft getrouwd, waar mede hy is te Middelborg in Zeeland gaan wonen, daar hy ook gestorven is in 't 42 jaar zyns Ouderdoms.

De Stad Antwerpen die wel den grootften naamrol (in vergelyking van andere Nederlandfche Steden) zou kunnen uitleveren, heeft ook d'eer dat binnen haren wal in den jare 1585, geboren wierd.

GASPER DE KRAYER. Van wien *Korn: de Bie*, aldus tot zyn roem spreekt:

*Want al het geen hy doet is lieffelyk gedommelt,
Heel zwaarig zoet en mals, verdreven en gefchommelt.*

Hy heeft de Konft geleerd by *Raphael Coxi*, en zoodanig daar in van tyd tot tyd toegenomen, datmen hem onder de berugte Konftenaars teld. Van zyne Konft getuigen nog Brussel, Gent enz. ook Nazaret, by Lier gelegen, daar hy verfcheide altaarftukken gefchildert heeft, die het gemoed tot aandagtige beschouwingen kunnen opwekken.

Hier by verfchynd de Konftfchilder en Zededigter DIRK RAFELSZ: KAMPHUIZEN geboren te Gorkum in 't jaar 1586.

Zyn Vader Rafel Kamphuizen, uit een adelyk geflagt gefproten, was een Heelmeester, om zyn oordeel in de Geneeskunde en hups gedrag by elk be-

bemind: en zyn moeder (welkers Vader Hans van Mazeik, een Koopman van Gorkum om de belydenis van zyn geloof onthalt werd) was berugt om haar zonderling godvrugtig leven onder de Doopsgezinden. Deze sturf als DIRK acht jaren oud was, en zyn Vader volgde haar in kort na. Zyn oudste Broeder die getrouwd was, en den winkel van zyn Vader na deszelfs overlyden waar nam, ziende een groot vernuft in zyn jongsten Broeder, en hem tot de Schilderkonst geneigt, bestelde hem by eenen *Diderik Govertze* om de Konst te leeren welken hy in eenige jaren door naarstige oeffeninge niet alleen naby kwam, maar ook in Konst te boven ging. Van zyne geschilderde Tafereelen zyn my nog eenige voorgekomen waar in verbeeld waren Boere stalletjes, en Landschappen met beeltjes, koetjes, paerden enz. ook verbeeldingen van Maneschyn enz. Ook zommige van zyne Penteekeningen, waar in hy zonderling uitstak, beruften nog onder zyne vrienden. Hy oeffende de Konst tot zyn achtiende jaar, wanneer hy door aanradinge zig tot de taaloeffening begaf, waar in hy zoo bovenmaten vorderde, en zig zoo wel gedroeg, dat, als de Heer van Langerak en Nieupoort tot Leiden kwam om by de Professoren te vernemen of zy geen bekwaam persoon op de Academie kenden dien hy 't opzigt zyner Kinderen mogt toebetrouwen, Armyn onzen KAMPHUISEN inzonderheid hem daar toe aanpree, gelyk hy gevolgelyk ook tot dien dienst overging, en zig daar ook zoo wel in kweet, dat hy daar na ook tot deszelfs *Sekretaris* of Geheimschryver wierd aangestelt.

Onderwylen had hy zig in zyn buitentyd naarstig in de Godgeleertheid geoeffend; en zynde wel bespraakt,

spreekt, en van deugdzaam leven, werd hem van zyne vrienden geraden zig van den dienst te ontslaan, en zyne oeffening alleen aan te leggen tot den Predikstoel, 't geen wel gelukte. Want na dat hy eenige reizen de Preekbeurt van Do. Taurinus in de Domkerk tot Utrecht tot groot genoegen van de gemeente had waargenomen, kreeg hy, door voorspraak van de Heeren Ledenberg en Langerak, een vasten dienst te Vleuten.

Altyd voor wind en stroom te varen is maar zelden het lot der vromen. Wat gebeurt'er? Als hy op eenen morgen in zyn Boekvertrek zit, komt een verschrikkelyke groote Uil met groot gedruis aanscheren, en zig neer zetten voor het glasraam. Hy hervat zyn vlugt andermaal, dringt met groot geweld door de glazen in zyn kamer en zet zig neder op zyn Schryffenaar, ziende hem met vreesfelyke opgespalkte oogen aan. Hy daar van niet weinig verzet, grypt egter dit dier en werpt het tegens den want dat het stierf, raapt het eindelyk op, en draagt het naar beneden om dit monster aan zyn vrouw (want hy was toen al getrouwd) te vertoon, die immer zo min als hy met dit voorval in haar schik was, vreezende dat dit niets goeds beduidde, maar een voorteeken was (zei de Schryver) dat de Kerk-Uilen hem plagen zouden, gelyk na weinige dagen gebeurde dat'er een verbodschrift wierd afgekondigd, waar in Kamphuizen en alle die van zyn gevoelen waren niet alleen den Predikstoel, maar ook het Leeraren in huizen, schuren ook in 't open Veld, op verbeurten van lyf en goed verboden werd; zedert welken tyd hy als een verbanning hier te Land en elders in bekommertheid heeft moeten omzwerven, en zig by deze en gene van zyne vrienden verschuilen. Waarom ook

Lam-

Lambert Jakobze Konstschilder en Prediker te Leeuwaarden hem ried het Prediken voor eentyd te staken, en zig tot eenig ander burgerlyk beroep, of Winkelnering te begeven. Maar zyn yver was te vlammende om naar dien raad te luisteren, zig niet ontziende het gevaar dat hem met loode schoenen alzins naging te ondergaan. En hoe affschuwelyk de leer van Armin, en wat op die leeftschoeide, in dien tyd uitgekraaid wierd, blykt aan dit eene staal; Dat zyner vrouwe moeder, welke te Dordrecht woonde, hem met schroom eenen nacht herbergde, vreezende voor oproer, aangezien het in dien tyd zoo gevaarlyk was een Remonstrant, als een gedrogt in huis te nemen. *Tantum potest præjudicata opinio.* Zoo veel vermag het vooroordeel, zeit Cicero. Dus veer genoeg.

Hy heeft een Zoon naargelaten, welke de Schilderkonst geoeffent heeft, maar daar kan niet breed van geroemd worden. En 't schein ons vreemd dat een Vader, die getragt heeft elk van de Konst af te schrikken, in hem geen afkeer tot de Konst verwekte: ja men had dien goeden man al beschuldigt van onverstant, tot ons *het levens bedryf van D. R. Kamphuizen*, gedrukt by *J. Rieuwertz.* 1699. in handen kwam, en aanwees dat hy niet de Schryver, maar alleen de vertaler is geweest van het Straf-Rym, *Idolelenchus*, dat in zyn Rymwerken staat, en dus begint:

*Beeldryke Schilderhand, na aapster van Gods hand,
U wil ik door gedigt, afschild'ren voor 't verstand;
Verleidster van 't gezigt, dat zig verstaat op 't sterffelyk.
Uw tooversche vergift is meê al ziel verderffelyk.*

De

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 127

De Bouw van dit gantsche hekelschrift is gegrond op het misbruik der Konst. Als de Keizer Julianus beval dat men onder de Beelden van Jupiter, Mars, Mercurius en meer andere Goden zyn Beeltenis zoude plaatsen, en dezelye op zware bedreigingen belaste Goddelyke eere te bewyzen: wie had nu de schult, of was oorzaak tot deze verfoeilijke afgodery? Niet de Konstenaar, om dat hy maker van het zelve was, en des Keizers Beeltenis op de Beelden der Goden stelde; wyl dezelve geen meerder agting voor het zelve daar door konde hebben als voor eenig ander Beeld; gelyk verhaald word van zeker Beeldsnyder, die een Christus Beeltje van Palmenhoud gemaakt had, het welke hem, ziek zynde, van den Priester voorgehouden wierd. En als hy geen de minste eerbewyzinge, of agtinge voor het zelve betoonde, vraagde de Priester wel degelyk verwonderd hem of hy zyn God niet meer kende, aangezien hy geen bewys daar van blyken deed: waar op hy antwoorde: *Zourw ik dat niet kennen, dat ik zelf gemaakt heb van Palmbout?* maar het was de Keizer (om weder tot ons vorige gezegde te komen) die door Schandelyke Eerzucht vervoerd, zyn onderdanen met geweld dwong voor de zelve te stuipen. Over zulks worden de gemaakte Beelden alleen door misbruik verheven; en dus kon ook Gesteranus op dien voet ook welden wyn, welke van een nuttig gebruik is, om dat de zelve veelyds misbruikt word; meê wel hebben veragt. Die dit volgende rympje,

*Die Beeltenissen maakt door verf, van hout, of steen,
Maakt die ook Goden? neen: maar die hun stort gebeên,*

Ge-

Gemaakt heeft verftond het vry beter , en dus ook *Jan de Brune*, (daar hy in 'zyn *Wetsteen der Vernuftten*) in opzigt van den wyn zeit :

*De fchult u zelve geef als gy iets doet befchonken,
De Wyn en doet het niet , maur die hem heeft gedronken.*

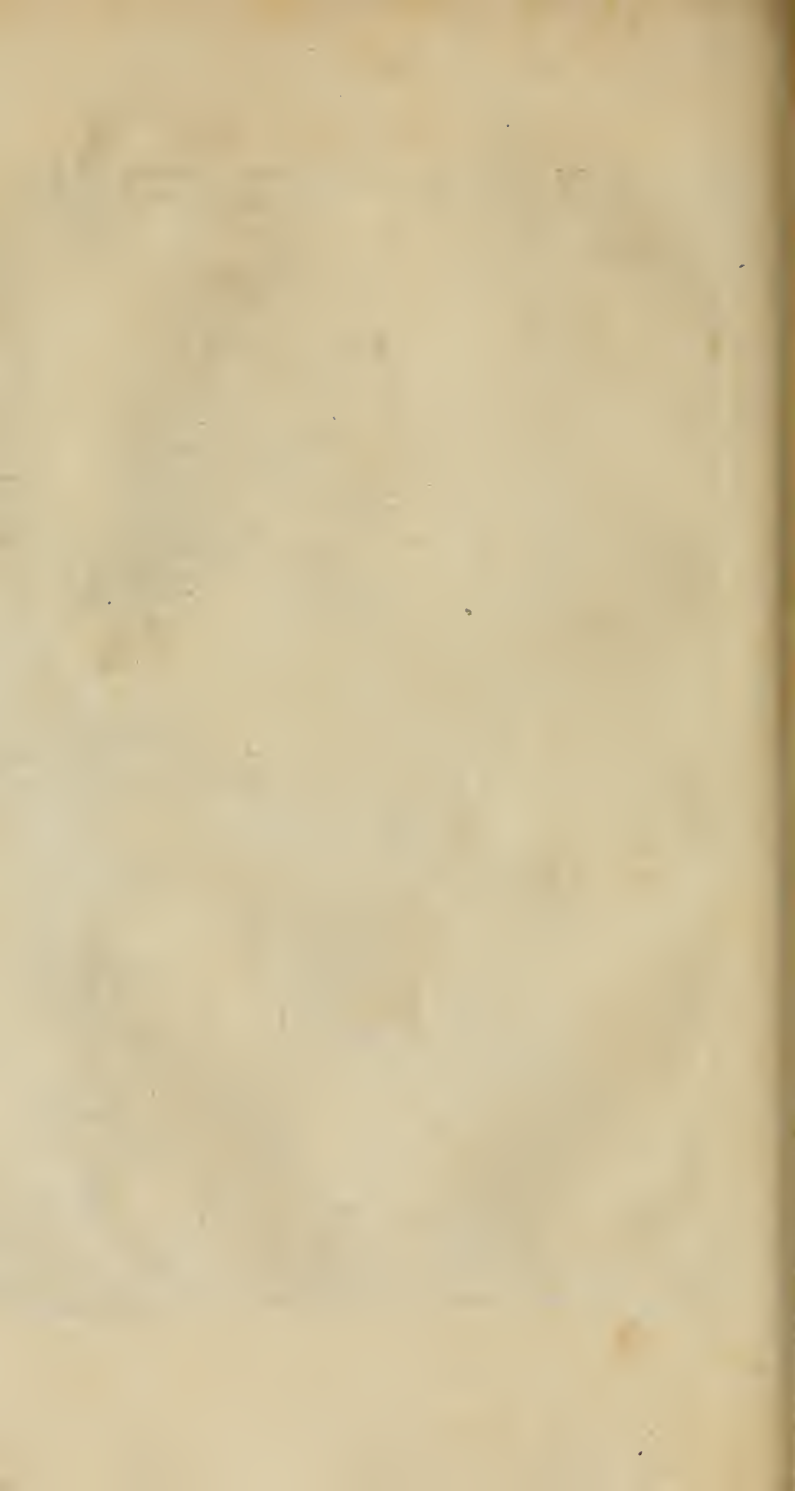
Utrecht, thans door het vertrek van den Konftfchilder *Gerard Hoed*, byna geheel ontbloot van Konftoeffening, kon in voorleden tyden nevens voorname Hollandfche Steden roemen op vele vernuftten. Onder deze is niet van de minfte geweest **KORNELIS POELenburg**, geboren in 't jaar 1586. 't fchynd my toe of die Eeuw geen agtinge heeft gehad voor Konftenaren, ten zy de zelve Roman gezien hadden. Immers de meefte van de Konftfchilders in dien tyd, die my in 't fchryven voorkomen, hebben in hunne Jeugt aleens derwaarts gereift.

POELenburg heeft meê dat fpoor gevolgt. Te Rome gekomen behaagde hem de behandeling van *Ad: Elshaimer*, zoo dat hy toeleide zyn voorbeeld te volgen: maar 't leed niet lang of hem bekoorde de zagte, en lieffelyke behandeling van *Rafaël*, inzonderheid omtrent zyne naakten. Eindelyk nam hy een eige wyze van Schilderen aan, en oeffende zig voorts naar 't leven, en quam zoo veer dat hy boven zyn tydgenooten heeft uitgemunt zoo in teederheid, poezelheid, en fchoone omtrekken, als ook aangename verkiezinge, geestige byvoegzelen van oude ruinen, natuurlyk gekleurde landfchappen, dunne en heldere lichten; 't geen zyne meenigvuldige Konftwerken, in de geagtste Kabinetten te vinden, getuigen kunnen.

Hy heeft d'eer gehad dat verfcheide Kardinalen

op

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 129

op zyn aanlokkelyk penceel verslingert, hem hebben komen bezoeken, om hem te zien schilderen. Gelyk hy ook in zyn vaderland wedergekeerd, straks van Koning Karel in Engeland ontboden werd, voor wien hy verscheide Kabinetstukjes maakte, daar hy rykelyk voor betaald werd. Waar na hy weder tot Utrecht quam, daar hy zyne overige levensjaren sleet, en stierf in 't jaar 1660. weinige jaren na het overlyden van zyn eersten Leermeester *Abraham Bloemaart*. Zyn beeltenis zietmen boven aan in de Plaat G. nevens eene nissing met naakte vrouwtjes tot aanduiding dat hy in 't verbeelden der zelve, zyn meesten roem behaald heeft.

Onder zyne voornaamste Leerlingen, die hy in de Konst heeft opgekweekt, mag men tellen *Joan vander Lis*, geboren tot Breda. Deze kwam hem zoo na in de eigen wyze van verkiezing, natuurlijke vermenginge der verwen en penceelbehandeling dat zyn werk, dikwils voor **POELENBURGS** werk is aangezien.

Daniel Vertangen, een Hagenaar, schilderde heel bevallig Valkejagten, badende Vrouwtjes, en danssende Bachanten, in sierlyke landschappen.

François Verwilt van Rotterdam, heeft in zyne naakte beeltjes, meê de zelve wyze van schilderen gebruikt: dog zyn landschappen en ruinen schilderde hy (zeit *Sandrard*) op de wyze van *Kornelio van Bojo Leubourys*.

Zoo was ook *Warnard van Ryfen*, geboren te Bommel: die zig naar Italiën begaf om zig voort in de Konst te oeffenen. Wedergekeerd tot zyn geboorteplaats, werd hy de Leermeester van den Konstschilder *Gerard Hoet*; maar dit duurde maar een jaar; want hy begaf zig tot den Juweelhandel, en vertrok naar Spanje daar hy gestorven is.

POELENBURG had ook een Neef *Willem van Steenree* genaamt, die by hem de Konst leerde.

Onder zyne tyd- en Konstgenooten komt ALEXANDER KEERINGS ten Toneel; deze was een fraai landschapschilder, maar had geen handeling van beeldwerk, waarom *Poelenburg* wel de meeste van zyne stukken met beeltjes heeft opgeciert.

Dat de natuurdrift, een gebiedende meesteresse is, heeft de bevindinge, en vele voorbeelden ons geleerd, en zal nader bevestigd worden met de levensbeschryving van JORIS VAN SCHOTEN. Deze is geboren te Leiden in den jare 1587. en was van der jeugt af aan zoodanig van natuur geneigt tot de Konst, dat hy ter schoole gaande, in steê van letteren, zyn papier, met mannetjes, en dieren, als honden, katten en zoo voort bekladde, daar zyne schryfmeesters veel tegen, en ook zyn ouders ongenoegen in hadden; en ook hoe dikwerf van hem gevergt, geen toestemming wilden geven tot het leeren van de teekenkonst, ja 't zoude daar nooit toegekomen hebben, ten zy ymant van zyn'er ouderen kennissen (die een beminnaar van de Konst was) zyn voorspraak daar in waare geweest. Dit doet my gedenken aan de jaren myner jongelingschap, toen ik in den zelve staat gesteld, myne ouders niet konde bewegen dat zy my de teekenkonst lieten leeren, maar getroost moest wezen twee agter een volgende jaren den twyndraat te hanteren by eenen Johannes de Haan. Thans Vendumeester, en gezworen Makelaar te Dordrecht, dog dit werken was van een gunstigen onvoorzien en uitslag; want deze de Haan nog nieuwling getrouwd zynde ging dikwils met zyn nieuwe vrouw vrienden bezoeken, en beval my het toezigt

toezigt van den winkel. Hy, die Leerling van *Nikolaas Maas* pourtretschilder te Dordrecht geweest hadde, ziende myne drift tot de teekenkonst, gaf my nu een teekening, dan een print om na te maken, om dus te beter in huis te blyven en daar agt op te geven; waar door ik zoo ver toe nam, dat eer ik myn tyd nog ten vollen uitgedient had, ik door voorspraak van goede vrienden, al besteed was by *Willem van Drillenburg* Landschapshilder van Utrecht. Dit was in den jare 1669. Om nu weder tot onzen VAN SCHOTEN te keeren; zyne ouders lieten zig bewegen, en hy werd in 't jaar 1604 ontrent 17 jaren oud, besteed by *Koenraat vander Maas* een goed pourtretschilder, daar hy in den tyd van drie jaren zoo toenam in de Konst, dat hy konde op eigen wieken dryven. Toen becroop hem de Reislust maar zyne ouders weerhielden hem in dat voornemen, en huwelikten hem uit: zedert welken tyd hy tot Leiden gebleven is, oefnende zig dagelyks in 't schilderen van historien, landschappen, en inzonderheid pourtretten, als'er op den Doele te Delf nog van hem te zien zyn.

De geheugenissen der dingen zyn een groot behulp om de gebeurde zaken aan haar tydsnoer te schakelen; maar wanneer de zelve door den tyd zyn gesleten en uitgewist, en niemant van de zelve iets heeft geboekt, kan men in den tydkring, waar in men de dingen besluit, ligt mistaften; aangezien men in dat opzigt de waarschylykste gissingen alleen maar tot behulp heeft. Wy vonden geen reden tot de levensbeschryving van ERNESTUS THOMAN (vermits hy nooit in Nederland gewoont of verkeerd heeft) als om dat wy daar door het levensbegin van zommige Konstschilders,

ders, (waar ontrent wy alleen op giffingen hebben toegegaan) nader bepaalt vinden, gelyk wy op 't eind zullen aanwyzen.

JAKOB ERNESTUS THOMAN geboren te Hagelstein in den jare 1588, reisde (na dat hy in de beginfelen van de Konst was onderwezen, en tamelyken voortgang had gemaakt) naar Italiën ontrent den jare 1605. hy heeft 15 agter een volgende jaren te Napels, Genua en Romén in de oeffening der Konst doorgebracht. Hy verkoos inzonderheid tot zyn gezelschap te Rome *Adam Elshaimer*, *Pieter Lastman* en *Johannes Pinnazio* anders *Jan Pinas*, die dagelyks met veel vlyt, wanneer de Zon boven de kimmen rees, de vermakelyke landzigten na 't leven afteekende.

Elshaimer gestorven zynde vertrok hy naar zyn Vaderland, om de smart van zulk verlies te eerder te verzetten. Hy had zig deszelfs penceelbehandeling zoo zeer aangewent, dat verscheiden van zyne stukken voor *Elshaimers* werk zyn aangezien. Hy stierf in dienst van den Keizer te Landouw, op den 2 van Wynmaand 1653.

Wy zien hier uit dat *Pieter Lastman*, dien wy op 't jaar 1581 gesteld hebben, met zyn vierentwintigste jaar al te Romén was, zoo wy stellen dat onze THOMAN hem in 't jaar 1605, daar vond: dog dit kan niet zeker besloten worden, aangezien dat'er ook wel sommige jaren van die 15 jaren dat THOMAN in Italiën is geweest, konnen verloopen zyn geweest, eer *Lastman* en *Pinas* in Italiën kwamen, of dat zy aan malkander kennis kregen. Het zy zoo 't wil, de waarschyndykheid van hunnen geboorten tyd is ontrent den jare 1581. Nu volgt

PIETER FEDDES van Harlingen. Of hy
een

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 133

een Glas- of Tafereelschilder geweest is weet ik niet, nog ook iets van zyn levenswyze en Konst. Maar in de buitencieraden van zyne in koper gesnedene Beeltenis, vertoonen zig Palet en Penceellen, en op den Boord van de Lyst staat P E T R U S F E D D E S P I C T O R, 1615. dat ons hem doet onder de Konstschilders van de 15 Eeuw tellen. Van hem zietmen ook verscheiden geëtfte Printen, gemerkt *P. Harlingenfis*.

Giffen kan missen, zeit de oude Hollandsche spreuk. Ditzullen wy in het tegenwoordige voorwerp onzer bespiegeling,

HENRIK TER BRUGGEN, bewaarheid vinden. *Korn. de Bie*, en *Joach. Sandrart* noemen hem by vergifling VERBRUGGEN, en schryven dat hy tot Utrecht 1587 geboren is. Maar uit een gedrukte *Notificatie* of waarschouwing aan alle Liefhebbers van de Schilderkonst enz. is my gebleken dat gemelde Hen. ter Bruggen een *Transifalanus*, of Overyffelaar was, geboren 1588, maar tot Utrecht trouwde, en woonde; want zyn vader kwam in den tyd der onlusten, oproeren en vervolgingen 1581 uit Overyffel vlugten tot Utrecht, en is hy, zyn Zoon, en deszelfs nageslagt daar zedert met 'er woon gebleven, uitgezondert dat thans zyn Zoonszoon Meester Hen. ter Bruggen in den Haag woond. Na dat hy de vaste gronden der Konst by A. Bloemaart geleerd had, bekroop hem de reislust, en begeerte om groote Meesters op het loffelykste spoor te volgen. Dus heeft hy vele buitengewesten in zyn jeugt (behalve dat hy tien jaren te Rome gewoont heeft) bezogt; daar hy proeffstukken van zyn uitnemende Konst, bestaande in Historien gelaten heeft, inzonderheid, te Napels een groot stuk geplaatst boven het hooge Al-

taar in de Groote Kerk. By dit stuk heeft hy geen naammerk gesteld, gelyk hy ook niet gedaan heeft by vele van zyne Konstwerken, alzoo zyne vloeiende penceelhandeling in dien tyd genoegzaam alom bekend was. Een uitmuntend Konststuk hangt van hem tot Middelburg by den Heere vander Streng, in zyn leven Ontfanger Generaal enz. verbeeldende een vrolyken Maaltyd, de Beelden levensgrootte. Hy heeft d'eer gehad dat *Rubbens*, wanneer hy tot Utrecht kwam om de Schilderkonst-oeffenaars te bezoeken, in gezelschap van hun alle, zyne Konst by uitnemenheid roemde. Waar van Sandrart, die deze reis van *Rubbens* niel, en zelf zyn Leidsman geweest is, niet een enkel woort zegt, 't geen agterdenken geeft dat zy geen goede vrienden geweest zyn. Immers hier op vat het de Schryver van meergemeide gedrukte *Notificatie*, als hy deze uitdrukkingen van Sandrart doet: *In Italiën den tyd tot zyn nut wel besteed hebbende is hy naar zyn vaderland gekeerd, en heeft naar eigen geneigtheid, door diepsinnige en zwaar-moedige gedagten, in zyne werken de Natuur wel, maar onaangenaam gevolgt. Zoo euvel neemt hy dit zwygen dat hy de spreuk: Dat voor een levenden Exel ligt is, een dooden Leeuw met den voet te treden, op hem toepast.*

Dog dit overgeflagen. De Dood, als nydig over zyn roem, knipte zyn levensdraad af, op het 42 jaar, op Alderheiligen dag 1629. en 't zyner gedagtenisse is dit volgende Graf-Schrift na gebleven.

*Hier leit TER BRUGGEN, door de Dood
Verrast, en overrompelt:
Van 't dierbaar levensligt ontbloot,*

In

*In 't duister graf gedompelt :
Daar 't vleesch vergaat tot stof.
Doch egter blyft de lof
Van 't geen hy heeft bedreven,
Ten spyt der Afgunst leven.*

Welke woorden overeenkomen met de uitdrukking, welke de Ridder *A. vander Werf*, tot geruystelling van den Heere *Richart ter Bruggen*, in een brief aan hem uit Rotterdam den 18 van Grasmaand 1707, geschreven dus laat invloeijen : *Brave Schilders hebben dit tot hun voordeel dat hunne werken de geheele Werelt doorwandelen, en derhalven altyd voor hun spreken &c.*

Eindelyk werd gemelde *Richart* zyn Zoon in den jare 1707 van wil, om met eenige van zyns Vaders Konstwerken, (op het voorbeeld van den Athenienfer Konstschilder *Nicias*) desselfs geboorte Stad *Deventer* een geschenk te doen, het welke ook geschied is, gelyk my gebleken is uit een gedrukt Extract, uit het Boek van de *Resolutien* der Stad *Deventer* den 5 van Oegstmaand 1707.

Nu verschynd de Konstschilder **PIETER BRONKHORST**, geboren te *Delf* den 16 van Bloeimaand, 1588. Hoe verschillig de driften der menschen zyn, en hoe onderscheiden in verkiezingen blykt, als men ziet dat de een dit, en een ander weder dat deel van de Konst tot zyne bespiegeling en bewerkinge uitkieft. **BRONKHORST** verkoos niet het lichtste, maar wel het zwaarste en werkelykste in de Konst, namelyk gezigten van Tempels en Kerken, gestoffeert met historien; egter heeft hy het met veel roem uitgevoerd; als inzonderheid aan twee bekende stukken te zien is; waar van het eene geplaatst is in de Vier-

schaar op het Raadhuis te Delf, zynde een rykelyk en groots gebouw, en word daar in verbeeld Salomons eerste regt. Het tweede is te zien by de Weduwe van zyn Zoon, zynde een Tempel daar Christus de koopers en verkoopers uitdryft. Hy stierf den 21 Juny 1661. Hem volgt

ADRIAAN VAN DER VENNE Schilder en Dichter. Deze is geboren te Delf Anno 1589. zyne ouders waren vermogende luiden herkomstig uit Braband. Naar my toeschynd uit de beschryving die *Korn: de Bie.* van hem maakt, zoo is hy van zyne ouders te Leiden bestelt geweest om de Latynsche taal te leeren. Maar hy leerde met een door 't lezen van d'oude Poëten zulke fraaije denkbeelden vormen, dat hy ook zegt heeft gekregen, om de zelve op 't papier, of met verwe af te malen, tot welken einde hy eenen *Simon de Valk*, meester Goudsmit en Schilder in den arm nam, die hem de grondbeginfelen der Konst heeft onderwezen. Daar na van voornemen geworden om de Konst met yver te vervolgen, begaf hy zig by *Jeronimus van Dieft*, een fraai Schilder in 't graauw, waar by hy een geruimen tyd met yver de Konst heeft voortgezet, en naderhand het door zyn vernuft zoo veer gebragt, dat zyn Konst in dien tyd den Prins van Oranje, den Koning van Denemarken en andere Vorsten heeft behaagt. Hy is daarenboven een zinryk Dichter geweest, gelyk hy ook zyn ryk vernuft en Poëtische vindingen in menigvuldige ordonantiën, die hy ten dienste van de Plaatsnyders gemaakt, of geteekent heeft, wel heeft laten blyken; inzonderheid aan het dikwils herdrukte rymwerk van den Heere *Jakob Kats*, en een groot getal *Emblemata*, of Zinnebeelden, die hunne waarde onder de

Boek-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 137

Boekminnaars behouden. Onder de Boeken door hem zelf beschreven zyn my bekend: *Zinnevonk op den Hollandschen Turf &c.* *Zinnedroom op het nieuw Wys Mal van den ouden Italicanschen Smit enz.* in 12. En 't *Tafereel der belachende Waerelt.* 1635. in 4.

Gelyk een geagt Dichter den luister van die Konst te kort doet, wanneer hy zyne pen tot dertele Gezangen, Hekeldichten, en vuile belastingen van zyn evenmensch gewent, niettegenstaande die dingen den Boekverkoopers dikwils meer voordeel bybrengen, en beter aan den man willen als wat goeds: zoo onthuftert een Konstschilder (zegt Plinius) de zede Konst, zoo wanneer zyn penceel slegts kroegen, hoerewinkels, en andere veragtelijke, en schaamagtige dingen maalt: gelyk gemelde Plinius al in dien vroegen tyd van eenen Pyrcicus, die niet als ergerlyke voorwerpfels en slegte grollen maalde, gewaagt.

Op 't laatst van de vyftienhonderste eeuw is'er geweest een JOHAN TORRENTIUS geboren tot Amsterdam in 't jaar 1589. Deze schilderde konstige en uitvoerige kleine naakten; maar de werkinge dier beeltjes, en 't geen dezelve verrigten, was niet alleen schaamagtig om aan te zien, maar geil, onkuis, onbeschoft, of ergerlyk, verleidende, en aanlokkende tot vuile bedryven: zoo dat hem zulks te maken en te verkoopen striktelyk en met bedreigingen verboden wierd. Maar wanneer hy daar niet naar wilde luisteren of zulks gehoorzamen; denkende met 't ontkennen het goet te maken, werd hy door last van 't gerecht tot Amsterdam in hegtenis gebragt: en daar over verhoort weigerde hy te bekenen, dat hy de maker was van 't gene waar mede hy

beschuldigt wierd, schoon de bewyzen daar toe maar al te klaar waren. Des werd hy op de pynbank gebragt. Sandrart in den Latynschen druk p. 299. zeit: *Dat de Raad of het Gerecht van Haerlem hem tot de pynbank bragt.* Maar hy bleef hardnekkig zonder het zelve te willen belyden. Dat nu zyn kop beter gehard was tegens de beschuldiging, dan zyn lichaam om de pynbank te wederstaan, bleek; want hy stierf onder 't pynigen. En het penceelwerk datmen van hem vond, werd door Beuls handen verbrand, in 't jaar 1640. De omftandigheid van die zaak geeft duidelyk genoeg te kennen dat zyn tafereelen hebben gestrekt tot aanritselinge; niet zoo zeer tot de Cyprische, als wel de Sodomitische wanbedryven. Zyn beeltenis 1628, wanneer hy 39 jaren oud was in koper gebragt, vertoonen wy in de Plaat G. agter *Daniel Segers.*

'T lust ons hier (by gelegentheid van dit vuile voorwerp) de schoone les van *F. Junius* in zyn 3 Boek van de *Schilderkonst*, in te lassen, daar hy van zulke schandelyke tafereelen zeit: *Datze de wulpsse begeerlykheid van de onbezinde aanschouwers, door de ontuchtige vertoonselen gaande maken: Dus behoord een opregt en eerlyk Konstenaar agt te geven, dat hy zig niet om 't voordeel, of ydel lofgetuit van een ligtvaardigen hoop, tot het verbeelden van dusdanige dingen laat vervoeren; aangezien verscheiden grootte Meesters d'aanzienlykheid van een eerlyken naam kwyt geraakt zyn, om dat zy den roem van ik en weet niet wat voor een klugtzinnige geestigheid al te bittiglyk najaagden.*

Hier past het spreek woord: *Men behoeft geen luizen in de pels te zetten. ze komen 'er genoeg van zelf in.*

Nu zyn'er voorbeelden by menigten die aan-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 139

toon en hoe door geile vertoonfelen de snoepluft word ontsteken. *Petronius Arbitrator* verhaald van een Jongeling die ziende op een tafereel de schaking van *Ganimedes* door *Jupiter*, en de onbeschaamde *Nais*, die den schoonen *Hylas* tot oneer aantokkelt, in deze woorden uitbrak. *Doen ook de Goden zulks?* en raakt daar op aan 't hollen.

By *Torrentius* verschafft ons *Chevea* een even gelyk voorbeeld in een tafereel, waar in *Jupiter* onder schyn van eenen gouden regen *Danoë* verschalkt. Hierom zeide *Achilles Tattus*: Lib. 1. de *Clitophontis* en *Leucippes Amoribus*. *Al is 't dat zig een Mensch nog zoo ernstig d'onthoudinge voorsteld, nogtans word hy door kwade voorbeelden ligtelyk tot navolginge verlost; voornamentlyk als het voorbeelden zyn der gener, van welke hy een goed gevoelen heeft: Want de schaamte van de misdadig word dan door d'aanzienlykheid van zulke voorgangers in een vrymoedige stoutheid verandert.* Dus zeide ook *Donatus* van zommige Dichters: hoe groote schade zy doen, wanneer ze den genen ondeugende voorbeelden voorstellen, die van zig zelven genoegzaam tot allerlei gebreken genegen zyn. En wy hebben dit stekelig vaersje op onzen Schilder gepast:

*De naam van Herostraat' zal eeuwen overleven;
Om 't schendig stuk 't geen by t'Ephezen heeft bedreven:
Als hy de Tempel van Diana stak in brand.*

*JOHAN TORRENTIUS, stak door 't penceel de vonken
Van ontucht, listelyk de jeugt in merg en schonken.
Zyn naam blyft na zyn dood wellevend; maar met
schand.*

Dat de uitwerkingen van 's menschen vernuft buiten toeëigeninge niet anders als onverschillig zyn, en de toeëigeningen, en oogmerken derhalven

ven alleen goed of kwaad, pryslyk of veragtelyk zyn, is een waarheid, die niet te wederspreken is. Dienvolgens is de spreekwyze, *hoe grooter Schilder, hoe wilder*, en het geen men daar mede wil te kennen geven, te wraken. Ten minsten zal het een bewys geven dat het van geen nootzakelyk gevolg is, als brave mannen, zelfs zulke die in een Kerkelyk verband waren, niet hebben geschroomt de Schilderkonst te hanteren. Gelyk men dan oudtyts heeft gezien dat de Kardinaal *Franciscus van Verone*, die een heilig leven leidde, en een vyand van alle kwaad was, en daarom nooit eenige voorwerpen van ligtvaardigheid, (schoon hy daar toe dikwils van Prinsfen en Waereldsche Heeren verzogt wierd) heeft willen verbeelden, het penceel hanteerde, en een goed Schilder was. Als ook de eerwaardige Heer *Don Bartholomeo, Abt van Sint Clemens van Areffo*. En in later tyd onze

DANIEL ZEGERS, een *Jesuit*, geboren te Antwerpen in 't jaar 1590. Deze wist allerhande Bloemen, zoo los, zoo levendig, zoo klaar, zuiver en dun te behandelen, dat het verwonderlyk was. Ik heb in Brabant zynde in de Kerk der Paters Jesuiten een gantsche Kapel behangen met zyn Schilderyen gezien, waar onder kransen of bloemfestoenen waren, zoo verstandig naar de Konst met troepen, naar vereys der koleuren by een geschikt, dat ik tegens het gezelschap dat ik by my had, zeide: *Niet te gelooven dat Glicera byzit van Pausanies by de Grieksche Schryvers zoo be- rugt wegens bloemen te schakeren, dezelve welstandiger heeft kunnen by een schikken*. Daar was ook in zyn tyd een *Pater Johannes van der Borcht* van d'orde der Minnebroeders, die 't Plaatsnyden han-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 141

hateerde. Dog van de Graveerkonst wil ik niet handelen, om dat die Roomsche Juffrouw *Claudia Stella* den roem van alle (weinige in vergelykingen van 't groot getal uitgezondert) weg draagt. Want zoo men een lyst van die alle opstelde (dat een byna onnoemlyk getal uitmaken zoude) 'k maak my sterk te kunnen aantoonen dat'er van de honderd niet een tegens haar in konstige behandeling zoude kunnen ophalen. Gelyk zulks ten proef van myn gezegde te zien is aan die print welke zy naar het berugte stuk van *Nicolaas Pouzyn*; verbeeldende Moses, door zyn stafflag 't water uit den Rotsteen doende voortkomen, om het byna van dorst versmagte volk te laven, heeft gegraveert.

ZEGERS was een Leerling van *Jan Breugel* bygenaamt den *Fluweelen*, die in zyn vroegen tyd mede een Bloemschilder geweest is. En gelyk de Bloemen, het ciersel der Lente, om hare schoone gestalte, en frissen geur van elk begeert worden, zoo werden die van ZEGERS, om dat men die in den Herfst van de vyftiende Eeuw zoo schoon zag bloeijen van alle Bloemkonst minnenden graag ontfangen, zoo by gemeenen als grooten, inzonderheid den Aartshertog Leopoldus: en den Prins van Oranje Frederik Hendrik, die hem voor twee van zyne stukken een groote vereering gaf. Zyn Beeltenis, door *Jan Lievens* geschildert, zietmen in print, die wy gevolgt hebben in onze Plaat G.

De Groote Dichter J. v. Vondel, verlokt door 't zien van DAN. ZEGERS Bloemstukken, maakte daar op dit volgende vaersje.

*De geest van ZEGERS is een By,
 Waar op de Nederlanders roemen.
 Zy zuigt haar honinglekkerny
 En geur uit allerhande bloemen.
 Een By kwam op zyn schildery
 En geur, en kleuren aangevlogen,
 En riep, Natuur vergeef het. my:
 Dat bloempaneel heeft my bedrogen.*

Deze heeft zyn rol gespeelt, en is vertrokken. Wy willen, eer een ander opkomt, de Schoutoneelgordyn maar even laten vallen; om het geen in de voorgaande tusschenreden open bleef, te vullen.

Laatst werd onze Redenvoering, in haar vol- len loop (even als het snarenspeel door 't opligten van de Toneel gordyn) gestuit, thans zullen wy dien toon weêr opvatten, en vervolgen.

Wy spraken van de Offergereedschappen die zig ontrent der Heidenen Godsdienst deden zien, waar aan rest te spreken van de konstig gewrogte Dryvoeten, of Dryvoetschragen, daar d'ouden zoo veel meê op hadden, de Dryvoetschragen waren tot verscheiden gebruik geschikt, en niet alleen van koper en zilver gemaakt, maar ook met allerhande konstig beeld- en loofwerk geciert, die zy aan byzondere goden als aangename geschenken toe eigenden.

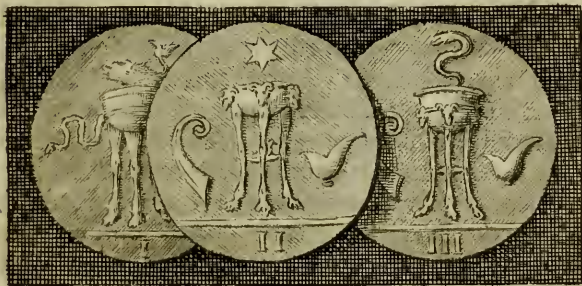
Onder verscheide die Herodotus te Thebe in Beotie gezien heeft, gedenkt hy van een pragtigen Dryvoet in den Ismenisen Tempel van Apollo; die met dit opschrift in Kardinische letteren pronkt:

*De Vorst Laodames heeft dezen Dryvoet vol
 Van Kunstwerk toegewyd den grooten God Apol.*

Ver-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 143

Verscheiden afbeeldingen der oudtydze Dryvoeten of Dryvoetschragen, ziet men ter gedagtenis van der zelve gebruik op de Roomsche penningen, waar van wy de juiste afbeeldingen in plaat, hier nevens vertoonen, als I die van Vitellius met het byschrift: PONT. MAX. TR. POT. AUGUR. Opperpriester van Wykmeesterlyke magt, Wichelaar.

Dus ook op een penning van Antoninus, die den Eernaam van AUGUR of *Vogelwichelaar* onder zyne voorname Eertytelen aannam. Niet ongelijk aan dezen is de penning van M. Lepidus; met dit onderscheid nogtans dat zig boven uit den Dryvoetstal een Slang vertoont, door welke (zeit Lucianus) Apollo gewoon was zyn antwoorden te geven aan d'Orakelvragers. Zie Fig. 3.

De groote agting die de Heidenen voor dusdanige Dryvoeten hadden, heeft geen andere reden: als, om dat dezelve een zweemfel hadden naar den Delfisen Dryvoetstal, waar uit het blinde Volk geloofde dat Apollo aan de Orakelvragers antwoorden gaf. Het blinde Volk zeggen wy; want ons ontbreken geen stalen om te bewyzen, dat mannen van uitstekent vernuft, en naauwe opmerking onder de Heidenen dusdanige bedriegeryen bespot hebben.

Kato

Kato plag te zeggen : *Dat hy verwondert was , dat een Wichelaar niet lachte , zoo dikwils by een Wichelaar tegen kwam ; om dat zy onder fchyn van Godsdienst het gemeene volk by de neus omleiden.*

Velen hebben zig afgeflooft omden Godsdienst der Heidenen in zyn binnenfte te befchouwen ; om de ydelheid dezelfs , en de bedrogplegingen der Wichelaren en Tempelpapen t'ontdekken en aan 't licht te brengen. Maar wy befchouwen het zelve maar alleen in den buitenften omtrek , en doelen op de zienlyke pragtige vercierfelen ; (welker glans het gemeen in d'oogen fchitterende te meerder agting voor dien Godsdienst deed hebben) om onze Konftgenoten in 't gemeen , en de yverige Schilderjeugd in 't byzonder dienft te doen ; wanneer wy hun den weg wyzen tot de Oudheidkunde , 't welk nootwendig is voor die zig tot het verbeelden der Historien begeven , en niet graag tegens het gewoon gebruik dier aeloude volken mistaften. En op dat de leergierige jeugd zig verzekerd mogt houden dat de kundigheid dier dingen den Konftfchilders dienftig zy , zoo heeft hy maar alleen op te merken , hoe G. Laires alzins daar 't te pas komt , zig van dergelyke cieraden (om zyn werken luifter by te zetten) heeft weten te bedienen : en nog meer roem verdient zou hebben , zoo hy de oudheid daar in nagebootft had.

Tot dus ver oordeelen wy in opzigt van den toefstel der Heidensche Offerhanden met hun aankleven genoeg gezeit te hebben ; fchoon wy alleen de franje (om zoo te fpreken) van dien voorhang alleen befchouwd hebben. Verder was onze toeleg niet : en men oordeelt een zaak volkomen te wizen , die aan het oogmerk voldoet. Wy

Wybragten voorhenen verscheiden Konstschilders, mannen van onbesproken leven en wandel, en nu even te voren *Dan. Zegers*, die de Konst en het Kloosterleven te gelyk betragte, op het Toneel. Thans sluipt'er weer een ruig schaap onder de geschoore kudde. Het schynt dat het zoo effen in de waereld niet gaat. Trouwens de Toneelen vereischen somwylen wel eens verandering van perfoonen en zaken.

ADRIAAN VAN LINSCHOTEN (op de lyst der Regenten van St. Lucas Gilt, te Delf, staat zyn naam op 't jaar 1627 dus aangeschreven: KORNELIS ADRIAAN LINSCHOTEN) is geboren te Delf in 't jaar 1590. By wien hy de Konst geleerd heeft weet ik niet met waarheid te zeggen, maar sommigen meenen dat hy een Leerling van *Spanjolet* is geweest. Immers de stalen die van hem na gebleven zyn, doen ons zien, dat hy zig beter op de Schilderkonst, dan op de wellevenskonst verftont. Want hy een los, onbesuift, en slordig leven leide; waar door hy tot armoede zou hebben geraakt, ten waar twee zusters die hy had, gestorven zynde, hem erfgenaam van het jaarlyks inkomen harer nalatenschap gemaakt hadden.

In 't jaar 1634 trok hy naar Braband, en trouwde daar met een jong en gering meisje, dat zig geneerde met Speldewerken, maar schoon was, en goed verstant had. Na verloop van eenige jaren kwam hy met zyn Vrouw en twee Dochtertjes in den Haag wonen. *Pieter van Ruiven*, Konstschilder te Delf, heeft my verhaalt, dat hy hem in den jare 1677 of 78, heeft gekent, zynde toen een man van 87 of 88 jaren, met een langen ongeschooren baart. Van Linschotens Konst sprekende, wist

hy te zeggen, dat hy het voorval 't geen den Apostel Petrus met de dienstmeit des Hoogenpriesters is ontmoet, zoo natuurlyk had afgemaalt, en de gestalte des gemoets in de wezenstrekken zoo konstig verbeeld, dat zeker Predikant daar zulk een welgevallen in had, dat hy hem verzogt, ook het berouw van Petrus, tot een weergâ daar toe, op een ander doek te schilderen. Dit geschiede en 't was niet min konstig en naar zyn zin uitgevallen. Als de Predikant dan kwam om 't zelve te zien, en daar verwondert voor stond te kyken. zeide hy: *wat dunkje, Heer Predikant? heb ik dien huilebalg niet wel getroffen?* De Predikant hem over zy aanzierende, zeide: *Wel hoe! wat 's dat voor zeggen?* waar op hy 't nog erger maakte, zeggende: *Wel ja: was 't niet een groote zot dat hy daarom ging huilen? ik heb zoo dikwils gelogen en gezworen tegen myn beter weten, en heb'er nooit over gebuilt.* De Predikant zig omkeerende, zeide: *Foei jou goddeloos mensch, nu ik dit hoor, begeer ik van jou Konst niet te hebben, en ging weg, zonder daar meer naar om te zien.*

By den Heere vander Heul, Buskruitmaker buiten de Waterlootse Poort, hangt een Konststuk van hem verbeeldende een *Alchimist* in zyn werkhuis, geestig gedagt en geschildert. Inzonderheid de borst en armen van het Mansbeeld, welke niet alleen vleezig en natuurlyk zyn geschildert, maar ook vast, en konstig geteekent. En dus zyn 'er meer in de huizen der oudste geslagten te Delf te zien.

Nu komen wy tot **LUKAS DE WAAL** Janz. geboren te Antwerpen in 't jaar 1591. *Al wat van katten komt wil muizen*, zeit het oude Hollandsche spreekwoord. Dus was het ook met dezen **LUKAS**, wiens Vader een Schilder was. Want
hy

hy mede trek hebbende tot de Konft, maakte eenen aanvang daar van by zyn Vader, en daarna by JAN BREUGEL, wiens handelinghe hy wonder wel heeft weten te volgen. Hy trok al vroeg, het reizen in 't hoofd hebbende, eerst naar Vrankryk, en van daar naar Italiën, daar hy veele fraaije Konftwerken zoo in Fresco, als in Olyverf gemaakt heeft. Hy hadde doorgaans meer veranderingen, of meer verscheiden verschillige voorwerpen in zyne werken, als wel zyn Meester. Want men zag fomtyds vremde watervallen langs rotfige gronden: ook zonnescnynen, weerlichten en onweerbuijen in zyne werken te pas gebragt, die hy met een lossen aart natuurlyk vertoonde. Hy was in het jaar 1660 nog in leven, oud zynde 69 jaren, en woonde te Antwerpen; daar hy met lust en yver dagelyks de Konft oeffende.

Onder de Konftvuuren, welke de Schildergodes oudtyds in Friesland heeft ontstoken, is niet van de minste te reekenen

WYBRAND DE GEEST. Deze was een braaf History- en Beeltenischilder, onder zyne tydgenooten byzonder geroemt. Te Rome, daar hy verscheiden jaren heeft gewoont, om zig naar de beste voorwerpen voort te oeffenen, werd hy genoemd de Friessche Adelaar, van wegen zyn hooge vlugt in de Konft.

Hoe naau agt hy op alles heeft gegeven, blykt aan zyn *Kabinet der Statuen*, waar in de makers der zelve naagespoort, en de plaats en waar zy staan, vertoond worden. Dit Boek is in den jare 1702 tot Amsterdam gedrukt.

Zyn Beeltenis kan men zien in de Plaat F nevens F. *Hals*.

Onder de Lierdichten van *Vondel* vind ik deze
waarschuwing aan WYBRAND DE GEEST;

O Geest, die in het *Vriesche Hof*,
Het leven geeft aan asch, en stof,
En zweeft met geestige penceelen
En verf op doeken en paneelen;
'k Geloof gy terreght vrouw *Natuur*,
En durft de zon haar heilig vuur
Ontsteken, en de vingers zengen,
Om leven in uw beeld te brengen.
Zie toe, *Prometheus*, wiengy raakt,
Als gy den mensch onsterfelyk maakt,
En, om op 't *Aartryk* 't licht te malen,
Den *Hemel* plondert van zyn stralen.
Men ketende eertyds zulk een gast
In 't *Noorden* aan een steenrots vast,
En kortte hem die stoute vlogels,
Daar hy verstrekte een aes des *Vogels*.
't *Zyn* geesten die de wolken treên,
't *Is* waar, dog zonder vleesch en been.
Een yder kenn' zyn' staat en waarde.
De zichtbre geesten gaan op d'aarde.
Dus blyfge ons hier beneden by,
Daar *NOYEN*, zittende aan uw zy.
U weet aan zyne tong te lymen,
Met puik van heerelyke rymen.
Hy is gewoon zyn *Poëzy*
Te huwen aan uw *Schildery*,
Gy zuight zyn dichten met uw ooren,
Zyn oogen kussen uw *Pandoren*.

Zyns Zoons Zoon, meê WYBRAND genaamt,
oeffend zig nog in de *Schilderkonst*. Deze heeft
tot *Leermeester* gehad *Antoni Coxie*, wanneer hy
t' *Amsterdam* woonde. On-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 149

Onder zyne tyd- en landsgenoten worden geteld J. DE WILDE, een braaf Beeltenisfchilder, en JELLE REINIERS. Deze was een Konstig glaszchilder. Te Sneek is heden nog een Konstig geschildert glas te zien, door het Timmermans Gilde aan de Kerk geschonken: waar in verbeeld staat de vlugt van Joseph (hunnen Patroon) met Maria naar Egipten. Dit word geoordeelt in Konst het werk van de berugte *Crabettten*, die de glazen in de St. Jans Kerk tot Gouda geschildert hebben, te overtreffen. Na hem volgt

JAKOBUS POTMA geboren tot Workum in Friesland. Wiens geboortetyd wy niet weten, konden wy niet voeglyker als agter zyn Leermeeſter Wybr. de Geest plaatsfen, door wiens onderwys en yver hy een braaf Beeltenis- en Hiftorifchilder werd. Hy was daar benevens een man (als men gemeenlyk zeit) die de Waereld verftont; en werd in zyn tyd eerſte Kamerling van den Keurvorſt voor Weenen, daar hy ook geſtorven is, in 't jaar 1684. bedenkelykaan den Rooloop, waar door in dien tyd een groote menigte van 't leger sneuvelde.

GERARD HONTHORST, geboren binnen Utrecht, in het jaar 1592. Heeft de gronden van de Konst geleerd by ABRAM. BLOEMAERT, daar naar voort te Romem; daar hy in eenige jaren zoodanig was toegenomen, dat de keurigſte kenners en beminnaars van de Schilderkonst groot bevallen in zyn werk, inzonderheid zyn nagtlichten, kregen; gelyk hy ook naderhand van verſcheiden Kardinalen, den Koning van Engeland Karel den I., den Koning van Denemarken, en eindelyk van den Prins van Oranje in dien tyd, om zyne uitſtekende Konst, zoo in Pourtretten

als Ordinantien is aangezigt geweest.

Hy was byzonder minzaam, beleeft en van een geregelt leven; waarom hy ook vele Kinderen van de voornaamste luiden in de Konst heeft onderwezen, inzonderheid die van de Koningen van Bohemen, zuster van Koning Karel van Engeland, den Prins Palatin, Prins Robert, en vier Dochters, waar van d'eene was Sophia, ook de *Abdissè* van *Maubuisson*, die veer in de Konst gekomen waren.

Hy heeft vele Beeltenissen van aanzienlyke luiden geschildert, en onder deze ook Maria de Medicis, Koningin van Vrankryk enz. daar Jan Vos dit op zegt:

*Dus toont zig Medicis, een Moeder van drie Ryken,
De doren van de nydt verftikt haar leelybloem:
Al wat Fortuin aan veel der Grooten ooit deed blyken,
Heeft zy alleen gevoelt. Onzeeker is de roem.
Haar klimmen word verpoost door zwaare ballingschappen.
De troonen zyn van goud; maar glibberig van trappen.*

Hy was in den jare 1662 nog in leven, en schilderde op het Prinselyke Lusthuis in 't Bosch buiten den Haag

PIETER SNAYERS, geboren te Antwerpen in den jare 1593. heeft in zyn leven geweest Schilder van de Aartshertogen Albertus, en Isabelle, als ook van zyn Hoogheid den Prins Kardinaal *Infant* van Spanje, en meer andere Prinsfen. Zyn Konst bestond in 't schilderen van landschappen, maar inzonderheid landbataljes, met hunnen bedroefden nasleep. En 't is te verwonderen, dat

Hy,

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 151

*Hy, die den Krygsgod Mars, die als een Salamander
In 't vuur van buskruit leeft, nog legers aan mal-
kander,*

*Nog 't zwangere metaal, met koegels opgevult,
Dat als 't zyn vlam uitbraakt, vervaarlyk loeit, en brult,
Nog 't blanke zwaart, geschaart op blinkende kas-
ketten*

*Zag rukken uit de schie, nog trommels, nog trom-
petten,*

*Den aantogt blazen: en veel min in 't bloedig velt
Ooit was, daar lyk op lyk gestapelt, door 't geweld
Verwonnen, legt ten prooi der plonderzieke handen;
Of daar men dorp aan dorp, ziet als een Etna bran-
den;*

*Nogtans al dit bedryf des Oorlogs zoo vertoont,
Als of hy 't van de wieg af aan had bygewoont.*

*Men ziet hoe legers als verwoede Tygerinnen
Het bloedig schoutoneel, in rook, en vuur beginnen:
En hoe de dolle wrok weerzyds niet is gepaait,
Ten zy'er is een oegst van lyken afgemaait
Door 't blinkent staal, gewet op moort en bloet vergieten;
Hoe een verdwaalde troep zig voelt den moed ont-
schieten,*

*Daar yder vrugteloos kermt om 't leven in dien nood.
Hoe ginder een die zig van helpers vint ontbloot:
Mee moet den bangen steek der punt van 't lemmer sma-
ken,*

*En uit die open wond zyn veege ziel uitbraken.
Daar weder anderen verminkt aan arm en voet,
Vast worst'len met de dood, en zwemmen in hun bloed.
Den gantschen handel en byzondere bedryven
Des Oorlogs, kon geen pen zoo yffelyk beschryven,
Nog ook de trekken van het wezen als de nood
Den mensch zoo prangt, dat hy om hulp roept aan de
Dood,*

*Als hy (slegs opberigt) heeft door zyn Konstpenceelen
Gemaalt, op 't gladde veld van zyne tafereelen.*

Hy was 1662 nog in leven en woonde te Bruf-
fel.

ADRIAAN DE BIE, geboren uit een onge-
boren Vader binnen Lier quam ter waereld in 't
jaar 1594. Te weten zyn Vader was niet volgens
de gemeene wyzen, als de meeste menschen, in
de waereld gekomen, maar wierd door zeker toe-
val uit zyn moeders ligchaam gesneden, en mira-
keleus by 't leven behouden. In zyne jeugt heeft
hy de Konst geleerd by *Wouter Abts*. Vorder ge-
tuigt H. de Potter, dat hy met zyne 18 jaren naar
Parys trok, en by eenen *Rudolph Schoof*, schilder
des Konings Lowys den XIII. twee jaren
woonde, welke heel vermaart was. Dezen tyd
bragt hy met byzonderen vlyt, en yver door, waar
van daan hy naar Romen reisde, daar hy zes ag-
tereenvolgende jaren sleet, met zig te oeffenen
naar de beste voorbeelden. Voorts heeft hy de
meeste en voornaamste Italiaansche steden bezogt,
zulks zyne reis negen jaren geduurt heeft. In
welken tyd hy ook gelegentheid vond om voor
verscheiden Kardinalen zyne Konst te oeffenen,
die wel meest bestond in het beschilderen van goude
en zilvere Platen, Porfier, Jaspis, en andere kostba-
re steenen, waar in zy om de nette en zuivere be-
handeling groot behagen vonden. In het jaar
1623 is hy weder naar Brabant gekeerd, daar hy
veel fraaije pourtretten, en kloeke ordonantien, vol
beelden, geschildert heeft, als onder vele tot Lier
in St. Gommaars Kerk boven 't Altaar van St. E-
loy. Deze ADRIAAN was de Vader van *Korne-
lis de Bie*, die *het gulde Kabinet der Schilders* ge-
schreven heeft. In

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 153

In 't zelve jaar 1594 storf de Konstschilder CHRISTOFFEL SCHOVARTS, geboren in Ingolstadt. Hy was tot zulk een hoogte in de Konst geklommen, dat hem de Keurvorst van Beyeren in zyn dienst aannam, voor wien hy veel treffelyke Konstwerken te Munchen zoo in *Fresco*, als Olyverf gemaakt heeft. Hy heeft eenige jaren in Nederland gewoont (waarom wy hem ook onder de Nederlanders gedenken) maar van zyne Penceelwerken heb ik niet kunnen te zien komen. Sandrart die zyn Konst gekend heeft, spreekt 'er met roem van.

'T gaat in de Konstschool als in den Bloemhof van Flora, daar ter zelve tyd, wanneer d'een afvalt, d'ander weer te voorschyn komt, en dus, zo de luister aan den eenen kant afneemt, neemt hy op een anderen kant weder aan. Ingolstadt verliest een konstbloem aan SCHOVARTS, Antwerpen wind ter zelve tyd een andere aan KORNELIS DE WAAL, broeder van LUKAS, en Zoon van JAN DE WAAL. Hy heeft naar allen schyn de Konst by zyn Vader geleerd, 't welk een groot voordeel is, om dat de spreuk: *Men moet niet zoo leeren dat men uitgeleert is*, omtrent Vader en Kind niet gelt. Hy begaf zig naar Italiën, of om in Konst aan te winnen, of omdat hy de spreuk kende die zeit: *Het vaderland is een stiefmoeder voor uitmuntende geesten, de Nyd heerst in hare geboorteplaats*. Vele voorname Konstwerken heeft hy voor Philips den III, ook voor den Hertog van Aarschot die ter zelve tyd in Spanje was, gemaakt. Hy was 1662 nog in leven en woonde te Romën, oud zynde 68 jaren.

Zyn penceeloeffening bestond in 't verbeelden
K 5 van

van allerhande Oorlogs gewoel, Zeeslagen, Veldslagen, en aftochten, met hun ganschen nasleep in 't klein.

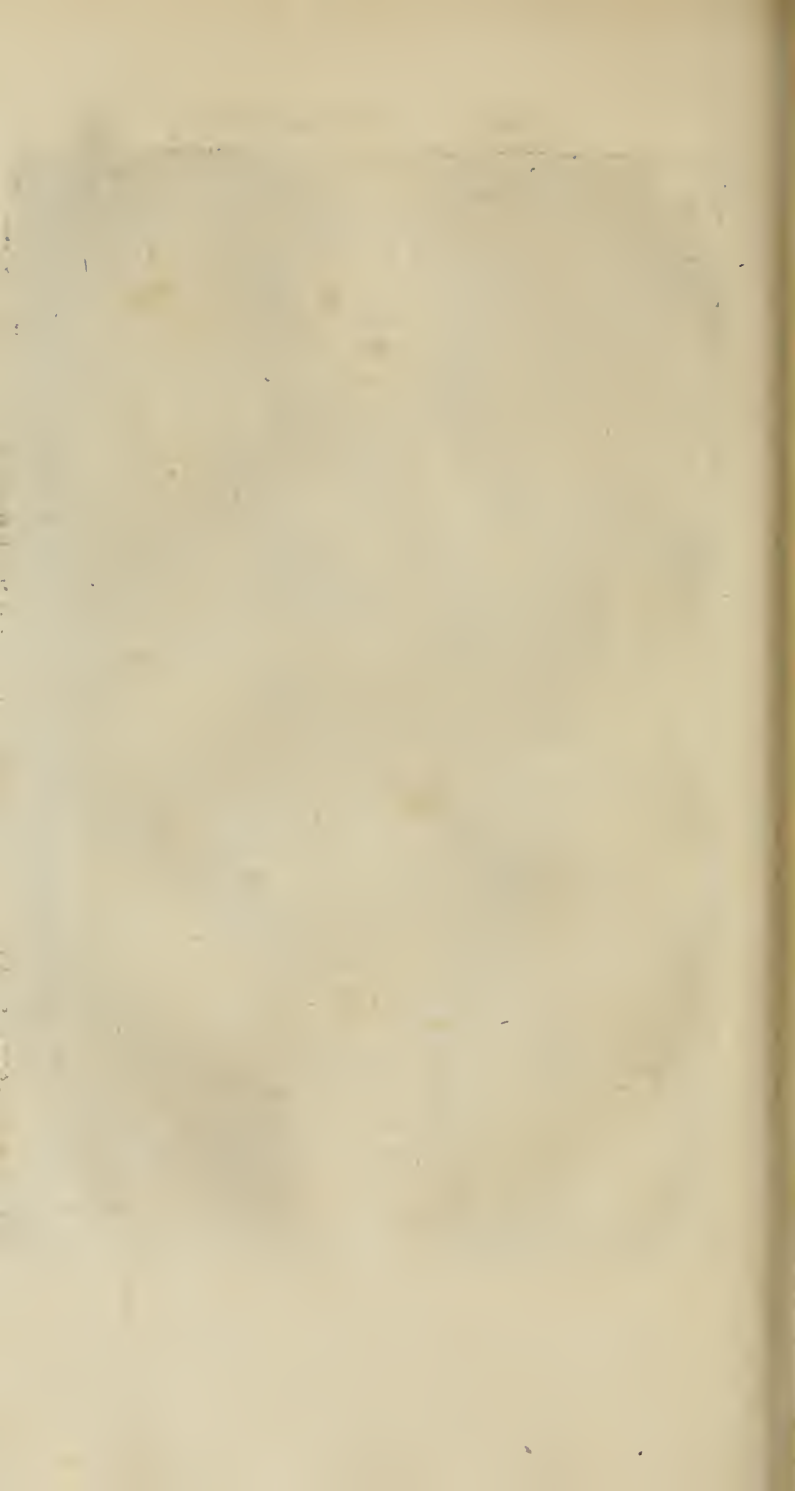
Ik heb in den jare 1715 een voornaam stuk van hem tot Amsterdam op een Boelhuis gezien, daar een Vesting bestormt word vol gewoel van beelden en konstig geschildert. Hier zagmen het Krygsvolk vol moed de stormladders beklimmen; ginder weer anderen verminkt naar beneden buitelen. De Vesting schein byna overweldigt. Men zag 'er 's Vyands Vaandel op geplant, en den Bevelhebber op den voorgrond te Paerd, de Stormers aanvoeren.

Het Maasorakel* heeft ergens in zyne geschriften gezeyt; *Wanneer de driften tot d'een of d'ander Konst of Wetenschap niet kragtiger zyn, dan dat de zelve door belofte of door bedreiginge, of voorwendinge tot iets anders kunnen gestuit worden; is het een bewys, dat zulke niet bekwaam geweest zouden hebben, om met roem te volbrengen 't geen hun drift zig had voorgesteld. Maar wanneer de natuurlyke geneigtheid onstuitbaar is, en met een onvernoegde nyverheid verzelt gaat, is de uitslag der zaken die men onderneemt wis.* Dus is het met J A Q U E S J O R D A E N S vergaan; dees leide het toe op de Schilderkonst, en 't lukte hem; zoo dat hy door zyn onverzettelyke drift, en yver, den naam van een groot meester in de Konst verkregen heeft. Den 19 van Bloeiamaand 1594 werd hy binnen Antwerpen geboren. Hy heeft tot Leermeester gehad *Adam van Oort*, wiens Dochter hy ook naderhand heeft getrouwd. Hy maakte al vroeg zyn werk van Konststukken zoo van *Carats*, *Titiaan*, en *Paulo*

* *Erasmus.*

H. P. 184

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 155

Paulo Veronees, als van *J. Bassan* met oplettentheid na te schilderen, en naderhand zig de stoutte behandeling van *Rubbens* aan te wennen, en in zyn penceelwerk te laten doorsteken. Dus waren zyne Konststukken groots van gedagten woelig en geestig van vinding, zyn penceel kloek en zagt smeltende, en zyne naakten vast geteekent, en natuurlyk gekoleurt. Hy heeft verscheide groote werken, die zoo hier als elders geplaatst zyn, geschildert, als onder andere 12 stukken van Christus lyden voor Karel Gustaaf Koning van Zweden. Ook zyn geen van zyne minste op 't Huis in 't Bosch buiten den Haag, verbeeldende de roemrugtige daaden van Frederik Hendrik Prins van Oranje. Emilia van Solms Douariere d'Oranje heeft dit in een groote zaal (genoemt de Zaal van Oranje) in 't rond doen schilderen, dog zyn alleen de voornaamste stukken van zyn hand, als daar de Prins zig op zyn Zegewagen vertoond enz. Hy was 1678 nog in leven en had veel roem en gelt verkregen, ging 's avonds in gezelschap, en was vrolyk by den Wyn, maar stierf kort daar aan.

Sandart merkt aan, dat hy *Rubbens*, toen hy in zyn lustigsten tyd was, in den weg liep, waar om die hem ongevergt een groot werk opschommelde, en te weeg bracht dat hy te Madrid ontboden wierd om ten dienst van 't Hof Patroonen in Waterverf voor de Tapytwerkers te maken; om dat hy veel ligt zyne handeling daar door zou verzetten, ten minsten zoo lang van honk en hem uit den weg zyn. Gemelde *Sandart* geeft ook te kennen: dat hy naderhand zoo kragtig mals, en uitgevoert niet meer schilderde, door dien hem die kleurige en harde wyze van schilderen bleef aankleven.

'T fchynt my toe dat *Sandrart* in zyne levensbeschryving der Konftfchilders meer zugt tot den eenen als den anderen gehad heeft. Dat geval ontrent *Rubbens*, en *Jordaens*, door hem geboekt, (op de voorgaande bladzyde aangetekent) doet geen flaauwe schemering daar van zien. Neem, *Rubbens* heeft een byzonder doel daar in voor gehad, en hem die zaak zoo fchoon voor gedaan, dat hy zyn oogmerk daar door bereikt heeft, kennende (door een ftatkundig begryp 't geen hy bezat) de fpreuk: *De waarheid heeft kragt, de rede gezag, en de geregtigheid vermogen: maar die zyn zonder glans, indien de fchoone wyze van voordoen daar aan ontbreekt. Zy vergult de mislagen, en bedekt de onvolmaaktheden. Eindelyk zy vermamt alles, zoo veel geeft het die hoedanigheid te bezitten; en zig daar van bedient heeft.* Nogtans is dit maar een raadfel van *Sandrart*; want hy dit geheim zig alleen zal hebben toebetrouwd. En laat het zoo zyn dat hy een dubbele bedoeling hier in gehad hebbe: nogtans is aan *JORDAENS* groote dienft gefchied; want men moet (zeit de Italiaanfche fpreuk) *over een wyde ftreek van den tyd komen, om tot het middelpunt van de gelegenheid te geraken.* Waarom ik ook rede zou vinden om *Richard ter Brugge*, in zyne beschuldiging tegens *Sandrart* in opzigt van de levensbeschryving, die hy van *Vader Henr. ter Brugge* geboekt heeft, te billiken, en op den fchryver te paffen de redenen van *Gratiaan*, die zeit: *Daar zyn menfchen die van alles misdaden maken, niet door zugt, maar door hunnen aart. Zy veroordeelen in den eenen 't geen zy zelfs gedaan hebben, en in den ander 't geen zy willen doen.* Waarom ook de fpreuk zeit:

O fchande, daar een meester ftaat,

Dien zelf de fchult aan 't voorhoofd ftaat.

Hy

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 157

Hy was byzonder vaardig. Men verhaald dat hy de Historie van * Pan en § Siringa, met het aankleven van dien, levensgrootte in zes dagen had afgemaakt.

Hy verstond zig niet alleen op het zeedige, maar ook op het boertige te verbeelden. Zoo d'ouden zongen, zoopypen de jongen; en den drie Koningen avond heeft hy geestig weten te verbeelden. Men ziet daar een print van; ook van den Satyr † uit Ezopus, die verwondert toeziet dat de huiswaard koud en heet uit eenen mond blaast, door
Lukas

* Pan was van het geslacht, dat de Grieken Satyrs noemen, zynde bewoonders van het wilde Woud, en Zaailanden. Hem word in 't byzonder het uitvinden van de Hardersfluit toegeschreven. Men ziet hem op oude Muntstukken verbeeld met korte hoornen, lange ruige ooren, en een bol staartje aan 't einde van de rugstreng als een Geit; om zyne bokkige geilheid, enz.

§ Sirinx of Siringa was de Dochter van den Arkadischen Riviergod Ladon, welke voor den Boxvoet Pan, op hare schoonheid verhit, nagejaagt tot gemelde rivier, in een Rietbos herfschept, zyn geweldenary ontging.

† De Fabeldichters verhalen van eenen Satyr, half geit half mensch, die in den kouden Winter, uit mededogen, door een huisman werd ingenomen. Wanneer dan een der huisgenooten van koude in de handen blies, vraagde de Satyr die zulks niet gewoon was te zien, wat zulks beduidde; die tot antwoord gaf: *Om de koude handen te verwarmen.* Een weinig tyds daar naar de Tafel gedekt, en het heete moes in een schotel opgedist zynde, schepte de Huiswaard een lepel vol moes, en blies voort daar in, om zig niet te branden. De Satyr dit ziende stond verwondert en vraagde, waarom hy zulks dede. De Huiswaard zeide: *Om het zelve te doen koelen.* Straks stond de Satyr op, en zeide: *dat hy geen gemeenschap wilde hebben met zulken, die uit eenen mond koud en heet blazen,* en ging terstond weg.

De Fabel schynd naar de letter eenvoudig, maar toegepast op dubbelhartige Menschen, dient zy tot waarschuwing, van geen ommegang met zulken te houden; om dat 'er geen staat op te maken is.

Lukas Vorsterman in koper gesneden. En welk een kragtige wyze van schilderen hy in zyn besten tyd had (schoon hy Italiën niet had bereift) bleek aan dat nagtlicht, verbeeldende de Historie daar Petrus in zynen yver Malchus 't oor afflaat. Wat hoeven wy meer te zeggen, daar wy de bewyzen van zyn brave Konst dagelyks kunnen zien? zyn Beeltenis ziet men in de Plaat H boven aan.

Hy was een man van borgerlyken en beleefden ommegang, en die veel gediensfigheid en goede raadgevingen voor anderen over had; als nevens anderen is gebleken, aan HENRIK BERCKMAN uit de Klundert van geboorte. Deze was een schilder van kleine Batalitjes, maar konde daar meê niet wel door de waereld geraken, des rade hy hem tot het groot schilderen zig te begeven 't geen wel gelukte. Hy zette zig in Zeeland neêr, daar hy ook gestorven is.

'T is ontegenzeggelyk dat Aurora de stralen van haar goude hulfel boven de benevelde kimmen pas doende zien, als de bladen der boonen nog druppen van den nagtdauw, en de velden nog van den nevel als met een blaauw floers overdekt leggen, en hier en daar de toppen van gehugten, en torenspitsen beginnen in een goude tinteling zig te laten zien, wel de Schilderagtigste gezigten vertoonend voor hun die hun werk maken om zulks ter gelegener tyd op paneel te vertoonē. Dit nam LUKAS VAN UDEN in agt; want men zegt van hem dat hy zig den vadzigen slaap ontrok, en met het morgenkrieken opstond en naar de Velden, en Boffchen zig begaf,

*Als 't gedierte vrolyk huppelt,
't Gras word van den dauw bedruppelt,
En de nieuw verrezen Zon
Spiegelt zig in beek, of bron.*

Zyne dommelagtige en zoete behandelinge, en de goede welstand, dien hy in 't geheel in zyne stukken, en de byzondere losse zwier dien hy hadde in zyne boomen, gronden, verschieten, en veranderingen van lochten, heeft hem eenen gegaten naam gemaakt onder de beminnaars van de Schilderykonst. Hy is geboren te Antwerpen op den 18 van Wynmaand 1595. Zyn Beeltenis ziet men in de Plaat F boven het borstbeeld van F. Hals, 't welk zig met een hoed boven 't hoofd doet zien.

In dit zelve jaar 1595, ist tot Antwerpen geboren DIRK VAN HOOGSTRATEN. Zyn Vader Hans van Hoogstraten geboren in 't jaar 1568, op St. Mathys avond, en gestorven in 't jaar 1605 den 14 van Lentemaand kwam, om de vervolging t'ontgaan, in Holland met zyn huisgezin wonen. Hy deed zynen Zoon in zyne jeugt het zilver- en goudsmeden leeren, nevens de daar toe vereifte teekenkonst; ook het graveren of plaatsnyden, waar in hy vry veer gevordert is geweest, als aan zeker bekend printje *Ecce Homo* genoemd ('t geen hy ook zelf geteekent heeft) te zien is. Maar gelyk gemeenlyk deze of gene landaart in iets byzonders omtrent gemeene wetenschappen en handwerken uitsteekt, zoo stak Germanien in dien tyd in 't vergulden van 't zilver boven de Nederlanders uit. Dus werd DIRK door leerszugt aangespoort, om een reis derwaarts te doen,

en

en den Duitschers die behandelinge af te zien. Gelyk dit ook met goetvinden zyner Ouders geschiede.

Maar daar zynde (wie kent het besluit van zyn nootlot voor af?) krygt hy kennis aan Nederlandfche Schilders. 't Zy hem nu de voordeelen der Schilderkonst meerder dan die van 'tzilverfmeden vleiden, het zy de geheime Schilderluft toen zig in hem eerst openbaarde; hy begaf zig tot het leeren van de Schilderkonst, en volharde daar in met yver en naarftigheid verfcheiden jaren agter een; zoo onder opzigt van zyn Meester, als op zig zelven. Maar eer myn pen hem uit Duitschland wederom in zyn vaderland brengt, komt my te binnen zeker voorval dat hem in zyn uitzyn ontmoette. De plaats daar het voorviel is my uit het geheugen gegaan (wyl 'er sedert myn Meester *Samuel van Hoogstraten*, zyn Zoon, my dat verhaalde, al vele jaren verlopen zyn. 'T zal'er ook niet op aan komen. Hy viel in een krankheid, zoodanig dat 'er niets te wagten fcheen als de dood. Zyn huiswaardin, die hem met veel toezigt en zorge diende, en hem om zyn hups gedrag lief hadde, willende haar gemoed kwyten, liep naar een Priefter, die hem op haar berigt het gewyde brood toediende. De zieke hebbende even zoo veel bezef dat hy ontwaar wierd dat dit hem op de Roomsgezinde wyze wierd toegereikt, liet het zig uit zyn mond ontvallen, zoo dat het naderhand met het verschudden van 't bed agter 't ledekant op den grond viel, en daarna, wanneer hy nu wat beter geworden, om door een wandeling zig wat te verfriffchen, was uitgegaan, door de vrouw die dit waarnemende zyn kamer kwam fchoonmaken, onder 't ledekant gevonden wierd. Zy verzwegg
dit

dit tot dat hy volkomen van zyne quale hersteld was. Ondertusschen naderde het Feest van Paaschen en gevolgelyk de tyd van Biegten. Toen moester het hoogste woord uit. Over zulks zy tot hem zeide: *Ik moet u tot myn leetwezen zeggen dat gy moet vertrekken; om dat gy het Kerkelyke heiligdom geschonden, en die waardige bedieninge van het Heilige Sacrament veragt hebt; want ik heb de hostie voor een gedeelte op den grond onder 't ledekant gevonden, en uit dien hoofde moet gy u by tyds van kant pakken zoo gy uw uit het ongeval dat daar uit spruiten zoude wilde gered zien, want de biegt is aanstaande, en ik mag zulks niet verzwigen.* 'T geen dan gevolgelyk d'oorzaak was dat hy zyne ouderen te eerder weder t'huiskwam. T'huis gekomen vraagde hem zyn Vader: *Wat hy van zin waare te doen; of hy nu winkel als meester Zilverfmit wilde opzetten, of op een anderwys proef geven van zyne vordering in de konst, die hy in zyne reis beoogst had.* Hy antwoorde zyn Vader, die daar wel verwondert over stont te kyken; *Dat hy den hamer voor 't penceel verwisselt had, en zig niet tot het Zilverfmeden, maar tot het Schilderen zoude begeven.* Hy deed het ook, en kwam door byzonderen vlyt en yver zoo veer dat hy den naam van een goed Schilder droeg. Ik heb van zyne werken gezien die wel geteekent en ook natuurlyk geschildert waren. Ook, uit dat voorval dat myn meester SAM. VAN HOOGSTRATEN in zyne *Inleydinge tot de Hooge schoole der Schilderkonst* op pag. 107. verhaald, blykt dat hy de voorwerpen natuurlyk door zyn penceel heeft weten na te bootfen.

Het jaar van zyn sterven is my gebleken uit het kantschrift van een teekening die myn meester

Sam. van Hoogstraten na zyns overleden Vaders wezen had afgeschetst. Welke teekening nu nog by den Heere David van Hoogstraten, door zyne Poëzy genoeg bekend, tot een gedagtenis zyns Grootvaders in zyn konstboek, by de beeltenissen der oude en nieuwe vernuftryke mannen, bewaart word.

Hy is gestorven binnen Dordrecht den 20 van Wintermaand in 't jaar 1640. Zyn beeltenis zietmen in de Plaat I. onder *Leon. Bramer*.

Nu volgt de Konstschilder en Bouwmeester **JACQUES FRAN CART** geboren te Brussel; maar het jaar zyner geboorte is my onbekent, aangezien *Fl. le Comte*, en *Korn. de Bie*, daar ontrent niets hebben geboekt. Dus voeren wy hem ten Toneel tusschen den jare 1560, en 1621. zynde het geboorte- en sterfjaar van den Aartshertog **Albertus**, Zoon van Keizer Ferdinand den tweeden, die zyn *Mecenas* is geweest en hem veel gonst heeft bewezen om zyne byzondere bekwaamheden in verscheide konsten en wetenschappen. Hy was Bouw- en Vestingbouwmeester van Brussel, in welken tyd hy ook de Kerk der Jesuiten heeft gebouwd. Hy verstond zig daar en boven op de Schilderkonst, Meetkonst, Doorzigtkonst, Dichtkonst, en Wellevenskonst, welke t'zamen gepaart een man gelukkig kunnen maken; *want hoe groot de talenten en het vernuft eenes mans mag wezen, het zyn slegs halve talenten* (zeit *Gratiaan*.) Maar als de Wellevenskonst daar by komt, heeft alles meer aanzien. *Zy vervult alles, zelf het gebrek van de rede. Zy vergult de mislagen. Zy bedekt de onvolmaaktheid, enz. Zo veel geeft het die hoedanigheid te bezitten.*

FRAN CART was ook inzonderheid bemind by de

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 163

de Infante Ifabelle, voor welke hy geschildert heeft de *Misterien*, of verborgentheden van den Roze-krans, die gezonden zyn aan Paus Paulus den vyfden, en naderhand in koper gesneden.

Anna Françoise de Bruns, die hem in maagschap bestond, heeft hy de Schilderkonst geleerd; zoo dat zy alle Schilderessen van dien tyd overtrof.

Naderhand ontfloeg hy zig van alle zyne oeffeningen, en gaf zig over aan de liefhebbery der bloemen; die hem verstrekte tot een Zinnespiegel van zyn vergankelyke leven, dat ook kort daar aan verging.

By het uiteinde van *Michiel Janze Mierevelt* hebben wy met een woord of twee gezegt, dat hy twee Zonen had naargelaten, die zig beide in de Konst oeffenden, en PIETER de oudste inzonderheid den Vader in de Konst van Pourtretschilderen niet ongelyk was; ook de plaats waar te Delf overblyffelen zyner Penceelkonst te zien waren aangewezen. Op het jaar nu van zyn geboorte 1596, moet ik 'er tot lof en roem van PIETER MIEREVELT dit byzeggen: Dat, eer ik eens wist dat *Mich. Mierevelt* Zonen naargelaten had, of van hunne Konst iets gezien, my een Pourtret ver- toond wierd by Gerardus Wigmana Konstschilder t'Amsterdam, dat hy voor een stuk van *M. Mierevelt* gekogt had, daar ik het ook voor aanzag. Dog het merk (zynde een P en M door een gevlogten met het jaartal 1620) dat op den agtergrond stond, deed my daar aan twyffelen, tot dat ik t' huis komende, de beschryvinge van Delf opfloeg, en daar op pag. 851 geboekt vond, dat Michiel een Zoon PIETER genoemd gehad heeft, welke overleden is in het prilste van zyne lente-

jeugt den 11 van Wintermaand 1632 het 27 jaar zyns levens.

Zyn tweede Zoon JAN had mede een goed begin gemaakt in de Konst; maar een ongelukkig toeval belette den voortgang: hy werd krankzinnig en stierf in 't jaar 1633.

Dit zelve jaar 1596 bragt voort LEONARD BRAMER. Deze door reislust gespoort begaf zig al met zyn achttiende jaar op reis naar *Atrecht* in *Artoys*, van daar naar *Amiens*, *Parys*, *Marfellie*, *Genua*, eindelyk naar *Romen*, daar hy zig eenige jaren heeft opgehouden, eerst met yverig en naarstig zyn Konst naar zoo veel heerlyke voorwerpen voort te zetten, en daar na met zyn talent te vertoonen aan de konstliefdige Hoven te *Romen*, *Venetien*, *Florence*, *Mantua*, *Napels*, *Padua* &c. Zyne Konstwerken die hem voornamentlyk berugt maakten, waren, eene Opwekking van *Lazarus*, heel woelig van ordonantie wel geteekent, en geestig van dag en schaduwe. Een verlooehening van *Petrus* en meer andere: en wyl hy meer op roem dan op gelt gezet was; vergenoegde hy zig daar meê, dat zyn naam door geheel *Italien* berugt was; en trok weder naar zyn *Vaderland*, om daar ook zyne Konst te vertoonen. Thans pronkt het Princelyk Huis te *Ryswyk* nog met een voornaam staal van zyn loffelyken geest. Zyn beeltenis gevolgt na 't geen *Ant. vander Does* gesneden heeft, staat in de *Plaat I.* boven aan.

Men ziet dikwils onder de beminnaars van Konst, nog van zyn kleine historitjes op koper geschildert, die geestig van vinding en Konstig gedagt zyn.

Op een zyner voorname op koper geschilderde tafereelen, verbeeldende *Thisbe*, met *Pyramus*
ha-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 165
haren minnaar, heeft Lud. Smids dit volgende
vaers gemaakt:

*Eerwaarde grysheid! wat zoekt gy, by naaren nagt,
Met toortsligt, aan dit graf van Ninus? 't is de Vader
Van Pyramus, en het is THISBES Moeder zagt!
Hoe zullen deze twee zig houden, treênze nader?*

*Hier legt de minnares, in 's minnaars bleeken arm.
O t'ongelukkige, en te deerelyke lyken!*

*Elk word zyn kind gewaar. Zie beider droef ge-
kerm.*

De Moeder knikkebeent. Hy stut haar in't bezwyken:

*Dog onder 't stutten, zeeg hy met de Vrouw haast
neer,*

*Had BRAMER hem niet, met de kragt van kloeke
verven,*

*Gesterkt; 't bloed met een nagt gedekt, en't moord-
geweer*

Verborgten in het gras; hy poogd haar zelf van sterven

Te vryen, met metaal gebarnast, op dat zy

Dus eeuwig treuren in een koop're Schildery.

Men vind onder d'oude Konstschilders stalen van
zulke die met hunne werken traag of langzaam
voortgingen, en wederom anderen welker werken
(gelyk het spreekwoord zeit) *als van de hand vlogen*,
aangeteekent.

Protogenes nam veel tyds tot het maken zynen
Konstwerken, schilderde dezelve viermaal over,
om dat zy het marmer zouden kunnen verduuren.
Leonard da Vinci zegtmen, dat over zyn schoone
Mona Lisa, vier jaren bezig was, en't stuk nog

onvoldaan liet. En *Zeuxis* roemde dat hy lang over zyne werken bezig was, zeggende: *De rasheid geeft geen bestendige schoonheid, daar de gestadige en langzame arbeid, een bestandige kragt, het werk een duurzame luister geeft en doet behouden.* Waar op het spreekwoord past,

Haast gedaan, haast vergaan.

Anderen daar en tegen hebben hunne Konstwerken met een ongelooffelyke vaardigheid weten af te maken, als *Roffo*, *Pordenenes*, *Peeryn del Vago*, *Polidoor*, en oulings onder de Nederlanders *Frans Floris*, die, wanneer hy eens boven zyne gewone rassigheid wilde toonen wat het penceel vermogt, wanneer het door yver aangezweept word, schilderde zeven beelden levens groot, in den tyd van zeven uren, welke dienen moesten tot de pragtige inhaling van Keizer Karel tot Antwerpen.

Deze voorbereitselen hebben wy gemaakt om die drie bekende penceelkampers, namentlyk **KNIPBERGEN**, **VAN GOIJEN**, (waar van wy daadlyk breeder zullen spreken) en **PARSELLES** daar by te gedenken. Deze (dus verhaald het Hoogstraten, in zyn VI Boek van de Hooge schoole der Schilderkonst) hadden t'zamen een wedding aangegaan, om elk binnen zonneschyn een stuk te maken.

KNIPBERGEN stelde een tamelyk grooten doek op den Ezel, en het penceel tot zyn wil hebbende, begon op zodanig een aangewende wyze te schilderen, dat al wat hy ter neer zette gedaan was; want lucht, verschiet, geboomte, gebergte, en stuyvende watervallen, vloeiden uit zyn penceel, als de letteren uit de pen van een vaardig Schryver. Hy sloeg zyn bladerwerk en spartelende groente, op een
aan-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 167

aangewende lugtige wyze; de dunne wolken dreeven hem als van de hand, en de klipagtige rotfen, en brokkelige gronden werden als spelende uit zyne verwen geboren. Nevens dezen zat JAN VAN GOIJEN die op een gansch andere wyze te werk ging. Want zyn geheel paneel overzwadderende hier ligt, daar donker, min of meer als een veelverwige Aagaat, bestont hy allerlei aardige koddigheden daar in te zoeken, die hy met weinig moeite, door penceeltoetsen kenlyk maakte, zoo dat ginder een geestig verschiet, verciert met boere gebugten zig op deed. Hier zagmen een oude steevest, met poort en waterhoofd voor den dag komen, en zig in 't aankabbelende water spiegelen, ook verscheiden slag van Schepen, en Schuiten met vragt of reizigers beladen. In 't kort zyn oog, als op het uitzien van gedaantens, die in een Chaos van vermengde verwen verborgen lagen afgeregt, stierde zyn hand en verstand op een vaardige wys, zoo datmen een volmaakte schildery zag, eer men regt merken kon, wat hy voorhad. De derde was PARSELLES, die groote Fenix in 't Zeefchilderen. Maar de aanschouwers gaven den moed byna verloren, als zy zagen hoe traag hy zyn penceelen handelde, ja het schein in 't eerst, of hy moedwillens den tyd verkwiste, of niet wist, hoe te beginnen. Maar dit kwam om dat hy eerst een vast denkbeeld vormde van zyn gansche werk, eer hy verf op 't paneel bragt. Maar de uitslag toonde wel dat dit de regte wyze van doen is; want schoon hy in langzaamheid volharde, hy nam alles zeker en wis, en was des avonds zoo wel klaar met zyn stuk, als zyn tegenstryders; en hoewel KNIPBERGENS stuk grooter, en VAN GOIJENS volder van werk was, PARSELLES had in het zyne meerder natuurlykheid waargenomen, en 't werd ook by de kenners waardiger geschat, schoon yder in

't zyne niet en was te verwerpen.

Ik houde deze laafte wyze ook wel voor de zekerste, ook de tweede wel voor de vreemdste; en lust het u Lezer, te luisteren, ik zal u diergelyk verhaal doen van den Franschen *la Fage*, door zyne Teekeningen en Printkonst genoeg bekend.

JOAN VANDER BRUGGE, die te Parys omgang met hem hadde, had zyne Landsluiden, Brabanders, wonderen van dezen *Raimond la Fage* weten te vertellen, en hun belofte gedaan, dat hy hem eens van Parys meê zouw brengen, gelyk hy dan eindelyk deed. Hy kwam met hem in de gewoone schilderskroeg, en plaatste hem nevens den schoorsteen aan den haart, zonder dat ymand daar eenig agt op gegeven had, veel min eenig vermoeden dat dit *la Fage* was, die met hem was ingekomen. Behalven dit had hy geen glansig goud, of zilver om zig, dat straks het oog trekt en dikwils gelegenheid veroorzaakt in de nieuwsgierigen om te weten wie zoo een is.

'T leed niet lang of 't gezelschap maande VANDER BRUGGE tot het voldoen van zyne belofte, waar op hy met een lachenden mond antwoorde: *Of ik hem nu eens meê gebragt had?* Hier door stak elk d'ooren op, en begon d'een voor en d'ander na te vragen; waar is hy? Daar op (na hy hen een lange wyl in de maling gehouden had,) zeide hy: *la Fage is onder ons gezelschap, en wees hem aan*: dog zy namen dit op voor spotterny, waar om ook sommigen zig niet ontfagen te zeggen: (wyzende met den vinger op hem) *is dit la Fage? hy lykt 'er wel na.* Dit lokte *la Fage* uit den hoek; die zyn hals als een paauw opstak, en met een bytende stem zeide: *Ik ben 't zelf, en wilt gy 'er 't*
be-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 169

bewys van zien, zoo doen papier en inkt geven. Dit werd hem straks bezorgt, en hy aan de tafel gezeten, daar zy alle rond om henen schoren, en voorts op stoelen en banken klommen, om over de voorste heen te kunnen zien, vraagde hy: *wat zy wilden dat hy zoude maken?* waar op een uit den hoop hem toeriep: *Pharao daar hy in 't Rode Meir verdrinkt*, 't welk van alle tegengesproken wierd; wyl onbehoorlyk was, hem, die hun d'eer aandeed van in 't gezelschap te komen, een werk te vergen daar de gansche avond meê zouw deurloopen, en over zulks geen tyd overig zyn om hem eenig vermaak aan te doen. 't Woord was egter gesproken, en *la Fage* begon aan 't werk, maar op een wyze waar van zy alle verbaast stonden te kyken. Hier schetste hy een arm, ginder een been, hier een hoofd, daar een voed; dan eens eenige beginfelen van t' saam gekoppelde beelden in 't verschiet, straks weer op den voorgrond; zulks dat in 't kort het gantsche blad papier alom bezaaid stond met stukken en brokken, van paarden en menschelyke figuren. Eindelyk kwam die *Chaos* van onder een vermengde leedematen, tot een Konstige welgeschikte teekening aangegroeit, binnen den tyd van twee uren tot aller verwonderinge voltooit, waar in hy verbeeld had hoe Pharao met zyn krygsheir, en paarden en wagenen, waar mede hy Moses vervolgde, in 't Rode Meir verdrinkt, die met Aaron en gans Israël op het drooge over hunne verlossinge juigten. En dat alles vast naar de Konst geteekent met een menigte van cierlyke byvoegselen, zoo vazen als kruiken, en menigerhande veranderinge van dragten, sluyers en hoofdhulfels, te lang om te verhalen. Dit is my dus van goederhand berigt, en ik geef

het, zonder daar op te woekeren, voor den eigen prys, als ik het ontvangen heb weêr over. Zyn Leerling *Bauttard* thans in Engeland, heb ik 't ook op gelyke wys, dog ontrent een werk van geringer beslag in een vol gezelschap, daar ik tegenwoordig was, zien doen.

In 't jaar 1596, op St. Pontiaansavond, die toen kwam op den 13 van Louwmaand, is geboren JAN JOSEPHSZOON VAN GOIJEN, binnen Leiden. Zyn Vader Joseph Jansz. van Goijen, was een beminnaar van de Teeken- en Schilderkonst; en ziende in zyn Zoons geneigtheid en drift tot de Konst, heeft gereed bewilligt in hem daar toe op te brengen, gelyk hy hem ook, om in de beginselen der Konst onderwezen te worden bestelde by *Koenraad Schilperoort* landschapschilder. En naa het verloop van drie maanden by Mr. *Ifak Nicolai*, geestig schilder en Borgermeester: dog hy bleef daar mede niet lang, nog ook by *Jan Adriaansz. de Man*. Waar na (zyn Vader in den zin hebbende hem een glaschilder te maken) hy besteld werd by *Hendrik Klok*. Maar VAN GOIJEN verklaarde voor dat beroep geen geneigtheid te hebben, maar tot het olyverffschilderen alleen: waarom zyn Vader hem om de Konstdrift in hem niet te bluffen, te Hoorn in Noordholland besteldè by *Willem Gerretzen*, by wien hy ontrent den tyd van twee jaren de Konst met yver en naarstigheid behartigde. Naa welken tyd hy zig weder naar Leiden begaf, en oeffende de zelve voort by zig zelve. Ontrent negentien jaren oud zynde bekwam hem een reisluim, hy vertrok naar Vrankryk, maar kwam, na dat hy de voornaamste Steden doorzien hadde, weder te rug. Zyn Vader ziende dat hy reeds veer in de Konst gevordert was, wilde

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 171

de hem graag tot een groot meester zien aangroeijen, en zig geen kosten ontziende, trok met hem naar Haarlem en besteede hem by den vermaarden Landschapfchilder *Esaias van den Velde*, by wien hy een jaar bleef, en zodanig in de Konst toenam, dat elk zig daar over verwonderde. Hy kwam te trouwen en bleef van toen af te Leiden de Konst oeffenen tot den jare 1631. Wanneer hy om eenige reden met 'er woon naar 's Gravenhagen vertrok, daar hy ook gestorven is in 't laatst van Grasmaand 1656.

Hy schilderde meest stille watergezigten, met binnenlandse Marktschepen, en Vissers schuitjes, en een Kerkje, of eenig bekend Dorpje in 't verschiet. Gelyk hy ook de meeste van die naar 't leven geteekent heeft; welke tekeningetjes, met zwart kryt geestig aangetoetst, nu nog onder de liefhebbers bewaart worden.

Doorgaans zietmen dat zyne stukjes wat eenkleurig of graauw zyn: maar dus zynze van eersten af aan niet geschildert; maar in dien tyd was 'er een verf die men Haarlems blaauw noemde, nu buiten gebruik, om dat zy geen stant houd, dat daar d'oorzaak van geweest is.

Zyn Beeltenis zietmen in de Plaat H, onder *Jordaans*.

Onder zyne Stad en tydgenoten worden opgeteld,
Kornelis Liefring,
Arnoudt Elzevier, en
Egmont Kornelisz. Stooter, die hunne Konst dagelyks met vlyt en yver oeffenden, tot den jare 1640.

De geltmiddelen (een groot behulp om tot wetenschappen te komen) zietmen ongelyk in de wereld gedeelt: en zoo het zeggen van een oud Filosoof

Isofoof zeker gaat, *zoo gevende Goden zelden Rykdommen en verstant te gelyk.*

Schamen moeten zig zoo veel luye leeggangers, over het verwaarloozen van den kostelyken tyd. Dog het gaat in de waereld als het spreekwoord zegt : *Die wel zouden willen, en kunnen niet.* Veel menschen hier toe genoegzaam van den Hemel gezegent, verzuimen die schoone gelegenheid; en eenigen die graag tot wetenschappen zouden willen komen, word door behoefstigheid, of iets anders, de tyd tot d'oeffeningen onmedogent ontrukkt. Dog een onophoudelyke drift komt die klip wel eens te boven, en maakt dat zy heur doel bereikt. De spreuk van Juvenaal:

*'Tbeurt zelden dat een Geest den hoek te boven raakt :
Die in zyn armoe naar de wetenschappen haakt ;*

Zeit niet, *'t beure nooit, maar zelden.* Dit zal de volgende levensbeschryving bevestigen.

In 't jaar 1597, op den 16 van Wintermaand is tot Leiden geboren PIETER PIETERSZ. DENEYN, of *van Neyn.* Twaalf jaren oud zynde heeft zyn Vader hem besteed by een Steenhouwer, daar hy eenige jaren by bleef; maar zyn geest bekwaam tot grooter bezigheden, dreef hem aan tot het leeren der *Mathematise* wetenschap, en vorder tot de *Bouw- en Doorzigtkunde.* Maar zyn ouders niet groot van vermogen, konden het hem niet volkomen doen leeren. Egter was zyn drift tot diergelyke wetenschappen zoo groot, dat, (niet tegenstaande hy dagelyks met zyne handen den kost met Steenhouwen winnen moest) hy, daar in zoo veer gevordert en toegenomen was, dat hy zelf in staat was om het aan anderen volkomentlyk te

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 173

te leeren. En wyl hy uit dien hoofde kennis en omgang met veelweters, en ook schilders had; ook aan *Esaïas van den Velde* Lantschap-en Batalje Schilder; zoo liet hem die eerft eenige zyner teekeningen en daar naar ook van zyne schilde-ryen, (op voorgaande berigt aangaande de menge-linge der verwe, om dat hy een byzondere drift in hem zag) na maken. Waar door hy zodanig in korten tyd gevordert was, dat hy zig in staat bevond van zyn huisgezin daar door t'onderhouden. In den jare 1632, wierd hy Stads Steenhouwer, welke bediening hy nevens het schilderen waar nam, en onderhouden heeft, tot den jare 1639, wanneer hy al eenige jaren met een benaauwde borst gekwelt, (een gebrek dat den Steenhouders eigen is) eindelyk, ftierf op den 16 van Lentemaand.

Nu volgt ROELANT ROGMAN ge- boren tot Amftterdam in 't jaar 1597. Deze was een braaf landschapfchilder, bragt een goede hou- ding in zyn werk, maar fchilderde ruuw, en wat te veel gebraden, of getaant: of dit nu hier by kwam dat het hem aan zyn gezigt fcheelde, (want hy had maar een oog) weet ik niet.

Hy was inzonderheid yverig in het teekenen naar 't leven, en men ziet heden nog veele ver- valle Kloofsters en Borghten in print, welke naar zyne teekeningen uitgegaan zyn. My gedenkt een geheel boek met teekeningen gezien te heb- ben, waar in de meeste Hollandsche ftamhuizen, en bemuurde, of omwaterde floten afgefchetft ftonden. De geneigtheid tot de Konft bleef hem tot zyn ouderdom by; maar hy plag gemeenlyk te zeggen: *Als men de dingen kent te weten, is men verfteten.* Hy was in den
't leven en woonde t'Amfterdar

huis, oud zynde 88 jaren; en stierf zonder getrouwd geweest te hebben; het geen men gemeenlyk, zegt Micio by Terentius, voor een geluk rekend. Hy was in zyn tyd, met *Gerbrant van den Eekhout*, een groot vriend van *Rembrant van Ryn*.

Hem volgt THEODOOR ROMBOUITS, die door uitstekenden vlyten leeryver zoodanig in de Konst gevordert is geweest, dat hy den eer-naam van een groot meester gehad heeft, hy had Italiën en meer andere landen bereist, en is gestorven te Antwerpen in 't jaar 1637. waar hy ook geboren was op den jare 1597.

De Konstgodes laat zig niet in heur neiging dwingen.

*Men pleit vergeefs by haar, op 't oude voorregt, dat
Eerst Griekenland, daar na Oud Rome heeft gehad;
Haar Konstvuur broed, en teelt, wel eens uit dorpe-
lingen*

*Verheven geesten, die uit zuiv're zucht tot loon,
De Konst verciëren met een blinkende eerekroon.*

Dit passen wy toe op PIETER ZAENREDAM geboren in 't jaar 1597 den 9 dag van Wiedemaand binnen het Dorp Assendelft.

Deze al vroeg zyn Vader verloren hebbende, kwam met zyn Moeder in 't jaar 1608 binnen Haarlem wonen, en zig vindende van natuur tot de Konst genegen, kreeg gelegenheid van by den Konstschilder *Frans Pieterz. de Grebber* te komen, daar hy eerst de teekonst, naderhand ook de schilderkonst leerde en zig daar yvrig by bleef oefenen tot het jaar 1622. naa welken tyd hy de Konst by zig zelve vlytig voortzette en kwam tot Haarlem als meester in 't *St. Lukas Convent*, den 24 van Grasmaand 1628. Toen zette hy zig tot
het

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 175

het schilderen van *Perspectiven*, *Kerken*, *Zalen*, *Galeryen*, en *Gebouwen* zoo van binnen als van buiten te zien: en had een preisyke behandeling ontrent zyn werk.

Een staal van zyn loffelyke penceelkonst ('t geen alleen genoeg is om zyn konstroem eeuw in eeuw uit levendig te houden) is de afbeelding van het oude Stadhuis van Amsterdam konstig in 't klein geschildert, thans nog voor een waardig Kabinetstuk gehouden; aan het welke de Dichter P. van Rixtel ook gedenkt in zyn *Mengelrymen* p. 52. daar hy het tegenwoordige Raadhuis zig verheffende op zyn oude glorie, dus doet spreken.

*Dat oud gebouw, gesloopt aan vonken,
Lag lang in affche, en puin verzonken,
En wierd niet meer genoemd, indien
Het zig niet op 't paneel liet zien,
Door ZAENREDAMS penceel en verven.
Die * Spaar-geeft, heeft het voor zyn sterven,
Herbaart, en eer het lag gebukt,
De dood, die 't al vernield, ontruk;
En leerd in Schilderkonst aanschouwen,
De nietigheden der gebouwen,
Terwyl myn Borgermeesterzaal,
Nog glans trekt uit die oude praal.*

Thans verschynd ook ten Toneel SALOMON DE BRAY geboren te Haarlem in 't jaar 1597. Deze werd onder de brave Konstschilders van zyn tyd getelt, en geprezen om het voortplanten dier Konst in zyne Zoonen: welke hy eene lange reeks van jaren door zyn Konstkundig oordeel, in hunne oeffeningen heeft onderschraagt; aangezien hy
nog

* 't Spaar vloeit door Haarlem.

nog eenige weken na zynen jongsten Zoon heeft geleefd. Deze was JAKOB DE BRAY, een der uitgelezenste paerlen aan Haarlems Stedekroon, dewyl hy een groot meester in de schilder- en teekonst is geweest.

De Konstbemannende *Arn. van Halen* tot Amsterdam heeft een stuk met levensgrootte beelden van hem, verbeeldende Koning David, daar hy in koorgewaat spelende op zyn harp voor de Bontkist staat, verzeld met zingende en spelende Levyten 't welk konstig geteekent vleijend zuiver en kragtig is geschildert, en 'er zoo wel uit ziet, of 't eerst uit het penceel kwam. Dit stuk is gejaarmerkt 1697 ten bewys dat hy eenen goeden ouderdom bereikt heeft. Tusschen beide moet ik ook zeggen; dat aan zyn penceelwerken ligt te zien is, dat hy zig het naakt wel verstaan heeft. En wat zyne teekeningen op papier en perkament konstig en ten uitersten uitvoerig, met zwart en rood kryt door malkander gebruikt, aanbelangt, daar van bezit de Konstlievende Heer *Isaak del Court* wel de meeste en beste.

In *P. van Rixtel Mengelrymen*, vind ik dit volgende op de afbeelding van den Haarlemmerdichter *Fr. Snellinx* door *J. de Bray* geschildert.

De BRAY vertoond zyn *Konst* aan *Snellinx* op 't
paneel;

Maar *Snellinx* toont zyn *Gees*t, doorlugtig in zyn
blaren;

Zyn *inkt* verstrekt hem *verf*, de *veder* zyn *penceel*.
Ligt Vondel aan het *Y*, hy ligt nog meer aan 't
Sparen.

Maar

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 177

Maar onze dichtgeesten zouden hier niet alle ja toe zeggen. Hy stierf tot Haarlem in't jaar 1664 in Grasmaand, en zyn Vader SALOMON volgde hem naar 't Graf op den 11 van Bloemaand. De wormen mogen zyn lichaam verknagen, maar zyn naam blyft eeuwen duuren; door dien zyn Zoon DIRK (die een fraai Bloemschilder, naderhand Monnik werd) zyn borstbeeld konstig in hout gesneden heeft. Het welk wy geplaatst hebben in de Plaat I onder de Beeltenis van *L. Bramer* op de linkerhand van *Dirk van Hoogstraten*.

Hadden de menschen eenen zin (zeit het spreekwoord) zy zouden eenen weg loopen, maar wy zien dat yder al van een byzondere drift aangevoert en gedreven word. De Schilderkonst heeft hare byzondere deelen, en by gevolge keurs genoeg tot voldoening van yders lust, en verschillige geneigtheid.

ADRIAAN VAN UITRECHT verkoos het Schilderen van vrugten, dieren, inzonderheid Indiaansche vogels, en alle soort van pluimgedierte. 't Geen hy zoodanig natuurlyk schilderde dat zyn Konst in verscheide waereldsoorden getrokken is geweest. En waarlyk dusdanig een stil leven zou my ook meer behagen, als geschilderde Boeken, Brieven, Zandloopers, Doodshoofden en diergelyke vertoonfels, daar een vreesagtig of bygeloovig mensch by schemerend lamplicht wel voor schrikken zou. Zyn penceel was zoo vleijende dat hy (om geen andere grooten te noemen) ook de gonst en geneigtheid van den Konink. van Spanjen daar door tot zig getrokken heeft; daar hy een gunstigen *Mecenas* aan had.

Sandrart zeit : *Zyn eerste doen* (dat hem veel
I. DEEL. M ligt

ligt aanleiding tot de Konst zal gegeven hebben) *was het opzetten van alle soort van pluimgedierte, 't geen hy zoo konstig wist te doen, dat de dieren schenen te leven, en veel gekogt wierden om op Kabinetten te zetten.*

Hy was geboren te Antwerpen, in 't jaar 1599. en is gestorven in 't jaar 1651. Zyn jaargenoot

HUBERTUS GRIMANI, anders gezeit HUBRECHT JAKOBSZ. geboren te Delf, was, in zyne Jeugt tot het reizen geneigt, hebbende wel negen of tien jaren te Venetien aan 't Hof doorgebracht by den Hertog, van wien hy den bynaam van GRIMANI aangenomen heeft, dien zyne nakomelingen hebben aangehouden. Hy was een goed pourtretschilder, maar wanneer hy naderhand gelegentheid had om voor Engelsche Heeren (welke niet veel gedult hadden om zoo lang voor hem te zitten, als vereischt werd om 't werk te door schilderen) te werken, *heeft hy 'er wat ligt* (gelyk men voor een spreekwoord zeit) *overgelopen*, waar om zyne laatste werken niet zoo goed als zyn eerste geschat worden. Hy stierf in den Briel, ontrent den jare 1628 of 29.

In den tyd van HUBR. JAKOBSZ. leefde ook WOUTER CRABETH kleinzoon van den berugten *Wouter Pietersz. Crabeth*. Deze was een der voorname Leerlingen van *Korn. Ketel*. Hy bezogt Vrankryk, Italiën, ende vermaarde schilderschool te Romën. Van waar hy na een dertien jarige reis weder kwam in zyn geboortestad Gouda, en daar in 't jaar 1628 trouwde met Adriana Vriesen. Onder zyn beste werken word getelt een *Maria's Hemelvaart*, het altaarstuk in de bidplaats van J. W. Zyn laatste groot stuk dat hy geschildert heeft was de toenmaals regerende krygsraat
tot

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 179

tot Gouda, 't geen op de zaal van St. Joris doele hangt.

Dit zelve jaar 1599. op den 22 van Lentemaand is ANTONI VANDYK geboren, en te Antwerpen in de wieg geleit, om tot zynen volkomen wasdom aangegroeit in de zeffienhonderfte eeuw onder de Konfthenaren, als een Fenix onder de vogelen, in fchoonheid uit te blinken.

Zyn Ouders hebben voortyds te s'Hertogenbosch gewoont, daar zyn Vader de Konft van 't Glasfchilderen oeffende, als uit de befchryvinge van Gouda door J. Walvis te zien is, daar men dus leeft: *Daniel* (te weten de Zoon van den Predikant Herboldus Tombergius) *oeffende zeven jaren deze Konft onder Westerhoud; en naderhand by den Vader van Antoni van Dyk die een goed glasfchryver was, in den Bosch. &c.* 'T lust ons (om een aanvank van VANDYKs levensbedryf te maken) den Vader uit zyn verbrande lykaste doen opzien, op dat zyn geeft zig verheuge over den fchoonen en heerlyken luifter van zynen Zoon, in een Poëtifche befchryving, of zinspelend vertoog van den vogel Fenix; waar toe wy ons bedienen van 't rym van Joach. Oudaan.

*Maar als ze merkt eer lang hoe d'as, in een gedrongen,
Opwellende uit dien klomp, en Lykbus, eenen jonger*

*Te voorschynt brengt, een vrugt die na den Vader
fweemt,*

*Die 't blinkende gewaad den voor'ge pennen neemt,
(Daar d'Eed'le mengeling der goude en purp're veeren
Zig tot een halsjuweel, en borstcieraad schakeren)*

*En met dien glans hervormd, komt dryven door
de lugt;*

Dan juichtze: dan verschynt een ongemeene vlugt

*Van Voog'len, van alom, die vrolik in 't ontmoeten
Met grunz'len en gezang dien Zonnezoon begroeten.*

En waarlyk veelen hebben uit een Konstminnende drift, anderen uit leerzugt gedreven, altyd zyne werken met verwonderinge beschouwd. Ja de bevindinge heeft ons doen zien hoe als eenige van zyne voorname werken in 't ligt gesteld worden, en gelegentheid gegeven is omze te kunnen zien (gelyk toen die stukken in 't jaar 1713 van 't Loo gebragt op 't Heere Logement te zien waren) de menschen om de zelve als de muggen om het ligt zworven. En zoo men Konst agting moet toedragen, zoo verdientse die van VAN DYK waar in niet alleen een naar de Konst geregelde teekening met het leven over een komende bespeurd word; maar die met het schoonste leven zoude twisten: als ook een kragt en helderheid in de mengeling der verwen, daar men de natuur, zoo ze zig nevens de zelve wilde ter monsteringe stellen, van schaamte zoude zien blozen. De Konstminnaars hebben ook op den verkoopdag den 26 van Hooimaand van 't jaar voor gemeld, aan de waereld doen zien wat agting zy voor van Dyks Konst hadden. Want een stuk (waar in verbeeld stond Maria, Joseph, Jesus nevens eenige dansende kintjes) hoog 7 voet en breed 10 voet, werd verkogt voor 12050 gulden.

Ik die de gelegentheid gehad heb om een groot deel van zyn konstige Pourtretten in Engeland van naby te kunnen beschouwen, heb menigmaal moeten verwondert staan over de enkele behandelinge, die zeer welstandig en egter op een ligtvaardige wyze aangetaft is.

Om dan tot VAN DYKS levensbeschryving voort te varen, zegge ik vast te gelooven dat de
Schry-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 181

Schryver der Stad Gouda boven gemeld, dit van zyn Vader naar trouw en waarheid heeft geboekt; en geen toelig heeft kunnen hebben om de nakomelingen hier door te misleiden, wyl hy geen vooruitgezig heeft kunnen hebben, dat dit ooit tot bewys van, of voor deszelfs eer zoude kunnen dienen, of te pas gebragt worden, gelyk het nu doet. Want hier door valt nu die gansche vertelling die men gemaakt heeft; (als of VAN DYK door *Rubbens* als van de straat was opge-raapt, en opgevoed, zonder te weten van wien hy voortgesproten was) van zelfs om veer.

Eene zaak brengt my wat belemmering aan: dat is, dat ik verschil onder de Schryvers, in opzigt van het jaar zyner geboorte vind. Wie zal regter wezen? en nogtans wilden wy wel zeker wezen in onze aantekeningen. *Korn. de Bie* steld het jaar zyner geboorte als boven in zyn Boek ook onder zyn pourtret. Maar *Moreri* in zyn algemeen Woordboek: *dat hy is geboren in 't jaar 1598.* nu kan ik dit als geen drukfout aanmerken dewyl hy ook het jaar van zyn sterven vervroegt: dog *Moreri* staat hier in alleen tegen alle getuigenissen: en wy zullen den meesten hoop volgen, maar ik vind by gemelden Schryver zaken in zyn leven voorgevallen die van anderen meede beschreven zyn, dog by hem veel naaukeuriger, en met meerder oplettenheid geboekt. Gelyk onder anderen wie zyn eerste meester in de Konst is geweest; dat hy een vrouw gehad heeft met wie hy getrouwd was, ook van wat geslagt, daar andere zoo maar wat in 't wilt (als men gemeenlyk zeit) over geschermt hebben, en in twyffel getrokken of hy ook wel een egte vrouw gehad heeft; als ook byzondere berigting aangaande zyne naarlatenschap, en meer

byzonderheden, die wy op haar plaats zullen te pas brengen. Welk alles my gerustheid geeft van hem daar in te mogen volgen. Maar dat hy steld, dat, *Henrik van Balen* zyn eerste onderwyzer in de Konst zoude geweest zyn; zoude hy, indien hy geweten had dat zyn vader een Konstoeffenaar geweest waar, niet gezegt, maar die eer aan zyn vader gelaten hebben; wyl het bedenkelyk is dat hy zyn Zoon van der jeugt aan naar mate zyner bevattinge in de gronden der Konst zal hebben onderwezen.

En niet alleen was de vader van VAN DYK een Konstoeffenaar, maar ook zyne moeder een berugte Konstenareffe met de Bordurnaald. Onder hare gestikte werken word geprezen een schoorsteenkleed, waar in zy door allerhande koleur van zyde de Historie van Susanna afgebeeld had, de Beelden van een vasten omtrek, en de vermen- ginge der kleuren naar den aart van elk ding, als ook den boord van 't kleed met lossen ranken zoo konstig door malkanderen gevlogten, dat dit eene stikwerk alleen genoeg was om haar vernuft te roemen. Daar by word ook verhaald dat zy inzonderheid met yver daar aan gewrogt heeft, in dien tyd als zy van ANT. VAN DYK (wiens beeltenis hier over staat) zwanger ging.

Of VAN DYK nu het onderwys van *van Balen* gehad heeft voor hy by *Rubbens* kwam, daar van is geen zekerheid; maar dat hy een Leerling van *Rubbens* geweest is, is by allen bekend, gelyk ook dat hy zoodanig in de Konst onder zyn leiding is toegenomen, dat hy hem stelde aan zyne beste werken te schilderen. Hy heeft nog by zyn meester zynde, deszelfs pourtret, dat van zyn vrouw en verscheide anderen gemaakt, als mede zommige
stuk.

Lat. Houbraken sculp.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 183

stukken met verscheiden Beelden van welke alle hy meerder roem als geld oplei, uit oorzaak dat *Rubbens* by alle Grooten aangezien (gelyk ik meer gezegt heb) hem in alle voordeelen te veer voor uit was, om het tegens hem op te halen.

De twee eerste stukken waar aan hy zyn vermogen in de Konst dede zien, wanneer hy van zyn meester was, waren, de Gevangenneming van Christus in den Hof; en daar hem door de Roomsche Krygsknegten de Doornekroon word op 't hoofd geplant.

In dezen tyd was Italiën in vollen bloei; en scheen yder uit te lokken tot een renloop in de Konst om een onsterfelyke eerekroon; ja men sprak van Romē niet anders als de Grieken van Athenen, even als of de Konstgodes daar haar zetel gevest had; waar door men dagelyks zag uit alle oorden Konstenaars daar na toe vloeijen; waar door onze VAN DYK meê den reislust in 't hoofd kreeg, daar hem zyn meester mede toe aanzette, en voortstuwde; om inzonderheid de Konst van *Titiaan* tot Romē en Venetien te gaan zien; Dog men verhaald dat hy dezen raad van *Rubbens* verdagt hield; even als of hy 't maar deed om hem van honk te helpen, op dat de stralen van zyn ryzende zon, zyn ligt niet zouden benevelen. Het zy daar meê zoo 't wil: verscheiden stalen hebben ons egter doen zien dat *Rubbens* VAN DYK opregt bemind heeft.

De reis ging egter aan, en de Heer *Nani* was een der genen die hem op den weg naar Rome verzelde. Dog de uitreis duurde zo lang niet als zy zig wel hadden voorgesteld, vermits de pest in verscheiden Italiaansche Steden in dien tyd merkelyk toenam. Echter was hy daar zo lang dat, toen

hy weder te rug kwam, men aan de behandeling van zyn naakt wel zien konde dat hy de penceelkonst van den grooten *Titiaan* wel doortuurt had. Want men zag van dien tydaan, meer een peerle moeragtige tederheid in zyn naakt doorspelen als wel voorhenen.

Naar dat hy zig in Vrankryk dan een lange wyl had opgehouden, zonder nogtans veel voordeel te doen, is hy weder te rug naar Antwerpen gekomen, daar hy welkom was, inzonderheid by zyn Meester *Rubbens*, die (zoo de vertelling anders waar is) hem onder genoegzame verstaanbare omstandigheden zyn Dochter aanbod, 't geen hy op een beleefde wyze van de hand wees, *onder voorwending dat hy van voornemen was de Roomsche reis nog eens weder te hervatten.* Maar dit was (gelyk men gemeenlyk in zulken geval zeit) *de Bootschap niet, maar dit; Dat hy een algemeene liefde voor het moederlyke beeld hadde, en zyne geneigtheid tot geen een of enkel voorwerp bepalen konde:* hoewel hy naderhand nog in Engeland getrouwd is geweest.

Het eerste groot stuk dat hy maakte, na dat hy was van zyn reis wedergekomen, was het hoog Altaarstuk in 't Klooster van d'Augustinen t'Antwerpen, waar door zyn naam rugtbaar werd. Dog het Goud dat hy daar voor in zyn beurs stak, kon hy gemakkelyk dragen, door dien de Broederschap, die meer van 't hebben en houden, als van geven hielden, daar vry veel op wist te vitten, en wel op 't voornaamste van 't werk, te weten 't beeld van St. Augustyn; voorgevende dat het schein als of hy dronken zynde, agter over viel: daar VAN DYK de verwonderinge, op 't beschouwen van 't Hemelsche gezigt, door die gestalte verbeeld had.

Wei-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 185

Weinig tyd hier naar werd hy ontboden van Frederik Hendrik Prince van Oranje, om zyn pourtret en dat van de Princes, en Zoon te schilderen; het geen hy tot hun groot genoegen uitvoerde. Wedergekeert tot Antwerpen, maakte hy een altaarstuk voor de Capucynen te Dendermonde, dat zoo wel uitviel dat het voor een van zyne beste werken gefchat wierd.

Daar aan volgde het stuk voor de Cordeliers, verbeeldende een dooden Christus in den schoot van Maria. Deze drie stukken die elk op zyn schoonst gefchildert, den roem van hun maker melden; al had hy niet meer als deze ftalen van zyn Konst de waereld naargelaten, waren genoeg geweest omte doen zien, dat hy de Fenix onder de Schilders van die eeuw geweest is. Straks hier op vloiede hem van alle kanten gelegenheid toe tot het schilderen van pourtretten, die zoo wonder wel gelukten, dat het schein of hy daar toe geboren was, zulks dat de eerste luiden van aanzien hem daar om aanzogten: onder deze was Izabella Klara Eugenia, Hertogin van Braband enz. in Nonnekleeding door hem gefchildert, daar J. Vos dit vaers op maakte:

Dus zietmen Izabell de hoofsche praal verdryven.

Zyleid het purper om de Nonnekleeding af.

Haar hoofd behaagt geen kroon, dan die van vreedelyven.

Zy kieft den palmtak voor den gouden paarelstaf.

De toppen van haar Deugt gaan hooger dan de wolken.

De Deugt der grooten strekt een baak voor alle volken.

Inmiddels werd hy bekend by de Engelsen door 't schilderen van zyn overkonstige pourtretten. En 't leed niet lang of hy wierd door den Ridder *Digby*

verzocht, om naar Britannien over te schepen, gelyk hy ook deed. Deze bragt hem by Koning Karel, dien hy verscheide malen schilderde, als ook de Koninginne Henriette de Bourbon, en de Princen Karel en Jakob, voorts de meeste Lords en grooten van Engeland, waar door hem de beurs vry wat dikker opzwol als wel voorheenen. Daar by vereerde hem de Koning met de Ridderfchap en een goude keten met 'sKonings pourtret, omzet met diamanten; en een jaarlyks inkomen. Waar door zyn yver en lust magtig werden aangespoort. Dog het is te beklagen dat veele van zyne beste werken, die hy voor den Koning gemaakt heeft, verstrooit en verbrand zyn:

'T is waar, zyn yver en lust nam toe, terwyl zyn beurs aangroeide, maar 't leed niet lang of hy wierd door 't schoon praten van een bedrieger, die zig voor *Alchimist* of Goutmaker uitgaf, (daar deze menschen nogtans altyd goutzoekers zyn en blyven) zodanig betovert en misleid, dat hy een *Laboratorium* liet opregten, en duizenden daar aan te kofte lei zonder dat 'er eenig voordeel uit quam; als dat hy daar door geleerd was zulks niet meer te ondernemen, en klaar bevond dat zyn Schilderkonst de beste en zekerste goudmyn voor hem was.

Hy die nu dagelyks aan 't Hof verkeerde, en zoo menig behaaglyk voorwerp zag, liét zyn oog vallen op de schoonste, die hy (wyl hy op geen andere wys, als door den weg van Huwlyken daar bezitter van worden konde) trouwde met goedkeuring van den Koning. Dit was een van de schoonste en eerste Dames van 't Hof, en van een oud adelyk geslagt uit Schotland, Dochter van den *Lord Ruten, Comte de Gorie*. Maar hy had met haar niet ten Huwelyk dan hare schoonheid en Adeldom.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 187

Ik heb my niet genoeg kunnen verwonderen als ik in Engeland zynde, zag, zoo menig pourtret met een zelve jaarmerk bestempelt: waar uit ik besluiten moet dat hy een ongemeen vaardig penceel moet gehad hebben. De meeste van de Hovelingen en Grooten van dat Koningryk zyn nevens hare Vrouwen, ook de Dames van Staat in dien tyd door hem geschildert, waar van'er verscheiden in print uitkomen.

Op *Winsingdon*, het Landhuis van den Lord *Warthon* heb ik 32 pourtretten, waar onder 14 ten voeten uit, in een vertrek geteld, elk in 't bezonder van hem op 't heerlykst en konstigst geschildert, inzonderheid de beeltenissen der Vrouwen: waar omtrent ik heb opgemerkt, dat hy een volmaakt schoon model tot het schilderen van de handen gehad moet hebben: als mede dat hy een zeker getal uitgekijpte welstandige buigingen en grepen van handen doorgaans in zyne werken gebruikt heeft; en dus een en de zelve handen aan verscheiden Beeltenissen te pas gebragt. En terwyl ik van zyne schoone en konstig gevormde handen schryf, schiet my in den zin, een grappig antwoord dat hy de Koningin daar op toefchoot. Deze dan door zyn konstpenceel een en andermaal afgemaald, vraagde hem, waarom hy hare handen, meer dan haar wezen had *geflatteert*; waar op hy tot antwoord gaf: *Om dat ik van de zelve belooning wagt.* Maar het is te beklagen dat zulk een voorligter in de Konst zoo ontydig door de dood wierd weggerukt. Dog wat zal ik zeggen? Hy had zig (dus is my in Engeland door verscheiden geloofwaardige menschen verhaald) aan de vlam van Kupidoos fakkel gezengt, en de Hulpmeesters, om dien brand te koelen, hadden zyn

zyn levensvuur met een uitgebluft, zoo dat 'er geen verwarmen aan hem was. Koning Karel, die een groote zucht voor hem had, beval aan zyn geneesheer, geen kosten ontrent hem t'ontzien, maar alles wat helpen konde in 't werk te stellen, met belofte van aan hem 300 *Guinea's* voor zyn herstelling ten geschenk te zullen geven. Dees deed dan een Rund keelen, de ingewanden in aller haast daar uittrekken, en hem (latende maar een weinig opening tot ademscheppen) daar naakt in naaijen, om zyn bloed te verwarmen, en de levensgeesten te doen opwakkeren: Maar 't was te vergeefs; hy leefde daar na nog maar een korten tyd, en stierf in 't jaar 1641, en werd in de Kerk van St. Paulus te Londen begraven.

Alle de genen, die men wel wenste dat lang leefden, om dat zy nut geven, zullen veeltids vroeg sterven: en de genen, die nergens goed toe zyn, leven 't langst, zeit Grataan.

JODOCUS DE MOMPER, nevens andere van zyne Konst- en tydgenooten, wier levens begin en eind ons onbekend is, hebben wy agter van Dyk geplaatst, aan wien zy dank verschuldigt blyven, voor dat hy hunne gedagtenissen door zyn Fenixpenceel heeft vereeuwigt. *K. van Mander* gedenkt aan de Momper in zyn Boek op p. 208 aldus; *Nog is t'Antwerpen een Joos DE MOMPER, die uitnemend is in Landschappen, hebbende een geestige handeling. Zyn penceelwerken by allen Konstfchilderen bekend, geven te kennen dat hy een braaf meester in dien tyd is geweest. Zyn beeltenis is door den grooten van Dyk met eigen hand op 't koper geëft.*

Zoo ook de Haagfche pourtretfchilder JOHANNES VAN RAVESTEYN, en KORNELIS DE VOS

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 189

VOS *van Hulft*, aan wiens vaste wezens trekken wel te zien is dat hy een schrander vernuft is geweest.

ADAM DE KOSTER.

DANIEL MYTENS, die volgens zeggen van *Korn. de Bie* een Hollander is geweest, en vele aanzienlyke luiden met roem heeft geschildert, aangezien hy een vleezige en vleijende wyze van schilderen had.

ARTUS WOLFART Antwerpenaar: Die niet alleen berugt is door 't schilderen van zedebeelden, maar ook Fabelen en potseryen. En

THEODORUS VAN LOON van Leuven, die aan de behandeling van zyne kloeke beelden, genoegzaam deed blyken dat hy Rome gezien had. Met dezen Konstschilder zullen wy deze Eeuw sluiten.

Dus gaan de Eeuwen en te gelyk de Jaren van 's Menschen leeven voor hy, en die, welke zig d'een na d'ander levendig op den Schouburg lieten zien, zyn thans als agter de Toneelgordyn begraven. Op de spelling van dit woord word ik indagtig zeker berigt daar myne bedenkingen al voor lang van zwanger gingen, belangende het begraven der doode lyken, en de verschillige behandelingen welke d'oude daar omtrent gebruikten; aangezien dat ik van tyd tot tyd opgemerkt heb, dat de Konstschilders daar omtrent door onkunde dikwils mislagen begaan hebben; en veel meer omtrent der Joden als der Heidenen oulingse gebruiken. Want door dien de voornaamste lyken der Grieken en Romeinen met groote pompe verbrand wierden, en eenen breeden omslag met zig sleepten, zoo hebben hunne tydschryvers, inzonderheid He-

rodianus het zelve niet alleen met alle omftandigheid geboekt, maar is ook de gedagteniffe daar van levendig gehouden door de beftempelingen van dien toefel op de Keizerlyke muntftukken. Hierom willen wy ons tot de Hebreeuwen (waar ontrent het wat ftilder in zyn werk gegaan heeft, en dus de Schryvers zoo niet in 't oog gelooopen hebben) wenden. Onze pen thans vlot zal tot in Egipten uitweiden, om den oorspronk der wyze hunner lykbeftellingen na te fpreken. Leerbegerige jeugt, de Konftfchool van Pictura gewyd, laat dit u tot geen laft ftrekken.

Al 't geen dat nut geeft, moet een Leerling niet verdrieten.

De lichamen der afgestorvenen in speceryen geleit, werden met een (*Sindon*) wit laken omwonden, en met windels of zwagtels omwoeld van den hoofde tot de voeten, uitgezondert het hoofd, 't geen met een byzonderen doek bedekt werd. Dit word van Herodoot bevestigd, daar hy fprekende van d'Egiptenaren zeit: *Als zy den dooden gewaffchen hebben, bewinden zy zyn gansche lichaam in een linne Sindon, met afgefneeden windels.* Gelyk de Joden ook voor gewoonte hebben, zeit de Evangelift Joh. in zyn 19 Hoofdstuk, 't geen nader in 't 11 Hoofdst. bevestigd word daar de Text van Lazarus zeit: *En de gestorvene kwam uit, gebonden aan handen en voeten met grafdoeken.* Gelyk wy 't dus ook in de groote Bybelsche figuren, die door den Heere vander Mark staan uitgegeven te worden, hebben verdoond.

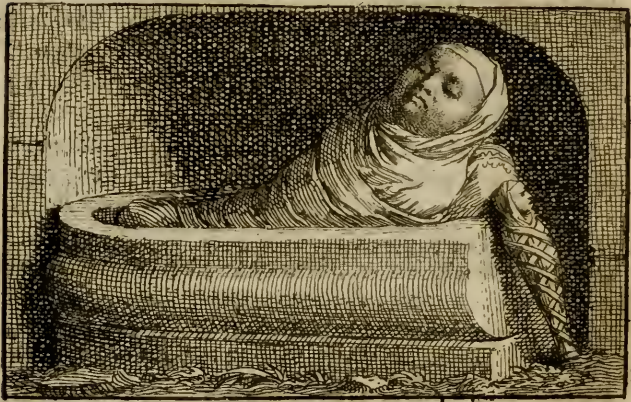
De Prince *Radziwil* die Egipten bereift, de Grafsteden met opmerkinge bezigtigt heeft, en by de lyken

lyken kleene gevormde beeldekens ontdekt heeft, zeit van de zelve: *Die beelden zyn van klei of potaarde, hemelsblauw of roodagtig van koleur ter groote van een vinger, de gedaante van een Kind met zwagtels omwonden, met lettermerken bestempelt. Gelyk nu die Beeltjes zyn, zoo zyn ook de lichamen met linnedoeken omwonden.*

Kircherus noemt verscheiden soort van dusdanige gebakerde poppen: de groote die onder de draagbare huisgoden geteld worden, werden van de Egiptenaars *Serapes* genoemd. Deze (zegt hy) dat zonder zienlyke armen en beenen, handen of voeten, maar gans in windelen omwonden en bedekt waren, en men gelooft dat het de zelve waren welke de Hebreen *Teraphim* noemden; hoedanige Rachel haar Vader Laban ontstal. Zie Gen: 31. Een kleinder soort was'er welke de Priesters aan hun hals, en in hun gordels droegen; en nog een bysoort; welke d'Egiptenaren gewoon waren in de windselen der Mumyen te naaijen. Sommige van die hadden een vrouwen aangezigt, andere hadden de gedaante van kinderen, dog 't hoofd altyd overkapt, gelyk wy straks vertoonen zullen, gevolgt naar de printverbeelding die W. Goeree, in zyne *Mosaïse Histori der Hebr. Kerke* 't II D. p. 556. doet zien. En om hier van nog klaarder beduid te geven, zeit *Byneus* in het XX Hoofdst. van zyn gekruisten Christus, niet alleen, dat de doode lichamen der Egiptenaren en Hebreen van den hals tot de voeten toe met windelen omzwagtelt wierden, zoo dat de armen langs het lichaam onder het zelve lagen, maar hy doet ook een printverbeelding uit *Chiffletius* (gevolgt naar een oud marmerstuk van Rome gebragt, daar P. P. Rubbens bezitter af was) zien, verbeeldende een gebakert Kind.

Kind. - Waar van wy het namaakfel, nevens een omzwagtelt Lyk- of Grafbeeltje in Plaat

alhier vertoonen; om met een aan te duiden de tweederhande wyze van omzwagtelen by d'Egiptenaren en Joden gebruikt. Dus stelt ook de Griekse Schryver *Artemidorus* een gelykheid tusschen gebakerde Kinderen, en de lichamen van de dooden met windelen omwonden, wanneer hy zegt: *Dat te dromen van kinderen in de luyeren gewonden aan een zieken betekend dat hy zal sterven*, en geeft 'er deze reden van: *om dat ook de Dooden in gescheurde doeken gewonden worden, gelyk de kinderen enz.* Overzulks hebben wy klaar genoeg aangeduid voor de leerbegeerige schilderjeugt (om alle mislagen diesaangaande te vermeiden) dat de oude Egiptenaars en Hebreers hunne dooden in lywaat gelegd en omzwagtelt hebben wanneer zy die in 't grafleiden. De Grieken daar en tegen lieten hun doode lyken door vuur verbranden: dog dit was zoo algemeen niet in gebruik,

bruik, dat geen stalen tot het tegendeel zouden kunnen aangetoont worden, waar by blykt, dat vele derzelve ook wierden ter aarde besteld. Homerus, wanneer hy zingt van *Patroclus* Lyk, gebruikt deze woorden: *zy hebben hem bedekt met fyn lynwaat van den hoofde tot de voeten enz.* Dog dit onderscheid is'er in op te speuren, dat'er van geene omzwagteling gemeld word. Dus is het doen der zulken te berispen die het waardige lichaam van den Heere Christus verbeelden op die wyze dat het naakt op een laken, of, dat nog arger is, zonder hetzelve behulp by de beenen en armen getorft in 't graf geleid word.

Geen minder mislagen zyn'er begaan in de verbeeldingen van het kruis. d'Oude Konstschilders hebben hier in grootelyks gedooft, en vele door hun voorgaan verleit, hebbende zig de minste moeite om het ware gebruik na te sporen. Aangezien dan dat zulks te verbeelden nog dikwils den Konstschilders voorkomt, en wy door leeslust gespoort de waarheid daar van ontdekt hebben, willen wy onzen Konstgenoten die ook meedeelen.

De kruiffen hebben gehad een regt opgaande hout en een dwarshout, daar het opstaande hout met den topuitstak, nevens een middelhout of uitstek waar op de Leider zat, de beenen wederzyds afhangende, wanneer hy door handen en voeten met nagels aan het zelve vast geklonken wierd. Dit bevestigt *Irenæus*, daar hy zegt: *Het kruis heeft vyf einden, twee in de lengte, en twee in de breete en een in het midden, op welke die met spykers vastgehegt word, rust.* En *Tertulianus* noemt die paal, welke in 't midden van het opstaande kruishout was, zeer nadrukkelyk *Sedi-*

lis excessum. Dat is: *Den uitstek van de zitbank.* En die middelste uitstek of zitbank, was aan de kruiffen nootzakelyk; eerst op dat de lichamen niet straks van de kruiffen vielen, *welk zou* (gelyk Ant: Byneus wel aanmerkt) *geschied zyn binnen korten tyd, wannecr de leden beginnende te verrotten, en de wonden in de handen verder open te scheuren, de zwaarheid van het lichaam geduurig nabeneden zakkende, het zelve zou doen ter neder storten; tegen het oogwit en gebruik der Romeinen, die de lichamen aan de kruiffen lieten hangen, tot dat zy door de vogelen gegeeten, of door de lucht verteerd wierden.*

Ten tweede diende deze uitstek, opdat de gene die gekruisigt zoude worden, aan het kruis mogte worden gehangen, wanneer 't zelve opgeregt stond, en niet op d'aarde leggende eerst aangenagelt, en daar na met het zelve opgeregt; gelyk 't de Konstschilders van ouds af dus hebben verbeeld, verleid zynde door een verkeerd begryp welk zy van de kruiffen gehad hebben.

Door nasporing heeft men ontdekt dat de kruiffen zoo hoog niet geweest zyn, als men dezelve veeltyds verbeeld ziet, 't is zeker dat deze doling haren oorspronk heeft genomen uit de eerste verbeelding die anderen (zonder nazoek) slegts hebben gevolgt. Gelyk men ook ziet dat de schilders hooge ladders bedagt hebben, wanneer zy de afneminge Christus van 't kruis wilden verbeelden. Uit die zelve dwaling komt het ook dat *Rubbens* en anderen den krygsknegt die de zyde van Christus doorstak te paerd zittende verbeeld hebben; aanzien zy niet kosten goed maken, dat een soldaat uit de Roomsche voetbende dit zou hebben kon-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 195

konnen verrigten met een lans, of korte worp-
spies. Eindelyk ten bewys dat de kruiffen niet
hoog uit den gront gestaan hebben, heeft men maar
agt te geven op 't geen Petronius, en andere daar
omtrent hebben geboekt, namelyk, dat de ge-
kruiffigten door krygsknegten bewaart wierden
op datze niet van de kruiffen zouden worden geno-
men, niet alleen terwylze nog leefden, maar ook
na hun dood. *De Soldaat die de kruiffen bewaar-
de* (word'er gezegt) *op dat niemant de lichamen
daar van aftrekken zou om te begraven.* En by Plutar-
chus in 't leven van Cleomenes, *weinig dagen daar
na hebben die genen die het gekruifte lichaam van
Cleomenes bewaarden enz.*

'T is waar dat de Roomsche Stedehouders zig
in dit opzigt hebben gevoegt naar der Joden ge-
woonten, en toegestaan, (verzogt zynde) dat de
lichamen der gekruiffigten voor den ondergang der
zonne afgenomen en begraven wierden, in welk op-
zigt Ulpianus zeit: *dat de lichamen van de genen die
ter dood veroordeeld worden, aan hun Vrienden niet
geweigert worden;* ingevolge van het beleefde ant-
woord van Diocletiaan en Maximian: *Obno-
xios criminum digno supplicio enz.* dat is: *wy verbie-
den niet dat de schuldige behoorlyk gestraft zynde be-
graven worden.*

Dog dit maakt niet dat de kruiffen niet altyd
op dezelve wyzen als van ouds hebben geweest.
Daarenboven wanneer men agt geeft, dat de ver-
oordeelden hun kruis moesten dragen of torschen
naar de gerigtsplaats, gelyk dus van de Evangelisten
in opzigt van de Heere Jesus is geboekt, zoo is
klaar genoeg te besluiten dat de kruiffen van zulke
hoogten en zwaarten niet zyn geweest als vele
Schilders hebben verbeeld, maar zoo datze van

een mensch konden voortgesleept of gedragen worden.

Eindelyk bespeurtmen ook doorgaans een grove vergiffinge in de wyze van het kruis te dragen, als men ziet dat het kruis met deszelfs dwarshout, op en neer staande op den schouder word getorft, daar blykt dat de misdadigen met de armen langs het dwarshout uitgestrekt, en de handen aan de einden van 't zelve vast gebonden, het lange hout met hun rug of schouders onderschorende droegen: even als de *Patibulum*, of *Furca* werd gedragen, waar van Plautus zegt: *Dispeffis manibus patibulum cum habebis*. Dat is: *Als gy in uw uitgestrekte handen, een * Patibulum zult hebben*: waar van wy de gedaante, als ook de wyze hoe de kruiffen gedragen wierden, hebben verтоond in het meergemelde boek *van den gekruiffen Christus*.

Ook is 't een misflag als men Christus, en Simon van Cyreenen te zamen het kruis dragende, verbeeld; te meer als men ziet dat Christus het bovenste en Simon het agterste, of onderste end van 't kruis torft, aangezien dat zulks niet kon dienen om dien last te verligten maar om den voorsten drager daar door te bezwaren; daar de toeleg van de Krygsknegten was om den Heere Christus, die het kruis dus veer door Jerusaleem alleen getorft had, en door zwakheid, en door de zwaarte daar onder scheen te bezwyken, daar in te verligten, of daar van t' ontheffen. Dus zyn oulings Origenes, Athanasius, Augustinus; en later Claudius Salmasius, Gerardus Johannis Voffius, en meer andere

* Dit was een regt hout met twee schuins opgaande dwarshouten, als de Letter Y. dog het neergaande hout was langer.

andere van gedagten, gelyk zy ook uit de omstandigheid, en reden hebben beweert dat Christus eerst, en Simon daar na alleen het kruis heeft gedragen; 't geen ook duidelyk uit den text blykbaar is; want by geen van de Evangelisten word gezeit dat Simon dien last heeft helpen onderschoren of dragen: maar wel nadrukkelyk by Lukas: *Datze het kruis op hem (te weten Simon) leiden, dat hy het agter Jesus droeg.* Waar om wy 't ook dus hebben verbeeld in de Bybelsche Tafereelen die eerstdaags staan in 't ligt te komen, door den Heere Hend. vander Mark Heere van de Leur.

Iemand zal ligt zeggen: de Evangelisten melden niet dat Christus op dusdanige wyze (als ik aangetoond heb uit Plautus) het kruis gedragen heeft. Dit zy zoo; maar aangezien Christus na de gebruikelijke wys gekruisigt is, zoo is het ook bedenkelyk dat hy ook naar de gebruikelijke wyze het kruis getorst heeft. De Evangelisten vermelden ook niet, dat boven de Moordenaars, die met Christus gekruist werden, hunne beschuldiging geschreven stond: en nochtans is dit een waarheid; die ontegenzeggelyk is; om dat het dus de gewoonte was, en van velen is beweerd. Een duidelyke plaats uit den Grieksen Schryver Dio verstaald, bevestigt dit gezegde, waar in verhaald word dat de Zoon van Cæpio een slaaf heeft laten kruisigen, en daar by gezegt: *met een opschrift, te kennen gevende de oorzaak waarom hy gedood wierd.*

Wil dan een Konstschilder iemand ter straffe geleit op zyn Tafereel verbeelden, hy doet een krygsknegt een bordeken met het opschrift der beschuldiging voor uit dragen, op dat het van

ieder gelezen en gezien worde, aangezien het dus in dien tyd (zelf ontrent andere wyze van doodstraffen) de gewoonte was. Dus leestmen by Eusebius, dat de Martelaar Attalus eerst in de Schouburgh onder al het volk rond geleid, en een bordeken voor hem gedragen wierd, waar op in het Latyn geschreven was: *Deze is Attalus de Christen.* Daar en boven werd de beschuldiging somwylen door den Tyteldrager voor het volk uitgeroepen.

Eer wy onze tusschenrede eindigen moeten wy nog iets tot onderrigt, hier voegelyker als elders, ontrent de Grafskeiken der oudtydze volkeren melden.

De onderzoekers der oudheid beweeren (zeit *Korn. van Alkemade in zyn berigt ontrent de Lykbegravenissen der oude volken*) dat d'eerste Tombe of Grafskeiken geweest is die van Rachel, daar van wy in 't 35 Hoofdst. van 't *Boek der Schepp.* leezen: *Jakob rigte een gedenkteken op boven haar Graf.*

Dit gedenkteken is geweest volgens de getuigenis van *Bochart*, een verheven pyramide of grafnaalt, rustende met den voetstut op twaalf steenen, naar 't getal van Israëls Zoonen. W. Goeree doet ons twee byzondere afschetsingen daar van zien in het I. Deel van zyn *Mosaïze Oudheden*; dog ik derf die mynen Konstgenoten niet voor egte afbeeldingen aanpnyzen; alzo min als de penningbeelden van Gideon, Jephtha, Barak, Debora, Hagar, Ismaël, Judas den verrader enz. in de *Waereld en Kerkhistorien*.

De oude Hebreen tot op den tyd van Christus, en nog lang daar na maakten hunne Graffteden buiten de Steden in steenagtige gronden, en steen-

votfen

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 199

rotsen, waar van *Alkemade* deze rede geeft: *Dan, nademaal het menschelyk vernuft nog geen doodvaten, of kisten had uitgevonden, zoo waren de lyken onderworpen om van het gedierte, in de aarde levende, en voor al van de wormen geschonden en verteert te worden. Om welk voor te komen hebbenze in plaats van de zelve onder de aarde te verbergen, uitgevonden zekere uitgeholde plaatsen in Bergen en Steenrotsen, alwaar de lyken het gewormte minder onderworpen zyn. En om de lichamen te meer voor het bederf te verzekeren, hebbenze daar en boven uitgevonden en gebruikt stierkruikende kruiden, speceryen en olyen &c. Zie zyn Boek van 't Ceremonieel der Begravenissen p. 33. 't geen my doet besluiten dat der Joden Grafsteden weinig uiterlyke versieringen gehad hebben. Alleen word getuigt van de Joden in later tyd, als ook van d'eerste Christenen, dat zy de welfzels, en wanden der ingangen tot den Grafkelder of Grafsteden, met beeltenissen, en zinnebeelden van d' sterffelykheid deden beschilderen: wel te verstaan, door bloemen, loof en dergelyk verbeeld; want de Joden vermogten niet eenig afbeeldzel van levendige schepzelen af te malen.*

De graven van min vermogenden werden jaarlyks schoon gemaakt, en de ingang en 't wulfzel gewit met kalk, gelyk by ons de muuren in de huizen, waarom zy de zelve noemden *Sepulchra dealbata*, geschilderde Graven. Deze Grafplaatsen waren gemeenlyk overwelft, zes ellen diep, en vier ellen breed, en daar in agt of meer uitgehakte holten of Cèllekens, om de dooden in te leggen, welke onderscheide holten met een steen gefloten werden. Den Grafkelder of verwelfde spelonk noemden de Hebreen *Magnara*, de byzon-

dere Graven *Cucim*, en den steen, die de mond van het Graf sluit *Golel*, Wentelsteen.

Ook hadden de Joden voor gewoonten dat zy boven hunne Grafsteden, dus of dergelyk dede schryven: *Dat de ziele ga in den Hof van Eden*, amen. *Of in het bundelke der levendigen*. Sela.

Deze gewoonten is oud en al by de Trojanen in gebruik geweest als uit het zeggen van Homerus blykt, 't geen dus vertaald word: Op dat uwe broeders en medegezellen u bestellen ten grave, en met een grafschrift vereeren: dewyl dit het loon is der stervenden.

Dit is overgegaan tot de Christenen in alle landen en koninkryken en blyft nog in gebruik, inzonderheid ontrent mannen die om hunne dappere bedryven zulks hebben verdient. Onder alle aan de geletterde waereld voldoende Grafschriften (zeit *Alkemade*) munt om zyn kortheid en allerkragtigste uitdrukfels, boven andere uit, dat van den Rotterdamschen Zeeheld Egbert Meesze Kortenaar, die voor 't Vaderland vegtende, op 't bedde van eer gestorven is, staande op zyn Tombe, enz. Dit schreef den groote Historieschryver en Dichter Gerard Brand aldus luidende:

*De Held der Maas, verminkt aan oog en regterhand,
En egter 't oog van 't Roer, de vuist van 't Vaderland,
De groote KORTENAAR, de schrik van 's Vyands
Vlooten,
D'ontsluiter van de Zont, legt in dit Graf beslooten.*

Inzonderheid geschied dit (als ik gezegt heb) aan die om hun dappere bedryven zulks hebben verdient, en voor menschen daar iet zeldsaam van gezegt kan worden, als by voorbeeld dat een man drie
Ecu-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 201

Eeuwen gezien heeft, gelyk zulks John Bailes gebeurt is, op wiens Graf ik te Northampton in Engeland dus vond geschreven:

*Here under lyeth JOHN BAILES, Born
in this towne; He was above 126 years
Old, and had his hearing, and sight, and
memory to the last. He lived in
III Centurys, and was Buried the
XIV of April 1706.*

Dat is:

Hier onder leid Johan Bailes geboren in dit Dorp; hy was boven de 126 jaren oud, heeft drie Eeuwen beleeft, en had zyn gezigt gehoor en geheugen tot het laatste van zyn leven. Hy werd begraven den 14 van Grasmaand 1706.

De Grieken waren zoo overpragtig in 't bouwen van hun Graffteden en Tomben, dat de Richters van Athenen daar een wet tegens maakten. De Romeinen bouwden elk naar zynen staat een Tombe, van welke *Georgius Fabricius* de menigvuldige cieraaden beschryft. Ook plagten de Grieken hunne graven te verciereu met de kenteekenen van des overledens Konst en oeffening: als blykt aan't graf van den vermaarden Archimedes verciert met een Sphcer en Cylinder volgens de getuigenis van *Cicero*. By *Homerus* bid Elpenor aan Ulyffes, dat hy zyn graf vereere met een scheepsriem. En *Virgilius* zingt van de lykpragt van den Trompetter Misenus:

At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum Imponit, &c.
N 5 Dat

Dat door Vondel dus vertaald is:

*Maar dees Godvrugte Vorst Eneas bouwde voort
Den man een heerlyk graf, hangt 's mans Trompet
en Wapen
En Gordel aan den berg.*

Dus kan een weetlustige vele oudtydsche gebruiken opsporen, welke de Historische verbeeldingen groot cieraat byzetten. Maar schynen dusdanige voorwerpen een wakker Konstschilder wat te gering om 'er agt op te geven: wel aan, dat hy verbeelde de berugte Koningin Artemisia in 't midden van hare pragtig uitgestreeken Hofstoet, in weduwe gewaad, met een goude kelk, of schaal in hare hand, gereed om de gemengde Lykas van Mausolus (een zeldzaam voorbeeld van vrouweliefde) in te drinken; om zelf een Tombe te verstreken tot haar mans gedagtenis: en vertoone in 't verschiet de overpragtige Graffsteê, geschat voor een van 's Waerelds wonderen, *Mausoleum* genoemd, en speur de Bouwgestalt na van dat groot gevaart uit d'oudste schryvers. Of vertoone de begravenis van een Egiptischen Koning, en de pragtige uitvaart naar zyn Graf, verzeld met een groote Lykstatie, Fluit- en Ratelspel, en menigte van Fakkelligten, terwyl de Priesters op het aankomen vast reukwerk en gebeden offeren aan de Zon, op den kruin * van zyne hemelhoog opgemetfelde pyramide, in de valeijen van Memfis.

Om-

* Aangezien dat reizigers van sommige pyramiden of grafnaalden een trapswyzen opgang van buiten hebben ontdekt, en op den kruin een breede oppervlakte, is de geleer-

Omtrent de vertooningen der Bybelsche Historien behoorde een Konstschilder zig min, als omtrent de Heidensche te vergiffen; aangezien dat zy doorgaans maar eenen schryver daar in hebben te volgen, daar en tegen heeft men tot de Heidensche Historien en tydgevallen somwylen verscheide schryvers welke een en dezelve gebeurtenissen verschillig geboekt hebben, waar ontrent de geloofbaarste dienen gevolgt te worden om 't minst te doelen. Maar wel meest zal een Konstschilder het spoor der waarheid misloopen, wanneer hy de Dichters daar ontrent navolgt; aangezien dat die de vryheid nemen van doorgaans de zaken te schikken naar hun oogwit, en zooals het hun in hun kraam best en cierlykst te pas komt om het oor van hun lezers te vleijen, zonder zig eens te bekreunen of zy de waarheid of hunne eigen verdigtselfen volgen, als by voorbeeld. Herodotus verhaald dat Cyrus in een veldslag tegens Tomiris Koningin van Scytien omkwam, dat

leerde *Spencer* zedert van gedagten geweest, dat deze groote gevaarten, verstrekt hebben tot geweide hoogten en het oppervlak voor een Altaar, waar op de Priesters oudtyds offerden; om dus naderby de Zon, die zy voor haar God eerden te zyn: en tot Grafteeden der Koningen. Isouf (schryft de *Turksche Spion*) heeft binnen een dezer groote gevaarten geweest, en gevonden in het midden een groot vierkant vertrek, welkers muuren van Thebaisch marmer gemaakt waren, en in het zelve een kist van denzelven steen. Buiten twyffel (zeit hy) had het lichaam van den stigter daar in geleege. *Diodorus Siculus* Lib. 1. Cap. 5. geeft van de ledigheid der Grafteeden deze rede: De minste van de lyken der Egiptische Koningen in die Pyramiden of Grafnaalden gelegd, zyn daar in gebleeven; want het volk werd door 't bouwen derzelve zoodanig belast en verbitterd, dat zy de doode lyken der Koningen daar uit wierpen; waarom sommige Egiptische Koningen zig heimelyk in onbekende plaatsen lieten begraven.

dat zy hem onder de Dooden liet opzoeken, den kop afflaan en den zelve in een lederen zak met Scytifch bloed gevult steken, zeggende : *Bloedhont gy hebt myn Zoon en Volk met * list overrompelt en vermoort ; zuip nu zoo veel bloed als gy kont.* Welk ook de groote *Rubbens* dus (alleen met in steê van een ledere zak een koper bekken of koelvat met bloed te vertoonen) verbeeld heeft. Maar die den Franschen Tooneeldichter *Monfr. Quinault* in zyn Treurspel van Cyrus volgt, zal hem verbeelden daar hy van Tomiris in den veldslag gevangen gekregen, zig zelve door drie steken in zyn grootmoedige borst, met een degen den wagers ontweldigt, om 't leven helpt, om dus het strafschavot, reeds voor de legertent van Tomiris opgeregt, te ontgaan. Welk wy ook (niet by vergiffing, maar om zyn vertaalde Treurspel door W. den Elger, te cieren) op gelyke wys hebben vertoond.

Fontenelle (en hier meê maken wy een einde van onze tuffchenreede) zinspelende in zyne t'zamenpraak der Dooden, op de vryheid die de Dichters zig toematigen, merkt aan dat Virgyl Eneas met Dido paart die 300 jaren na hem eerst ter waereld kwam : dog laat zulk doen door den sprekenden Geest van Stratonica spotswyze aldus tegens Dido verdedigen : *Hy was weduwenaar, gy weduw, beide zyt gy genootzaakt geweest uw Vaderland te*
ver-

* List] Cyrus deed een menigte vaten met wyn vullen, en week af als was hy bevreesd voor de veldmagt van Tomiris, en liet die in zyn Legerplaats leggen. De Scythen, die hem vervolgden, dien drank ongewoon, slobberden daar zoo rykelyk van dat zy beschonken gins en herwaards neervielen, en in slaap raaktèn, waar op het leger van Cyrus zig in allereyl wende, en de Scythen doodfloeg.

verlaten: beide zocht gy uw geluk in vreemde Landen; dat zyn zaken die veel overeenkomst met malkander hebben. Het is waar dat gy drie honderd jaren naa hem ter waereld zyt gebragt: maar Virgyl heeft zoo veel reden gehad om u met malkander te voegen, dat hy oordeelde, dat die 300 jaren, welke u van den andere scheiden, geen zaak van aanbelang was.

Maar

*De Konsten staan aan eeuw nog tyd gebonden:
Vernuften gaan en komen op hun tyd:*

zeit de Prins der Nederduitsche Dichteren. Dit passen wy tot een voorbereidsel toe op den beroemden JAN LIS, anders *Pan*, konstig schilder van Beelden en Historien; heel en half levens groot.

Oldenburg zyne geboorteplaats heeft zyns gelijken voor hem, nog na hem in de Konst voortgebragt. Naar dat hy den grond tot opbouw der Konst geleid had (by wien in die landstreek weet ik niet) kwam hy afzakken naar Nederland en begaf zig by *Hendrik Goltzius*, welks wyze van schilderen hy uitkeurde onder anderen tot zyn voorwerp, en kwam in korte jaren door vlyt en naastigheid zoo veer dat hy verscheide stukken zoo tot Haarlem als t'Amsterdam heeft gemaakt, zoo gelijk naar de handeling van zynen meester zwemende, datmen ze daar vóór zoude aangezien hebben. Daar na vertrok hy naar Parys, Venetien en Rome, daar hy een andere wyze van schilderen aanging die hem gelukte.

Hy betuigde groote agtinge te hebben voor de *Antike* wyze, maar hy begreep met een, zoo hy daar geheel op wilde toelagen, dat hy dan van

voren af aan zoude moeten beginnen. Waarom hy niet lang te Rom en bleef maar weder naar Venetien vertrok, 't geen toenmaals de Bloem der Konst van *Paul*, *Veronees*, *Tintoret*, *Titiaan* inzonderheid *del Fetti* bezat, om zig daar met vlyt en oplettentheid naar te oeffenen. Onderwylen schilderde hy in de Kerk *Alli Tolentini* te Venetien Hieronimus levensgroot, daar hy in de Woestyn met een pen in de hand zit te schryven, en nevens hem een Engel die op een Bazuin blaast, naar welken de Grysaart zyn hoofd omwend; als ook een Adam en Eva, daar zy de dood van Habel beschreijen, in welke wezens hy daar benevens een verwonderlyke verbaastheid (dewyl zy de eerstemaal een dood mensch zagen) had geschildert. Deze en andere stukken verspreiden zyn roem alom, zulks hy voornemens wierd de faam te vervolgen; trok naar Nederland, en maakte daar verscheiden stukken zoo van Historien als vrolyke gezelschappen, daarmen de zang- en speelkonst oeffend, zynde de beelden op de Venetiaansche wyze gekleed. Maar hy bleef daar niet vele jaren, zoo om dat hy 'er niet kon aarden, als om dat hy de hulp van d'*Academie* miste; dus trok hy weder naar Venetien daar hy bleef.

Onder zyne stukken word inzonderheid geroemt de val van * Faëton om de geestige buiteling en de

* Faëton was de Zoon van de Zon of Apol, en de Nimf Klymene, volgens schryven van Nafos. Maar Paufanias en Hesiodus noemen hem de Zoon van Cefalus, en Aurora. Van zyn dwaze begeerte, en treurigen uitflag van dezelve zingt de brave Dichter L. Rotgans, in zyn *Zedelessen uit de oude verdigtzelen* aldus:

*Klimenes zoon ontrufft door Epafus verzwyt,
Bezoekt zyn Vader in 't Paleis der Zonnestralen,*

En

de konstig geschilderde Waternimphen, die daar over met verbaaftheid opzien. In dit stuk zyn de beelden ontrent drie spannen groot, gelyk ook dat was 't geen ik by den Heere Gerard van *Hoogeveen* tot Leiden gezien heb, verbeeldende de Historie van den verloren Zoon, 't geen braaf geschildert dog meer op de *Moderne* wyze gekleed is als hy gewoonlyk deed; want hy anders d' *Antike* en *Moderne* wyze van kleedingen heel bevallig wist door malkander te mengen. De konstlievende Heer *Siewert vander Schelling* heeft een veel gelukkiger keur gedaan: (*wel te oordeelen* zegt de spreuk *is een konst die al de waereld niet verstaat.*) en een stuk van *JAN LIS* in zyn konstvertrek dat zoo heerlijk geteekent, kragtig en teer geschildert is, als of *Rubbens* en van *Dyk* t'zamen de hand daar in

ge-

En klaagt dat anderen op zyn geboorte smaalen.

*Beuigme, zegt hy, God, dat gy myn Vader zyt:
Vergun my eenen eisch, dien ik u voor zal draagen.*

Apollo stemt zyn beë. Vermeete Faëton

*Verzoekt, ter kwader uur, de paarden van de Zon
Te mennnen eenen dag, en stygt op Febus wagen;
Schoon't woord dien God berouwd om't dreigende gevaar:
Hier vogld hy't Zonnespoor hovaardig en vermeetel,
Maar smoot in't schuimend zout, geklonken van den Zetel
Door blixemschichten van Jupyn den donderaar.*

Maar volmaakter afbeelding van Faëton is te vinden in het Treurspel van dien naam by den grooten Agrippiner, waar aan Antonides gedenkt in zyn Lykdicht:

*Vermeete Faëton, ten Zonnewagen op
Gestegen, en gevoert tot in des Hemels top,
Roost nu het Aartryk met zyn gloeiende garcelen.
Smelt dan de Starren zelfs, die met verbrande keelen
Om aemtogt hygen, steekt den Regenboog in brant,
En zengt de Goden, tot Jupyn met felle hant
Hem blixemt, daar hy uit de Zonnekoets geklonken
Van boven stort, en legt in d'Eridaan verdronken,*

gehad hadden: over zulks ik hem op deze proef alleen wel derf onder de grootste meesters in de Konst tellen.

Hy had zig aangewent (zeit *Sandrart*) lang te bedenken, maar als hy van eenig werk begin had gemaakt ging hy'er spoedig meê voort. Hy was graag by gezelschap, en liet zig (als het spreekwoord zeit) met een stroo binden, waar door het dikwils gebeurde dat hy twee of drie dagen en nagten agter den anderen uitbleef zonder dat men wist waar hy was, tot dat zyn beurs leeg was. Wanneer hy dan in den nagt t'huis kwam, maakte hy zyn verwe en alle toereedzelen tot zyn werk gereed eer hy zig zette om uit te rusten, of te bed te gaan: waar na hy dan met zulk een yver aanvang maakte van zyn werk, dat hy niet afhield (schilderende somwylen drie dagen en nagten zonder slaapen, zoo dat hy zig naauw tyd gunde om te eeten) voor dat het voltooit, of ten minsten zyn voornemen of oogwit voldaan, en hy vernoegt was. En schoon hem dikwils gezegt wierd dat zulke wyze van leven hem schadelyk, en zyne gezontheid nadeelig was, 't mogt niet helpen. Dus *Sandrart* hem van Venetien, en van zyn gezelschap zocht af te troonen, gelyk hy hem al zoo veer had overgehaald dat hy zyn woord had gegeven, en hem beloofd te volgen naar Romem. Dit was in den jare 1629. Maar hier meê fleurde hy zoo lang (wie kan zyn noodlot ontgaan) tot dat de pest, die toen te Venetien toenam dit voornemen belette en hem in steê van naar Rome naar de eeuwigheid deed reizen, in den bloei van zyn leven. Hy liet geen Kinderen of Weduw naar: want hy had zig gedragen naar de Italiaansche spreuk, welke op dezen zin uitkomt:

Zoo

Zoo lang men van melk voor geld gerieft kan worden, hoeft men geen Koei op stal te houden.

En aangezien wy den regten tyd van zyn geboorte niet weten, hebben wy hem hier geplaatst; om door hem en JOAN DE HEEM, een der berugteste Bloem- en Fruitschilders, het jaar 1600 luister by te zetten.

Wy hebben ontrent het leven van sommige Konstschilders aangemerkt, dat, gelyk der menschen levenstyd verdeelt word in Lente, Zomer, en Herfst, de Konst ook gelyk als van de kindsche jaren opklimt, hare hoogte heeft, en weder daalt: zoo dat, die mannen in de Konst waren, naderhand met den ouden dag, kinderen daar in wierden. Maar daar van is het tegendeel in onzen DE HEEM gebleken; wiens Konstzon, na dat zy eens ten kimme was verrezen, nimmer daalde; want het is bekend dat hy tot zyn t'zeventigste jaar geleefd en de Konst geoeffent heeft; en egter zyn laatste penceelwerk het beste en konstigste was. Onder alle muntte uit zeker groot Tafereel, gemaakt met een krans van allerhande Fruit en Bloemen, 't geen hy voor den Konstminnende *Johan vander Meer*, die ook als Konstschilder op zyn beurt ten Tooneel zal komen, schilderde, die hem daar voor betaalde de somme van 2000 gulden.

Dezen *vander Meer* die een Loodwitmakery en treffelyke woning buiten Utrecht hadde, trof het ongeluk, dat de soldaten in den jare 1672 dit alles tot den grond toe verwoesten, zoo dat hy daar door in een slegten staat raakte. Dit stuk ter naauwer nood voor de woede geborgen, schein hem de eenigste hoop te wezen tot herstelling; des hy besloot met goedkeuring van den Heer van Zuile-

stein dit ten present te schenken aan zyn Hoogheid den Prince van Oranje, naderhand Koning van Engeland, met verbeelding van eenig ampt daar door te zullen verkrygen, en des te meer, omdat de foldaten van den Staat wel voornamentlyk de oorzaak van zyn bederf waren geweest. Dit geschiede. Dog hy liet voor af, om het te meer smakelyk te maken aan den Stadhouder, deszelfs beeltenis in 't midden van gemelde Fruit en Bloemkrans schilderen. Maar *gelyk'er* (als het spreekwoord zegt) *niet eerder vergeten word als weldaden*, zoo verliep'er ook een geruime tyd dat de Prins aan hem niet dagt, niettegenstaande hy het zelve door voorspraken en verzoekschriften levendig hield. Anderen hebben aangemerkt dat het sterven van den Heer van Zuilestein voor Woerden (die 't wel met hem voor had) zyn ongeluk was. Eindelyk stelde de Prins hem in de Vroedschap tot Utrecht, dat hem even zoo veel dienst doen konde als't vyfde rad aan den wagen. De Raad van Utrecht met hem verlegen zynde, aangezien hy in zyn oogmerk miste, gaf hem het Tollenaars ampt of *Controleurschap* aan de Vaart anders Vreeswyk. Dit was het loon voor zoo heerlyk Konstjuweel 't geen ik niet weet waar zedert vervaaren is.

Verscheiden buitenlandsche Hoven hebben zyne konstwerken behaagt, en het teeken van de Ridderschap dat hy droeg is een bewys van de agtinge die zyn Konst gehad heeft, tot dewelke hy (behalve de natuurdrift) geene andere leidinge gehad heeft als die van zyn Vader *Dawid Davidze de Heem*, die te gelyk met zyn Zoon in den jare 1660 nog leefde, als uit dit Rym van *Korn. de Bie* te speuren is,

Hier

Hier leven twee door Konst, de Zoon met zynen Vader.

Beider neiging liep tot het schilderen van allerhande soort van oog- en smaakstrelende vrugten, als Druiven, Persiken, Abrikoozen, Kerfen, Oranje, Sitroene en Granaatappelen. Beide waren zy afgerigt op 't nabootsen der schoone natuur; zoodat'er gezeyt word by gemelden *de Bie*:

*De Zoon doorploegt zoo wel, zoo zuiver en zoo wakker,
Gelyk de Vader doet, Picturaas vrugtb'ren Akker.
Die 't werk van Vader en van Zoon stelt by malkander,
Kan geenzins onderscheid bespeuren. . . . .*

Dog inzonderheid word JAN DE HEEM geprezen, om dat hy het Goud en Zilver als schootelen, schalen enz. natuurlyk wist na te bootsen als of het waarlyk Goud en Zilver was. Op het een en ander ziet het volgende vaers:

*Wanneer DE HEEM, vol vuurs, op 't onbezielt
paneel,
't Nieuwsgierig oog verschalkt door streken van 't
penceel,
Verwondert zig Natuur, die voor den gloed der
verven,
Haar Ooft, hoe glansryk ziet verbleeken en besterven.
'T is ydel datmen van den vrekken Midas rept;
Hier heeft de Konst de verf in klinkklaar goud ber-
schept.*

Zyn Beeltenis staat in de Plaat K onder *Ant. van Dyk*, wiens Beeld van de Schilderjeugt met verwonderen word aanschouwd.

Hy ontweek in den jare 1670 met zyn vier Dochters en twee Zoonen, den moetwil der Fransche soldaten, die kort daar aan het Sticht overstroonden, naar Antwerpen, maar stierf 1674 na dat hy meer dan seventig jaren bereikt had. Beide zyn Zoonen oeffenden zig meê in de Konst. Van KORNELIS die wel 't veerste gevordert was in de Konst vintmen naam: maar van den anderen ziet men zelden stukken die met zyn naam gemerkt zyn, aangezien hun Vader voor gewoonte had hunne werken met zyn konstpenceel t' overloopen of over te polysten, gelyk ook de stukken van *Minjon* die eenige jaren by hem woonde om de Konst te leeren. Men mag hem wel meê onder de gelukkige schilders tellen.

J. Sandrart verhaald dat Tomas Keyzer t' Amsterdam hem voor twee kleine stukjes schildery aanbodde de somme van 450 gulden; maar dat hy dezelve, schoon hy een vrient van hem was, niet geven wilde.

Behalven *Abrah. Minjon* (waar van wy naderhand melden zullen) word ook de Utrechtse HENRIK SCHOOK onder de Leerlingen van JOH. DAVIDSZ. DE HEEM geteld, alschoon hy eerst *Abrah. Bloem-aart*, en *Jan Lievense* den ouden tot onderwyzers gehad heeft, en in de Historien al een wyden stap gevordert was. De lust dreef hem (*wie kan zyn geneigtheid altyds paal zetten?*) om eenseen Bloemstuk te maken, 't geen hy aan JAN DE HEEM, aan wien hy kennis had vertoonde, die het zoo fraai keurde dat hy hem ried op dien voet voort te gaan, en zig geheel daar aan te houden, sprekende openhartig (gelyk hy dus voor alle jonge Schilders gewoon was te doen) van de Konst, en de behandeling der zelve met een gegrond oordeel, waar

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 213

waar door gemelde *Schook* zig aan hem overgaf; te meer om dat hy bespeurde dat dit deel van de Konst hem ligter toeviel als de Historien.

JOHAN PARCELLES, wiens netten geboortetyd wy meê niet weten, plaatst *de Bie* by *Hendr. vander Borcht* geboren 1583. en *Job: Wildens* geboren 1600, en op de lyst der Konstschilders, die wy in de beschryving van Haarlem vinden, staat hy by *Pieter Molyn*, *Karel de Hooge*, *Jakob Pinas* en *Salomon de Bry*, geboren 1597. Wy hebben het zeker voor het onzeker genomen, en hem geplaatst in 't begin van de xvi Eeuw.

JAN PARCELLES, Leerling van *Vroom*, schilderde natuurlyk en konstig Zeefchepen, Zee stormen, en Zee strantjes, met fraaije Beeltjes. Ik heb'er van hem gezien, verbeeldende, hoe de Visschers hunne pinken over rollen op 't strant slepen; en weer daar zy met hun vragt in manden op hun schoften het Duin op torschen; maar inzonderheid steekt zyn penceelkonst uit in het natuurlyk verbeelden van Zee stormen, waar in hy de onweerwolken, die den dag in een nacht zetten, en de geweldige blixemstralen, die uit de t'zaamgeperste wolken doorbreken, zoo natuurlyk tegen rotsen, stranden en in 't schuimende Pekel doet flikkeren, dat een Hannekemajer wel schrik zou krygen voor 't Zee-water.

Hy was, meent men, van geboorte uit de Kaag een Dorp in 't Meer by Leiden. Dog de Ridder *Karel de Moor* heeft my verzekert dat hy tot Leiden geboren is, en tot Leyerdorp begraven. Hy had een Zoon JULIUS genaamt, die hem zoo na by in die Konst kwam dat'er dikwils in gedooft word, te meer om dat hy meê als zyn

Vader J. P. onder zyne stukken schreef.

Onverschillig was hy, en even natuurlyk in 't verbeelden van zyne voorwerpen: 't zy hy een geplaveid strand met hooge santduinen schilderden, daar in 't verschiet de scheepjes voor en agter, met malkander spelemyn. Of een stille Zee daar de Dichters Galatée in een schulp, ontvluggende den vreesfelyken Eenoog Polefemus, zonder schroom zouden durven overvoeren, of daar Eoöl door zyn geblaas de Zee beroert, en de baren aan 't woeden maakt, even als

*Wanneer de Tritons (als de Strantreus zwaar verbolgen
Door spyt en minnesmart zyn Galatée vervolgen,*

In 't vlugten stuiten wil, en dwingen tot zyn min)

*De golven klooven met hun vinnen, om haar in
Dien nood te bergen, en met opzigt te verzellen;*

Om spoedig over Zee na 't drooge strand te snellen,

Den Zeeweg vloeren voor de blonde Galatée:

Dan golven golf op golf elk naar een goede ree,

*En staap'len zig gezweept, op een tot hooge bergen
Die in hun woede zelf de lucht en 't onweer tergen.*

De Zeebulk gins en weer, gefoltert in dien drang,

*Maakt 't scheepsvolk angstig en het hart des stuur-
mans bang,*

Zig ziende in dezen nood geperst aan alle zyden;

*Nu 't stuur niet luist'ren wil om rots en klip te
myden.*

JAN EN JAKOB PINAS van Haarlem schilderden Beelden en Landschappen. JAN was wel 't veerfte in de Konst gevordert, en heeft in den jare 1605 met P. Lastman geboren 1581 verscheiden jaren in Italië geweest om zig naar de beste voorbeelden te oeffenen. Zyn penceelwerk
helde

helde naar den bruinen kant, waarom vele gelooven dat Rembrandt hem daar in na geaapt heeft.

Vondel gedenkt aan hem in zyn voorberigt voor 't spel van *Joseph in Dothan* met deze woorden: *Josephs verkooping schoot ons in den zin, door het Tafereel van Jan Pinas, hangende nevens meer konstige stukken van P. Lastman, ten huizen van Dochter Kobbert vander Hoeven; daar de bloedige rok den Vader vertoond wrd.*

PIETER MOLYN zyn tyd- en stadgenoot was een fraai Landschapschilder, helder en dun in zyn verschieten, als ook natuurlyk gloeiend op de voorgronden.

Nevens hem verschynd een geheel rot Konstschilders, zyne tydgenooten van verscheiden oorden, dog meest Antwerpenaren ten Toneel: als *Warnard van Valkert, Remigius van Rheni, Lowys de Vadder, Marten Rykaard, Andries van Artvelt, Jakob van Es.*

WARNARD VAN DEN VALKERT is geboren tot Amsterdam, maar in wat jaar van de vyftiende eeuw, weet ik niet, maar aan een groot stuk dat ik van hem gezien heb, waar op hy met eigen hand geschreven had, dat hy het zelve had voltooit op den 10 van Herfstmaand 1623 was wel te zien, dat het van geen Jongeling gemaakt was. Wy hebben hem daarom nevens andere zyne tydgenooten, welker geboorteyd ons niet bekend is, geplaatst. In dit stuk kwamen verscheide Pourtretten levens groot, met nog andere beelden, en zyn eigen pourtret boven aan. En in 't verschiet vertoonde zig St. Jan predikende in de woestyn. Dit beeltje was inzonderheid konstig geteekent en ront geschildert, gelyk ook het ander werk op de wyze

van Hend. Goltzius, by wien hy de Konst geleerd had.

REMIGIUS VAN RHENI geboren te Brussel, was een groote yveraar, om na te speuren al 't geen dienen konde om de Konst een groote kragt by te zetten, en had het veer gebragt, als aan de konststukken die hy voor Hendrik Graaf van Wolfegh in Duitschland gemaakt heeft, bleek. Hy heeft in 't jaar 1600 by dien graaf gewoont op zyn flot, 't welk naderhand door de woede der Zwitsers, met al de Konst is verbrand. Ook is 'er in dien tyd geweest een uitstekent meester in de Konst, PETER VAN LOON genaamt; dog deze had een heel andere handeling van penceel als de voorgemelde: dog was vernuftig in 't schilderen van *perspectiven* en gebouwen, die hy lofelyk en net uitvoerde. Hy is gestorven daar hy geboren was, namelyk t'Antwerpen; maar in wat jaar weet ik niet.

LOWYS DE VADDER geboren te Brussel, was een fraai landschapschilder en byzonder yverig in 't naspeuren van den aart, en eigenschap der boomen, gronden enz. minder en meerder wykingen, naar mate van hunnen afftant, en wat meer om een goed landschapschilder te wezen dient in agt genomen te worden. Men zegt van hem; *dat hy* (eer Aurora met glans gehult 't hoofd boven de kimmen stak om den komenden dag aan te kondigen) *al op de been was om agt te geven hoe de nagtdampen allengskens door haren gloed verdunt zynde, de dingen zig klaarder en klaarder aan 't oog ontdekken, tot aan 't uiterste verschiet, 't geen hy met een konstig oordeel in zyn stukjes heeft waargenomen.* Daar by zietmen overal in zyn werk zulke zoete spiegelingen van boomen en
groen-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 217

gronden in de zoetvloeiende beken, die hy door-
gaans te pas bragt, dat zyn werk yders oog streel-
den. Deze had tot zyn Leerling

LUKAS ACHTSHELLINKS mede van
Bruffel, die een goed landschapfchilder was; en
zyn meesters handeling heel wel wift na te boot-
fen.

Dat het zaad der Konft, eens in een vrugtba-
ren ftamgrond geworpen, naderhand nieuwe fpran-
ten uitschiet, is gebleken aan den landschapfchilder
MARTEN RYKAARD, Broeders Zoon van
den ouden *David Rykaards*. Zyne handeling
zweemde na die van *Joes de Momper*.

Nu fteld zig voor onze oogen

ANDRIES VAN ARTVELT van Antwerpen.
Deze was fraai in 't fchilderen van water, inzon-
derheid van onftuime Zee, tempeeftendaar de zou-
te plas door het bulderend geblaas van Eolus, het
Zeeſchuim tot aan de zwarte wolken opjaagt, te-
gen de ſchitterende bluemftralen;

*'T geen ARTVELT heeft zoo fraai gefchildert
naar het leven*

*Natuurlyk, kragtig, en zoo na de Konft verzoet,
Of hy van Jongſ af aan op Zee was opgevoet.*

Hy heeft nevens andere zyne tydgenooten d'eer
gehad dat zyn Beeltenis door den grooten *A. van
Dyk* in 't koper gebragt is.

JAKOB VAN ES, mede een Antwerpenaar,
fchilderde heel natuurlyk, Viſſchen, Vogels,
Bloemen, inzonderheid alle foort van ſmakelyke
Vrugten, waar op dit vaersje ziet:

..... *Want ziet de Muscadellen
Hoe levendig zy staan; men zou haar kernen tellen.*

Zyn Beeltenis is in print, van W. Hollar gefneden.

GUILIAM EN GILIS BAKKEREEL, schilders van Antwerpen, waren twee gebroeders, gelyk in naam maar gans verschillig in aart, geneigtheid en verkiezinge hunner konsthandelinge. Want de een was een landschapschilder, de ander had zig tot het schilderen van groote Beelden gezet.

*De een hield altyd den spot met 's Wacrelts yd'le
pragt,
Maar d'ander heeft te meer den staat en d'eer geagt.
Zy bleven naa hun dood gescheiden van malkand'ren.
D'een stierf te Romen, en t'Antwerpen stierf den
and'ren.*

Daar is geen geflagt bekend waar onder de Konft zoo vele jaren agter een heeft gebloeit als het geflagt der *Bakkereelen*. Van ouds af heeft'er altyd een of twee te Romen gewoont; en de laafte was niet gestorven, of'er trok ftraks weder een ftuk of twee van Antwerpen na toe, om de plaats te vullen. *Sandrart* verhaalt: dat hy'er in zyn leven 7 of 8 van gekent heeft, die veel geld door hun Konft wonnen, maar ook alles weer in vrolykheid verteerden.

JOANNES WILDENS was een landschapschilder van Antwerpen. Zommigen hebben hem den naam van Pourtretschilder gegeeven, misleid door dit volgende vaersje:

'T

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 219

'T was WILDENS, welkers Konst ontving haar eerste
leven

Door Rubbens, in dien tyd den grootsten in de
Konst,

Zy heeft uit dankbaarheid ook eindelyk die gonst,
In zyne Beeltenis, aan hem weerom gegeven.

Maar dit is de waarheid dat *P. Paul. Rubbens* dezen WILDENS veel gebruikte om de gronden en agterwerken met landschappen te beschilderen, het geen deze volgende regelen zeggen willen:

*Als WILDENS had den grond aan Rubbens Konst
gebracht,*

Zoo kwam'er 't leven in, met een veel grooter kragt.

Wie zou den tyd, indien hy wezentlyk was, niet met scheve oogen begluren, om dat zoo menig konstwerk, door den zelve zoodanig vergruifd is dat'er byna niets overblyft, om des werkmeesters roem te bestempelen? Gelukkiger zyn daarentegen geweest, zulke welker konstwerken de woedende klauwen der oproerige Beeldstormers ontruikt, of door byzondere voorzorge bewaard, voorhanden zyn: om den naam van hunnen maker in spyt van den tyd eeuwen te doen leven op de tongen der konstlievenden, en tot voorbeelden van naartvolging te strekken. Dus is het gegaan met de konststukken van den Hollandschen PIETER VAN DE PLAS, tot welkers loffelyke gedagtenis *Korn. de Bie* van hem zeit: *Hy verdient een groote eer, en afgescheiden te wezen van alle konsthatende berispers, als die in veel deelen van de Konst anderen overtreft en te boven gaat, waarom de re*
de

de vereift hier te gedenken aan de treffelyke ordonantien die Pieter vander Plas heeft in zynen tyd door zyn konstpenceel, tot verwonderinge van alle liefhebbers, voortgebragt, mits daar in is te bespeuren dat de natuur hem mild begonstigt heeft met de gaven van de uiterste volmaaktheid die in't leven kan gezien worden, gelyk tot Brussel en in andere uitlandsche steden nog van zyne werken te vinden zyn, welke getuigen dat by zonder beroeming niemand in onze eeuw in grooter volmaaktheid naar reden, proportie en eisch van eenige schilderkonst behoefde te wyken. Hy is binnen Brussel gestorven.

Hier aan laten wy volgen den konstoeffenaar JAKOBUS DE GEEST schilder van Antwerpen, op welks dood den Dichter Jan Vos deze lykklagt gemaakt heeft:

Antwerpen, treur, ei! treur, uw Konst is nu in nood:

*Laat al de tranen vry langs uwe kaaken loopen.
Vraagt gy: om welk een reên? uw schilders Geest, is dood.*

Wie zynen geest verliest, heeft op geen Konst te hoopen.

Dit volgende paste dezelve dichter op de konstschilder Gerret Bartels, die door den val van een steen sturf:

*Twee steenen rukten 't lyf van Bartels van ons af;
D'een die hem 't hoofd verplet; en d'ander op zyn Graf:*

*Men hoord zyn kroost vergeefs by deze steenen steenen.
De dood verschoond Geen geest; zy lagt als and'ren weenen.*

Nu

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 121

Nu volgt de Antwerpenaar .

PIETER NEEFS. Deze schilderde Vorstelyke Paleizen, en Galeryen in *Perspectief*, maar inzonderheid gezigten van Tempels, en Kerken inwendig te zien, met al der zelve *ornamenten*, *Balkons*, verheve Choren, Altaren, Predikstoelen, en wat inwendig aan en tot dat werk behoort. Een arbeidsame verkiezing, die ik liever wil zien dan zelf maken.

Hier by zal niet kwalyk voegen de Hollander THEODOOR BABUER. Dog ik weet van hem niets te zeggen, als dat ik uit zekere omschryving begryp, dat zyn Konst bestond in een diergelyk werk als dat van den voorgeselden.

'T geen niet minder als naar gewyde Tempels en Kerken geleek was de verkiezinge die KRISTOFFEL en JAKOB VANDER LANEN, tot hunne behandeling in de Konst, hadden uitgekeurt, bestaande in het verbeelden van gezelschappen daar men vryt, speelt, drinkt, en allerhande vrolyke en zinstreelende tydverdryven oeffent.

Wy hadden byna overgeslagen, en vergeten HENRIK DE KLERK, die geroemd word om de zinryke Poëtise vindingen die hy in zyne penceelwerken heeft te pas gebragt; ook om zyn fraaije zeedestukken, waar van 'er nog hier en daar te Brussel in Kerken te zien, en uitvoerig gemaakt zyn. Hy was een Leerling van *Marten de Vos*.

Van ANTHONI SALART zyn mede nog eenige stukken te zien tot Brussel, daar hy geboren en ook gestorven is. Ook is GULIAM MAHUE, Pourtretschilder, te Brussel geboren en begraven.

In dien tyd waren ook om hunne Konst in agting

ting AUGUSTYN BRUN, en HANS HOLSMAN Schilders van Keulen, mitsgaders FREDERIK BRENTTEL, en JAKOB VANDER HEYDEN te Straatsborg geboren, welke om hunne Konst by Vorsten geëerd werden. Gelyk ook DANIEL VAN ALSLOOT, van Hertog Albert.

Eindelyk komen mede op de naamrol de Antwerpenaars ABRAHAM MATTYS, en EGIIDIUS VAN TILBURG, van deze weet ik niet te schryven, als dat de laatste Boerekermiffen, en Markten schilderde, en de eerste een goed Landschapschilder was. Gelyk ik ook niet van onzen Rotterdammenaar DAVID DE HAAN weet te zeggen, als, dat ik uit dit volgende rym besluit dat hy te Romen geweest is;

*Die uit bet Hollands lant
Naar Romen was gevlogen,
Alwaar zyn groot verstant
Werd yv'rig opgetogen.*

Deze vind ik alle ten opzigt van hunnen geboorte- en sterfdag ongemerkt, zoo dat 'er geen jaartal aan te bespeuren is. Wy willen hen ook ongemerkt laten deurgaan.

Het maakt my dikwils onlustig, als ik Schryvers ontmoet, die meer dan een halve eeuw voor my, en gevolgelyk zoo veel nader aan den levenstyd der zulken, welker bedryf zy voorgeven te beschryven, geweest zynde, egter daar niet van zeggen dat 'er van gezeit moest wezen. Ja 't smart my nu ik zoo laat aankom dat 'er veele zaken in de vergetenheid geraakt zynde, ik gevolgelyk van de
zel-

zelve, niet zoo fchryven kan als ik wel wilde. Ik heb wel over meer als twintig jaren bedagt hoe nodig het was, dat ymand eens de pen versneed om over die stoffe te fchryven, en zedert my zelve geveleid dat 'er wel ymand zou opkomen, die zig het verlies der gedagteniffe van zoo vele brave Konftfchilders zoude ter harte nemen: maar daar is niets van gekomen, als dat nu en dan deze en gene, een stukswyze verhandeling van de zelve in druk hebben gegeven in de Fransche taal, zulks wy 't ons moeten getroosten, en de Lezer met ons, dat het met velen mager uitkomt.

Als by voorbeeld met

JUSTUS VAN EGMONT, geboren tot Leiden in 't jaar 1602, die zoo veer in de Konft gevorderd is geweest, dat de Koning van Vrankryk Lowis de XIV daar een welgevallen in gehad, hem een lange wyl aan zyn Hof gehouden, en met loffelyke geschenken beloond heeft; nogtans vind men van hem niets geboekt, by wien hy de Konft geleerd heeft, of wat behandeling hy hadde; maar alleen dat hy een Historieschilder was.

Dat waereldsche zaken in gestadige veranderingen bestaan, heb ik meer als eens gezegt. En hoe de wisselingen de gansche levens jaren van den eenen mensch met tegenspoeden aaneenschakelen; en die van een ander in voorspoed doen uitloopen, zoo dat al zyn tyd van het geluk zonder ebbe bespoelt word, heeft de bevindinge ons ook meer als eens doen zien. 'T laatst gezegde zal door dit volgende levens verhaal bevestiget worden.

PHILIPS DE CHAMPANJE werd geboren te Brussel in 't jaar 1602. Zyne ouders waren
van

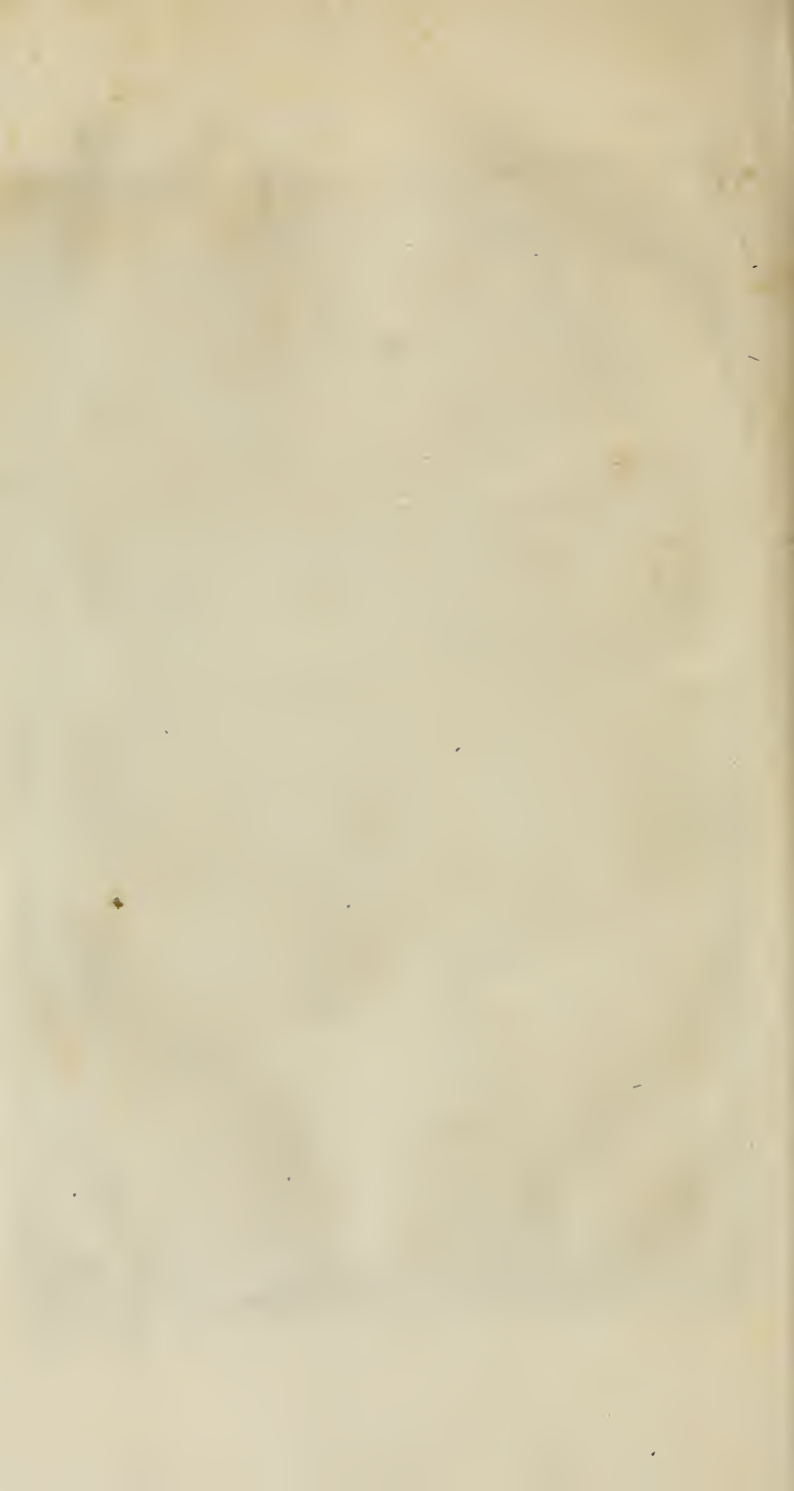
van geringe geboorte, maar hadden veel geld, en zynde een eenige Zoon hadden zy veel met hem op. Zyn geneigtheid liep al vroeg op 't leeren van de Schilderkonst, 't geen zy hem inwilligden, dog deden daar ontrent geen goede keur, 't geen hem dikwils van meester deed veranderen, verdrietig maakte, en deed besluiten zig buiten eenig onderwys naar 't leven te oeffenen, 't geen wel gelukte.

Zyn borstbeeld vertoont zig aan d'overkant, tusschen de beeltenissen van *J. v. Bronkhorst* en *P. J. van Aÿch*, in de Plaat L. waar by zig een *Academie* beeld, afgeschetst op papier, nevens een pourtret doet zien.

Met zyn 19 jaar kwam hem het reizen in 't hoofd; waar op hy besloot door Vrankryk naar Italiën te trekken, maar bleef eenigen tyd in Vrankryk ten huize van een Duitscher, een gemeen schilder. Naderhand ging hy op zig zelf wonen in het *Collegie* van *Laon*, waar *Nikolaas Poussyn* toen een woning nam, en met Philips groote vriendschap onderhield. *Chesne*, een Schilder maar een zottebol en windbuil, had aangenomen enig werk te schilderen in het Paleis van *Luxenburg*, en gebruikte daar toe deze twee jonge konstenaaren. *CHAMPANJE* maakte het groot, en *Poussyn* het klein werk tot de sieraden van dat vertrek, en zy verstonden elkander daar in. De Koningin nam zeer groot genoegen in het werk, inzonderheid dat van *CHAMPANJE* van wegens des zelfs helderheid, in vergelyking van dat van *Poussyn*. *Chesne* die hier door bemerkte dat hy zig uit het nest (als men zeit) gestooten had, en hem ligt geen ander werk meer zoude worden aanbesteed, werd naverig op *CHAMPANJE*, en veroorzaakte moeilykheid. Maar *CHAMPANJE* die den vrede beminde

ont-

ontging dit, en vertrok naar Brussel, om zyn Broeder te bezoeken. Wanneer hy eenigen tyd daar geweest hadde, werd hy andermaal voornemens naar Italiën te gaan, maar zyn reis niet door Vrankryk maar door Duitſchlant te nemen: dog eer hy zig op reis begeeft komt de Abt van St. Ambrosius, *Sur-Intendant des Bâtimens*, tot Brussel, met berigt dat *Chesne* die hem hartig was, gestorven was, en verzoekt hem weder te komen tot Parys.

CHAMPANJE was niet zoo haast te Parys gekomen of hy wierd opzigter gemaakt over de Konstkabinetten van de Koningin, met een inkomen van 1200 gulden jaarlyks. Zy liet hem ook eenige groote werken schilderen, in de Kerk en 't Klooster der Carmeliten, in welken tyd hy ook trouwde met de Dochter van meergemelde *Chesne* die veel geld hadde. Zie hoe de gevallen zig van begin af aan schikten tot zyn geluk? en hoe sommigen in deze waereld altyd tegen stroom en wind moeten oproeijen, terwyl anderen gemakkelyk voor den wind zeilen.

De Kardinaal de Richelieu zocht hem door anderen te lokken uit den dienst der Koningin, met aanbiedinge dat hy zoo veel zoude eiffchen als hy begeerde om voor hem te schilderen, maar hy sloeg dit op een beleefde wyze af, en voegde daar by: *Dat hy den Kardinaal (indien hy zulks begeerde) wel een schilder zoude aanwyzen die hem genoeg zoude geven, en verzogt vorder in zyn gunst te mogen blyven.* Dit antwoord by den Kardinaal overgebracht, was oorzaak dat hy te meerder agtinge voor hem kreeg, om dat hy niet ontrouw wilde wezen aan die hem wel beloonden, en liet hem zyn afbeelding op verscheiden wyzen schilderen.

Hy was yvèrig en van een werkzamen aart, en heeft veel beroemde konstwerken in dat Koninkryk gemaakt.

In 't *Cabinet des singularitez d'Architecture, Peinture, Sculpture, & Graveure &c. Par Florent le Comte, I. D. p. 78.* is een lyft van al zyne berugte werken, waar ontrent inzonderheid geroemt word zeker stuk, waar in Louys de XIII, knielende voor een Mariabeeld, dat hy zyn Rykskroon aanbied, verbeeld staat. Dit stuk had hy geschildert voorde Zilverwinkelhouderste Parys, en 't is in de Kerk van *Notre-Dame*, of de Lieve Vrouwe Kerk, opgehangen; gelyk dezelve uit een oud gebruik jaarlyks gehouden zyn te doen; waar toe zy dan een der voornaamste konstschilders uitkeuren. Welk konststuk voor af op den Feestdag van Maria, van den morgen tot den avond, voor de Kerk te pronk hangt, om van allen beschouwd te worden.

Monfr. Poncet Raadsbeer in 't Hof der Aydes, kwam hem eens op eenen zondag bezoeken om van hem geschildert te worden, maar hy weigerde zulks te doen (schoon hy een groot man en byzonder vriend van hem was); om dat hy zwaarigheid maakte van de Kerkelyke beveelen, en het gemeen gebruik te overtreden; hoe gretig hy ook op winst was.

In dien tyd werd de roem van *C. le Brun*, toenmaals nog in Italiën, door geheel Vrankryk getrompet, en zyne aanhangers maakten zyne bekwaamheden nog veel grooter dan zy waren (gelyk het gemeenlyk gaat als men iemand gunst bewyzen wil) om hem tot Hoffchilder van den Jongen Koning Louys den XIV in te dringen. Maar **CHAMPANJE** kreunde zig daar niet aan. *Hy had*

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 227

had (als het spreekwoord zegt) zyn *Schaapjes op 't droog*, en storf in 't jaar 1674, oud 72 jaren.

Geen enkel, maar verscheiden voorbeelden hebben ons doen zien, dat het konstzaad in 't stambloed verspreid, van d'eene tot d'andere Eeuw nieuwe konstbloezels heeft voortgebragt.

De Boeken van *J. Sandrart* doorbladerende vind ik in het 3. Boekdeel van zyn *Teutsche Academie* op pag. 69. gemeld van eenen VAN AELST, die niet alleen een hoogvlieger in de Schilderkonst, maar ook een voornaam Bouwmeester was; waarom hy ook door den Magistraat van Antwerpen werd uitgekeurd om de Eerepoorten, naar zyn bestek, te doen vervaardigen, tegens d'intrede van *Filippus den tweeden*, Zoon van *Karel den vyfden*, in den jare 1550. Van wien ook de Boeken:

Siciliæ & Magnæ Græciæ Historia, ex antiquis numismatibus illustrata. (met Medaljes) en

De Romanæ & Græcæ antiquitatis monumentis é priscis Numismatibus erutis, per Hubertum Goltzium Herbipolitanum Venlonianum, civem Romanum, geschreven zyn.

Deze VAN AELST is de zelve dien *K. v. Mander Pieter Koek van Aelst* noemt, en die overleden is tot Antwerpen kort na den jare 1550. Want zyne naargelaten schriften van de Bouwkunde werden in den jare 1553 door zyn Weduwe *Maayken Verbulst* in druk uitgegeven. Hy liet ook een Zoon na *PAULUS* genoemd, die ook de Konst oeffende, en getrouwd is geweest, uit wien geloofd word (schoon *van Mander* alleen van zyne Weduw meld, en

zeit: *Dat zy naderband getrouwd is geweest aan Gillis van Koningsloo.*) dat van AELST in de beschryving der Stad Delf op 't jaar 1602 aangetekent (thans het voorwerp voor onze pen) zyn oorspronk heeft.

EVERT VAN AELST, is geboren te Delf in 't jaar 1602. Hy was een braaf schilder in allerhande soort van stillstaande leven, inzonderheid Fruit, dat hy heel natuurlyk wist te verbeelden, als mede yzere Harnassen, Stormhoeden, en alle soort van glansige Metalen, die hy hunnen behooryken glans en weerschyn naar vereisch wist te geven. Hy stierf 1658. naarlatende tot naarvolger in de Konst WILLEM VAN AELST, Zoon van zyn Broeder *Jan van Aelst*, *Notaris* te Delf, die deze Konst van zynen Oom zoo wel geleerd heeft, dat hy nog jong zynde, hem te boven ging, ja zodanig in de Konst toenam, en het leven zo natuurlyk wist na te bootsen, dat zyn penceelwerk geen schildery, maar het leven zelf scheen te wezen. Hy heeft in zyn jeugt vier jaren in Vrankryk en zeven jaren in Italiën de Konst geoeffent, en in dien tyd by Kardinalen, Vorsten en groote Heeren in aanzien geweest. In den jare 1656 weder in zyn Vaderland gekeerd, heeft hy zig met 'er woon eerst te Delf, daar na tot Amsterdam begeven, alwaar zyne Konst by alle konst-kenners hoog geagt is geworden, en tot een hoogen prys verkogt. Waar uit men klaarlyk ziet, en daar uit besluit kan maken in 't algemeen hoe alle konsten en wetenschappen niet van eersten af aan in hare volkomenheid zyn uitgevonden; maar dat de vinder, of anderen op dien grond voortvarende trapswyze hebben ontdekt, en uitgevonden, 't geen daar aan ontbrak, om ze te bren-

brengen tot hare hoogste volkomenheid. WILLEM, anders GUILHELMO, was een man (na dat hy in Italiën geweest had) die een grootmoedigen inborst bezat, en die niemant, inzonderheid als hy wat boven zyn peil gedronken had, ontzag. 'T is gebeurt, dat de Borgermeester Maarzeveen met hem geschil kreeg, over d'eene of andere zaak, waar door zy in woorden kwamen.

VAN AELST, die voor een Borgermeester van Amsterdam niet wilde 't zeil stryken, in een zaak daar hy meende regt in te hebben, stooft op, trok zyn boven rok open, en toonde op zyn borst den gouden penning, en keten die hy van den Groothertog van Toskanen had gekregen, zeggende: *Gy zyt met een geldzak om uw hals geboren, en dat is t al; maar dat ik ben, ben ik door verdienste.* Maar of hem die worst (als het spreekwoord zeit) naderhand niet opbrak, daar twyffelde zelf, die 't my verhaald heeft, niet aan.

Een man (zeit Graviaan) verliest zyn agting door een hardnekkige verdediging; want zulks is niet de waarheid voorspreken, maar eer zyn koppigheid vertoonen. En op een andere plaats. *Zommige vertrouwen zig zoo zeer op hunne verdiensten, datze gansch geen zorg dragen, om zig te doen beminnen.*

Schoon hy (gelyk ik even gezegt heb) een grootmoedigen inborst bezat, nogtans trof hem Venus zoon met zyn vlammende schicht, zoodanig dat hy verslingerde aan zyn dienstmeit, dat een dikke moffekop was, de zelve trouwde, en drie schoone kinderen by haar teelde. In dien tyd woonde hy op de Princegracht, by het Waale Weeshuis daar hy ook gestorven is, in't jaar 1679: Maar het jaar zyner geboorte heb ik niet kon-

nente weten komen, en heb daarom zyn levensbedryf aan dat van zyne tyd- en konstgenooten geschakelt.

Jan Vos maakte op een zyner voornaamste bloemtafereelen dit volgende vaersje:

Hier komt de lieve Lent by wintertyd verschynen.

Natuur, die al wie maalt door haar penceel verdooft,

Begint, nu zy dit ziet, van enk'len spyt te kwynen.

Aurora, leg uw pruik vol roozen van uw hoofd:

Hier groeijen roozen die uw hulsel overtreffen.

Zoo word VAN AELST, door Konst, de waereld door beroemt.

Wie and'ren overwint behoord men te verheffen.

Zyn hand, vol geesten, heeft het blad van dit gebloemt

Beschildert met een glans, die nimmer zal verflensen.

Het loof dat heet en koud verduurt zal eeuwig staan.

Vrouw Venus zou haar krans om dit gewasch verwenzen;

Om, als zy hoogtyd houd, te pronken met de blaân;

Of als zy't hart van Mars aanminnig komt bestryen.

'T cieraad der Vrouwen is de lyst der Schilderyen.

Zyn Weduwe vertrok na zyn dood met de kinderen (dit was in 't jaar 1680) naar haar land, waar een Brouwer verlokt op de harde Ryksdaalders die zy meê gebragt had, haar trouwde. Maar 't leed niet lang of een droevig ongeluk trof den oudsten van de kinderen, zynde een welgemaakte jongen, want hy viel in den Brouwketel en verbrande.

De bevindinge heeft den Landman doen zien dat de groeibaarheid niet alleen van de gesteltheid der zaden, maar byzonder van een wel doorbouwden en gemesten grond afhangt.

De jeugt die zig tot d'oeffening der Konst begeeft by een Akker geleken, en de leerlessen van haar onderwyzer by het zaad, zullen wy zien dat zy beide meer of min van een zelven goeden aart moeten wezen. Want zoo die grond niet is doorbouwd met oordeel; en doormest met vernuft, yver, en leerzugt, is'er weinig hoop van eenen ryken oogst te maaijen. In tegendeel als die grond goed is, gaat de verwagting zeker zelfs buiten verwagting. Dit is gebleken aan JAN VAN BRONKHORST, die door yver, aangeboren leerzugt, en aangewende opmerkinge (schoon hy maar een gering zaad van onderwyzingen in den akker van zyn begeerte ontfangen had) dat zaad zoo wel heeft gebroed, dat 'er van hem word getuigt, dat, al mogt iemand het geluk gebeuren van het doorluchtigste verstand, en den grootsten meester in de Konst tot zyn onderwyzer te hebben, zoo konde hy niet beter in de uiterste wetenschappen van de Konst ervaren wezen.

Elf jaren was hy pas oud als hy besteed wierd by een Glaschryver geheeten *Jan Verburgh*, om de grondbeginzelen der Teekenkonst te leeren, alwaar hy een en een half jaar zig met grooten yver en naarstigheid heeft geoeffent, en daar na nog by twee andere gemeene Glaschilders, zoo lang tot dat hy in 't jaar 1620 lust kreeg om een reis naar Vrankryk te doen, om daar zyn Konst verder voort te zetten, dus nam hy de reis over Brabant, maar werd door zeker toeval in den voort-

gang gestuit; want tot Atrecht kwam hy geval-
 lig by eenen *Peeter Mathys* konstig Glasfchilder,
 daar hy zig ophield ontrent een en een half jaar,
 in welken tyd hy gelegenheid had om veel fraaije
 werken te helpen maken. Van daar trok hy naar
 Parys, daar hy een heel bekwaam meester in 't
 Glasfchryven, *Chamu* genaamt, aantrof, daar hy
 eenigen tyd bleef en toen weer naar zyn geboor-
 testad geraakte, alwaar hy als meester in die Konst
 de zelve met vlyt en yver voortzette; nogtans
 altyd by zig zelve onvergenoegt, wyl dit doen
 hem te gering scheen te wezen. Dit was de reg-
 te slypsteen om zyn brein te scherpen tot grooter
 ondernemingen; te meer werd dit voornemen in
 hem opgewakkert, toen hy gelegenheid had van
 met *Kornelis Poelenburg* om te gaan, en hem te
 zien schilderen, welke aangename en bevallige
 handeling zyn gemoet zoodanig trok dat hy on-
 veranderlyk by zig zelve besloot, tot het schil-
 deren in Olyverfoer te gaan, en op de handeling
 van *Poelenburg* zig te zetten. Dog dit fleurde
 nog al een tyd lang, zelfs na dat *Poelenburg* al
 was naar Engeland getrokken. In 't jaar 1637.
 heeft hy het Glasfchilderen nog al gehanteerd,
 dog in het jaar 1639 ontsloeg hy zig geheel daar
 van, yverende dagelyks zonder onderwys, en
 bragt het zoo ver dat de tyd zyn roem niet ligt
 zal afmaaijen. Hy was geboren t'Utrecht in 't
 jaar 1603.

De nieuwe Kerk tot Amsterdam pronkt nog
 heden neffens het Koor met drie van zyne konstig
 beschilderde kerkglazen. Men ziet daar in ver-
 beeld hoe de Vrede den Oorlogsgod Mars boeid,
 en kluijstert, en den Kryg en zynen aanhang ver-
 treed. Hoe de welvaart van zee en land bloed,
 als

als de met slangen gearuikte Twist verbannen word. Zy word vertoond door den Overvloetshooren, die allerhande slag van uitheemsche Koopmannschappen uitgeeft; gelyk ook door de Boeken te kennen word gegeven, dat geleertheid, konsten en wetenschappen, in tyden van vrede 't schoonste bloeijen. En op de deuren van het Orgel zietmen door zyn konstpenceel met olyverf verbeeld, de Triumf van David over den verslagen Goliat: de zalving van Saul tot Koning, en hoe hy van zyn troon David voor hem spelende aan zyn speer meende te spitten.

Zyn Beeltenis kan men beschouwen in de Plaat L boven aan daar zig nevens aan een beschildert kerkglas vertoont.

In dit zelve jaar 1603 kwam NICOLAES KNUFTER te Leipzig ter waereld. Hy, als van natuur tot de Konst geboren, deed van der jeugt aan in ste van zyn schoollessen te leeren niet anders als zyn boeken met beeltjes, en beesjes bekladden. Waar over hy dikwerf van zyn meester gehekelt en gekastyd werd. Dog alles te vergeefs; want wierd hem papier en inkt onthouden, hy bediende zig van houtkool en betekende de wanden zoo hoog als hy ze bereiken kon: Daar over hy van de huismeid dikwils heel onzagt gehandeld werd. Zyn Vader ziende dat alles wat hy aanwende zyn drift niet stuiten konde, dagt in 't eerst nog dat dit ontstond, om dat hy geen geneigtheid hadde tot het leeren van talen. Dus bedagt hy alle ambagten die hy konde, schreef die op een blad papier, en leide dit zyn Zoon voor, zeggende, *hy konde een van alle verkiezen wat hy wilde*, dog hy verkoos niet anders dan 't schilderen te leeren. Maar dit moet ik nog vooraf zeggen;

dat ook wel de voorname reden, waarom de meid over het begruizen der muuren hem zoo hard viel, was: dat hy zyne Beelden zoo Paradysagtig natuurlyk met kool overal door 't huis op de wanden affchetste, dat zy al zoo wel als Eva konde zien datze naakt waren. Gelyk hy onder andere ook heel geestig had afgeschetst, daar Uliffes naakt by Nausicae komt, gevolgt naar de beschryving van *Homerus*. Zyn Vader besteede hem dan gevolgelyk by eenen schilder genaamt *Emanuel Nyssen*, daar hy twee jaren by woonde; maar daar viel het niet tot zyn voordeel uit, terwyl hy in steê van hem de Konst te leeren hem voor knecht gebruikte om zyn mantel agter hem te dragen wanneer hy uitging. Dit hem tegen de borst zynde liep hy weg, en kwam tot Maagdenburg daar hy eenigen tyd zyn kost won met penceelen te maken voor schilders, dog daar hy weder afraakte, en zig begaf by een kladder, daar hy by bleef tot het jaar 1630, wanneer hy tot Utrecht kwam, en gelegenheid aan de hand kreeg, om zyn grooten yver en zugt die hy tot de Konst hadde aan *Abraham Bloemaert* te kennen te geven, die ziende zyn natuurlyke drift, en hoe veer hy reeds meer door zyn leerlust als grondig onderwys gevordert was, hem een plaats in zyn huis schikte, alwaar hy door goed onderwys en naarstigheit in korten tyd zoo veer kwam dat hy op eigen wieken konde dryven, ja zoo hooge vlugt in de Konst maakte dat hy d'eer gehad heeft van voor den Koning van Denemarken te schilderen drie stukken; vertoonende veldslagen, waar in des zelfs voorzaten d'overwinninge bevogten hadden. Waar, of wanneer hy gestorven is, heb ik niet kunnen naespooren.

In dit zelve jaar 1603 is tot Antwerpen geboren JOHANNIS COSSIERS een man daar de Brabanders veel van roemen, inzonderheid om een konststuk dat te Mechelen in de Kerk van het groot Begynhof hangt, 't geen alleen genoeg is om zyn roem te trompetten, zoo veer als 'er schilderkonstminnaars gevonden worden. Hy is na dat hy vele Hoven bezogt, en overal blyken van zyn konstpenceel gelaten heeft gestorven. Dat 's zeker, maar in wat jaar weet ik niet.

Dit jaar 1603 vrugtbaar in konstoeffenaars te teelen bragt ook voort den gedagteniswaardigen SIMON DE VOS. Deze was een man die zig op de fondamenten van de Konst grondig verstond, en daar van met oordeel bedient heeft. Zyne stukken in Braband inzonderheid bekend, getuigen wat vermogen zyn penceel heeft gehad.

Van JOAN BYLERT, hunnen tydgenoot geboren te Utrecht, weten wy niet veel te zeggen, als dat hy, naar het ons heeft toegesche- nen, eerst van een los en ongebonden leven is geweest, en naderhand een afkeer daar van gekregen hebbende, zig tot de oeffeninge der schilderkonst begeben, een gelukkigen voortgang daar in gemaakt, en in die keurwisseling roem behaald heeft.

Eer wy dit jaar 1603 eindigen moeten wy ook gedagtig wezen den Delfzen Konstschilder PIETER JANZE VAN ASCH. Deze was een braaf landschapschilder, inzonderheid in 't klein. Men ziet maar zelden van zyne penceelwerken, om dat hy niet veel gemaakt heeft: wyl hy op een andere wys (om zyn ouden Vader en Moeder te bezorgen) zyn tyd heeft moeten besteden; maar 't geen datm'er van ziet is goed. Hy was deugdzaam en vroom van
le

leven, en bereikte eene hoogen ouderdom. Want de konstschilder Johannes Verkolje, geboren 1650, nog omgang met hem gehad, en ook zyn beeltenis in koper gebragt heeft, die wy (geen ander voorhanden zynde) gevolgt hebben. Zy staat onder aan in de Plaat L nevens een tafereeltje waar op een landschapje geschetst staat.

Na hem volgt

KRISTIAEN VAN KOUWENBERCH geboren te Delf op den 8 van Herfstmaand 1604. Hy heeft tot Leermeeſter in de Konſt gehad *Johan van Nes*, is daar naa gereiſt naar Italiën, van waar hy, byzonder in de Konſt gevordert, wedergekeerd is in zyne geboortestad Delf. Daar heeft hy vele konſtſtukken zoo Historien als naakte Beelden levensgroot geſchildert en daar door veel roem behaald. Behalven op andere plaatsfen zietmen ook van zyne penceelkonſt in de Princelyke luſthuizen Ryswyk, en t'huis in 't Bosch. Daar na ging hy zyn Fortuin volgende te Keulen wonen, alwaar hy overleden is den 4 van Hooimaand 1667. Onder zyne ſtad-, tyd- en konſtgenooten worden opgeteld:

Leonard Bramer, Pieter van Aſch, Adriaan van Linſchoten, Hans Jordaans, Kornelis de Man, en Johannes Vermeer.

Deze alle waren, als Dirk van Bleiswyk Evertz in 't jaar 1667 zyn Boek, de beſchryving van Delf eindigde, nog in leven.

Nu eiſcht ook eene plaats

DANIEL VAN HEIL geboren te Bruſſel in 't jaar 1604. Gelyk dezès geboortestad met die van den voorgaanden in tuſſchenſtand verſchilde, zoo verſcheelden zy nog meer in de verkiezinge van hun penceelwerk. Want de voorgaande ſcheen
tot

tot verlustiging van 't gezigt, deze op een ontroeringe in de ziel der aanschouwers toe te leggen. Want hy schilderde meest Brandstigtingen en diergelyke voorwerpen die yffelyk zyn om aan te zien.

Nochtans ('t geen tot zyn lof getuigt word) was alles zoo natuurlyk dat 'er niets als de hette aan ontbrak. Onder zyne voornamen stukken worden geteld de ondergang van Sodom en Gomora met de gansche landstreek, door een vuur uit den Hemel &c. en het verbranden van Troje, daar men ziet, hoe,

*Toen Sinons toorts de stad verdelgde door haar
vlam*

*De Koning Priam lag voor 't oog van zyne maagen,
Gebarnast op den grond door Pyrrhus zwaart ver-
slagen;*

*Daar Hekuba den val van haar beroemden flam
Betreurde, op 't bloedig lyk van haar' gemaal gezegen;*

*Of daar Eneas torst Anchises op zyn schouders,
En geeft Askaan de hand in 't midden van 't gekerm;*

teekenen die diergelyke Historische verbeeldingen kenbaar maken.

Wy hadden byna vergeten den braven Dordrechtse konstschilder JAKOB GERRETZE KUIP, wiens penceelkonst al vroeg de konstminnende bekoord heeft, te gedenken; maar wierden hem indagtig als wy zyn Zoon Albert Kuip ten Toneel zoude voeren. Hy schilderden Osjes, Koetjes, Schaapjes enz. De verschieten agter de zelve waren meest land- en watergezigten die zig om en by Dord doen zien, welke hy tot zyn gebruik naar 't leven afgeteekent heeft, en zyn wyze van schilderen was helder gloeiend en smeltende.

Deze

Deze JAKOB GERRETZE KUIP, Dor-
tenaar, leerling van *Abr. Bloemaart* IZAK VAN
HASSELT, KORN. TEGELBERG, beide
landschap schilders, en JAQUES GRIEF, an-
ders *Klaau*, die stil leven schilderde, waren
de hoofden of aanleiders welke in den jare 1642
het konstgenootschap van St. Lukas te Dor-
drecht hebben opgerecht, na dat zy uit het Gild,
genoemt het Gild van de vyf Neringen (volgens
beding als in de Acte van scheiding staat uitge-
drukt) waren uitgegaan. Maar eer ik eenige by-
zonderheden (om den Lezer berigt te geven van
't geen van tyd tot tyd, rakende de Konstschild-
ders is voorgevallen) voortbreng, zal voor af dien-
stig wezen aan te wyzen hoe de Konstschilders in
St. Lucas Gild, en andere Ambagtgilden zyn be-
trokken: van wien de naam van St. Lucas Gild,
zyn afkomst heeft; en hoe de Schilders in ver-
scheiden steden uit die Gildens uitgegaan, Broe-
derschappen hebben opgerecht, welke beston-
den uit enkele Konstenaars, en Konstlievenden.

Hoedanig oulings de Konstschilders en hunne
werken by de grootsten van de waereld zyn geagt
geweest, hebben vele schryvers breedwydig ge-
meld; het geen den leer- en weetlustigen is bekend:
dus zal 't niet nodig wezen uit de twyffelagtige
oudheid menigte van voorbeelden op te delven,
maar wy zullen alleen van de zelve, en van later
tyden zoo veel ontleenen, als tot aanleiding van
ons oogmerk dient.

Leonard da Vency, was van wegen zyne Konst
zoodanig by den Koning van Vrankryk geagt,
dat deze Vorst verscheidenmalen, hem, daar hy op
zyn ziekbed lag, kwam bezoeken, en handrei-
king aanbod, zulks hy ook eindelyk in 'sKo-
nings

nings armen den geest gaf. Zie *K. van Mander* p. 57.

Den moord van Polidoor heeft de Raad van Romen zoo euvel opgenomen, dat den Moorder zoo zwaren straf wierd aangedaan, als of hy eenen van den Raad om 't leven had gebragt. Dit merkt Philips Angels in zyn lof der Schilderkonst aan op p. 22. en voegt daar by, dat de Venetianen nog in later eeuwen, zig door de Konst zoo verëerd agten dat zy aan brave meesters jaarlyks 300 kroonen ten geschenk gaven, op dat zy die binnen hunne muuren mogten behouden. En hoe meer men in d'oudheid te rug treed, hoe meer men zal ontdekken de groote agtinge die men voor de Konst en Konstenaars over hadde. 'T waaren Apelles en Praxiteles die het geluk alleen hadden, dat de grootste waereldvorst hunne Konst beminde; waar op zeker Dichter zinspelende, zegt:

*Apelles werd, uit veel, alleen gesteld,
Te schilderen den grooten Alexander;
Praxiteles, bad oorlof, en geen ander,
Een marmer beeld te snyden naar dien Held.*

D'eerstgemelde schilderde daar nevens voor den Vorst een naakte Venus, *Anadyomene*, zegt Plinius dat is, *vers uit Zee opkomende*: waar toe hem de schoone Campaspe, Alexanders byzit, tot een levendig model om naar te schilderen vergund werd. Maar wat gebeurt 'er? De ontvlamde drift, hoe zeer hy ze tragte te bedekken was niet zoo te ontveinzen, of het wierd van Alexander bemerkt. Die ziende zyne grootmoedigheid hier door ter proef gesteld, besluit, daar hy tot dus veer de waereld bedwongen had, ook zyn neiginge te bedwingen. Hy stapt
van

van zyn lieve Campaspe af, en fchenkt die aan Apelles.

Gemelde Plinius merkt ook aan, hoe na dien tyd een Grieks Vorft, wanende de Konft hier door in eere en aanzien te houden, door een wet gebod dat niemant de Konft van fchilderen vermogt te leeren, of de zelve te oeffenen, ten zy hy edel geboren was. En uit een even zo na-deelig begryp, voor de Konft was't, dat 'er zulk een hooge prys gefteeld wierd, voor die dezelve begeerden te leeren. Want hier door werden bekwame geeften, en de fchranderfte vernuften, om dat zy van een flegte geboorte waren, gefmoort en tot den ploeg gebruikt: daar en tegen vernufteloozen als zy flegs van groote geboorte waren, tot het penceel opgebracht: 't geen een merkelyk verval in de Konft veroorzaakte, tot dat Keizer Maximiliaan deze konftbreuk heelde, by zeker voorval verklarende, dat hy van honderd Boeren wel honderd Edellieden, maar van honderd Edellieden geen een goed fchilder maken konde. Dezelve Vorft heeft met een de Konftenaars in 't algemeen geadelt; daar hun verkregen blazoen (zynde drie zilvere fchilden op een blaau veld) nog de gedagtenis van draagt. *K. v. Mander* meld van dit voorval in 't leven van Albert Durer, op pag. 131. B. Als ook een diergelyk in 't leven van Hans Holbeen p. 143. Edog hoe dit gemelde wapen aan den naam van St. Lucas wapen komt, ftaat t' onderzoeken.

De fchryvers die fomwylen hun werk hebben gemaakt van de oudtydfe veranderingen, zoo Kerkeleyke als Waereldlyke, te doorsnuffelen, hebben aangemerkt; wanneer deze Landen, in magt van Menfchen en Steden aangegroeit, de Roomfche
Gods-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 241

Godsdienst, en het waereldlyk bestier gezetelt was, datmen toen voor de Ambagt- en Hantwerklieden Gilden of Broederschappen heeft opgeregt, dezelve met voordeelen en voorregten begiftigt, en dezen of genen Heilig tot patroon of beschermengel toegevoegt: als by voorbeeld het Timmerluiden Gild aan St. Joseph: de Smits aan St. Elooï: de Schoenmakers aan St. Krispyn: de Kleermakers aan St. Joan den Dooper: de Schilders aan St. Lucas, en zoo voort; welke in de Kerke een byzonder Kapel en Altaar hadden: en aan welke zy op zekere tyden Kerkdienst pleegden en offerhanden deden, van waar de spreekwyze: *St. Lucas moet op zyn oud kleed een nieuwe lap hebben*, oorspronkelyk is. Dus ook verscheidene andere Broederschappen, als van St. Huibregt, die de vrye Jacht ten voorregt hadden, en diergelyke meer, welke zekere wyze van Godsdienstige plechtigheden, d'een meer d'ander min, volgens de instelling, verplicht was aan zynen patroon of patronesse; als by voorbeeld de Konfraterniteit, of Maria's Broederschap, welke volgens de instelling verplicht was op de Feestdagen van Maria Miffen te laten doen, en gebeden voor de afgestorvene Broederen op gezette tyden: 't welk zy, als de Stad 's Hertogenbosch aan de Heeren Staten 1629 over ging, in de Kapitulation bedongen onverhindert te mogen onderhouden; gelyk het ook zoo gebleven is, uitgezondert dat zulks in 't verborgen, om geene ergernisse te geven, geschiede, tot den jare 1642, wanneer het meestendeel uitgestorven was, latende sommigen die van den Hervormden Godsdienst waren zig daar by inschryven, 't welk van de Heeren Predikanten in dien tyd euvel opgenomen werd, die daar *Classicale* handelingen over beleid-

den in verscheide steden, en opstellen maakten, die zy aan de *Univerfiteiten* afvaardigden. De Predikanten op het *Classis* te Gornichem vergadert in Juni 1643. waren de eerften die dit werk ter hand namen, en hunne voorftellingen en vragen daar omtrent den Profefforen te Leiden in fchrift toezonden. Jakobus Trigland, en Fredrik Spanheim waren toenmaals hoogleeraren in de Godgeleerdheid. Dien 't lufft kan het Boekje, *Oordeel van verscheiden Leeraars enz. over de Mariaanfche Broederschap, door een liefhebber der waarheid, enz.* gedrukt 1645, nazien: terwyl wy reeds te verre van 't fpoor geweken, te rug ftappen moeten, tot dien tyd, waar in Keizer Karel de V. deze landen beftierde, om te zeggen dat hy sommige steden met voorregten heeft begiftigt; als ook de Gilden der zelve, bevoordeelt met zeker regt, waar door zy al 't geen hunnen handel en hantelingen hinderlyk en naadeelig was, buiten de steden hielden: zulks, die deszelfs voordeelen wilden deelagrig zyn, genootzaakt wierden, het Borger- en Gilderecht dier steden met geld te koopen.

Nu was het by vele van de Konftfchilders dies tyds in gebruik gekomen, dat zy openbare winkels, en verkoopdagen van Schilderyen hielden, en dus zig, om hun voordeel te bejagen, met het voorregt van een Gild dekten. Maar als met'er tyd het Glasfchilderen geheel ten onbruik wierd, in enkel Glazemaken verkeerde, en door de flegte tyden gemeene Konftfchilders mede tot den kladpot vervielen, en het getal der Groffschilders hielpen vermeerderen; en dus het Gildebroederschap meest in ambagtsgezellen bestond; hebben de Konftoeffenaars daar wat tegens aan gezien, als
waar

waar het der Edele Konst oneer aangedaan, onder ambagtslieden geteld te worden. Waarom zy dan gelegentheid zогten om die Broederschap te ontgaan, en een Konfraterniteit van enkele Konst-oeffenenden op te regten: Ook heeft men in sommige steden de konstlievenden daar mede onder betrokken; het welk die van Dordrecht in den jare 1641 werkstellig maakten, door een verzoekschrift het geen zy aan de Eedele Heeren Borgermeesteren en Schepenen dier Stad presenteerden, die hun die scheidung van den Gilde der Glazemakers, op eenige voorwaarden niet alleen hebben ingewilligt, maar den Konstschilderen ten voordeel door een *Akte*, ondertekent *M. Berk*, in den X *Artykel* vergunt en toegestaan: *Dat niemand vermogt met eenige Schilderyen langs de straat te loopen, om die langs de deuren te veilen &c.* XI. *Dat niemand van buiten in komende vermogt eenige openbare verkooping van Schilderyen aan te regten enz.* En in eene nader verklaring van dezen XI Art. verleent 1643. *Dat niemand wie by zy van buiten ofte van binnen, onder wat voorwendzel het zelve ook zoude mogen wezen, op geenerhande wyzen eenige verkooping van Schilderyen zal vermogen te houden, als alleen die van het Konstgenootschap van St. Lucas, gezeit de Fynschilders, enz.*

Dit spoor hebben de Konstschilders in verscheidene Hollandsche steden gevolgt.

Die van 'sGravenhage, als my uit de aantekening, die daar van gehouden is, is gebleken, kwamen in den jare 1656 op den 15 van Sprokkelmaand by den anderen, om over de wyze van scheidung te beramen, en een verzoekschrift diesaangaande te presenteren aan den Raad dier plaats: en waren de verzoekers 48 in getal, en onder

deze DIRK VANDER LIS, toen Regerende Schepen.

In 't zelve jaar wierd hun verzoek van scheiding uit het Gild van Glazemakers, Stoelmakers en Boekbinders toegestaan, en eerst het bovenste der Boterwaag, naderhand vier vertrekken boven de Korenmarkt tot hun vry gebruik gegeven. Het grootste vertrek dient tot de verkooping van Schilderyen, die uit sterfhuizen, of anderzins voorvallen, waar van de konfraterschap zyn voordeelen trekt.

De zoldering van deze zaal, van onder te zien, is verdeelt in vier hoekstukken met een ovaal in 't midden, alle met beeldwerk konstig beschildert. Het eerste hoekstuk door THEOD. VANDER SCHUR geschildert, verbeeld de drie hoofdkoleuren. Het tweede door DANIEL MYTENS, daar de Deugt de Historien op den rug van de Faam schryft, die door haar worden uitgebazuint. Het derde door AUG. TERWESTEN, waar in de Perspectief, Doorzigtkunde en Architecture, of Bouwkonst zig ver- toond. Het vierde door ROBB. DU VAL waar in de *Af- tronomie* of Starrekunde, en *Geometrie* of Meetkonst gezien word. Het middelvak, door WILL. DOUDYNS beschildert, ver- toond de Haagse stedemaagt, onder welker bescherming zig de Schilderkonst, Beeldhouwery, Glaschildery en Graveerkonst, aanbieden. Hier nevens aan zietmen Pallas verzeld met de Konstliefde, de Groffchilders' met ladder en kladpot: De Boekbinders met schroef en pers, en de Stoelmakers met hun gereedschap, in yver ten konsthemel uitbonzen. En in het schoorsteen- stuk door MATT. TERWESTEN geschildert, ziet men de jeugt door Merkuur opleiden, tot de konstschool, aangespoort door roem en beloning.

Het tweede vertrek dient tot hun vergader- plaats, en pronkt met een glazekas vol Konst-
boe-

boeken met vergulde banden, by 't afsterven van dezen en genen tot hun gedagtenis aan de Konstkamer vereert, als ook in twee lyften, de Lykvaarzen, op d'uitvaart der berugte Konstschilders Daniel Mytens; voorgevallen op den 19 van Herfstmaand 1688, en Willem Doudyns, 't eene door J. STERRENBURG, 't ander door SILVIUS, berymt.

Het derde vertrek tot de gemeene Tekenplaats of *Academie* opgeregt in den jare 1682. Het vierde vertrek dient tot gebruik van den knecht van 't Konstgenootschap.

Haarlem, een der oudste Steden van Holland, heeft al vroeg een bloeiende Konstschool, en talryk Konstgenootschap binnen zyn ringmuur gezien. Maar om niet alles op te halen, uit vreeze dat het den Lezer verdrieten mogt, zal ik maar alleen van het Konstgenootschap der Antwerpse Schilders iets melden: eerst om dat hun Konstgenootschap vroeger in tyd is begonnen, dan een der Konstgenootschappen van Nederland: ten tweedé dat ook geen der zelve met zulke voordeelen is begunstigt, dan dat van Antwerpen. Inzonderheid heb ik de gedagtenis daar van willen ververschen; op dat alle Stedebestierders door dit loffelyke voorbeeld gespoort mogten worden, om dergelyke hulpmiddelen tot opbouw der Konst, en roem der Steden aan de zelve te schenken.

Ik vind in het MEMORIAAL van de Schilders kamer tot Antwerpen geboekt, dat dezelve begin genomen heeft met het jaar 1450, en dat 1454 de Konstschilders zig tot een voegden en een Konstgenootschap aanvingen, waar van JOAN SNELLAERT en JOAN SCHUERMAEKER de eerste Regenten of Overluiden waren. Sedert welken tyd de Konst daar met grooten luister gebloeit heeft, gelyk het Konstgenootschap ook (op

dat de Konst zig meer en meer voortzetten zoude) een *Academie*, of oeffenplaats om naar 't naakte leven te teekenen, heeft opgeregt in den jare 1664. en in den jare 1695 een pleister-*Academie* waar toe zy de keurlykste afgietsels der geagte Antiken hebben opgezocht. Welke *Academien* of konstscholen vergroot en verbeterd zyn in den jare 1694 en 1695 zedert welken tyd dezelve kamer pronkt met het marmere Borstbeeld van den Hertog van Beijeren, toen Gouverneur van de Spaansche Nederlanden en groot beminnaar van Konsten, inzonderheid de Schilderkonst, als ook een yverig voortplanter dier oeffening.

Het geld tot onderhoud van gemelde twee *Academien* en verdere kosten die daar op loopen, word gevonden uit 12 vrybrieven door de Gouverneurs uit order van den Koning van Spanjen aan het Konstgenootschap vergunt, om de gemelde kosten tot opbouw der Konst goed te maken.

Yder der zelve word waardig geschat 800 gulden meer of min, na die schaars te bekomen zyn, en zy worden van het konstgenootschap verkogt aan goeude Borgers; om van alle Borgerbeamtungen, die kostbaar en lastig vallen, vry te zyn voor hun leven: als Gildemeester-, Kerkmeester-, Wykmeester-, Vaandrig- en mindere Officierschappen van de Borgerwagt. Welke vrybrieven, de bevoordeelden overleden zynde, straks weder vervallen aan het konstgenootschap dat dezelve weder op nieuws aan anderen verkoopt, en tot onderhoud der konstschole zig van die penningen bedient.

De twee laatste der gemelde vrybrieven zyn hun door gunst der Keurvorst van Beyeren bezorgt, wanneer zy hem tot *Protector* van de Konst, en het

het konstgenootschap inwyden. Dit geschiede op den 2 van Sprokkelmaand 1693. De schilderskamer was rykelyk behangen met penceelkonst van uitmuntende Meesters, en de Heer Jan Baptist Gryns oud Borgermeester, en hoofdman der konstkamers, en Dekens haalde den Vorst op, geligt door menigte flambouwen, tot de konstzaal, daar een tafel met kostelyke spyze stont aangeregt om zyne Doorl. te onthalen. Waar by zig allerhande konstig snarenspeel deed hooren, en naar het eindigen opende zig een Toneel, daar zig de Antwerpsche Steedemaagt treurig leunende op een waterkruik (verbeeldende de *Schelde*) op vertoonde. Straks verscheen Apol die haar naderende dus aansprak: *Hoe leid de Stedemaagt zoo treurig? wat reden zyn 'er die u de zilte tranen langs de bleeke wangen doen rollen? gryp moet; de Goden zyn door uw klagten bewogen. Als ik in het morgenkricken (vervolgde de Zonnegod) myn hengsten uit het pekkel opmende, zag ik een Held uit het huis van Oostenryk tot u naderen; om u in zyne bescherminge te nemen, waar door de Konsten weder als voorheen in vollen luister zullen bloeijen enz.* Ook kwam een Beeldhouwer en Schilder op het Toneel. Deze met een beschildert doek, daar de belegering van *Belgrado* op afgebeeld stond, en boven dezelve de Faam, die des Vorsten roem trompette: 't welk ook de voorname toeleg van dit spel is, 't geen ook *B. Ogier* huisvrouw van *Guil. Kerricx* die het zelve berymt heeft, te kennen geeft. En zeker dit spel verdient dat men 't pryze, te meer wyl het in zoo korten tyd opgeslagen is.

*Tweemaal vier en twintig uren,
Tuffchen dag en tuffchen nagt,
Heeft dit op 't Toneel gebragt.*

Maar het geestigft in 't fpel was dit, dat gemelde *Kerricx* het borftbeeld van den Vorft naar een gefchildert afbeeldfel in marmer gemaakt had, zonder dat de Vorft daar iets van wift, en het zelve met pleifter overtogen, werd als of 't een ruwe blok fteen waar, op het Toneel gebragt. De beeldhouwer die onder 't fpel fomtyds den Keurvorft aanzag, als wilde hy zyn beeltenis in marmer uithouwen, gaf fomwyl een slag met den hamer op het zelve, waar door dan eerft een brok af sprong, die de bovenkruin ontdekte, dan eens het eene oog, dan het andere, de neus en zoo voorts, tot het beeld zig volkomen deed zien. Waar over de Keurvorft verwondert ftond te kyken, en verklaarde dat hem nooit zulk vermaak aangedaan was. Dit borftbeeld ftaat nog op de Konftkamer. Beter was 't voor de Konft geweest zoo hy zelf waar tegenwoordig gebleven. Ja het is te beklagen dat verwiffeling van Staat zyn Konftvuur gedooft heeft; want dat deed ook anderen ontvonken, zoo dat de Konft tot groote waarde fteigerde.

Hier meê willen wy onze Redenvoering eindigen, en de Toneelgordyn openen met de Konftfchilder . AALBERT KUIP geboren te Dordrecht in 't jaar 1605. Deze was de Zoon van JAKOB GERITZE KUIP een braaf fchilder, by wien hy de Konft geleerd heeft, hoe wel hy in handeling veel van zyn Vader verfcheelde; want hy wat meer aan den netten kant was: ook zoo ruw in zyne penceelbehandeling niet als zyn Neef BENJAMIN KUIP die een medeleerling met hem was: hoe-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 249

hoewel ik 'er dingen van gezien heb, die meesterlyk aangetoetst waren. Daarenboven hield zig zyn Vader aan eenerhande verkiezinge. Hem daarentegen scheen het evenveel te wezen wat hy ook maakte Ossen, Koeijen, Schapen, Paerden, Fruit, Landschap, stil water met Scheepen; 't scheen hem alles onverschillig te wezen, en daar men zig over verwonderen moet, is, dat hy alles even fraai en natuurlyk schilderde. Daarenboven heeft hy inzonderheid wel in agt genomen de tydstonden waar in hy de voorwerpen verbeelde, zoo dat men den benevelden morgenstond van den klaren middag, en dezen weer van den saffraanverwigen avondstond in zyn tafereelen kost onderscheiden. Ook heb ik verscheide maanligten van hem gezien die heel natuurlyk verbeeld waren, en zoo geschikt dat dezelve een aangename spiegeling in 't water maakten. Onder zyne Konststukken zyn wel de voornaamste, daar hy de Dordsche Beestemarkt in verbeeld, als ook de Pikeurbaan, daar hy dan de schilderagtigste Paerden die daar gewoonlyk kwamen, in te pas bragt, zoo dat men dezelve kost onderkennen. Dat 'er na zyn dood geen modellen of teekenen van andere meesters by hem gevonden wierden is een bewys dat hy alleen de natuur tot leiding nam. 't Was ook zyn aart niet geld daar aan te besteeden, want hy had altyd tot zinspreuk: *In harde Ryksdaalders komt de mot niet.* Egter was hy een man van onbesproken leven, en ouderling van de Gereformeerde Kerk.

Hy heeft in zyn tyd menigte van landschapgezigten zoo buiten Dordrecht als elders getekent, die met zwart kryt omgetrokken, en met sapjes opgewasschen, geestig en natuurlyk behandelt zyn.

PIETER DANKERS DE RY is geboren t'Amsterdam in 't jaar 1605. Hy was een goed schilder van pourtretten. Zyn penceelkonst was zoo in Nederland als in andere gewesten geagt, als aan dit onderstaande vaersje, in zyn tyd tot zyn lof gerymt, blykt.

*O wyd befaamde Konst die menig Ryk doorwandelt ,
Als gy uw eel penceel wel naar het leven handelt ,
Gelyk aan 't Poolfche Hof heeft menigmaal gedaan
DE RY, daar van zyn hand veel brave stukken staan.*

Gelyk de luister der Zonne, die 's morgens uit den dageraad geboren is, uitgeschenen, in eenen benevelden avondstond wegzinkt: even dus is het ook met het menschelyke leven. Het jaar 1606 heeft verscheide Zonnen aan de kimme van den konsthemel zien opgaan; en weer andere na zy de waereld alom beschenen hadden, zien ten grave dalen. Onder deze was KAREL VAN MANDER Konstig schilder, en Schryver van het leven der Konstschilders. Ook zouden wy (om zyne verdiensten) verpligt zyn geweest, hem onder de braafste Nederlandse Konstschilders te gedenken, ten ware zyne levenswyze, en wat hy gewrogt heeft, uitvoerig ware beschreven, 't geen in den tweeden druk van 1618. agter zyn werk geplaatst is. Dus wy van hem niet te zeggen hebben als (wyl door verzuym het jaar, en de maand waar in zyn sterftyd is voorgevallen, daar in is vergeten) dat hy zynen levensloop geëindigt heeft op den 11 van Herfftmaand, in 't jaar 1606. oud 58 jaren, en dat de puikdigter J. v. Vondel 't zyner eere dit vaers op zyn beeltenis gemaakt heeft:

SIC ITUR AD ASTRA.

Men ziet den Geest van ouden KAREL zweven,
 In deze prent, maar levender in't werk
 Van't Schilderboek, waar in de Schilders leven,
 Na hunnen tyd, zyn pen, in't worstelperk
 Der Schilderkonst, de leerb're jeugt leert stryden
 En worstelen, op't voorbeeld van Natuur,
 En haar ontvouwt den zin der schilderyen
 Van Nazoos Dicht, dat Jovis blixemvuur
 Braveert met zyn gestalte wisselingen,
 Zoo goddelyk en konstiglyk verknogt.
 Als MANDER haar ontknoopte, en op dat zingen
 D'Orakels van dien Held te voorschyn brogt.
 Wat eischt dit beelt? geen goud, nog geen jurweelen,
 Een Schilders kroon van d'edelfte penceelen.

MDCLVII.

Als mede dat hy een Zoon naargelaten heeft
 KAREL genaamt, zyn Vader niet ongelyk in Konst
 en vernuft. Inzonderheid was hy berugt door
 't schilderen van Pourtretten, waarom hy ook
 door den Koning van Denemarken is ontboden
 geweest, daar hy zig door zyn Konst en gedrag
 bemind heeft gemaakt, en van daar veel roem en
 voordeel weg gedragen. Dit bevestigt de Prins
 der Nederduitsche Dichteren in 't hoofd van 't vaars
 dat hy op't afbeeldsel van zyn Koninglyke Ma-
 jesteit, te Denemark, Noorwegen en Gotten,
 Frederik den III, door onzen van Mander geschildert,
 gemaakt heeft, daar hy hem noemt Hof-
 schilder van zyn Majesteit, en vorders zig dus
 laat hooren:

Den

*Den geest van Mander, om de Majesteit te malen
Van Koning Frederik, ontbreekt geen verf, maar
vier,*

*Dat uit vier Kroonen gloeit met levendige stralen,
Of uit zyn Noordstar geeft een' Goddelyken zwier.
Wat raat? de Schilder zit bekommert, en verlegen.*

*In groote zaaken mist de Konst haar kragt, en eisch.
Penceelen zyn te ligt om Scepters op te weegen;
Dies maald by in 't verschiet de Zee, en 't Zeepaleis,
De Sont, en Kroonenburg, op dat men 't beeld mogt
kennen.*

*De flauwe schildergeest met merken van de Kroon
Zyne onmagt sterken mogt, eer by verflaude in 't
rennen.*

*Zoostrykt de Konst haar vlag voor 's Konings glans
en troon.*

En gelyk deze alleen door de verstandige leer-
lessen tot die hoogte in de Konst geklommen is
geweest, zoo zyn 'er ook meer brave mannen door
zyn onderwys voortgesproten, als JAQUES DE
MOSCHERO, KORN. ENGELSZ, HENDR. GER-
RETZ., FR. VENANT ENZ. inzonderheid FRANS
HALS.

'T schynd my toe dat des ouden Karels Zoons
Zoon meê een oeffenaar dier Konst geweest is,
uit dit vaers, dat Vondel op zyn eigen Afbeelding
door hem geschildert maakte, dat dus luid:

*Ik sloot een' ring van tienwerf zeven jaren,
Toen Mander, wiens penceel, zoo ryk begaaft,
Op 's Grootvaers spoor en faam ten hemel draaft,
My schilderde, bezaait met gryze haaren,*

Daar

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 253

*Daar Fredriks Kroon ontzien word, en benyd.
Zoo kan myn schyn nog leven na myn' tyd.*

MDCLVII.

Wy hebben tot nog toe gezien dat Antwerpen wel de grootste lyft der Konstschilders heeft opgelevert tot onzen Schouburgh; maar andere Steden brengen hunne vernuften meê op de Rol, gelyk Mechelen.

PEETER FRANCOIS *Lucasz.* geboren in 't jaar 1606 op den 20 van Wynmaand. Hy heeft de Konst eerst by zyn Vader, daar na by *Gerard Segers* tot Antwerpen geleerd. Zyn geneigtheid strekte wel meest tot het schilderen van Landschappen met kleene Figuurtjes, die hy wonder net en zuiver schilderde, zoo dat ook de Aarts-hertog Leopoldus een goed behagen in zyne werken gehad heeft, en hem langen tyd in zyn dienst gebruikt. Hy is gestorven den 11 van Oegstmaand 1654. en wy laten zyn Konst haars meesters lof melden.

In dit zelve jaar 1606 is ook tot Brussel geboren LUDOWICUS anders LOUIS PRIMO gebynaamt *Fentiel*. Deze, na dat hy dus veer in de Konst gevordert was (maar onder wiens opzigt weet ik niet) *dat hy zig op zyn Konst* (als men zeit) *bedruipen konde*, trok naar Romen, waar hy 30 jaren zig gehouden heeft. Zyne handeling van schilderen was uitvoerig, zinlyk en net, daar het Brabands woord *Fentiel* zyne oorspronk uit genomen heeft. Zyn Konst heeft d'eer van in des Paus Paleis, onder de beste Konst, geplaatst te wezen. Hy was 1660 nog in leven.

Sandrart die hem mede gedenkt onder de Konstenaren, wil, dat hem de bynaam *Fentiel*, als hy hem

hem in den jare 1626 te Romen in de Bend begaf, is gegeven; *om dat hy zig wel wist voor te doen, zig by groote luiden verhoogde, en als een geboren Edelman gedroeg.*

Dit jaar 1606 byzonder vrugtbaar in 't voortbrengen van brave Konstenaars deed ook op den 15 van Wiedemaand aan den Ryn buiten Leiden REMBRANT te voorschyn komen.

Zyn Vader werd door de wandeling Herman Geritzen van Ryn geheeten, zynde een mulder op de Korenmolen tusschen Leyerdorp en Koukerk aan den Ryn, en zyn moeder was Neeltje Willems van Zuitbroek genaamt, welke door dat beroep eerlyk aan den kost konden geraken.

Onze REMBRANT VAN RYN een eenige Zoon zynde, wierden zyne Ouders voornemens van hem de Latynsche taal te laten leeren, en hem tot de geleerdheid op te voeden, tot welken einde zy hem te Leiden ter schoole deden. Maar de byzondere drift, die hy tot de Teekenkonst hadde, deed hen van besluit veranderen, gelyk zy ook gevolglyk hem bestelden om de fondamenten dier Konst te leren by *Jakob Izakzen van Zwanenburg*, by welken hy bleef omtrent den tyd van drie jaren, in welken tyd hy zodanig gevordert was, dat yder zig daar van verwondert hield, en besluit maakte dat uit hem wat groots te verwagten stond, des besloot zyn Vader (om dat hem geen gelegenheid zoude ontbreken van een vasten grond, tot opbouw van de Konst) hem by *P. Lastman* t'Amsterdam te brengen, by den welken hy zes Maanden bleef, en na dien tyd nog eenige maanden by *Jak. Pinas* tot hy besluit nam van voortaan by zig zelve de Konst te oeffenen, 't geen hem wonder wel van eerst af aan gelukte. Anderen willen dat *Pinas* zyn eerste
on-

onderwyzer in de Konst zou geweest zyn. En Simon van Leewen, in zyn korte beschryving van Leiden, zeit: *dat Foris van Schoten de leermeeſter van Rembrant en Jan Lievensz. geweest is.*

Terwyl hy dan yverig en met grooten luſt by zig zelve aan zynen Ouders huis, dagelyks de Konſt voortzette, kreeg hy nu en dan bezoek van konſtlievenden, welke hem eindelyk aanwyzing deden aan een Heer in den Haag, ten einde hy zeker ſtukje 't geen hy toen gemaakt had aan den zelve zoude vertoon en aanbieden. REMBRANT trok daar op met het zelve te voet naar den Haag, en verkogt het voor honderd gulden. Hy, wonderwel in zyn ſchik en niet gewoon zoo veel geld in zyn buidel te hebben, verlangde ſtraks om op 't alderſpoedigſte t' huis te komen, op dat zyn Ouders deelgenooten wierden van de verheugenis die hy daar over hadde.

Te voet gaan was nute gering, met de Jachtschuit te varen te gemeen, des ging hy op de wagen zitten, die naar Leiden reed.

Wanneer zy nu aan 't huis den Deil pleyſteren zouden, en elk van den wagen afgang om zig te ververſchen, bleef onzen REMBRANT alleen op den wagen zitten, by zynen buit, vertrouwend den zelve niet alleen. Wat gebeurt'er? de kreb naauw weg gezet, terwyl de wagen vaſt met de reſt van 't volk aan kwam treden, raken de paerden op den hol, en rennen met hem voort, zonder zig aan 't keeren te ſteuren tot binnen de Poort van Leiden, en bleven voor hun gewoone Herberg met den wagen ſtil ſtaan daar elk zig over verwonderende, hem vraagde hoe zulks waar by gekomen; waar tegens hy niet veel praat hield, maar zig van den wagen en met den buit wegmaakte

maakte naar zyne Ouders, wel vergenoegt dat hy dus voor niet en zonder eenige kosten spoediger als anders tot Leiden gebragt was.

Thans deed hem dit blinkend beginsel de hoop van geldwinning vooruit zien, en zyn konstdrift op die wyze gespoort nam zodanig toe in de Konst dat hy aan alle konstkenneren genoeg gaf. *Dus kreeg hy* (als het spreekwoord zegt) *de handen vol werk.* En dewyl hy naderhand zoo om 't schilderen van pourtretten als andere stukken, dikwils genootzaakt was tot Amsterdam te komen, vond hy goed (ziende dat die Stad inzonderheid hem gonstig schein te wezen, en zyn opkomen daar in te voorspellen) zig met 'er woon daar na toe te begeven, 't geen was ontrent den jare 1630.

Daar zynde vloeyde hem het werk van alle kanten toe; gelyk ook menigte van Leerlingen, tot welken einde hy een Pakhuis huurde op de Bloemgraft, daar zyne Leerlingen elk voor zig een vertrek (of van papier of zeildoek affchoten) om zonder elkander te storen naar 't leven te kunnen schilderen. En gelyk'er onder de Jeugt, inzonderheid als'er veel by een zyn, wel somtyts iets klugtig voorvalt; zoo gebeurde 't hier ook. Want een van dezelve een vrouweleven tot model noodig hebbende, bragt het zelve in zyn afgeschoten vertrek. Dit lokte de anderen tot nieuwsgierigheid, zoo dat zy op hunne kousen (om niet gehoord te worden) by beurten door eene kleine scheur, met voordagt daar toe gemaakt, het spel betuurden. Nu was het op een warmen zomersen dag wanneer dit voorviel; des de teekenaar of schilder zig zoo wel als het model moedernaakt ontkleeden. Wat dertele behandelingen en reden-

denwiffeling tuffchen die twee voorvielen, konden de aanbouwers van dit blyfpiel melden. En gebeurde 't op den zelven tyd dat REMBRANT kwam om te zien wat zyne Leerlingen deden, gaande om hen te onderwyzen naar gewoonte by den eenen voor en den anderen naa, tot dat hy ook eindelijk by het vertrek daar deze naakte gelieven by een zaten kwam, dat hy wel dicht gefloten vond, en van de zaak verwittigt eenigen tyd ftill dit fpiel door de gemaakte fplete befchoude, tot dat hy onder meer woordenwiffelingen hen hoorde zeggen: *Zeker nu is 't even of wy Adam en Eva waren in 't Paradys, want wy zyn beide naakt.* Waar op hy met zyn fchilderftok op de deur klopte, en met een luide ftem tot beider verbaaftheid hun dus toeriep: *Om dat gy naakt zyt, daarom moet gy het Paradys uit,* noodzaakende door bedreigingen zyn Leerling van binnen de deur te openen; zoodat hy binnen kwam, het fpiel van *Adam* en *Eva* ftoorde; 't blyfpiel in een treurfpel deed verwiffelen, en den gewaanden *Adam* en zyn *Eva* met flagen uitdreef, zoodat zy ter naauwernood in 't afloopen van de trappen nog een gedeelte van hunne kleederen om 't lyf kregen, om niet naakt op de ftraat te komen.

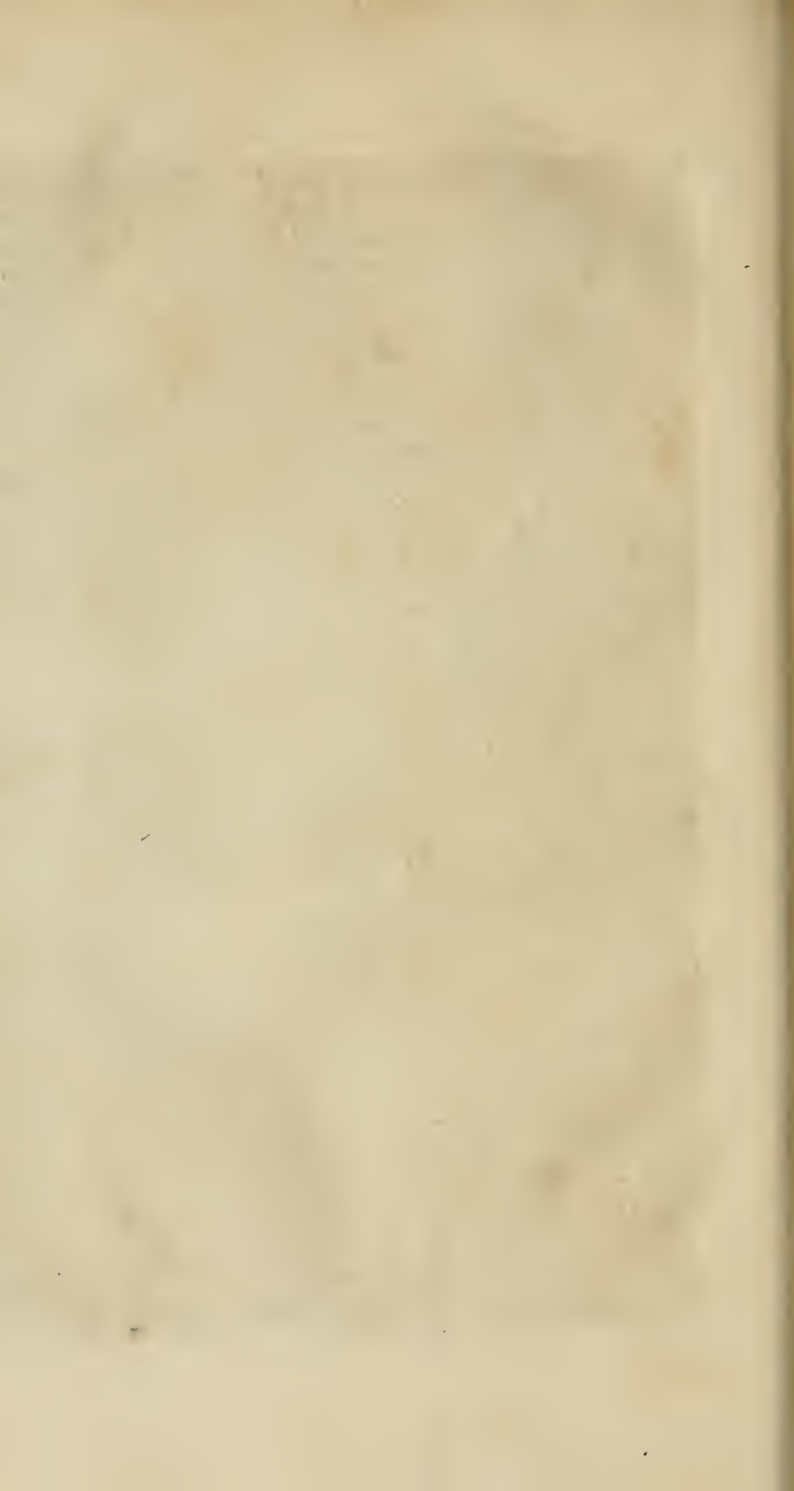
Hy was in opzigt van de Konft ryk van gedagten, waar om men van hem niet zelden een menigte van verfchillige fchetzen over een zelve voorwerp ziet verbeeld, ook vol van veranderingen zoodat ten opzigt van de wezens, en wyze van ftaan, als in den toefel der kleedingen; waar in hy boven anderen (inzonderheid zulken, die de zelve wezens en kleedingen, even of het al tweelingen waren, in hunne werken te pas brengen) is te pryzen. Ja hy munte daar in boven allen

uit : en niemand weet ik dat zoo menige verandering in affchetzingen van een en 'tzelve voorwerp gemaakt heeft; 't welk ontspruit uit aandagtige bedenkingen der menigerhande Hartstochten, die op zulk een zaak noodzakelyk bewogen, en gaande gemaakt in der menschen wezens inzonderheid door vaste kentrekken zig doen zien, en ook uit de onderscheidentlyke beweginge der lichamen zig vertoonen. Om een voorbeeld te stellen : daar Christus zig door de brekinge des broods aan zyne Discipelen die met hem naar Emaus gegaan waren, doet kennen, zyn'er verscheiden schetsen (behalven de twee die'er in druk uitgaan) by de beminnaars van de teekenkonst bekend. En geen minder getal affchetzingen zyn'er van de gestalte der twee Discipelen als Christus uit hunne oogen verdwenen was, waardoor zy verzet, verbaast en verwondert stonden. Wy hebben een der zelve die ons best beviel, om den Hartstocht van verwonderinge die daar in waar genomen is, en het verbaast staaren met het gezigt op den ledigen stoel, waar in Christus een oogenblik te voren gezeeten, nu daar uit verdwenen was, tot leidinge voor de nog onbedreve schilderjeugt in plaat gebragt, en hier nevens ver-
toont.

De bedrevenen moeten myn yver niet ten kwade duiden; 't is om de jeugt aanleiding tot opmerken te geven, en die niet ondankbaar zyn, zullen myn moeite met dank loonen; want zulke voorbeelden, *zyn (gelyk de Spaansche zinspreuk zeit) als de hand die de Offen met den muil by 't water leid.*

Maar een ding is te beklagen dat hy zoo schigtig tot veranderingen, of tot wat anders gedreven, vele dingen maar ten halven op gemaakt heeft,

zoo in zyne schilderyen, als nog meer in zyn geëfste printkonst, daar het opgemaakte ons een denkbeeld geeft van al 't fraais dat wy van zyne hand gehad zouden hebben, ingevallen hy yder ding naar mate van het beginsel voltooit hadde, als inzonderheid aan de zoo genaamde honderd guldens print en andere te zien is, waar omtrent wy over de wyze van behandelinge moeten verbaast staan; om dat wy niet kunnen begrypen hoe hy het dus heeft weten uit te voeren op een eerst gemaakte ruwe schets, gelyk blykt dat hy gedaan heeft aan het pourtretje van Lutma dat men eerst in ruwe schets, daar na met een agtergrond en eindelyk uitvoerig in print ziet. En dus ging het ook met zyne schilderyen, waar van ik 'er gezien heb, daar dingen ten uitersten in uitgevoerd waren, en de rest als met een ruwe teerkwaft zonder agt op teekenen te geven was aangesmeert. En in zulk doen was hy niet te verzetten, nemende tot verantwoording *dat een stuk voldaan is als de meester zyn voornemen daar in bereikt heeft*, zoo ver dat liy om eene enkele parel kragt te doen hebben, een schoone Kleopatra zou hebben overtaant. Een staal van zyne koppigheid omtrent diergelyke wyze van behandelinge schiet my te binnen. 'T gebeurde dat hy een groot pourtretstuk onder handen had, waar in Man Vrouw en Kinderen stonden; dit stuk ten deelen afgemaakt, komt onverwagt een aap dien hy had te sterven. Hy geen anderen doek gereed aan de hand hebbende, schildert dien dooden aap in 't gemelde stuk, daar die luiden veel tegen hadden, niet willende dat hunne pourtretten by dat van een afschuwelyken stervenden aap zouden te pronk staan. Maar neen: hy had zoo veel liefde voor dat model van den dooden aap dat hy

liever dat stuk onvoldaan wilde aan zig houden, dan hun ten gevallen de kwast 'er op zetten, gelijk ook geschiedde; waarom het gemelde stuk ook naderhand, tot een affchutting gediend heeft voor zyne Leerlingen.

Egter zyn 'er nog vele van zyne konststukken, welke in 't geheel doorschildert en uitgevoerd zyn, in de voornaamste Konstkabinetten te zien, alſchoon 'er eenige jaren verleden vele tot hoogen prys opgekogt naar Italien en Vrankryk zyn gevoerd.

En ik heb opgemerkt dat hy in zyn vroegen tyd wel meer gedult gehad heeft om zyne konststukken uitvoerig te bewerken dan daarna. Onder verſcheide bewys-ftalen is dit inzonderheid aan dat stuk te zien dat by den naam van St. Pieters ſcheepje bekend is, 't geen veel jaren in 't kabinet van den Heere Jan Jakobzen Hinloopen, voorheen Schout en Borgermeester tot Amſterdam, gehangen heeft. Want de werking der beelden, en wezens trekken zyn daar zoo natuurlyk naar de geſteltheid van het geval uitgedrukt als te bedenken is, daar benevens veel uitvoeriger geſchildert als men gewoon is van hem te zien. Ook is ter zelve plaats een stuk daar Haman Hester en Affweer vergaſt, door *Rembrant* geſchildert, waar van de Dichter *Jan Vos*, als een verſtandig konſtkenner, den inhoud des zelfs, nevens de kragt der byzondere gemoedsdriften, daar in te beſpeuren, dus uitdrukt:

Hier zietmen Haman by Affweer en Hester eeten.

Maar't is vergeefs, zyn borſt is vol van ſpyt en ſmart.

Hy byt in Heſters ſpys: maar dieper in haar hart.

De Koning is van wraak en raazerny bezeeten.

De

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 261

De gramschap van een Vorst is schrik'lyk alsze raast.

Die alle mannen dreigt, word door een vrouw verbaast.

*Zoo stort men van den top in 't dal der tegenspoeden.
De wraak die langzaam komt gebruikt de strengste roeden.*

Dus is ook het stukje 't Vrouwtje in overspel bevonden, genaamt, by den Heere en Meester Willem Six oud Scheepen der Stad Amsterdam. Als ook het stukje de predikinge van Johannes den Dooper, in 't graauw geschildert; verwonderlyk om de natuurlyke verbeeldingen der toeluiserende wezenstrekken, en veranderlyke bekleedingen by den Heere Postmeester Johan Six mede tot Amsterdam te zien. Waarom ik ook vast moet besluiten dat hy daar inzonderheid zyn werk van gemaakt, en op de rest zoo veel agt niet gegeven heeft. Hier in word ik te meer verzekert, om dat verscheiden van zyne Leerlingen my hebben verklaard, dat hy somtyds een wezen wel op tienderhande wyzen afschetste eer hy 't zelve op paneel bragt; ook wel een dag of twee konde doorbrengen om een Tulleband naar zyn zinlykheid op te tuigen. Maar wat het naakt belangt daar ontrent heeft hy zoo veel voorbereidselen niet gemaakt, maar daar meestentyd slordig over heen geloopt. Zietmen een goede hand van hem 't is zeldzaam, wyl hy dezelve, inzonderheid by zyn poutretten, in de schaduw wegdommelt. Of het mogt een hand zyn van een oude berimpelde Bes. En wat zyn naakte vrouwtjes aanbelangt, de heerlykste voorwerpen voor 't konstpen-
ceel, en daar alle berugte meesters van ouds af, al hun vlyt op hebben gelegd; die zyn (als het spreekwoord

zeit) te droevig om 'er van te zingen, of te spelen. Want het doorgaans vertoonzelen zyn daar men van walgen moet, en zig verwonderen dat een man van zoo veel vernuft en geeft zoo eigenzinnig in zyne verkiezingen geweest is.

"I' zal den Lezeren niet vervelen, inzonderheid den genen welke geneigtheid hebben om de behandelingen der Konst volgens de rede en zekersten grond te kennen, 't zy om die tot gebruik te maken of daar van te kunnen spreken, op dat zy weeten en verstaan de grondleidingen der onderscheiden begrypen die groote meesters in het behandelen dezer Konst hebben gehad, en die zy zig als een grondwet hebben voorgesteld; dat ik eens twee groote lichten in de Schilderkonst in opzigt van hunne wyze van doen in vergelyking breng, en dan myn oordeel, met dat van *K. v. Mander* gepaart, vryborstig uitzeg. Deze verhaalt dat *Michael Angelo* plag te zeggen: *Dat alle schilderwerk, 't zy wat, of van wien gemaakt, maar kinder- en beuzelwerk is, zoo niet alles naar 't leven geschildert is, en datter niet goet of beter kan wezen, dan de natuur te volgen; over zulks hy niet eenen enkelen streek deed, of hy zette het leven voor zig &c.* Van deze meening was ook onze groote meester *REMBRANT*, stellende zig ten grondwet, enkele naarvolging van de natuur, en alles wat daar buiten gedaan werd was by hem verdagt. Wat besluit nu van *Mander* op dit gestelde? Dit: *Dat het geen kwade weg is om tot een goed einde te komen: want naar tekening (of zy schoon na 't leven komen) te schilderen, is zoo gewis niet als het leven voor zig te hebben, en de natuur met al haar verscheiden verwen na te volgen; dog behoefden eerst zoo veer gekomen te wezen in verstant,*

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 263

stant, dat men 't schoonste leven uit het schoon onderscheiden kan, en weet uit te kiezen. Hier leit de knoop: *Het schoonste uit het schoone te kunnen verkiezen*, dien wy nog wat vaster zullen tragten te leggen.

Wy willen graag toestemmen dat naar 't leven te schilderen nootzakelyk en goed is, maar dat dit niet tot zoo een algemeenen grondregel kan gebragt worden, dat het leven enkel te volgen de eenige weg zoude wezen om volmaakt in de Konst te worden; want dan zoude nootzakelyk moeten volgen, dat de genen die zig meest gewenden naar 't leven te schilderen de beste meesters in de Konst waren, dat niet algemeen doorgaat, maar in tegendeel ontrent velen onwaar bevonden word. Want my zyn schilderyen voorgekomen, waar in alles met grooten arbeid, en met de uiterste uitvoerigheid naar 't leven was geschildert, en nogtans was 'er in dezelve nog houding, nog wyking, nog schikking, nog teekening. En weder andere die zoo stip niet naar 't leven gevolgt waren, maar daar de geest des schilders meer in doorstak, die in allen deelen van de Konst welstandig waren, en voor goede en deugtzame schilderyen konden doorgaan.

Daar beneffens is 'er een onnoemelyk getal van dingen, en voorwerpen, die yder op hun beurt in het schilderen te pas gebragt worden, daar het leven niet toe gebruikt kan worden; als by voorbeeld vliegende, buitelende, springende, of loopende beelden, welker beweging en werking alle oogenblikken veranderen, waar door de schilder zig op die wyze daar van niet kan bedienen. Egter zyn 'er ten allen tyden meesters geweest die tot hun grooten roem diergelyke voorwerpen wonderlyk

naar de Konst hebben weten te schilderen, buiten behulp van 't leven. Ja hoe zouden zulke die groote vaste stukken schilderen 20 of 30 voeten van den grond, op steigeringen en schragen, het leven hebben kunnen gebruiken? by gevolge hebben zy hun vaste denkbeelden, en modellen ten voorwerp moeten gebruiken om daar na te schilderen. Nog eens.

Stel eens, men moet vreugd, blydschap, droefheid, schrik, toorn, verwondering, veragting enz. dat is, de menigerhande leidingen van de ziel, door vaste en kennelyke wezenstrekken vertoonen. Hoe zal men 't daar meê maken? gy zult ligt antwoorden: men kan het levend model gebieden te lachen, te schreijen &c. en op dusdanige wyze 't leven gebruiken. Ja, maar dan is 't ook wel schreijen dat m'er om lachen zou, en treurig zien of m'er meê spotte, om dat het lichaam de vereischte aandoening niet hebben kan zonder drift der ziele; en over zulks de wezenstrekken niet natuurlyk zyn; dewyl zy niet door aandrift der geesten, maar gedwongen het wezen plooijen. By gevolge kan door navolging van 't leven in dit opzigt onmogelyk voldaan worden aan de Konst, maar het werk moet noodwendig gebrekkig blyven; om dat in het voorwerp vermist word, 't geen in 't konstwerk word vereischt.

Ook blyven vele gemoedsdriften zoo lang niet in stant; want de wezenstrekken straks op de minste veranderlyke aandoening van gedaanten verwisfelen, zoo dat'er naauw tyd is van nafschetsen, ik laat staan van te schilderen, en by gevolge kan'er geen andere wyze bedagt worden waar door een konstoeffenaar in dezen opzigt zig bedienen kan, dan door een enkele bevatting en vast denkbeeld:

of

of men moet zig bedienen van het vernuft van zulken, welke door vaste regelen en konsttrekken elke byzondere gemoedsdrift tot leiding voor de leerbegeerigen in de plaatdruk de waereld hebben meegedeelt. Gelyk daar is dat pryslyk Boek: *DISCOURS ACADEMIQUES*, 't geen door de meesters der Koninglyke *Academie* te Parys aan *Monfr. de Colbert* opgedragen is, naar welks voorbeeld wy ook een proefje van dien aart, door andere ontleende voorwerpen hebben opgesteld, en in het tweede Deel van *Philalèthes* Brieven te pas gebragt.

Ymant zal ligt zeggen, Rembrant heeft zig op het verbeelden der byzondere wezenstrekken wel verstaan, en word daar in geprezen; heeft hy dit niet op vasten grond gedaan? Ik antwoord ja: maar op een grond welken ik niet tot een algemeene leiding kan stellen; naardien hy door een wonderbaar vast denkbeeld, de gemoedsdriften in dien oogenblik, wanneer dezelve zig in het wezen der voorwerpen vertoonden, heeft weten in te drukken, en zig daar van te bedienen: 't welk alleen een zeldsamen natuurlyke hoedanigheid is; waar voor onze leerlessen niet noodig zyn: dienende onze leiding alleen om zulken die dat geluk niet bezitten, door beproefde weegen op te leiden; om daar toe bekwaam te worden.

Om deze zaak aangaande 't gebruik van 't leven, nu nog wat klaarder aan te duiden, zoo zeg ik I. Daar moet voorafgaan een vast denkbeeld over het gantsche bewerp van 't geen men maken wil, waar van men geen volmaakt denkbeeld vormen kan, ten zy men weet en kend wat tot het maken van zulk een konstwerk als men zig voorsteld vereischt word: te weten de schikkinge der Beelden,

en voeglyke werking onder malkander; om het model voor of daar na te schikken eer men tot het na 't leeven schilderen komt. Zonder dit staat al het werk op losse schroeven. Ik zal eens een voorbeeld van een minder beslag voorstellen. Om daar nu de proef op te maken, zeg ik: 'T is nootfakelyk datmen in de *Academie* naar 't leeven teekent; dit zal ieder met my toestemmen, en ligt daar byvoegen: *datmen uit het leeven, het leeven leert kennen.* 'T schynt fraai gezeit, Lezer, maar oordeelt niet te voorbarig; want de meeste van de jeugt die hier in Holland naar 't naakte leeven teekenen, teekenen zonder dat het hun nut doet; om dat zy een zeker oordeel en kundigheid missen, dat voor af moet gaan, zoo zy de vrugt van het naar 't leeven teekenen willen genieten: Hier in bestaande, I. Dat zy zig niet genoeg gewennen het naateekenen van fraaije Italiaansche en andere Printen en teekeningen. II. Dat zy zig niet genoeg bevlytigen in het naateekenen van pleister, gevormt naar de fraaiste antique, alsook boetsfeerzels van de geagteste meesters, zoo veer, dat zy hier door het schoone van het gemeene leeren onderscheiden. III. Dat zy de Menskunde in den grond niet verstaan, dat is al de spieren in het menschelyke lichaam niet kennen; om te weten hoe deze en gene spieren door beweging en rekking der armen of beenen van vorm veranderen, daar een pranging is ópzwellen, daar een rekking is weder in een langwerpige of hoekige gedaante verkeeren. Het spreekwoord: *men moet beslagen te wys komen*, komt hier te pas. Want zonder deze voorbereidfelen kan 'er niet een voetstap in de Konst gevordert, nog het oogmerk dat men voor heeft met naar 't naakte leeven te teekenen bereikt worden. Wilje nu de rede weten waarom? de menschel-

schelyke lichamen verschelen van malkander hier in, dat de *Musculen* of spieren zig in 't eene lichaam veel duidelyke vertoonen dan in 't ander. Wat zal nu iemant onbedreven in de Menskunde (wanneer de spieren zig door een flauwe en twyffelagtige tint vertoonen) daar van maken? zulk een zal niet wetende wat hy ziet, ook op het papier brengen 't geen hy niet en weet wat het is, of waarom dat het zoo is, en by gevolge zoo onzeker of 't gedroomt ware. Daarentegen die zig des verstaat, en de spieren in hare beweginge plaats, en gedaante kent, weet van de twyffelagtigste ontdekkinge zig te bedienen. Dusdanige leidingen tot de Konst heeft *C. le Brun*, opziender van de *Academie* des Konings van Vrankryk, in gebruik gebragt, en veel fraaije geesten en berugte schilders daar uit voortgeteeld.

Vondel zegt zeer wel in de Aanleidinge der Nederduitsche Dichtkunste: *Die van zynen geest naar den Parnas gedreven, in den schoot der Zanggodinnen nedergezet, en Apollo toegeheiligt word, dient zyne genogenheid en yver door hulp van de Konst, en leeringe te laten breidelen; anders zal zulk een vernuft, hoe gelukkig het ook zy, gelyk een ongetoomt paert, in het wild rennen; terwyl een ander door Konst en onderwys getoomt, den hengst slagt, die, onder eenen goeden roskammer en beryder, met roede en sporen getemt en afgeregt zynde, overal by kenners prys behaald.*

REMBRANT (om een einde van dit pleit te maken) wilde zig aan geene regelen van anderen binden, en nog min de doorluchtigste voorbeelden volgen van die, welke met het schoone te verkiezen zig zelven eenen eeuwigen roem gemaakt hebben; maar vernoegde zig met het leven te volgen, zoo als het hem voorkwam, zonder eenige keur

keur daar ontrent te maken. Waarom ook de brave Dichter *Andries Pels*, heel geestig van hem zeit in zyn *Gebruik en Misbruik des Toneels*. p. 36 dat hy,

*Als hy een naakte vrouw, gelyk somtyds gebeurde,
Zou schild'ren, tot model geen Griekse Venus keurde,
Maar eer een' Waster, of Turftreedster uit een
schuur;*

*Zyn' dwaling noemende naarvolging van natuur,
Al't ander ydele verzieling. Slappe borsten,
Verwongen handen, ja de nepen van de worsten
Des ryglyfs in den buik, des kousebands om't been,
'T moest al gevolgt zyn, of natuur was niet te vreên,
Ten minsten zyne, die geen regels, nog geen reden
Van evenmatigheid gedoogde in 's menschen leden.*

Ik prys deze vryborstigheid in *Pels*, en verzoek dat de lezer myn openhartig oordeel ook zal ten besten duiden, als niet geschiet uit haat tegen des mans werk, maar om de verschillige begrypen, en onderscheiden behandelingen der Konst met elkander te vergelyken, en den leerbegerigen tot naarvolging van het pryffelykste aan te sporen. Want buiten dit moet ik zeggen met den voorgemelden Dichter:

*Wat was 't een schade voor de Konst, dat zig zoo braaf
Een hand, niet beter van haare ingestorte gaaf
Bedient heeft! Wie had hem voorby gestreeft in 't
schilderen?*

*Maar ag! hoe grooter geest, hoe meer hy zal verwil-
dren,*

*Zoo hy zig aan geen grond, en snoer van regels bind.
Maar alles uit zig zelf te weten onderwind!*

Dog

Dog dit alles overgeslagen; zyn Konst werd zoodanig in zyn tyd geagt en gezogt, *dat men hem* (als het spreekwoord zegt) *moest bidden en geld toegeven*. Vele jaren agter den anderen heeft hy het met schilderen zoo druk gehad dat de menschen lang naar hunne stukken moesten wagten, niettegenstaande dat hy met zyn werk vaardig voortging, inzonderheid in zyn laatsten tyd, toen het 'er, van na by bezien, uitzag of het met een Metzelaars truffel was aangefmeert. Waarom hy de menschen, als zy op zyn schilderkamer kwamen, en zyn werk van digteby wilden bekyken, te rug trok, zeggende: *de reuk van de verf zou u verveelen*. Ook word 'er getuigt dat hy eens een pourtret geschildert heeft daar de verw zoodanig dik op lag, datmen de schildery by de neus van de grond konde opligten. Dus zietmen ook gesteente en paeren, op Borstcieraden en Tulbanden door hem zoo verheven geschildert al even of ze geboetseerd waren, door welke wyze van behandelen zyne stukken, zelf in wyden afstand, kragtig uitkomen.

Onder een menigte van roemwaardige pourtretten die hy gemaakt heeft, is'er een geweest by den Heere Jan van Beuningen, dat hy naar zyn eigen wezen had geschildert, 't geen zoo konstig en kragtig uitgewerkt was, dat het kragtigste penceelwerk van *van Dyk*, en *Rubbens* daar by niet kon halen, ja het hoofd schein uit het stuk te steken, en de aanschouwers aan te spreken. Niet min word ook, 't geen in de Galery van den Groothertog van Florencen nevens de pourtretten, van F. KONING, F. MIERIS, G. DOU, B. VANDER HELST, FERDINANDUS VOET
van

van Antwerpen, M. MUSSCHER, G. SCHALKEN, G. LAIRES, A. VANDER WERF, K. DE MOOR, en VANDER NEER, hangt, om de kragt van 't schilderen gepreezen.

Dus veel oordeelen wy genoeg gezeyt te wezen aangaande zyn penceelwerk. 'T lust ons (schoon zyn levensrol zig al vry wyd en breed heeft uitgestrekt) nog van zyn natuurlyke en onnavolgelijke etskonst wat te zeggen, 't geen alleen genoeg zoude geweest hebben om zyn roem op te houden. Van deze zyner ettelyke honderden onder de printkonstlievenden bekend, gelyk ook geen minder getal van schetsen met de pen op papier, waar in de driften van 't gemoed ontrent allerhande voorvallen zoo konstig en duidelyk zig in de wezenstrekken vertoonen dat het te verwonderen is. Toren, haat, droefheid, blydschap, en zoo voort, alles staat zoo natuurlyk afgebeeld dat men uit de pentrekken lezen kan wat elk zeggen wil. Onder vele die onder die menigte uitsteken is de verbeeldinge van Christus laatste Avondmaal 't geen ik by den konstminnenden vander Schelling heb gezien, thans in handen van meergemelden Heere Will. Six, het geen meer als twintig Ducatons waard geschat word, schoon het maar een enkele schets met de pen op papier is. Waar uit men besluiten moet: dat hymagtig is geweest op de beschouwinge der menigerhande gemoetsdriften, zig een vast denkbeeld in te drukken.

Veel geestige Historien, Beeldjes, Pourtretjes, en een menigte van Manne-en Vrouwe-Kopstukjes zyn door hem met de naald ten eersten, en vele onder die heel uitvoerig in koper geëst, die tot genoegen der liefhebbers door den druk verspreit zyn.

Hy

Hy had ook een eige wyze van zyne geëfte platen naderhand te bewerken en op te maken: 't geen hy zyne Leerlingen nooit liet zien; 't is ook niet te bedenken op wat wyze 't zelve gedaan is; dus is die vinding (even als de wetenschap van het Glas te koleuren, gelyk het *Dirk* en *Wouter Crabet* van Gouda hebben gedaan) met den uitvinder ten grave gedaalt.

Men ziet van het Pourtretje van Lutma (om een voor alle ten voorbeeld te stellen) drie onderscheiden drukken: eene die ruuw geschetst is, een wat meer opgemaakt, met byvoeging van een glasraam, en eindelyk een uitvoerig en kragtig uitgevoerd. Men ontdekt ook aan het pourtretje van Silvius, dat het op gelyke wyze eerst ruuw geëft is, de teedere tintelschaduwe en kragt daar naderhand is ingebracht, en zoo eel en zagt gehandelt, als door de schraapkonst kan gedaan worden. Dit doen bragt hem grooten roem en niet min voordeel by: inzonderheid ook het kunsje van lichte verandering, of kleine en geringe byvoegzelen, die hy aan zyne printjes maakte, waar door dezelve-andermaal op nieuw verkogt werden. Ja de drift was in dien tyd zoo groot dat zulke luiden voor geen regte liefhebbers gehouden wierden, die het Junootje met en zonder 't kroontje, 't Josephje met het wit en bruine troonitje en diergelyke meer, niet hadden. Ja het Vrouwtje by de kachel, schoon van zyn geringste, moest elk met, en zonder 't witte mutsje, met, en zonder het sleutelkachtje hebben, 't geen hy door zyn zoon Titus (kwamsuis te gering voor hem) liet uitventen.

Daar benevens had hy zoo groot een menigte van Leerlingen die hem yder jaarlyks 100 Gulden opbragten: dat Sandrart die omgang met hem gehad heeft,

heeft, getuigt dat hy konde berckenen dat R E M B R A N T, jaarlyks van zyne Leerlingen meer dan 2500 Gulden inkomen had. En nogtans was hy (geldgierig luid niet wel) zoo geldliefdig dat zyne Leerlingen dit bemerkende, by wylen uit potsery op den vloer of elders, daar 't hem in 't oog moest komen, stuivers, dubbeltjes, schellingen enz. schilderden, daar hy dikwerf de hand vergeefs naar uitstak, dog verlegen zynde, daar van nooit iets deed merken.

Geld stopt geen begeerten.

Doe hier by het geen hy met het penceel won, want hy zig voor zyn schilderén wel liet betalen. Zoo moest hy noodwendig een groote somme geld opgeleit hebben; te meer nog dewyl hy geen man was die veel in de kroég of gezelschappen verteerde, en nog min binnens huis, daar hy maar burgerlyk leefde, en als hy aan zyn werk was, dikwils met een stuk kaas en brood, of met een pekelharing zyn maalyd deed. Niettegenstaande dit alles, heeftmen van zyn groote nalatenschap niet hooren trompetten, na zy dood, welke voorviel in 't jaar 1674.

Hy had ten Huisvrouw een Boerinnetje van Raarep, of Ransdorp in Waterland, wat klein van perfoon maar welgemaakt van wezen, en poezel van lichaam. Haar Pourtret zietmen nevens het zyne in een van zyne printjes, daar wy ons van bedient hebben, en zyn Beeltenis doen zien in de Plaat M. onder Ann. Mar. Schurmans.

Hy verkeerde in den herfst van zyn leven wel meest met gemeene luiden, en zulke die de Konst hanteerden. Misschien dat hy de wellevens wetten, door Gratiaan beschreven, gekent heeft; want

die

die zegt elders: *Het is goet met uitstekende Perſoonen te verkeeren, om zoodanig te worden, maar wannermē dat is, moetmen zig by middelmatige voegen.* En hy gaf'er deze rede van: *Als ik myn geest uitſpanninge wil geven, dan is het niet eer die ik zoek, maar vryheid.*

Zyne wyze van doen ontrent de Konſt (ſchoon in vele deelen te mispryzen) doet my beſluiten dat hy zulks voordagtig gedaan heeft; want indien hy zig een wyze van ſchilderen, die naar die van anderen geleek, had aangewent, of zyn penceel op den voet van eenige berugte Italiaanen, of andere hoogvliegers geſchoeit, zoo zou de waereld, uit vergelyking van 't een met het ander, zyne verdieneſte hebben konnen opmaken, daar hy nu, met het tegendeel te doen, die proefneming heeft vooruit gelooopen, en gedaan als Tacitus van Keizer Tiberius zegt: *Dat hy alles vermyde waar uit het volk gelegentheid konde nemen van vergelykingen tuſſchen hem en Auguſtus te maken, wiens gedagtenis hy zag dat by yder aangenaam was.*

Onder de menigvuldige Leerlingen, die hy in de Konſt heeft opgekweekt, worden ook deze volgende genoemt, die, om dat wy den tyd van hunne geboorte niet weten, voeglykſt ſtaan agter hun meeſter geplaatſt, als

PAUDIS, een Nederſakx (ook by Sandrart gemeld) die naderhand geſchildert heeft by den Hertog Albert van Beijeren.

FRANS WULFHAGEN, geboren te Bremen, heeft de behandeling van zynen meeſter met veel roem weten na te bootſen, en zig ook daar aan tot het einde van zyn leven gehouden.

JURIAAN OVENS. Deze was een braaf meeſter in Historien en Nagtlichten, en bragt

groote kragt in dezelve. Van hem is een groot stuk te zien in de Gaandery van't Amsterdamse Raadhuis, verbeeldende de t'zamenfweeringen der oude Batavieren in't heilig of Schaaker Bosch, daar Claudius Civilis de voornaamste Hoofden en Edelen, op een gastmaal genoodigt, in zyn belang overhaald, om't juk der Romeinen van hunne halzen af te werpen. Hy was 1675 nog in leven en schilderde voor den Hertog van Holsteyn in Frederikstadt. Zyn pourtret, door G. Dou geschildert, hebben wy in de Plaat N geplaatst onder *Adr. Brouwer*.

Ook worden inzonderheid zyne pourtretten geprezen.

Vondel laat zig op de Afbeelding van den Edelgeboren Heer *Godart Baron van Amerongen*, Heer van *Ginkel* enz. door *J. Ovens* geschildert dus hooren:

*De schilder mengelde, om Heer Godart af te maalen,
Opregte rustigheid, en Ridderlyken zwier
In d'oogen, daar men d'eer van Utrecht uit ziet straalen;
Gelykze Frederik ontvonkten met hun vier,
Toen hy op't Baltisch Hof den borstschild hem vereerde:
Nu bruist hy moedig door den Spaanschen Oceaen
Naar Flippus, die in Oost en Westen triomfeerde,
En blixemt op den vloek der Turksche halve Maan.
Madrid zal juichen op den glans van Amerongen,
En't Bisschoplyke Sticht, wanneer de Staatgezant,
Onthaalt op't groot Paleis, door eenen straat van tongen
Het bontgenoodschap strekt van't vrye Nederland.
Dan welkomt d'avondstar de zevenstar der Staaten.
Op's Helds getrouheid mag de Vryheid zig verlaaten.
MDCLX.*

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 275

'sGravenhage heeft vroegtjds al meê brave konstenaars voortgebracht om dien roem niet alleen aan bemuurde steden te laten.

MONNIKS, OF MONIX (dus spelt hy zyn naam) is geboren in 't jaar 1606. De reislust en zugt tot vermaarde konstwerken te zien, dreef hem naar Rome, waar hy dertien agter een volgende jaren, in dienst van den Paus, met schilderen en teekenen heeft doorgebracht.

Hy schilderde Gezelschapjes op de wyze van Gerarts, maar men ziet die zelden hier te land: maar van zyne teekeningen vind men 'er nu en dan een by de liefhebbers. Hy stierf egter in den Haag ruim 80 jaren oud zynde.

Zyn jaargenoot JAN VANDEN VELDE weet ik niet waar geboren is. Hy is wel meêst bekend door de fraaije Landschapjes die van hem in print uitgaan, en alzins onder de printkonstlieveden bekend zyn.

Deze had een Broeder, maar of die ouder of jonger dan hy was, daar heb ik niet kunnen agter komen. Deze was genaamt

ESAIAS VANDEN VELDE, en schilderde Bataljes en andere Ruitergevegten, en strooperyen.

Hy heeft ook veeltjds zyn konstpenceel geleent om de werken van andere meesters met beeldjes, paarden en troepen van Ruitertjes op de Spaansche wyze gekleed te cieren.

Hy woonde in den jare 1626 te Haarlem, en 1630 te Leiden. Zyn penceelkonst was in dien tyd geagt, en werd duur betaald.

Men geloofst dat *Willem vanden Velde*, de pen-teekenaar, Vader van *Adriaan* en *Willem vanden Velde* geboren 1610, de Broeder van beide de voorgemelde is geweest.

JOACHIM SANDRART Laurenszooft is geboren te Frankfort aan de Mein, den 12 van Bloei maand 1606. Deze (na dat hy in het leezen en schryven, als ook in de eerste beginzelen der Konst was onderwezen door Theod. de Brie en Math. Nierian) heeft, door begeerte tot de Konst gedreven, in den ouderdom van 15 jaren zig te voet naar Praag begeven, om de Graveerkonst te leeren by den berugten Gillis Sadelaar, die hem zulks af-, en in tegendeel het schilderen aaried, waar ontrent hy zig liet gezeggen. Hy is daar op naar Utrecht gereist, daar hy zig begaf om onderwezen te worden van Gerard Honthorst, die hem mede nam (van den Koning ontboden zynde) naar Engeland, alwaar hy gelegentheid vond om brave konstwerken te zien, gelijk onder andere de XII Keizers en Keizerinnen van Titiaan meer dan levensgrootte geschildert, de zelve welke in koper gesneden zyn door gemelden G. Sadelaar; welke konststukken na de dood van den Hertog van Buckingham, nevens meer andere stukken tot een hoogen prys verkogt werden aan Keizer Ferdinand den III; om daar meê zyn Paleis te cieren. Hier door gespoort nam hy zoodanig in Konst toe, dat de Koning (te weten Karel Stuart) hem verscheide stukken liet schilderen en hem voor zyn yver een geschenk gaf. En't geen hem aan't Hof meer bemind maakte, was, dat hy voor den Graaf van Arondel de Beeltenissen van Koning Henrik den VIII. Tom. Morus, Des. Erasmus en andere meer, naar deschilderyen van H. Holbeen, zoo konstig wist na te bootfen.

De geneigtheid die hy had om Rome te zien groeide dagelyks aan, des hy in den jare 1627 uit

En-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 277

Engeland fcheepte naar Venetien, daar hy door den Konftfchilder *Jan Lis* anders *Pan*, en *Nicolaas Ringnerus* verwelkomt werd, als ook geleid om al het fraai dat Venetien bezit, te zien, inzonderheid de weergalooze konftwerken van *Titiaan*, en *Paul. Veronees* in de Kerk van St. Sebastiaan.

Van daar vertrok hy naar Bolonie daar hy minnelyk ontfangen werd van *Mich. le Blon* vermaard Plaatsnyder, zyn vollen Neef van Vaders kant. dewelke hem verzelde eerst tot Florence, en daarna tot Rome, daar hy onder de Konftfchilders verſcheiden vond welke hy kende, als onder andere *Piet. van Laar*, of *Bamboots*, met den welken hy wel meest omgang hield.

De eerste ſtukken die hy te Rome maakte, waren Hieronimus, en Maria Magdalena, welke door den Kardinaal Barbarini gekogt, ten gefchenk gezonden werden aan den Koning van Spanjen, naderhand een Altaarſtuk in de Kerk van de Heilige Maria, verbeeldende de 12 Mifterien van den Rozekrans, waar door zyn naam berugt werd. Zoo dat als toen de Koning van Spanjen gelaſt had 12 ſtukken ſchildery van twaalf der voornaamſte ſchilders die te Romem gevonden werden te koopen, hem gezonden wierden een van Guido, Guerchin, Joſepin, Maſſimi, Gentileschi, Pietre de Cortone, Valentin, Andre Sacchi, Lanfranc, Dominikin, Pouſſin, en een van Sandrart.

Naderhand gaf hem den Hertog Juſtiniaan het bewind over de graveerders der beelden van zyn Galery.

Eenige jaren te Romem in 't oeffenen der Konſt beſteed hebbende, vond hy zig geneigt om andere ſteden van Italiem te beziem. Tot dien einde

vertrok hy eerst naar Napels in Sicilien, daar hy verscheiden konstwerken maakte, en teffens zig verlustigde met verscheiden affchetzungen te maken van den vuurbrakenden Berg Vesuvius, en den ingang tot de Elizeesche velden, daar Virgyl aan gedenkt. Van daar vertrok hy naar Malta daar zyn Konst byzonder geagt werd: en schoon hy daar door veel benyders kreeg, wist hy dezelve door beleeftheid en gedienschtigheid tot zyn vrienden te maken.

Ons lust geen lyst te maken van al de steden welke hy bereist heeft, maar wy zeggen alleen in 't voorby gaan, dat hy allerwegen in dien waereld-oort alles naar 't leven afteekende, waar van d'oude Dichters zoo vele vertellingen te boek geslagen hebben: Als de Vulkaansche Eilanden, den Berg Etna, en de gevaarlyke klippen Scilla en Caribdis. En na hy nu alles tot zyn genoegen beschouwt had, keerde hy weder naar Frankfoort en trouwde met Johanna de Milkau.

Maar aangezien de Pest en Hongersnood meer en meer daar omstreeks in Duitschland toenam, en reets zyn zwager door een deel hongerige boeren in zyn huis overvallen was die hem meenden te verworgen, en dan voorts alles weg te stroopen, dagt het hem daar niet veilig te wezen, over zulks vertrok hy in aller yl met zyn Huisgezin naar Amsterdam, daar hy gelegenheid vond om zyn Konst te oeffenen. Gelyk hy dan behalven meer andere konststukken; in 't Gasthuis op den Kolveniers Burgwal de inhaling van Maria de Medicis geschildert heeft, en voor den Heer Bikker, en Spieringer gezant van Zweden de pourtretten hunner Huisgezinnen, en hield zig eenige jaren daar op tot dat hem eene erffenis te Stockau by

In-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 279

Ingolstadt in 't Hertogdom van Neubourg te beurt viel. Maar bewust dat het Landhuis en de Lustgaarden byster vervallen waren, verkogt hy al 't gene hy tot Amsterdam bezat, zoo van schilderyen, teekeningen als andere fraajgheden, te weten aan gemelde Spieringer 2 Boeken met Italiaansche Teekeningen voor de somme van 3500 gulden. Nog is in een openbare verkoping voor zyne Teekeningen gekomen 4555 gulden, en van zyne Schilderyen 40566 gulden, om het zelve weder te herstellen. Maar toen het naauwlyks was herbouwd, en de Landeryen in staat gebragt om vrugten te geven, werd het ten eene-maal verbrand door de Franssen. Dog hy bouwde het zelve weder op, schooner dan het geweest was, en bedugt voor een tweeden inval, verkogt het, en ging zig nederzetten tot Augsburg, daar hy vele konstwerken voor Maximiliaan Keurvorst van Beijeren, en Keizer Ferdinand (die hem een goude keten met een medalje vereerde) gemaakt heeft, als inzonderheid verscheiden Martelificatien van Heiligen, en de vindinge van 't Heilig Kruis † door Helena § te Brinna in Moravia.

In

§ Helena.] De Vrouw van Flavius Valerius Constantinus Chlorus, en Moeder van Constantyn den Grooten geboren in Brittanje in 't jaar 272 na de geboorte van Christus.

† Heilig Kruis] Sulpicius Severus verhaald deze wonderbare Kruisvinding dus: Dat Helena, boven gemeld, in 't omgraven van den heuvel, of slechten van den Berg Kalvaria, om een Tempel op die plaats te stigten, drie kruiffen vond, van welke zy door openbaring het Kruis van Jesus, hier door uit die der Moordenaren wist te onderkennen, dat een doode door het zelve aangeraakt, aanstonds levendig wierd: hoedanig een vermogen in de andere twee kruiffen niet gevonden werd. Dit zou volgens des schryvers zeggen voorgevallen zyn in 't jaar 326 na Christus geboorte,

In dien tyd nam hy ook onderhanden zyn Boekwerk, de *Duitsche Academie*, waar aan hy bezig is geweest tot in zyn ouderdom.

In den jare 1672 (zyn Vrouw overleden zynde) verliet hy Augsburg, en ging wonen tot Neurenberg, en trouwde in dat zelve jaar den 5 van Slag maand met Hester Barbara Dochter van den Raadsheer Wilh. Bloemaart.

De voornaamste inhoud van zyne Boeken, daar wy van gemeld hebben, behelst het levensbedryf van de Schilders, waar in hy Vasari en Rudolphi in opzigt van de Italianen, of anders *K. van Mander* in zyn geheele schikking en orde gevolgt heeft, en daar hy in zyn tyd omgang met veele Schilders had, heeft hy der zelve leven en konstwerken beschreven, daar aan toegedaan, en dus het getal veel vergroot, in de Latynsche en Hoogduitsche Tale doen drukken: welk nut een prysbaar werk, be-

Dog de geloofbaarheid van dit verhaal is door P. Rabus, die het kantschrift op gemelde boek van Sulpicius gemaakt heeft uit Salmazius genoegzaam veydelt, met aan te toonen dat, gelyk de genen die gekruiffigt zouden worden hun kruishoud naar Golgotha droegen, ook de kruiffen met de doode lichamen wierden weg genomen. En neem, zy waren niet weg genomen, maar blyven leggen, en men heeft 300 jaar lang tot aan Konstantyn zulke straf op die plaats geoeffent, hoe is het dan by gekomen dat 'er maar drie kruiffen onder 't puin van den Berg zig hebben laten vinden? Wil dit egter iemand gelooven, hy doe dit zonder betwifling, mits hy my daar in drage, dat ik het niet geloof, 't welk de rede en billikheid eifcht; aangezien ik niet weet dat iemant regt vergunt is van over een anders begrip te heerschen, veel min zyn evenmens te verketteren om een verschillig begrip, als *Korn. de Bis*, in zyn Schilderboek op pag. 269 in diergelyk geval doet.

Die meer van deze stof belust is te weten, zie na Ant. Byneus *Gekruiffen Christus* xvii. Hoofd. p. 484. en Wil. Goore in zyn Waereld en Kerkhistorie op pag. 401.

behalven het aankleven van dien, en de menigte der konstplaten, alleen genoeg is om zyn naam onder de gedenkwaardige mannen te tellen.

*Wat arbeid, moeite, en yver,
En nazoek dat een Schryver
Steets doen moet, weet niemant;
Als die 't zelf neemt ter hand.*

Zyne laatste penceelwerken (ten bewys dat zyn oordeel en yver tot de Konst met de jaren niet afgenomen hebben) worden byzonderlyk van zynen Levensbeschryver, in den Latynschen druk, geprezen.

Deze waren de verbeelding van de laatste sterf-
uur van Christus, waar by vertoond stonden, Ma-
ria de Moeder des Heeren, Johannes, en * Longi-
nus

* Longinus], is by de Romeinen voor een naam gebruikt nu als blykt aan Velius Longinus Grammaticus, en Dionisius Longinus Rhetor. 't Is gelooflyk (zeit Byneus) dat het verdigtzel van Longinus zynen oorspronk genomen heeft uit het Grieks woord, 't welk het scherp van een Lans, Speer of Spies beteekent: gelyk dit woord dus by Xenophon Strabo en anderen gebruikt word. Of uit de beteekenis van lang; alzoo tot de bende der Spiesdragers (even als by ons) de langste persoonen gekeurt werden. En overzulks loopen zy de meening der Euangelisten mis, welke hier eenen Longinus verdigten, die zwak van gezigt, door het bloed uit de zyde van Christus bespat genezen werd, en naderhand als Martelaar om de Christelyke belydenis gedood is. Dewyl zy alleen zeggen dat een der krygsknegten zyn zyde doorstak enz. en wel inzonderheid uit de beteekenis van 't Grieks woord, een uit de krygsknegten te voet.

In het Persisch Euangelium van Xaverius, en in de Boheemsche vertaling leestmen dat het een Ruiters is geweest. Dog deze misvatting is ontsproten, om dat de ouden door onkunde en verkeerde beeltenissen misleid, de kruiffen veel hooger gewaant hebben te wezen, als men naderhand door naspeuringe heeft bevonden. Waar van wy boven op pag. 194 hebben gesproken.

nus met gebogen knien. Ook het laatste oordeel, waar aan hy in zyn zeven en zeventigste jaar de laatste hand leide, en kort daar aan uit deze wereld verhuisde.

Gelyk der menschen aangezigten van den anderen in kennelyke weezenstrekken verschillen, zoo verschilt ook hun aart, en geneigtheid, naar mate dat d'een meer of min bestier over zyne Hartstogten oeffent, en nog meer wanneer de gemoedsdriften niet alleen de volle toom word gegeven, maar ook wanneer zy in haren aart geveleid worden; waar ontrent

EMANUEL DE WITT uitstak, die als een tweede Diogenes Cynicus, elk in de veeren zat, en als Momus elks doen beschimpte, en lasterde.

Hy is geboren tot Alkmaar in 't jaar 1607. zyn Vader was een Schoolmeester geoeffent in de Meetkonst en een goede Redenaar, in welke wetenschap EMANUEL in zyn jeugt zig ook geoeffent heeft, waar door hy de Redenkonst boven het gemeen verstond: maar ook daar door menigmaal zintwiften en onlusten in gezelschappen veroorzaakte, inzonderheid wanneer 'er van een Bybelstof gesproken wierd, zig niet ontziendé die wyze van Redenvoeringen te dwarsboomen, en het zakelyke in twyffel te trekken, zeggende: *dat met zyn vyftiende jaar, hem de schellen al van d'oogen geligt waren.* En ten waar de brave Konst die hy bezeten heeft zulks niet vorderde, zyne levenswyze had ons niet bekoort, om hem een plaats onder de Konstenaars in te schikken. Trouwens hy staat 'er niet alleen; wy hebben meer schurfte Schapen onder de kudde ontdekt. Zyn waarde penceelkonst

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 283

konst moet ten voorbeeld van naavolging, maar zyne levenswyze tot een afkeer en verfoeizel strekken.

Hy heeft de Konst geleerd te Delf by *Evert van Aelst Willemfsz.*, waar van wy op pag. 228. gesproken hebben. Als hy zig de gronden van de Konst verstond oeffende hy zig in 't schilderen van Beelden, Historien en Pourtretten, gelyk ook nog het pourtret van de Vrouw van *Juriaan van Streek* door hem geschildert, by deszelfs Zoon te zien is. Dog hy begaf zig naderhand geheel met'er woon tot Amsterdam, en tot het schilderen van Kerkjes, waar in niemant hem gelyk was, zooten opzigt van de geregelde Bouwkonst, geestige verkiezinge van lichten, als welgemaakte beeldjes. De meeste Kerken binnen Amsterdam heeft hy van binnen op verscheiden wyze naar 't leven afgeteekent, geschildert, met Predikstoel, Orgel, Heere- en gemeene gestoelten, Graffteden en andere vercierselen, zoo dat dezelve te kennen zyn. In sommige heeft hy den Predikdienst, in andere daar het volk te Kerk komt, vertoon, elk in zyn gewoone dragten.

Het voornaamste zyner konstwerken is geweest het ingezigt van het Koor en dat gedeelte van de Nieuwe Kerk daar de Tombe, of Marmere Graffsteê van den Admiraal de Ruiters staat. Dit stuk was hem door Jonker Engel de Ruiters voor een goede somme geld aanbested, maar die stierf eer het geleverd was. De Predikant Bernardus Somer met de Dochter van den Admiraal getrouwd, niet veel werk van schilderyen makende, bood onzen *Emanuel* 200 en eindelyk 300 gulden voor hetzelve, maar hy bleef styfnekkig staan op het regt van zyn gemaakt verding, en schold den
Pre-

Predikant voor al wat leelyk was, die hem daar voor zoo lang liet naloopen, dat hy van kwaadheid een mes nam, (niettegenstaande hy geen een stuiver in zyn zak had) en sneed het stuk aan riemen. *Het is slegs een kleen gebrek (zeit een wys man) dat uwe bejeeningen ruw zyn; en nogtans is dat genoeg om een yder afkeerig van u te maken. In tegendeel is de vriendelykheid yder bevallig.*

Zyn brave Konst maakte hem al dikwils goede vrienden, *maar hy wist zig (volgens de Spaansche spreuk) daar zoo lang niet van te bedienen, tot hy dezelve niet meer noodig had.* Hem werden in zyn tyd twee stukken voor den Koning van Denemarken aan besteed. De tyd binnen dewelke zy gedaan moesten wezen, lang verstreken, kwam des zelfs *Consul* daar na omzien, zeggende dat zyn Koning onvergenoegt was; dien hy met een norfchen kop dus toegraude. *Als de Offenkoning die stukken niet begeerde, dat hy dezelve wel aan een ander verkoopen konde.* Dus maakte hy door zyn onbesnoeide tong zyn vrienden tot vyanden; en werd van elk (als men zeit) *met den nek aangezien*: zelf van de Konstenaars, door dien hy van elks doen met veragting sprak. De schilderyen van *Lares* vergeleek hy by de Prince Vlag, ja de beste Konst was niet vry van belasting.

'T gebeurde op een laten avond dat *Lares* in de herreberg kwam daar de *Witt* zat, een stuk kryt nam en eenige lynen op de tafel trok; om de *Witt*, die gewoon was op zyn meetkunde te snorcken, te trotseeren. De *Witt* die zulke schuld niet lang borgde, maakte met kryt op de tafel een schets van 't kanon, waar meê hy zeide *dat hem zyn neus afgeschoten was.* 't Welk *Lares* euvel opnam; en *Emanuel* kwam niet onge-

geteifert daar van daan. 's Morgens vroeg met den dag ontmoette hem een van zyne bekende, die hem eerder aan zyn kapot als wezen kende, want hy twee blaauwe oogen, een dikke neus, en verscheide krabben in zyn aangezicht had. Deeszeide tot hem: *wel hoe Vader de Witt! hoe dus geteifert, en waar zoo vroeg na toe?* die tot antwoord kreeg, *zie: dit pourtret hebben zy my gister avond dus mismaakt in den donker gedoodverft, en daar gae ik weer na toe, om het by den dach te laten opmaken.*

'T fchynt of de *Witt*, naar de verkeerde zinspreuk, *De minfte vrede best*, leefde. Wat noodwendigheid was het dat hy *Lares* zoo stekeligen antwoord toefchoot, daar de zinspeling geen grond van waarheid had? Want de Venusziekte had zyn neus dus wanftallig niet herfschept, maar hy was met dezelve dus geboren, als my gebleken is aan zyn afbeeldzel door hem zelf gefchildert toen hy 17 jaren oud was.

Als hy dan te laat (als men zeit van de Mollen) *oogen kreeg*, en zag dat de Fortuin hem den nek gekeerd had; dat elk fchuw van hem was, dat hy als een vremdeling in zyn eigen land met het oor wierd aangezien, en tot armoede verviel, wierd hy mistroostig by zig zelve, inzonderheid toen zyn Huiswaard hem fomwylen lastig begon te vallen om betaling van fchuld, met verwytingen dat hy zelf oorzaak van zyn ongeval was, en dat hy, als hy naar raad had willen luiften, zulks wel had kunnen voorkomen.

Meer ftalen van zyn levensbedryf zouden wy kunnen befchryven. Dog het zouden maar als voren bewyzen wezen van zynen weerborftigen aart. Een ftaal moet ik nog aanhalen, dat men zeit van de beleefte bejegeningen te wezen die iemand

van

van hem heeft ontmoet. Zeker jong konstenaar; *Fanffens* genaamt, had dan een stukje geschildert dat hem dagt wel het beste te wezen dat hy gemaakt had. Des verzogt hy de *Witt*, als een oud ervaren meester, om het zelve eens te komen zien; in verwagting dat hy zyn yver zoude pryzen, den misstand aanwyzen, en hem moed geven om daar in voort te gaan. Als het hem dan wierd voor gesteld, en gevraagd wat hy van hem dogt; antwoorde de *Witt*: *ik denk dat gy een vergenoegt menscb zyt; om dat deeze prullen u behagen: en ging weg.*

Gelyk zyne levenswyze van alle andere verschilde, zoo verschilde hy ook van andere in de wyze van sterven; want door dien derede elk leerd, dat hy zonder zyn wil of toedoen in de waereld komt; en niemant keur, of magt gegeven is dit leven te slaken, maar dat dit van 't welgevallen des Schepers afhangt; heeft hy zig naar allen schyn daar ontrent vergrepen, zoo uit de omstandigheden, welke op dien tyd voorvielen, als uit de getuigen, die het uiteinde beschouwd hebben blykbaar is.

Ik heb van de onlusten tusschen hem en zyn huiswaard gemeld. 't Gebeurde den laatsten avond van zyn leven dat 'er hooge woorden tusschen hun beide kwamen. Zulks de Huiswaard met een dieren eed zwoer dat hy hem niet langer onder zyn dak wilde hebben. Waar op hy opstond, en zeide: Dat hy daar al in voorzien of een middel bedagt had dat hy hem zulks niet meer zoude zeggen, en ging de deur uit. Twee van 't gezelschap die daar tegenwoordig waren ziende dat de *Witt* van gelaat verandert mistroostig schein, volgden hem van verre na om te zien waar hy
mocht

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 287

mogt belanden, maar verloren hem door den duister ontrent Korsjesbrug uit hun gezigt. Dien zelve avond begon het sterk te vriezen, en 't ys bleef elf weken in 't water, in welken tyd niemant wist waar hy vervaren was; dan wanneer 't ys brak, werd hy ontdekt by de Haarlemmerfluis. Hy werd dan opgevist, en men bevond dat hy een touw om zyn hals had, waar uit men besluit gemaakt heeft, dat hy zig aan de leuning by het sekreet aan de Korsjesbrug heeft willen verhangen, het touw gebroken, en hy verdronken is.

Men bragt het Lichaam in 't Gasthuis, en van daar naar 't Pesthuiskerkhof, op den Overtoomzen weg, daar het begraven werd, in 't jaar 1692, in den ouderdom van 85 jaren.

Wanneer een Konstschilder door zyne levenswyze stigt, en door zyne penceelverbeeldingen t'effens 't oog vermaakt en den aandacht door waarde beschouwingen opbeurt, door voorwerpen welke leerzaam en stigtelyk zyn, zoo gaat vermaak en nut gepaart.

Beelden en Schilderyen zyn Boeken voor de leken zeit de Concieliefspreuk, maar ze moeten 'er ook na wezen. Een dartel Bachus Feeft, daar men de geile Satyrs volgezopen, de Veldnimfen snoeplustig ziet na jagen, om den fluyer die haar naaktheid dekt te rooven, of uit geilheid hun hoofd onder 't hemd steken, hoe konstig verbeeld, zou weinig aanleidinge geven tot godvrugtige gedagten.

Het pryffelyke heeft de Konstschilder PIETER VANDER WILLIGEN van Bergen op den Zoom, in agt genomen, die door zinnebeelden en beeltenissen, op zyne tafereelen heeft afgebeeld de ydelheid der aardfche schatten, de
ver-

vergankelykheid van 's menschen leven, en den onwiffen wiffen sterf tyd. Men moet waarlyk zeggen van zulke geschilderde Beelteniffen te teekenen van de sterf lykheid:

*Elk is een Doods Herout, die zegt:
Gedenk ô mensch, dat eens uw luister,
Uw schoonheid, roem en heerlykheid,
Zal worden in het graf geleid,
En door een zark bedekt in 't duister.*

Heeft het konstpenceel geldzakken tot barstens toe opgevult, Juweelen en andere waereldschatten verbeeld, de aandacht daar in spiegelende, endoor de rede den aart dier zaken beschouwende, onderwyft het gemoed uit de gevolgen, dat

*Die zig aan 't blinkent goud vergapen,
En zoeken hunne rust in 't gelt,
Steeds onrust vinden die hun kwelt:
Zoo wel in 't gretig zamenschrappen,
Als in 't bezitten van hun wensch;
Dog schoon het zelve nog genoeg
Nog rust, maar onrust baart na 't zwoegen,
'T blyft egter 't doelwit van den mensch.
Dus was 't voorhenen, en nog beden.
De Muntgod word steeds aangebeden.*

'T is zeker, zegt Isidorus, dat de leerzame vonden van 't menschelyk vernuft ontspruiten uit goede opvoedinge, of uit natuurlyke gesteltheid. En daar een deugdzame geest het penceel geleid, is de verbeelding leerzaam. Hier in word ook LEONARD VAN ORLY geprezen, als mede een DAMMORI VAN LUIK welke door hun konstpenceel meest

meest Emblematische Tafereelen, en zeedebeelden vertoonden, die een aandagtig gemoed tot deugd konden opwekken.

ABRAHAM VAN DIEPENBEEK werd geboren in 's Hertogenbosch. Den tyd wanneer hy geboren is, weet ik niet, maar hyleefde nog in den jare 1662. Hy heeft van der jeugt af, en voorts den meesten tyd van zyn leven met het behandelen van doorluchtige voorwerpen doorgebracht, dat is glas, 't welk hy zoo konstig met beeldwerk en historien heeft weten te bewerken door 't penceel, dat hy in zyn tyd voor den besten meester in die Konst wierd geagt. *Korn. de Bie* zeit:

*Hy wierd in Nederland genoemd de kloekste geest :
Was mals in 't schilderen, heel los en poezelagtig,
Ook vast geteekent : en zyn kleuren wonder kragtig.*

Hy heeft de schilderkonst geleerd by den grooten Pet. Paul. Rubbens; en van een edelmoedigen geest zynde, heeft hy zig niet vernoegt met den lof dien hy door 't glaschilderen behaald had, maar begaf zig ook tot het Tafereelschilderen. Hier by ('t geen wy in de beschryving van Gouda gevonden hebben) kwam nog een tweede reden, te weten (nademaal het glas na het beschildert is, in een oven moet gegloeit worden) dat dit hem in Italiën zynde verscheide malen mislukte, waar om hy 't zelve vervloekte en zig geheel tot het paneelschilderen begaf, 't geen hem zoo wel gelukt heeft, dat de Prins der Nederduitsche Dichteren, J. vanden Vondel, zyn Pourtret door hem zelf geschildert, met dit vaers vereerde :

*Dus teekende ABRAHAM zig zelven naar het leven.
 Wy kennen hand en geest aan ommetrek en streek.
 Zy vloeijen evenryk, gelyk een DIEPENBEEK.
 'T wel schikken van natuur aan weinigen gegeven
 Is 't veld waar in hy weid met zyn begaaft penceel.
 De vond van 's mans vernuft ontziet geen zonnestralen
 Nog zelfs Apelles oog in Kerken en in Zaalén.
 Laat tuigen print en doek, en koorglas en paneel.*

Hier aan laten wy volgen deszelfs tydgenoot **JAN THOMAS**, geboren te Iperen. Deze had met den voorgaanden een zelve konstzog gezogen. De reislust en drift om in de Konst volkomener te worden, dreef hem al vroeg naar Italiën, berugt door zyne uitstekende meesters in de Konst. Door gestadigen vlyt en yver in de Konst opgeklommen, is hy schilder geweest van den Bisschop van Ments. En in den jare 1662 was hy schilder aan 't Hof van den Keizer Leopoldus.

Op hem volgt zyn yverige tydgenoot **THEODOOR VAN TULDEN**. Deze heeft door zyn onvermoeit blokken genoeg te verstaan gegeven dat het hem om een onverwelkelyken roem te doen was; gelyk hy daar van ook proeven gegeven heeft, welke ten spyt zyner hateren, zyn vermogen in de Konst melden zullen, zoo lang zy in wezen zyn. Hy heeft vele roemwaardige Altaarstukken geschildert: dog daar zyne neiginge wel meest naar helde, was het verbeelden van Boerekermiffen, Bruiloften, en alle soort van geestige bootseryen. Hy heeft ook een goede handeling van 't etsen gehad, als men zien kan aan den Uliffes van Primatisco van Bolonien, dien hy te Parys gemaakt heeft. 1662 woonde hy in
 'sHer-

'sHertogenbosch, zyne geboorteplaats, en was om zyne Konst by yder geagt. Zoo ook

JUSTUS ZUSTERMANS van Antwerpen; die om zyn brave Konst by den Groot-hertog van Florencen in groot aanzien is geweest, en by alle de hovelingen bemind. Zoo werd ook

JAKOB SANDRAART van Amsterdam, zyn tyd- en konstgenoot, om zyn welstandig ordoneren, en bevallig schilderen aan 't Keurvorstelyk Hof van Beijeren geagt, en geëert.

Nu verschynt de berugte.

PAULUS DE VOS, geboren te Hulst in Vlaanderen. Deze is door de fortuin, alwaar zy zig wende, zoo in Spanjen als andere Koningryken en andere Vorsten Hoven, gevolgt, en met gunst en voordeelen bekroont. Hy was een uitstekend schilder in Beestejagten, waar meê hy verscheiden zaalen verciert heeft voor den Hertog van Aerschot, daar hy in 't jaar 1662 nog bezig was. Zyn Beeltenis nevens die van Theod. van Thulden en Just. Zustermans, gaan onder de pourtretten van van Dyk, en Diepenbeek door Pontius gesneden in print uit.

In dit zelve jaar 1607 den 19 van Slagtmaand is dat groote licht in de Konst **ERASMUS QUELLINUS** tot Antwerpen geboren. Deze was eerst in talen en letterwetenschappen zoo veer gevordert dat hy *Magister Philosophiæ* was, dog hy begaf zig naderhand tot de oeffeninge der schilderkonst, en was van wegen zyn kloek penceel en ordoneren van Historien beroemt, gelyk tot Antwerpen in de *Reefter* of Eetzaal van de St. Michiels Heeren, welke hy geheel beschildert heeft met Historien uit het Nieuwe Testament daar men eet en drinkt; (als onder anderen daar

Christus aan tafel leit en Maria hem de voeten zalfte te zien is. Deze als ook andere zinryke verbeeldingen die hy met een volgeestig oordeel, en konstige behandelinge op de voorwerpen heeft weten toe te passen, doen ons zien dat hy een groot meester in de Konst is geweest.

Dit, en niet anders heb ik van den grooten PET. PAUL. RUBBENS zynen onderwyzer in de Konst kunnen zeggen; ook weet ik niet dat zyne verheve Konst, die van zynen meester overkraait; gevolgelyk agt ik voldaan te hebben aan den lof dien hy verdient. Waar en tegen *Korn. de Bie* het zeil van zynen luister zoo hoog in top vyzelt; dat het bezwarelyk den wind van tegenspraak zal kunnen uithouden. Dus zegt hy:

*Zoo dunkt my dat de geest van Zeuxis of Urbin
Gemengt is met de ziel in 't lichaam van Quellin,
Uit reden dat zyn Konst heeft zulk een kragts vermogen,
Of hy het eerste zog had uit Piëtuur gezogen
Zoo wonder schemeroogt zyn Konst op 't punt van
d'eer;*

.....

Dit is onzen schryver niet genoeg maar hy vervolgt aldus deszelfs Konst ten roem

*Daar Griekenland voor zwygt, zoo het op Konst wil
stoffen,*

*En meent de waereld door zyn schilders te overpoffen,
Om dat Protogenes in niet een Koningryk
(Zoo 't schein) in 't konstpenceel vond ymand zig
gelyk.*

*Maar neen, Erasmus kan hun roemlust stil doen zwyn-
gen,*

Wan-

Wanneer zyn waarde hand een proefstuk toont.....

Dit gaat een toon te hoog.

De marmere beelden (de schilderyen zyn door de tyd uitgewist) welke uit Griekenland naar Rome vervoert zyn, zyn stalen die onwederprekelyk toonen dat de Konst te dier tyd tot den hoogsten top geklommen was.

Al 't geen d'ouden tot roem derzelve geschreven hebben voor blaaskakery te agten, en QUELLINUS Konst zoo hoog op te heffen, dat niets van al 't geen d'oude Konstenaars berugt gemaakt heeft daar by ophalen kan, schynt my wat naar snorkey te zweemen. Had *de Bie* gezeyt: dat QUELLINUS konststukken in Konst en kragt, dat waard geschatte tafereel dat St. Lucas naar de Heilige Maria geschildert, veer overtroffen heeft, dewyl het tegen de zyne niet konde ophalen, 't waar ligter te gelooven; want het is gebeurt dat aan een konstkenner een tafereel van St. Lucas geschildert (zoo men voor gaf) vertoont wierd, die het zelve met aandagt beschouwende, eindelyk zeide: *Lucas, Lucas! wat zyt gy gelukkig dat gy dood zyt; want zoo gy thans leefde, en den kost met schilderen winnen moest, gy zoud naau droog brood konnen verdienen.*

Het eerstgemelde stuk van St. Lucas was in dien tyd, als myn meester S. v. Hoogstraten aan 't Hof te Weenen was, zoodanig door ouderdom uitgesleten, dat het zyne kragt byna geheel verlooren had: om welke rede Keizer Ferdinand het hem deed copieren. Maar waarom getwist? onze schryver is een Dichter, en de Latynsche spreuk van Horatius gelt hier:

..... *Pictoribus atque poëtis*
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Zyn Zoon Joannes Erasmus Quellinus was in 't jaar 1660 te Rome, toen pas 27 jaren oud, daar hy grooten opgang in de Konst maakte.

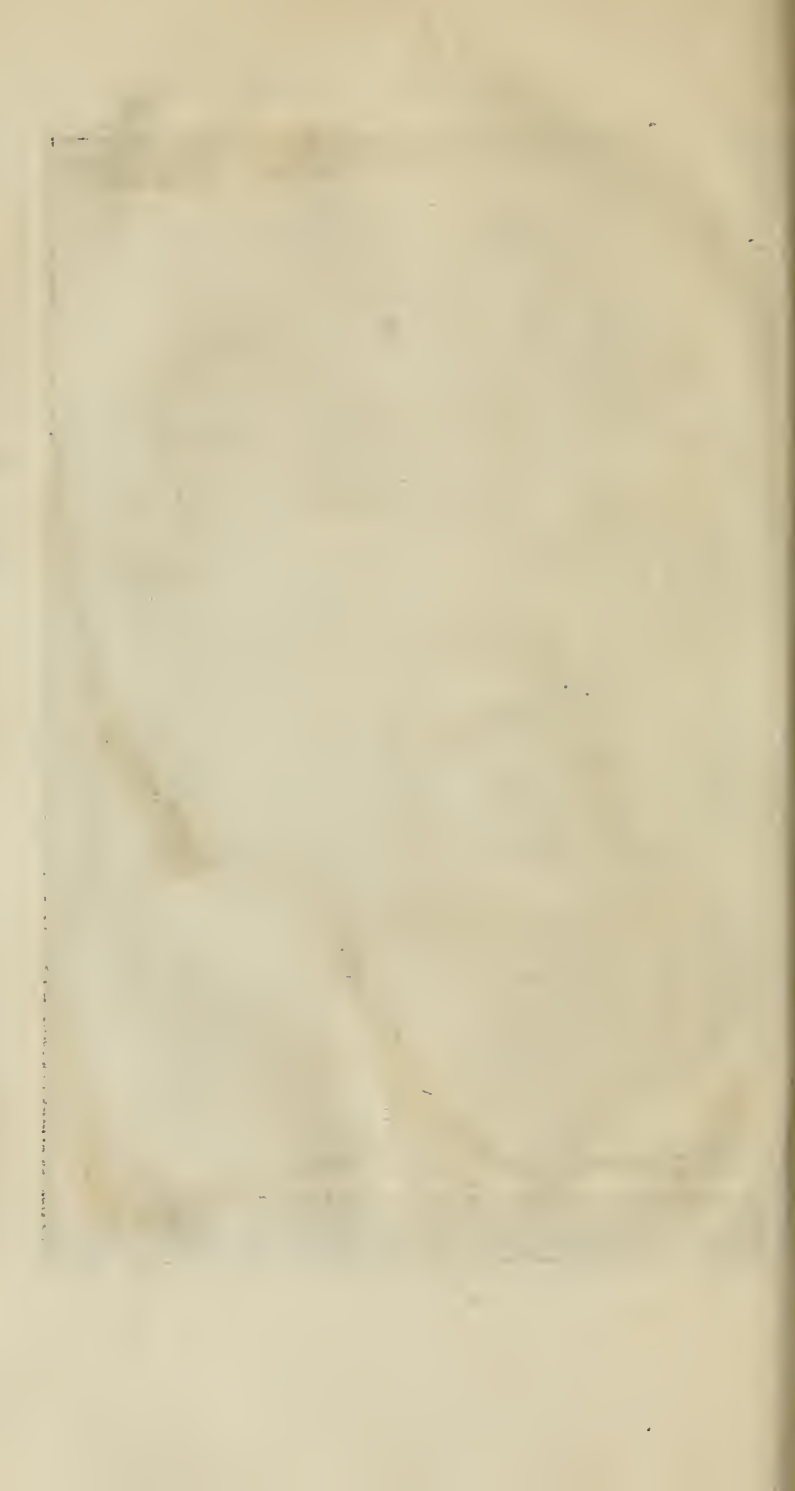
Onze ERASMUS wiens Beeltenis zig in de Plaat N onder aan doet zien, heeft ook een Broeders Zoon gehad Artus Quellinus genaamt, welke de Beeldhouwers Konst oeffende. Vondel noemt hem *het ligt der Beeldhouwery, en Nederlandschen Fidias*, en laat zig dus op zyn Beeltenis door Held Stokkade geschildert hooren :

STOKKADE maalde aldus de helft van 't zicht'bre deel
Van Artus Fidias. Waarom hem niet geheel,
Of t'effens lyf en ziel, zyn Konst met al haar vonken?
Zo heeft QUELLYN zig zelf in marmer uitgeklonken.

De Lezer zal ligt wel opgemerkt hebben, dat ik in 't begin van Quellinus levensbeschryving, wanneer ik den inhoud van eenige zynere penceelwerken aantoonde, gezegt heb: *aan tafcl leit*; om aan te duiden dat de Joden voor gewoonte hadden, op bedden aan te leggen in hunne maaltyden: egter zal het niet ondienstig wezen dat myn pen hier omtrent wat breeder uitweid; op dat de schilderjeugt zig daar van bediene, wanneer zy dergelyke voorwerpen vertoonen wil, en het dwaalspoor van velen hier in myden.

Van waar, en wanneer de gewoonte van op de maaltyden aan te leggen onder de Joden ingekropen is, kan niet zeker gezegt worden. Hugo de Groot is van gevoelen dat deze gewoonte onder de Joden gekomen is, door naarvolging van de Assyriërs

riers en Perfen; want dus lezen wy *Esth.* 7 vs. 8. Dat *Haman was gevallen op't bedde daar Eſther op lag.* 'T kan ook wezen dat zulks eerst tot de Grieken, en van die tot de Joden over gegaan is. By Plato leeftmen: *Jongens trekt Alcibiades de ſchoenen uit; op dat hy aanlegge.* Dus, de voeten ontschoeit, en agterwaarts van het bedde afstekende, en Christus die wyze van aanleggen volgende, is het gemakkelyk te begrypen hoe Maria de zuster van Lazarus de voeten van Christus gezalft heeft.

Wy vinden by A. Byneus een opmerkelyke plaats aangetrokken uit Aristofanes, alwaar de oude Philocleon onder andere dienſten die hem be-
wezen wierden opteld: *En voor eerst myn dochter wast my, en zalft myn voeten; en kustze nederbuk-
kende.* Dus zeit ook Lucas in zyn Euangelium *Cap. 7. vs. 38. Ende ſtaande (te wete Maria) ag-
ter aan zyne voeten, begon zy zyne voeten nat te
maken met tranen, en zy droogdeze af met het hair
van haar hoofd, en kuste zyne voeten, en zalfdeze
met zalve.*

By de Joodſche meesters word ook gewag ge-
maakt van 't zalven der voeten. Johannis Licht-
forus heeft een plaats uit het *Tractaat Menachot*,
waar uit dit te zien is. *De Meit ſtaat 'er, bragt
een gouden vat vol oly, daar mede hy gezalft heeft zyn
handen en voeten.*

Wy hebben ook niet ondienſtig geagt de wyze
van aanleggen aan tafel aan te wyzen, door een
ſchets getrokken uit een zeer ouden marmerteen,
waar op verbeeld is een beddeke by een tafel met
drie pooten, waar aan een man met zyn vrouw
leggen, welke *Fulvius Urſinus* doet zien. En wy
hebben dezelve na gebootſt in de Plaat N nevens

de Beeltenis van Eras. Quellinus. Waar nevens wy ook een uitgedompte graflamp doen zien; ten zinteeken dat die bovenstaande konstlichten door den tyd, hun roem benydende, uitgedooft zyn.

Om dezen tyd vinden wy ook gemeld van 'eenen KAREL ERPARD, en van *de Bie* in zyn *Gulde Kabinet* pag. 520. geprezen.

*Doordien zyn konstpenceel vol levensaardigheid,
Den geest verlokt, en door bevalligheid verleid,*

Leiden, dat nevens andere Hollandsche steden mede heeft kunnen roemen over het voortbrengen van stedelingen, die als heldere fakkels in de schilderkonst uitflikkerden, bragt ook in den jare 1607

JAN LIEVENSZ. op den 24 van Wynmaand voort. Zyn Vader Lieven Hendrikze, was een konstig Borduurwerker, naderhand een Pagter. En ziende de groote geneigtheid, en drift die zyn Zoon tot de schilderkonst hadde, bestelde hem nog maar acht jaar oud om de gronden en beginzelen dier Konst vast te leggen by eenen JORIS VERSCHOTEN. Toen hy ontrent tien jaar oud geworden was, zyn Vader ziende dat hy in die drift volhardig bleef, nam besluit van hem daar in te laten voortgaan, en bragt hem by den vermaarden schilder PIETER LASTMAN tot Amsterdam; by welken hy twee volle jaren bleef, en braaf in de Konst vorderde.

Naa dezen tyd heeft hy de Konst by zig zelven geoeffent, gebruikende het leven tot zyn onderwyzer, en bragt het zoo veer door vlyt en naarstigheit, (en't geluk viel hem toe) dat alle konstkenners zig verwonderden dat een jongen van
twaalf

twalf of weinig meer jaren , zoo veel door de Konst vermogt. In dien tyd fchilderde hy den Democriet en Heracliet van KORN. KORNELISZ van Haarlem na , zoo even gelyk , dat men geen onderfcheid tuffchen die beide konde befpeuren.

Tot een ftaal van zynen byzonderen yver , en onophoudelyke drift , verhaald de fchryver van Leiden , dat wanneer in den jare 1618 , binnen Leiden op den 4 van Slagtmaand een groote oproer ontftond tuffchen de Remonfranten , Waartgelders en andere Borgers , zoodanig dat de Borgermeesters genootzaakt waren , de Schutters in de wapenen te doen komen , om de beroerte te ftillen , hy met dusdanigen yver zat te teekenen , dat hy daar geen agt op gegeven had , of zig des bekreunde.

Hy heeft al vroeg fraaije pourtretten gemaakt ; als inzonderheid dat van zyn Moeder Machtelt Jans van Noortzant , dat verwonderlyk konftig gefchildert was : als mede fraaije ordonantiestukken. Onder deze was 'er een verbeeldende een Student , geestig van muts en kleederen toegetakelt , zittende by een brandend turfvier in een boek te lezen. Dit was levensgroot , en zoo konftig gefchildert dat de Prins van Oranje 't zelve dede koopen , en vereerde 't aan den Ambaffadeur van Engeland , die het wederom vereerde aan zyn Koning , die daar groot gevallen in had. Dit was ook de reden wel , als hem de geneigtheid om andere landen te bezien aankwam , dat hy zig naar Engeland begaf , daar hy wellekom was ; en den Koning , Koningin , Prins van Wallis , en veel van de grootfte Lords fchilderde , daar hy rykelyk voor beloont werd. Dit was in 't jaar 1631. als hy ontrent 24 jaren oud was.

In Engeland ontrent drie jaren geweest zynde is hy wederom te rug gekomen op Calais; van daar op Antwerpen, daar hy zig neersloeg met'er woon, en met de Dochter van den berugten Steenebeeldhouder Michiel Colyns trouwde. Veler oemwaarde groote stukken heeft hy in dien tyd voor Kloosterpapen, en byzondere personen, gemaakt: gelyk ook in den jare 1640, voor den Prins van Oranje, en Borgermeesteren van Leiden twee groote stukken, waar van het eene verbeeld de berugte daad van den Roomschen Scipio Africanus, daar hy de ondertrouwde Princesse hem aangeboden haren Bruidegom ongeschonden te schenk weder geeft.

Hy heeft ook de eer gehad van op't Raadhuis te Amsterdam (nevens GOVERT FLINK, en FERDINANDUS BOL) een voornaam stuk te schilderen, daar J. v. Vondel dit volgende byschrift (door den berugte pen- en penceelschryver Koppenol daar onder geschreven) gemaakt heeft.

De * Zoon van Fabius gebiet zyn eigen Vader

Van't paert te stygen, voor Stads eer en agtbaarheid.

Die kent geen bloed, en eischt dat hy eerbiedig nader.

Dus eert een man van staat, het ampt hem opgeleid.

Dit stuk hangt in Borgermeesters kamer voor den schoorsteen.

Zyn

De Borgermeester * Sueffo gebood zyn eigen Vader G. Fabius Maximus, door den Raad van Rome als gezant aan hem gezonden, van't paert te stygen, door dien'er een wet was, dat niemant te paert zittende een Borgermeester mogt naderen, om aan te spreken. De Vader gehoorzaamde dit bevel met eerbied, en bewees zyn Zoon dien pligt welke hem als Borgermeester toekwam.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 299

Zyn brave schilderkonst is ook door de Fenixpen van denzelven Vondel vereeuwigt. In zyne Lofdigten op Schilderyen &c. op pag. 340 hebj'er een op de beeltenisse van den Borgermeester Lamb. Reinfst, en Mevrouw Alida Bickers &c. en nog een zynde een gesprek tusschen Schilder en Poëet, op den Leeuw door hem geschildert,

Poëet. *Wie voertme nu in een Woestyn?
Hier leit een Leeuw, en niet de schyn.
Hy vlamt op roof en Menschespieren.*

Schild. *Hy heeft zyn' wilden aart verleert.
Zoo temt de Konst den Vorst der dieren,
Die over alles triomfeert.*

Hy heeft ook d'eer gehad dat hy de Afbeeldingen van Michaël de Ruiter, Opper Admiraal en Kornelis Tromp, Onder Admiraal van Holland door zyn konstpenceel heeft afgemaald, op welk laatste Vondel zig dus laat hooren:

*Als Furk, de Britsche Turk, de Zee wil overgapan,
En vlooten slikken in zyn onverzade maag,
Dan voert hy op den mast den Bezem tot een wapen,
En dreigt uit nieuw Algiers de magt van s'Gra-
venhaag.*

*Hoe lange toch? tot dat de Zeeleuw TROMP, verwildert
Getergt van wrake, met gevangens moordend bloet,
Een schoone waterverf, zig naar het leven schildert,
Om's Vaders dood ontvonkt van nimmer bluscb'ren
gloet.*

*Hy vaagt in Oost en West met 's roovers bezemroeden
De beide straten van dit haven schennend slyk,
En geesselt het, dat borst en lenden vreeslyk bloeden,
Ter straffe van geweld, geleên in Christenryk.*

• Dan

*Dan hoord men Askué, en Monken, en Barklaien,
Geweldenaren van de vrye en ope Zee,
Zig t' enden adem op 't schavot der baren schreijen.*

*En deerlyk jammeren om 't afslaan van den Vreê.
Wie beezems voeren wil, geef TROMP de roên in
handen.*

*Dees voert het Scherpregt uit, in 't aanzien van twee
stranden.*

En 't blykt aan dit volgende vaers dat hy onder anderen ook de beeltenis van Jan Vos geschildert heeft,

*Dus maalt my LIEVENZEN, om na myn dood te leeven.
Ik poog de dood vergeefs t' ontvlugten door myn
schacht.*

'T penceel is magtig om de verf en ziel te geeven.

*En die de dood verwint, heeft overgrootte kracht.
Ik word door LIEVENS hand onsterfelyk geschapen.*

Philips Angels die in den jare 1642, het lof der Schilderkonst schreef, meld van hem met roem aangaande zyne bedrevenheid in Historykunde, pryft ook onder andere een stuk waar in hy de geschorte offerhande van Izak volgens de beschryving van Fl. Josefus, welke zegt: *na Godt het voornemen van den aartsvader gestuit had, zy malkander ombelsden en kusten*, natuurlyk en konstig afgebeeld: als ook zynen grooten geest, en zyne vernuftige bedenkingen die hy ontrent de verbeeldinge van Bathseba heeft doen blyken, daar hy 't alles naar de bedenkelykste wyze, en zoo als het waarschynelyk zig ontrent het geval heeft toegedragen, heeft afgebeeld. Maar hier in taft onze
Schry-

Schryver mis, als hy ook het byvoegzel, te weten een Cupido ('t welk hy noemt *het Waereldberoerend kind*) in de lugt van 't stuk gemaald, *met een vlammende pyl in steê van een gescherpte flits, in welkers dunne rook men de teere leden zoetelyk ziet wemelen, pryft.* Aangezien dit wel een zinnebeeldige beduiding van den ontsteken minnebrand in 's Konings hart aanduid, maar die in Bybelstof nooit te pas komt. Maar 't gaat gemeenlyk als Junius zeit: *Dat de Schilders en Dichters van eenen geest gedreven, veeltyds iet nieuws plagten te ondernemen.* Zyn beeltenis staat in de Plaat N, op de hooge zy van Pallamedes. Volgt

FERDINANDUS BOL. Dezen (alzo ik zyn geboortejaar niet heb konnen opspeuren) heb ik voeglyk gedacht agter zynen konst- en tydgenoot te plaatsfen. Dordrecht matigt zig de eer van zyn geboorte, gelyk Amsterdam die van zyne opvoeding aan. Hy was twee of drie jaren oud, als hy in Amsterdam kwam, waar hy tot redensgebruik gekomen, en zig geneigt vindende tot de Konst, onder den Grooten REMBRANT zig daar in geoeffent heeft. De natuur en de fortuna waren hem beide gunstig. Dus hy grooten roem, en veel geld, tot dienst van zyn ouden dag overgewonnen had; want hy stierf in een goeden ouderdom, op 't jaar 1681.

Nevens een groot getal pourtretten, natuurlyk en kragtig geschildert, ziet men ook menigte van zyne roemwaarde konststukken, zoo in Godshuizen als anderzins, die zyn konstroem wel altyd zullen schragen.

Inzonderheid gedenkt de groote Agrippyner een zyner Konstwerken, 't welke hy in zyne Lofdigten op Schilderyen enz. noemt het heerlyke
stuk

stuk van FERDIN. BOL, voor den doorluchtigen Zeeraat te Amsterdam, in 't Reisjagt geschildert aldus:

*De groote Zeevoogdin bezweert den waterheilig
En Opperadmiraal, in haren dienst getreên,
Dat hy de Zeevaart voor 's Lants Vrede en Vryheid
veilig,
En zeegene den bouw en koopvaardy der Steên.
De Zeevoogt om dien last gehoorzaam uit te voeren,
Neemt daatlyk Sterkheid, en Voorzigtigheid te baat.
Nu durft geen rover, nog geen storm de vinnen roeren.
Dus groeit de handel aan, ten wasdom van den
Staat.*

Ook zietmen nevens het grootste gemelde groote stuk, nog verscheiden Konststukken van hem, op 't Amsterdamsche Raadhuis, als een op de Raadkamer, boven den schoorsteen, waar in verbeeld staat de verkiezing der oudsten in Israël, om neffens Jetro den schoonvader van Moses, het volk te rigten. En in der Schepenen Kamer, daar Moses de Wet in steene tafelen op Sinai ontvangen hebbende, afbrengt, en die het volk voorhoud, daar dit vaers op ziet:

*Hebreeusche Moses heeft de Wet van Godt ontvangen,
Waar mede hy naar 't volk van boven wederkeert:
Dat hem eerbiedig groet, en welkomt met verlangen.
De Vrye Staat luikt op, als 't Volk de Wetten eert.*

Nog een proeffstuk van zyn penceelkonst ziet men in 't Borgermeesters Vertrek, waar onder meergemelde Vondel dit byschrift tot verklaringe van den inhoud gemaakt heeft:

* *Fa.*

* *Fabricius houd stant in Pyrrhus legertenten.*

*Het gout verzet hem niet, door schandelyke zugt,
Nog Elefants gebriesch, en felle dreigementen.*

*Zoo zwigt geen man van Staat voor gaven, nog
geschenken.*

Nevens deze verschynt

**PALAMEDES PALAMEDESZ STE-
VERS.** Deze word onder de Konstschilders van
Delf geteld, alhoewel hy te Londen geboren is.
Zyn vader die een Vlaming, en konstig werkbaas,
om kroezen, koppen, vazen, enz. van Jaspis,
Porphier, Agaat en diergelyke kostbare gesteent-
ten te maken, was, woonde te Delf, als hy we-
gens zyn Koning Jakob van Schotland, wierd
ontboden; en alzoo hy eenen geruimen tyd aan 't
hof opgehouden wierd, kwam zyn vrouw die hy
meê genomen hadde, in de kraam van dezen **PA-
LAMEDES**, dog hy kwam met zyne ouders we-
der te Delf, daar hy voorts is opgevoed, en zyn
leven lang is blyven wonen. Hy is genoegzaam
zonder meester, meester geworden, hebbende zig
alleen geoeffent met de konststukken van den ver-
maarden **ESAIAS vanden VELDE**; na te schilderen,
waar door hy met den tyd zodanig, niet alleen aan die
hande-

* Cajus Fabricius werd na den Veldslag by de Rivier Liris van wegen de Romeinen in Gezantschap aan Pirrhus, Na-
neef van Achilles en Koning van Epieren, gezonden, die
zyn aanbrengen toestond, dog zagt hem op zyn zyde te
trekken, eerit door geschenken, door dien hy gehoord had
dat hy arm was, daar na door bedreigingen des doods, door
een vervaarlyk brieffenden Olyfant, maar de Romein bleef
standvastig en onverzettelyk, niettegenstaande hy hem het
vierde deel van zyn ryk aanbod, zoo hy by hem wilde bly-
ven, en toonde dat een edelmoedig Romein, de deugd en
getrouwheid meer dan 's waerelds schatten agt. *Zie Livius in
zyn Rom. Hist.*

handeling, maar ook aan dezelve wyze van ordonantien, gewent werd, zoo dat hy Ruitergevegten, roerende en stillstaande legers, en andere krygsgevalen zoo wel heeft weten te verbeelden, dat hy by alle konstkenners in zyn tyd roem behaalde.

In de Plaat N staat zyn Beeltenis op de lage zy van J. Lievensz.

Hy had zoodanigen zugt, en begeerten om grooter te worden in Konst, dat hy altoos voor een spreekwoord hadde: *nog eerst te zullen beginnen*, dog zyn edelmoedig voorneemen is door de alvernielende dood voor altoos belet geworden, op den 26 van Lentemaand 1638, nog maar 31 jaar oud zynde. Hy liet een ouder broeder na, ANTONY PALAMEDESZ STEVERS genaamt, die ook een goed schilder was, zoo in Pourtretten, als gezelschappen. Deze kwam in 't jaar 1636 tot Delf in 't St. Lucas Gild, en was 1673 voor de laatste maal Hoofdman van gemelde Gild.

NAARDIEN wy met een verandert Toneel staan te beginnen, en die toefstel een weinig tyd vereifcht, willen wy den aanschouwer, op dat het wagten hem niet verdriete, ondertuffchen met een korte redenvoering onderhouden: dieneende tot meerder berigt van 't geen wy op pag. 97. 98. gezegt hebben, van de Offerhanden der Heidenen met der zelve gereedschappen, en byvoegzelen: te weten, dat een Konstschilder moet bedagt wezen, wanneer hy eenige Heidensche offerhanden met hun aankleven verbeelden wil, daar by het Beeld van die Godheid aan, en voor wie het offer geschied, op een verheven voetstal, of in een holle nis te plaatsen: 't zy naakt, of bekleed, daar een konstoeffenaar vryheid toe heeft;

aan-

aangezien de ervarenheid ons doet zien, dat de Heidensche Godenbeelden, 't zy man of vrouw, naakt verbeeld of gevormt, in hunne Tempelen by de altaren stonden, ook zomwylen met fluiers, pragtige kleederen en andere kostbare vercierselen omhangen wierden. Om dit eerste gezegde te bevestigen dienen deze regels uit Statius Papinius:

*De gryze Koormaagd voed ter haardste 't waakvier
aan,
En zal geen oog op de geheime schaamte slaan.*

en tot het tweede ontbreken geen getuigenissen die zulks bevestigen. Trebellius Pollio verhaalt, dat de Dwingeland Celfus met den purperen sluyet van de Godinne Celestis verciert wierd. En Vopiskus, dat de Tyran Saturninus, wanneer hy van de soldaten tot Keizer uitgeroepen was, het purper kleed van Venus nam, en in 't byzyn der krygsknechten met een vrouwen rok bekleed, wierd aanbeden. De Kerkroover Dionysius rukte Jupiter Olympius den gouden mantel van de schouderen, onder voorgeven dat die des zomers te zwaar, en 's winters veel te koud was; en gaf hem eenen van laken in de plaats, die des zomers dekken, en des winters verwarmen konde.

Ook moeten konstschilder weten, wanneer hy de Feestvieringen van Mars en Venus zal schilderen, dat de afgodendienaars dezelve hebben geviert met verwisselde kleederen: Dat de Vrouwen een mannen lyfkolder of pansier aantrokken, een helmet op 't hoofd zetten, en de mannen zig in vrouwengewaad verkleedden. Dus deden inzonderheid de Assyriërs volgens de getuigenis van Julius Firmikus; en Herodoot verzuimt niet dus-

danige dingen van de oude Babiloniers en Egyptenaren aan te teekenen, welke gewoonte naderhand tot de Grieken, en voorts tot de Romeinen overgegaan is. Door welke wyze vandoen zy de deur openzetten tot dartele onkuisheid. Waarom ook Israëls wetgever het Hebreusche volk, geneigt tot de afgodery der nabuurige volken, zulk doen scherp verbied, als uit menigte van bewyzen te zien is.

De reden waarom de oude Heidenen tot gemelde Godsdienst-pleging hunne kleederen verwisselden, willen sommigen dat deze geweest is; dat zy waanden in dusdanig gewaad die Godheden aangenamer te zyn. Maar andere vernuften hebben op zekerder grond besluit gemaakt, dat zulks uit loutere onkunde, en om dat zy onzeker waren of hunne Godheden die zy dienden tot het mannelyk of vrouwelyke geslagt behoorden, ontsproten is. Hier van daan is deze twyffelagtige aanspraak welke in dusdanige offerhanden plag gebruikt te worden, by Arnobius te boek geslagen: *Sive tu Deus es, sive Dea?* dat is: *Het zy gy een God, of een Godinne zyt?* ja deze dwaling ging zoo veer, dat zy zelf sommige hunner Godenbeelden in de gedaante van beide de geslagten gevormt, offerdienst toegebragt hebben. Onder deze mag men de Cyprise Venus wel de eerste tellen.

Deze was (volgens de getuigenis van Makrobius) met een vrouwenbekleeding en met een mannenbaart afgebeeld, en werd van de mannen in vrouwen gewaad, en van de vrouwen in mannenkleederen gedient. Dusdanig had het blinde Heidendom oulinx ook de Fortuin (in het boekje van den Heer Spon, van den Altaar der onbekende

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 307

de Goden aangewezen) afgebeeld. Men kan die beeltenis, gevolgt naar het marmer by W. Goeree in het II. Deel van zyne Mofaifche Historie pag. 579 zien, met dit byfchrift.

FORTUNÆ BARBATÆ &c. DE GEBAARDE FORTUIN.

Dus dient een konfchilder agt te geven in hoedanige gedaante de Afgodsbeelden by de onderscheiden oudtydsche volkeren verbeeld wierden; want in een heel andere gedaante werd Jupiter by de Lydiers, als by de Sicioniers afgebeeld.

Deze verbeelden hunnen Jupiter in de gedaante van een van onderen breed vierkant, en gedraaide spitsopgaande piramide, daar mede te verstaan gevende, dat het natuurlyk verftant (by de *Bafis* geleken) niet magtig is om de Godlyke en Hemelfche dingen te doorgronden, als die niet anders als door fcherpziende verligte oogen (door 't fcherp opgaande spits afgebeeld) konden befchouwt werden: en wanneer de Priesters 't zelve wilden raad vragen, droegen zy dat Beeld met veel plegtigheid en gevolg (in een verguld fchip, omhangen met zilvere kroezen en drinkfchalen) op hunne fchouderen door de ftraten om, zingende eenige heilige liederen.

Anders werd zyn Beeld in Lydie gezien; te weten met een Geitevel, *Diphtera* genoemd, in welk binnenfte men fchryven konde, om aan te duiden dat Jupiter al de bedryven der menfchen op aarde in zyn geheugen (even als door letteren op Perkament) houd; op dat hy de goeden op hun beurt beloone, en de kwaden door zyn blixem ftraffen zoude.

Ook werd zyn Beeld by hen zonder blixem in de vuist verthoont, hebbende een byl in de hand, waar van Plutarchus deze reden geeft: Herkules, hebbende Hippolite de Koninginne der Amazoonen gedood, heeft nevens andere wapenen van die overwinninge ook een byl mede gebragt, welke byl hy ten geschenk gaf aan zyn beminde *Omphale*, die van het geslagte der Lydiërs was: die dezelve als heilig bewaarde, gelyk ook de Koningen een namaakfel daar van hebben gedragen, tot op de Regering van Candaulus, die dezelve van een dienaar zig agter na liet dragen. En dus hadden de Lydiërs tweederhande Beeltenissen van Jupiter, waarom zy hem *Jupiter Labradus* genoemd hebben, want in die sprake wierd de Byl *Labroum* geheeten, en met een Degen op de zyde, *Carius* genaamt.

De Thebaners, en verscheide Afrikaansche volken verbeelden hunnen Jupiter Hammon met Ramshoornen aan beide zyden van 't hoofd; en zoo wy met Servius, dien grooten uitlegger van Virgilius, over de reden van dit vreemd Hoofdciersel raadplegen, hy zal ons zeggen: Dat Jupiter Ammon daarom met Ramshoornen afgebeeld word, om dat zyne Antwoorden of Godspraken zoo veel draaijingen en wendingen hadden als zulke Hoornen. En die van Creta eerden Jupiter (volgens zeggen van Eusebius) in de vuurstenen, en zwoeren by hem, dus: *Zoo ik wetende bedriegte zoo moet my de Vader van den dag (alzo zweer ik by dezen steen) uit alle myne goederen uitwerpen.*

Anders was de Beeltenis van Mercurius gevormt, of van houd of steen gebeeldhout, als hy voor den God der welsprektheit geëerd wierd. Anders

als

als zy hem dienden als begunstiger der vrye konsten. En weder anders, wanneer zy hem aanzagen voor bevrediger der geschillen : Dan zagmen aan zyn voeten leggen een witte roede, om welke twee slangen gevlogten waren, ter gedagtenisse dat hy twee slangen vegtende ziende, dien stryd door het tusschenkomen van zyn roede hadde gescheiden. Waarom oudtyds de gezanten tot het maken van vrede afgezonden, diergelyk een teeken met zig droegen. Om dezelve reden werd ook zyn beeltenis in de Galeryen en Twistscholen der oude Filosoofen geplaatst, nevens het beeld van Minerva. Van welke beeltenis zig dan een konstschilder (alseen noodwendig bycieraad) wanneer hy een school of gezelschap van oudtydsche Letterwyzen, en Redenaaren verbeelden wil, zig bedienen kan.

In een andere gedaante is Diana verbeeld geweest by de Heidenen, daar zy dezelve eerden voor Beschermgodin van de Jagt en Bosschen : Anders als zy voor de Maan genomen, als de Lichtbrengster by nacht geëert wierd : want dan werd zy verbeeld met een brandende fakkel in beide handen. Gelyk men haar deeld dus bestempelt ziet op een penning van Faustina, met het byschrift DIANA LUCIFERA.

Weer in een heel andere gedaante stond haar beeld te pryken by die volken welke haar hielden voor voedster, en voortbrengster van alle levendige schepselen. Dus werd zy geëert van de Ephesers. Waar af het ruggestuk des pennings van Keizer Klaudius de bestempeling draagt, waar op men haar ziet in een Tempel portaal staan, met dit byschrift DIAN. EPHE. Waar van ons Fr. Perrier een duidelyke afteekening, (gevolgt

naar een uitgehoudent marmerssteen, uit Griekenland te Romem gebragt) in print, onder zyne Roomsche Statuen doet zien. In welk opzigt ook Hieronimus in zyne voorreden van den Brief tot de Ephesers zeit: *dat zy niet Diana de Jagerinne, maar die met de veele mammen eerden.* Dit was om de kragt der opvoedinge te beteekenen; gelyk door de omzwagteling van den navel der beelds, benedewaards; (daar tusschen zig verscheiden koppen van dieren doen zien) dat zy door 't ontsluitens van den band der geboorte de schepselen te voorschyn doet komen. Waárom Diana ook van de Grieken Genethlios genoemd werd, om dat zy het bewind over de geboorte heeft.

Ligt zullen myne konstgenooten zeggen: wie zal daar juist zoo naauw agt op geven, zoo alles zoo stipt naar de oudheidkunde niet is waargenomen? Ik antwoord: niemand dan zulken die daar in geoeffent zyn. En dus is het ook met de Historische verbeeldingen gelegen: niemand zal de mislagen daar in begaan opmerken dan die, welke in de Historien ervaren zyn; van wien men de berispingen te wagten heeft, en naar wiens opmerkingen de onbedrevene luisteren. Meer zouden wy ter zake dienende kunnen zeggen, zoo de Toneelgordyn reeds opgeschoven ons niet gebood af te breken.

Tot nog toe heeft de Schourburgh niet als Konstschilders verтоond. Voortaan zullen ook de berugte Schildereffen daar op verschynen, en op haare tydbeurten nevens de Mannen ten Toneel komen; om den lezer door die veranderinge op nieuws te verlustigen, en zynen yver door wakende begeerten tot het gene zy zeggen zullen op te wakkeren.

De oude gedenkschriften melden van eene *Vestaalse* maagt *Lala* 1 genaamt, die de Konst van schilderen verstond. Maar wat hoeven wy in de 2 twyffelagtige oudheid voorbeelden op te zoeken? de voorgaande eeuw levere ons 3 *Marietta* Dochter van den berugten Italiaanschen schilder *Tintoret*, in dezelve Konst tot verwonderinge van alle

- 1 *Lala* van *Cyzicus*, of *Spiga*. Deze (zeit *Plinius*) was zoodanig bedreven in de penceelkonst dat haar werk ongelyk waardiger geschat wierd, als dat van den schilder *Sopilos*: schoon dit tot een hoogen prys verkogt wierd.
- 2 *Twyffelagtige oudheid*. Wy spreken dit niet tegen, nog min den volgenden roem der doorluchtige vrouwen, maar zeggen dat de Dichters somwylen de palen van vryheid wel wat veer uitzetten, en gevolgelyk zoo heel veel staat niet op dezelve is te maken: terwyl wy ondertuffchen gedagtig zyn aan de spreuk van *Gratian*: *De waarheid komt zelden zuiver voor onze ooren, voor al wanneer zy van veere komt; want dan vat zy eenige vers van de hartstogten, die zy op haren weg ontmoet.*
- 3 *Marietta Tintoret* geboren te Venetien, leerde de Konst by haar Vader, waar toe zy zoodanig geneigt was, dat zy gewoon was zig, toen zy nog jong was, in jongens gewaat te verkleeden, om by haar Vader (wanneer die groote werken buitens huis schilderde) te mogen wezen, welke haar ook inzonderheid lief hadde, zoo dat zy voor zyn Zoon wierd aangezien. Zy heeft uitgesteken in het schilderen van *pourtretten*, schilderende veel *Dames*, die graag by haar waren, wyl zy dezelve, door haar zang en snarenspeel, waar in zy beroemt was, wist te vermaken. 'T geen haar inzonderheid berugt maakte was het *pourtret* van den Bisschop *Marco*, en dat van den Opperhofmeester van Keizer *Maximiliaan*: welk *pourtret* zy aan den Keizer vereerde, en zig daar door zoo beroemt maakte dat zy daar door gelegentheid kreeg om *Philippus* den tweeden Koning van Spanje, en den Aartshertog *Ferdinand* te schilderen. Zy stierf in 't jaar 1590, oud zynde maar 30 jaren, en werd begraven in de Kerk van *Sante Maria dell' Horto*. Dus meldt *Sandrarts Tuitsche Academie*, pag. 170.

alle die het zagen gevordert. 4 *M. Propertia de Rossi* beeldfnydster van Bolonien, die konstig in Perziksteen en marmer gesneden heeft: gelyk de Roomsche 5 *Claudia Stella* onverbeterlyk in koper deed. Andere hebben weder haar brein gescherpt op taalgeleertheid, of andere pryffelyke wetenschappen. Vele Vrouwen hebben de eedle zwaneschagt gevoert, en de wysheid boven alle vergankelyke schatten bemind en uitgekozen.

Men leeft van 6 SAFFO, en haar hooggeroemde Dichten, Zoo lang als Febus blyv' de pronkpraal aller lichten.

7 *ASPASIA bezat de gaven van verstand.*

8 THE-

- 4 *Propertia*. Deze schoon en welgemaakt van lichaam, en van de natuur begaafd met een schoone zangstem, verftond zig meesterlyk op de behandeling van 't inarenspeel, en andere fraaije konsten en wetenschappen, maar het geen haar meest berugt gemaakt heeft, was haar graveerkonst op een Perziksteen. Anderen zeggen op een Porfiersteen, de grootte van een perziksteen. Daar tot verwondering van getuigt word: *dat zy de gansche Passie, of het Lyden van Christus en elk deel deszelfs onderscheidenlyk daar had op afgebeeld*. Zy maakte ook pourtretjes heel uitvoerig en konstig in marmer, Paus Clement de zevende van die naam was begerig om haar te zien, en zond om haar, maar te laat, want zy een week te voren was overleden. Zie *J. Sandrarts, Academie* p. 203.
- 5 *Claudia Stella*. Weergaloos in 't behandelen van 't graafzyer, aan de bekende print, naar de Schildery van N. Pouzyn (daar Moses de Rots slaat) te zien.
6. SAPPHO, geboren te *Mitylene* een voorname Stad, op het Eiland *Lesbos*. Zy werd in haar tyd genoemd de tiende Zanggodin. Zy leefde ontrent de vierenveertigste *Olympiade*, ten tyde van *Pittacus* den tyran. Zie *Basilus Kennet*, in de *Levensbeschryving der Grieksche Dichter*, opp. 90.
7. ASPASIA, van *Milet*, muntte niet alleen uit in Konst van Welsprekenheid, maar heeft vele door hare leidinge daar in tot volmaaktheid gebragt, waar onder was ook *Socrates*, die zig niet heeft geschaamt zulks zelf te bekennen, Zie *Thomas Stanley, in zyn boek van de oude Wyzen* p. 78.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 313

- 8 THEANO *hield het school van haren man* in stand.*
 9 ARETE *heeft haar Zoon geleerdlyk onderwezen.*
 THERENTIA *de vrouw van Cicero geprezen,*
Om haar verstand, is door de snelgewiekte faam,
Entalooze andere, roemrugtig door haar naam;
De Deugd van vele bralt op elpenbeene troonen,
Zy leven na de dood gecierd met schoone kroonen,
Als eertyds in triomf de groote Vorst August;
Der Vrouwen deugd is aan geen volken onbewust;
Al d'aard verbeft haar lof ten trots van 't laftrend
drukken.
 10 MARIA *brak de fles met Narduszalve aan stukken*
En gootze vrolik uit op 's Heilands heilig hoofd.

Al deze pryffelyke hoedanigheden, konften en wetenschappen, in zoo veele voorbeelden aangewezen, en die yder op zig zelf genoeg zyn, om de bezitters der zelve een berugten naam te maken, en in roem te doen leven, bezat onze waardig gedagte Juffrouw ANNA MARIA SCHUURMANS

8. TEANO van Creta, thans Kandia, vrouw van Pythagoras; nam het beftier der School na de dood van haren man waar; tot dat zy Aristeus trouwde, die Pythagoras in de wyze van leeren gevolgt heeft. Dezelve p. 306.
 9. ARETE, van haar vader Aristippus volkomen in de wysheid onderwezen, leerde het zelve voort aan haren Zoon. Zie den voorgemelden fchryver op p. 134.
 10. Dit ziet op het gebeurde te Bethania Mark. Cap. 14. v. 3. beschreven. Waar aan zig Judas ftiet: waar op zig N. van Brakel dus heeft uitgelaten.

*Godvrugte Maria, uw weldoen kan dien fnooden,
 Den buideldrager niet behagen; waar toe is't?
 Blaft hy haar toe, waar toe is dit verlies van noden;
 Waarom deze Oly, dus zoo reukeloos verkwift?
 Men kon de zelve tot een hoogen prys verkoopen.*

De Lydende Christus, p. 9.

* Pytagores,

MANS te gelyk. Zulks als men ziet dat zy de Schilderkonst, graveeren in koper, 't beeldfnyden, en Boetseerkonst verstond, inzonderheid ook de Taalgeleertheid en Godvrugt bezat. Men met reden besluiten moet dat de milde natuur, of om beter te zeggen de schikking des Hemels, heeft gewilt dat alle gaven van 't vernuft in haar te gelyk zouden uitsteken.

Zy is geboren te *Utrecht* in 't jaar 1607. tot grooten luister dier Stad. Met haar 3 jaren kon zy onderscheidentlyk lezen, en op haar 6 jaren konstig met de schaar velerhande dingen fnyden. Met hare jaren groeiden haar begryp, geneigtheid en zugt tot geleertheid, en geagte wetenschappen, rustende zy niet voor zy hare beooginge verkreeg; waar omtrent zy zonder voorbeeld gelukkig was, om dat zy een vernuft bezat dat fix alles begreep, een geheugen dat zonder missen alles onthield, en handen die tot alle behandelingen zig wisten te voegen. Wy hebben haar beeltenis konstig geëft en voort met het graveeryzer opgemaakt, op haar xxxiii jaar cio. 13c. xl. door haar zelf in koper gebragt met dit Latyns vaers:

*Cernitis hic picta nostros in imagine vultus:
Si negat ars formam, gratia vestra dabit.*

Dat is:

*Gy ziet myn wezen op dit tafereel gemaakt.
Uw gunst voltooit het werk, indien'er Konst aan faalt.*

Welke printverbeelding wy voor d'andere hebben gekeurt om na te volgen in de Plaat M boven aan, staande op het voetstuk, welk het Tafereel schraagt, Pallas vogel. Al

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 315

Al vroeg had zy zig een behandeling met het penceel aangewend, en schilderde allerhande soorten van Bloemen heel natuurlyk, als ook velerhande soort van gedierten, als Slangen, Hagedissen, Rupfen en Flintertjes; het welke zy dog maar voor uitspanningen hield, wanneer haar geeften door 't veel blokken in vremde talen haar eene ademhalinge vergden. Vorder word van haar gezegt, dat zy alleen met een mes, (zonder ander Beeldhouwers gereedschap te gebruiken) van Palmhout heeft gesneden haar Moeders, Broeders, en haar eigen pourtret, zoo konstig en met zoo goede gelykenis dat yder daar van verwondert stond te kyken. Ja men verteld dat de Konstschilder HONTHORST dat van haar Broeder inzonderheid heeft geschat op 1000 gulden. Hier beneven had zy ook haar beeltenis halver lyf van was geboetseert waar door zy veel roems behaalde. Maar het gene haar boven alle berugt gemaakt heeft, was haar weergalooze taalgeleertheid. Want men zeggt dat zy negen talen in den grond verstond, en spreken konde. Daar en boven was zy dooroeffent in de Natuurweetskunde, Bybelstof en Redenkonst. Ja zoo dat zy het fynste der talen begreep, en 't pit en merg der Filosofy en Bybelschriften bevatte, en daar over met de geleerde Mannen van hare eeuw brieven wisselde. Maar al dezen roem dien zy van wegen hare Konst en geleertheid bekomen had, heeft zy eensplots versneden, wanneer zy onder voorwending van den nederigen Jezus in eenvoud te willen dienen, tot de Labadeesche dweepery verviel; die haar ook van Utrecht, en hare vrienden aftrok naar Altena, daar een zamenlevinge van eensgevoelende opgerecht werd. Op welke wyze van verandering de Dichter

ter

ter onder haar pourtret, dat door Munnikhuizen gefneden is, aldus zinspeelt.

*Hier ziet gy d' eedle Maagt, genaamt weergadeloos,
Eer zy voor 's Waerelds lof het beste deel verkoos.
Zy was als zaamgesteld van Wysheid, Geest en Deugd:
Haar liefde was gekruist, het kruis was hare vreugd,
Konst, Talen, Wetenschap, Geleertheid, Grootheid, Eer,
Met blyfchap ley zy't al voor Christus voeten neer.*

Zy is gestorven te Altena in 't jaar 1678 in den ouderdom van 71 jaren. En haar roem voor het grootste gedeelte met haar.

Nevens haar verschynt MARGARITA GODEWYK ten Toneel.

De Lezer wil het niet kwalyk nemen, dat ik voor eene enkele reis myn voorgestelde perk overtredende, MARGARITA GODEWYK schoon jaren later geboren nevens haar ten Toneel breng. Dit geschied, om dat al't geen ik tot roem van Anna Maria Schuurmans gezegt heb, en de loffelyke voorbeelden daar toe aangehaald, teffens, op beide te gelyk zouden kunnen toegepast worden.

MARGARITA werd in den jare 1627, op den 31 van Oegstmaand te Dordrecht, (alwaar haar Vader in dienst van de Latynsche School was) geboren. Zy van de milde natuur met veel vernuft beschonken, was zonderling ervaren in de Grieksche, Latynsche, Italiaansche, Fransche en Engelsche tale; begrypende mede de Hebreeusche Boekstave, en rymde geestig op Dichtmaat. Zy wist konstig met de naalt te stikken, Landschappen, Hoven, Huizen, Bloemen en allerlei slag van Scheepsgevaarten, gelyk ook alles door Oly- en Watervarf konstig af te malen. Tot welke

Pen:

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 317

Penceeloeffening zy NICOL. MAAS, tot onderwyzer gehad heeft. Zy wist ook geestig met de Pen en Potlood alle voorwerpen pryffelyk te verbeelden: kon ook geestig op glas schryven, en verstond zig de Maatzang en Klavecimbalspel. Daar en boven begreep zy ook de Hemelloopkunde, en wat des meer is.

Math. Balen die van haar in zyne beschryving van Dordrecht meld, getuigt dat hem na haar dood vertoont zyn verscheiden van hare geschreven Boeken, als hare Latynsche, Fransche, en Nederduitsche zinnebeelden, met beeltenissen, door haar vernuft en Konst opgeciert: hare Latynsche gedichten van verscheiden stoffen, ook hare Latynsche brieven aan geleerde Mannen, inzonderheid aan den Heere Arnoldus Senguerdius Professor in de Filosofy tot Amsterdam, over verscheiden stoffe geschreven. Deze drie ingebonde stukken nevens hare losse nagelaten schriften, en verscheide stalen van hare Konst, beruften ter dier tyd in het Kabinet van den Heere Samuel vander Heiden.

Gemelde Balen heeft ook zyn Boek van Dordrechts afkomst met de beeltenis van die schoone paarl (gelyk zy die zelf naar 't leven gemaakt had) geciert. Waar onder zig dit volgende byschrift doet zien, gedicht door den Heer Samuel van Hoogstraten:

*Dus maalde MARGARIET haar uiterlyken schyn,
Als stontse voor ons: maar om haren geest in taalen,
In Konst in kennis, en in godvrucht t' agterhaalen,
Scheen Nestors levenstyd nog wel te kort te zyn.*

Zy stierf te Dordrecht op den 2 van Slag-
maand 1677. Hoe

Hoe verschillig men de menschelyke geartheid, en gevolgelyk de neigingen bevint, is min te verwonderen, als men opmerkt dat dit aan de menschelyke natuur eigen is, zoo veer, zelf tweelingen van eener dragt, niet alleen in geartheid zullen verscheelen, maar zelf door een gants strydige genegenheid gedreven worden; een vast gevolg dat de onderscheidene driften uit de verschillende natuurs gesteltheid voortspruiten, en over zulks de uitwerkingen door verschillende en byzonder gearde gemoedsdriften aangevoert, ook verschelen. Egter hoe verschillig iets is, zoo is 'er niets dat meer het genoeg streelt, als het opvolgen van de natuurlyke geneigtheid; nog zyn de lichamelyke werktuigen (in opzigt van eenige behandelinge of uitwerkinge) gereeder, omdat het werk van zelfs zig vlyd. Het levensbedryf van

ADRIAAN BROUWER zal ons gezegde als in een spiegel doen zien. Deze zyne genegenheid opvolgende, die tot boerterye helde, heeft niet anders beoogt als de zelve op het natuurlykst door 't penceel af te malen, ('t geen hem boven anderen gelukt is) en daar door den eernaam van een groot meester bekomen.

Potfig was zyn penceelkonst, potfig zyn leven. Zoo de man was, was zyn werk.

Sommigen willen dat hy geboren is te Oudenaarden in 't jaar 1608. Maar een geschrift door den Heere *Nicolaas Six* Leerling van den Leidschen Ridder en puikschilder *Karel de Moor*, onder de papieren van zyne voorzaten gevonden, en my ter hand gestelt, doet my zien dat hy een Haarlemmer van geboorte is. En als men op waarschynlykheid bou-

wen

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 319

wen mag , wanneer 'er geen zekerder bewyzen voor handen zyn , moet het hier plaats grypen ; aangezien dit gefchrift eene zekere handleiding daar toe aan my ontdekt.

Voor eerst dat hy een Leerling van *Frans Hals* is , die te Haarlem altyd gewoont heeft. Immers my is nooit gebleken dat Hals in Braband gewoont of zyn Konst geoeffent heeft , en BROUWER hier door gelegendheit zou gehad hebben om van hem de Konst te leeren.

Ten tweede om dat my toefchynt dat hy van geringe ouders geboren , en by gevolge niet van Oudenaarden tot Haarlem gezonden is , gelyk luiden van vermogen wel gewoon zyn te doen , wanneer 'er in hun stad geen bekwame meesters daar toe gevonden worden : maar het tegendeel blykt ; want BROUWER werd van *Frans Hals* die een vluggen geeft in hem bespeurende ingenomen en tot de Konst gebragt , waar omtrent dat meergemelde gefchrift onder meer omftandigheden meld : dat BROUWER nog jong zynde van zyn moeder wierd gehouden om loofwerk en vogeltjes met inkt op lywaat te trekken , het welk hy dan naderhand overftikte met de naald , en tot mutsen en borftlappen gefneden , aan de Boerinnen verkogt.

Dat *Frans Hals* gevallen daar voorby komende en ziende hoe los en geestig hy dit werk behandelde , hem vraagde : of hy niet wel zin zou hebben om een fchilder te worden ? daar hy straks ja op antwoorde , indien zyn moeder zulks wilde toestaan. F. HALS vraagde het zyn moeder , die zulks inwilligde , mits hy haar jongen den kost geven wilde.

FRANS bespeurende in korten tyd dat'er een
groote

groote geest in den jongen stak, en dat hy dagelijks in de Konst buiten gemeen toenam, zette hem op den zolder, afgescheiden van zyn andere Leerlingen, alleen. Maar de nieuwsgierigheid de jeugt eigen dreef hen om ter sluik zomwyl by hem te komen; om te zien wat hy maakte, en zy verwonderden zig telkens over zyn vaardigheid, geestigheid en vindingen, waarom zy verding met hem maakten van heimelyk voor hun wat te schilderen, 't geen hem in de gedagten kwam; gelyk hy dan voor hun maakte de vyf Zinnen, de twaalf Maanden, en dergelyk, daar zy een stuiver of twee voor 't stuk aan hem voor betaalden. Deze dingen los en geestig opgesmeert bevielen hun zoo wel, dat zy hem spoorden om wat meer tyds daar aan te besteden met beloften van het loon te verdubbelen.

Maar alzoó BROUWER veel voor zyn meester werken moest, en weinig te eeten kreeg (want het wyf van FRANS, BROUWERS hollen romp wel met wind zou hebben willen opvullen) werd hy verdrietig by zig zelve, en opgestookt door de andere Leerlingen, waar van OSTADE een was, besloot hy van zyn meester weg te loopen, gelyk hy deed. Maar niet wetende (naar dat hy de stad doorkruift had) waar te belanden; aangezien zyn moeder toen al gestorven was, en hy vriend nog kennis had, liep hy met den avondstond in de kerk en zette zig onder het Orgel (daar men des winters avonds gewoon is, tot vermaak der Borgers, op te spelen) bedroeft en radeloos neer, daar hy van iemand die hem kende (terwyl die wel aan 't huis van zyn meester kwam) gezien werd, die hem ziende zoo bedrukt en met de tranen op de wang, vraagde wat hem scheelde.

de. BROUWER biegt zuiver op, deed beklag over zyn mishandeling, toonde hoe weinig hy om en aan had, en dat het van binnen nog schraalder gestelt was, dat hy daarom van zyn meester was weg geloopt, dat hy nu niet wist waar te geraken, en egter niet weder dorst t' huis komen bedugt voor stokslagen. De goede man met den jongen verlegen, bood zig ten voorspraak voor hem aan, en beweegde hem onder zyn geleide weder te gaan naar 't huis van zyn meester, die vast aan alle hoeken van de stad naar hem had doen zoeken, om hem wederom te lokken; dewyl hy reeds groot voordeel van hem trok; want elk even gretig werd om een stukje schildery van dien vromden meester (dus wist *Frans* het werk te doopen) te hebben.

BROUWER kwam dan met hangende vlerken weder in zyn huis. FRANS toonde zig gestoort en gebood hem uit zyn gezigt naar boven te vertrekken, met bedreiging in dien hy zulks weer kwam te doen, hem dit en dat te leeren. Maar onderwyl wist onze vriend, FRANS zoo wel zyn plicht ontrent den jongen aan te wyzen, dat hy beloften daar ontrent deed. Voor BROUWER werd ook een pak op de voddemarkt gekogt, maar 't was zoo nieuwerwets of 't met Noachs Ark van de eerste waereld was overgebleven, en 't paste hem (want hy klein naar zyn jaren was) als David het harnas van Saul. 't Moest wel passen; want FRANS zey: 't kleed staat wel, en of 't aan je lyf geschildert was. BROUWER kreunde 't zig ook niet veel, was 't wambus hem te wyd, hy behoefde 't weer niet te ontknopen wanneer hy 't aan, of uit trok.

Hy met dit pak wat te vrede gestelt, begon

weer naarstig te schilderen, en FRANS deed groote winst met zyn penceelwerk; aangezien alle liefhebbers even gretig waren om wat van dien nieuwen meester (daar FRANS alleen bezitter van was) te hebben.

Dog dit duurde niet lang, aangezien sommige van zyne meedeelerlingen, welke agter dien geheimen handel van FRANS, als ook agter den prys gekomen waren, hem dagelyks opstookten, zeggende: dat hy een groote zot was, indien hy zig langer dus door zyn meester liet blinddoeken. Dat hy te groote meester in de Konst was, en al te groot voordeel aanbragt, om zoo flegt behandelt te worden. Zy rieden hem eindelyk andermaal uit de slaverny te ontvlugten, en zig naar Amsterdam te begeeven, alwaar zy wisten dat zyne stukken tot een hoogen prys verkogt wierden. BROUWER nam zyn slag waar als FRANS uit was, en peurde voort naar Amsterdam, zonder zig van eenig berigt aan den eenen of anderen konstminnaar te voorzien. Zulks hy daar gekomen zynde niet wist tot wien hy zig zoude wenden: maar vernemende naar eenig konstkooper of iemand die handel met schilderyen dreef, geraakte hy by eenen *van Zomeren* toen waard in't schilt van Vrankryk, die in zyn jeugt de Konst geoeffent had, en zelf een Zoon had HENRIK VAN ZOMEREN genaamt die fraaije Historien, Landschappen en Bloemen sehilderde. Deze nam hem in, en zette hem te schilderen. Hier kreeg onze BROUWER een vetter keuken dan hy gewoon was te hebben, 't geen hem wonder wel geleek, en naderhand verklaarde oogen, om de waardy van zyn penceelkonst te zien.

Nu schilderde hy met grooter lust en yver eeni-

nige kleene stukjes: dog zyn huiswaard ziende dat zulks zoo gemakkelyk ging, besloot daar uit dat hy tot grooter ondernemingen bekwaam was. Des ried hy hem, iets van meerder beslag op een koperè plaat te schilderen, om daar meê aan te toonen wat hy in de Konst vermogt, gelyk hy deed. Hy schilderde een gevegt tusschen Boeren en Soldaten, ontstaan (zoo 't scheen) uit het spelen met de kaart, waar van de bladen alzins over den grond verstrooit lagen. Hier slaat de een den anderen met een bierkan op den kop, daar leit 'er een op den grond geslagen, die de doodverf al gezet heeft, egter zig schynt te willen wreken door zyn degen, welken hy tragt onder 't worstelen uit de scheê te trekken. Aan den anderen kant ziet m'er een in volle gramschap, met het mes in de vuist van zyn stoel opryzen, als wilde hy tusschen de kampioenen indringen. In 't verschiet ziet m'er een in allen haast met een taeg in de hand den trap afkomen, enz.

Alles was zoo natuurlyk naar den aart der hartstogten, inde wezenstrekken verbeeld, en zoo verwonderlyk vast geteekent, en los geschildert dat het wel tot een proeffstuk van zyn Konst kon verstreken.

Ondertusschen had het gerugt al verspreit dat BROUWER die nieuwe meester was, welkers Konst een tyd lang door FR. HALS was uitgevent, en dat die van hem weggelopen zig tot Amsterdam onthield, daar straks de liefhebbers van de schilderkonst jagt op maakten, om na te snuffelen in wat hoek hy tot Amsterdam zat. 't Lekte eindelyk uit dat hy by *van Someren* t' huis lag. Des de Heer *du Vermandois*, die groote begeerte had om een stuk van hem te hebben hem daar kwam opzoeken, en het gemelde konststuk ziende

straks bevallen daar in had, en naar den prys vraagde. Nu had zyn huiswaard hem voor afal berigt dat'er zoo een Heer, die ook al verscheidenmalen had komen vragen om iets van hem te mogen zien, komen zoude, en dat hy 100 Ducatons voor 't gemelde stuk eischen moest, 't welk hy met schroom deed, niet denkende dat iemand hem voor een stuk zoo veel geld zou geven: waarom hy ook, wanneer gemelde Heer 't hem vraagde, een lange wyl stond te dralen, zyn knevels op te stryken, en dikwerf te zeggen: *ik hebb'er veel arbeid aan besteed*, eer't 'er wilde uitkomen dat hy'er 100 Ducatons voor hebben moest, 't geen gemelde Heer *du Vermandois* hem straks bewilligde, en verzogt hem mede te gaan aan zyn huis, om zyn vollen eisch in Ducatons te ontfangen, ADRIAAN stond te kyken, denkende als nog dat de Heer met hem spotten wilde, dog *Zomer* knikte hem toe, dus nam hy de schildery onder zyn arm en ging met den Heer meê, die hem zyn geld, wel vergenoegt met dien koop zynde, aantelde. Dit stuk heeft naderhand gehangen in 't kabinet van den konstminnenden Keurvorst van de Palts.

Hy niet gewoon zoo veel geld te handelen wist van blydschap niet hoe hy ras genoeg met dien buit zou gaan stryken, en storte (t'huis gekomen zynde) het geld uit op zyn bed, en wentelde zig daar in.

Eindelyk verzamelde hy de zilvere schyven weer by een, en ging daar meê ten huis uitstryken, zonder dat men wist waar hy vervaren was. Na 't verloop van negen dagen kwam hy zingende en fluitende in den laten avond weer t'huis, en gevraagt: hoe hy zoo vrolyk was, en of hy zyn geld nog had? gaf hy tot antwoord: *dat hy zig*
van

van dien ballast ontslagen had. Op deze wyze leefde hy doergaans, en was zig niet magtig, als hy geld had, van drinken, zwelgen en Boerteriyen te onthouden.

Deze nette verhandeling bepleit genoegzaam het geding over BROUWERS geboortestad, en wyft die aan Haarlem toe: egter willen wy geen uitspraak daar over doen, om geen onregt vonniste wyzen, en d'een of ander Stad hare geboortelingen ontwringen, terwyl hy ook in vroeger tyd met zyne ouders kan uit Vlaanderen in Holland vervoert wezen: of 't kan wezen dat *Frans Hals*, BROUWER met zig uit Vlaanderen heeft meê gebragt; aangezien wy uit de aantekeningen, welke *Vincent vander Vinne* de oude, op de agterzyde der Begraafnisbriefjes van *Frans* en *Herman Hals* gehouden heeft, zien, dat zy te Mechelen geboren waren. Dat hy in Braband gestorven is, en over de wyze van zyn sterven en begraven daar over valt geen geschil, wyl alle gedenkschriften en geheugenissen daar in eens zyn, uitgezonderd dat de een in zyne aantekeninge wel wat netter is, gelyk ik meergemelde geschrift in dit opzigt bevind en dat op 't end aantoonen zal.

Hy was van der jeugt aan tot boerteriyen geneigt, en beluft om allerhande potsen uit te voeren. 't Gebeurde dat hy voorby een wolfspinders winkel komende (hoedanige winkels gewoon zyn des zomers met open veinsters, en 's winters met dooroliede papiere raamen gesloten te worden) zyn kopdoor den raam stak, om te vragen, hoe laat het aan de klok was, dog zig zonder antwoord af te wagten voortpakte. Deze aart groeide in hem met de jaren op. Nogtans was hy niet misdeelt van verstand, maar heeft dikwils zyn vernuft

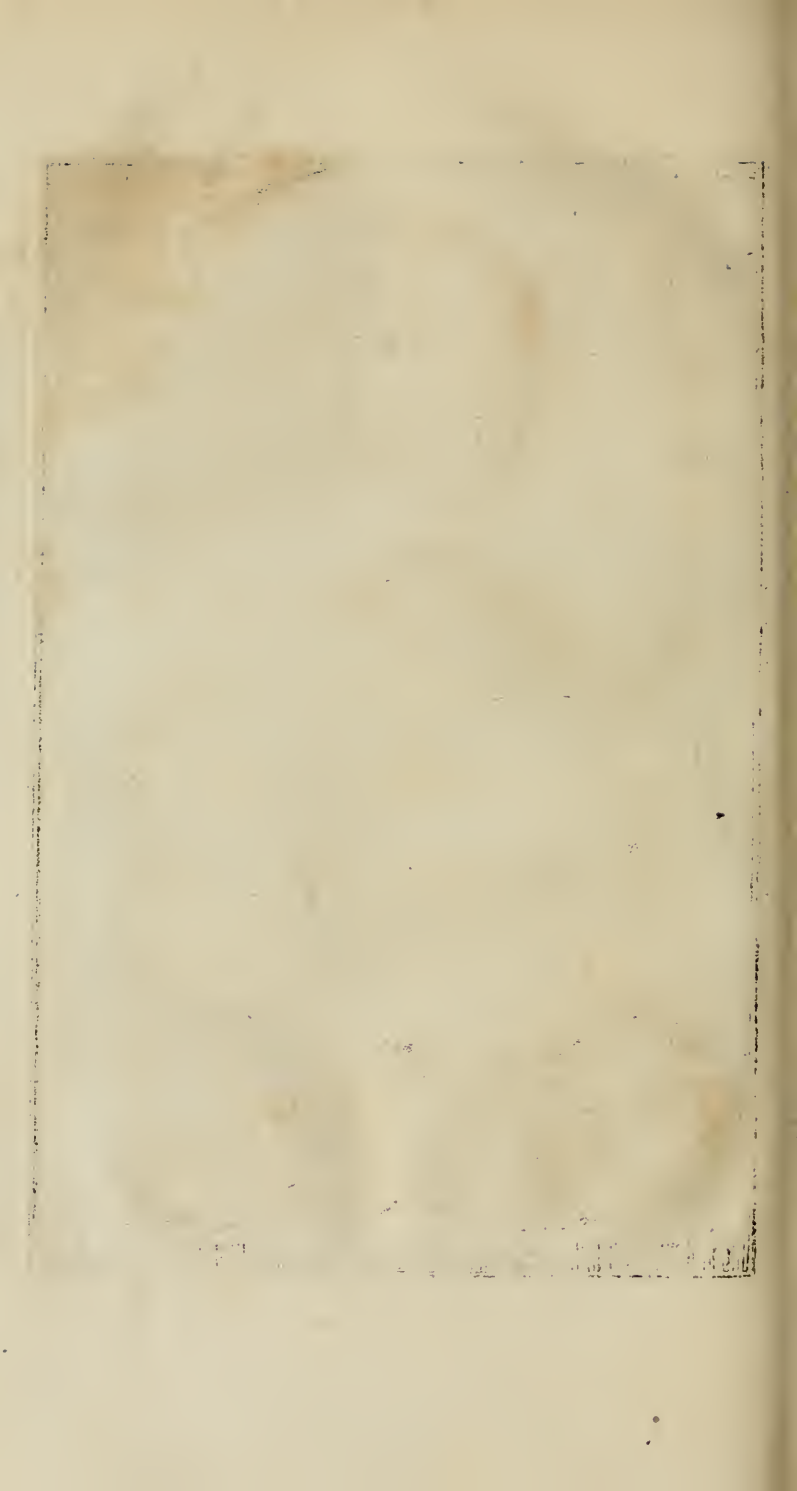
onder zyne potsmakeryen doen blyken. Waarom wy een Aap nevens zyn Borstbeeld vertoonen in de Plaat O. Men kan niet zeggen dat de fortuin zig ontrent hem als een stiefmoeder gedragen heeft, maar dat hy zelve door zyn losse veranderlykheid, en verwareloozing in armoede is vervallen die hem heeft doen omzwerven. 't Is gebeurt (verhaald *Korn. de Bie*) dat hy tot Amsterdam eens naakt en bloot (op Zee van roovers geplondert) aangeland, het penceel te hulp nam om aan geld te geraken. Dus voornemens iets uit te voeren waar by hy lang bedagt kon blyven, laat hy een ruuw linnen kleed en mantel maken, beschilderende dezelve met vremde looveren en bloemen; zoo dat het een nieuwe stof schein te gelyken, hier ging hy na dat het wel glanzig met fernis overstreken was mede langs de straat, daar straks 't oog van de Juffrouwen (die gemeenlyk op wat nieuws gezet zyn) op viel; gelyk ook in den Schouburgh. Maar dit schein hem niet genoeg te wezen dat hy de waereld dus stilzwygende bedroog. Wat doet hy? Hy maakt juist als de Komedie eindigde op het *Theater* te wezen, en treed in dat gewaad met een natte doek in zyn hand voor 't oog van al de aanschouwers, die heel verwondert toezagen, in verlangen wat daar van komen zoude.

Als hy zig dan dikwerf had om en omgekeerd, zoo dat zy hem genoeg van agteren en van voren bekeken hadden, sprak hy hen alle op dusdanige wyze aan: *Dames en Heeren, gy staat met verwondering te zien naar dit vremde kleed, ja vele Juffrouwen hebben reeds al in de winkels doen vernemen of diergelyke stof ook ergens te bekomen is; maar gy moet weten dat ik'er de maker afben, en niets meer daar van is dan gy ziet. 't En is zulks niet als gy waant*

O. P. 326

waant dat het is: want als gy wist wat het was gy zoud het niet begeren: Hy nam daar op den natten doek, veegde al de met waterverf geschilderde loovers en bloemen van het zelve af, en vervolgde met zyne aanspraak aldus: Gy alle meende dat het een kostelyke gefigureerde stof was, maar ziet nu dat het is een rouw linnen kleed. Dus is het ook met des waerelds schoonheid, daar yder zoona tragt, gelegen. Haar glans is maar blanketfel van bedrog en ydelheid, en die afgevaagt, is zy niet anders dan dit slechte kleed, dat niemant van u zou begeren.

Mundus exteriora rerum ostendit, interiora tegit.

*Des waerelds schoonheid is maar schyn,
Van binnen vals en vol fenyn.*

Korn. de Bie, na dat hy van onzen schilder gezait had dat hy

Was traag in 't schilderen, en mild in het verteren.

mengt in zyn Rym een verhaal, wat wyze Brouwer somtyds gebruikte om aan geld te komen (als hy in de kroegen door de waarden gekerkert wierd) en zig zelve te lossen; te weten dat hy dan inkt en papier deed komen, een schets of teekening maakte, en hen daar meê by den een of den ander konstkenner zond, om 'er twee of drie hondert guldens voor te halen; en wanneer 't gebeurde dat'er minder voor geboden wierd, het liever aan de vlam opofferde, dan dat hy zyn volen eisch daar niet voor zou genieten. *Non credo.* Dog zoo ik 't gelooven moest, wil ik 't eerder gelooven als 't geen hy voor de waarheid verhaald

op pag. 269. te weten. *Dat een Petrus Cavallinus, Roomsche schilder (dog van een Heilig en Godvrugtig leven) een gekruisten Christus geschildert heeft, die in St. Paulus Kerk te Romcn opgehangen, tegens de Heilige Brigitta gesproken heeft.*

Dit word verhaald voor waarheid, en geen wonder, 't staat aangeschreven en gedrukt, *Nelle vite de sancti del ordine de F. Seraf. Razzi.* Maar dit overgeslagen.

Zyt gy beluſt lezer, om te weten den inhoud van zyn konſtſtukken die hem zoo veel roems nadragen, ik heb de moeite genomen om ze na te ſchryven.

*Zyn ſchilderkonſt beſtont in ſnakery en boeſen,
Die hy zoo geestig wiſt met zyn penceel te toeſen,
Dat niemant zyns gelyk, in deze tyd en is.*

*Dies 't werk komt over een met zyn geſteltenis.
Hier ſtaat een lompe boer van dronkenſchape ſpourwen,
En 't wyf met eenen ſtok gereed zyn huid te touwen,
Daar zietm' een bootsgezel met 't pintje in zyne
vuist,*

*En hier een ſielenrot dat met de kaarten tuiſt.
Daar zuipt een gulzigaart den pot uit onder 't pypen,
Of wil de huiswaardin kwanzuis na 't voorſchoot
grypen.*

*Daar vegtmen om't gelag met bezem bank en ſtoel,
Daar zietmen boers gevry, en diergelyk gewoel.*

Na dat BROUWER dan eenige jaren tot Amſterdam gewoont en zyn Konſt met veel roem geoeffent had, kreeg hy geneigtheid om zyne konſtgenooten tot Antwerpen te gaan bezoeken, en begaf zig in die drift op de reis, zonder eens in agt te nemen dat de Staten toen met de
Spaan-

Spaansche Nederlanden in oorlog waren, en zig van een vrye pas te verzien. Waarom hy ook zoo haast hy te Antwerpen kwam van de Spaansche soldaten voor een spion aangezien, opgevat, en op 't Kasteel gevangen gezet wierd. Menigmaal zugte hy over zyn los bedryf: Menigmaal beklagde hy zyn voornemen, en wenste zig te vergeefs in Amsterdam. *Dog geen ongeluk zoo groot (zeit de spreuk) of daar is een geluk by.*

Wat gebeurt'er? de *Hertog van Aerdenborg* zat in dien tyd ook op 't Kasteel gevangen, dog eger zoo dat hy vryheid had om binnen den ringmuur, verzeld met twee soldaten te mogen gaan waar 't hem luste. Deze op een tyd voorby de tralien der gevangenis waar in BROUWER zat wandelende, wierd van hem wanende dat hy de Gouverneur was, toe gesproken, en om zyn verlossing gebeden, aangezien hy daar onschuldig gezet was. De Hertog vraagde hem wie, en van waar hy was, en wat hy in Braband kwam doen. 't Antwoord was; dat hy een schilder was, en van Amsterdam was gekomen om zyn Konst tot Antwerpen te oeffenen. *'t Eerste (antwoorde de Hertog) moet ik gelooven, maar van het laatste zal ik de proef nemen, en vervolgde, ik zal u verwe, en al 't geen daar toe meer noodig is bezorgen,* waar in Brouwer in zyn schik was, hopende dat dit een beginzel tot zyn verlossing mogt wezen: gelyk het ook gebeurde.

De Hertog die dagelyks van groote luiden bezogt werd, ook van PET. PAULUS RUBBENS, welke dien zelven naamiddag hem kwam bezoeken, nam dit waar, en verzogt aan RUBBENS dat hy door een van zyne Leerlingen schildergereedschap wilde laten brengen, alzoo daar een schil-

der gevangen zat' dien hy tot zyn vermaak wat wilde laten maken dat RUBBENS straks inwilligde en daags daar aan vroeg morgens het verzogte deed brengen.

BROUWER was niet traag om zig tot een begin te fchikken, en 't geval wilde dat hem een voorwerp in 't oog kwam waar van hy zig beediende. Sommige Spanjaarden die zig om een hoek neerzetten om een kaartje te spelen, plaatsten zig juist zoo dat zy hem tot model verstrekten, van welke hy straks een affchetzing maakte, (den yver in 't spelen, en den ernst der wezens-trekken prente hy voorts in zyne gedagten) en voorts met de penceel aan 't werk in weinig dagen een konstig tafereel voltooide, waar in de Hertog groot gevallen had; om den ernst dien zy in 't speelen betoonden, en de natuurlyke verbeelde magere getaande Spaansche troonien. En inzonderheid om een die in 't verschiet zat te kakken, waar in het drukken, als wilde het zig niet gemakkelyk ontlasten, zoo natuurlyk en potsig ver-toont was, dat men 't zelve zonder te lachen niet konde aanzien.

RUBBENS die (als ik gezegt heb) kennisaan den Hertog had, kwam hem kort daar aan bezoeken, en vergat uit nieuwsgierigheid niet te vragen: wat die arme schilder voor hem gemaakt had? 't geen de Hertog hem ver-toonde. Die dit ziende strak uit verwondering zeide: *op myn ziele...* 't is van BROUWER! en bood den Hertog straks 600 gulden voor 't zelve, dog die wilde het om de geestige verbeelding tot zyn vermaak, en ter gedagtenis van dit voorval, behouden.

RUBBENS, die niet dulden kon dat zoo brave konstenaar zoo slegt gehandelt wierd, ging ten
eersten

eersten naar den Gouverneur, welken hy te kennen gaf, dat'er een konstig schilder, uit Holland gekomen, op enkel vermoeden dat hy een bespieder mogt wezen door de soldaten was aangehouden, en in de gevangenis gebragt: dat zy te onregt vermoeden op hem hadden opgevat, dat zyn Hoogheid daar ontrent wel geruust mogt wezen, dat hy met dien toeleg niet tot Antwerpen gekomen was: maar alleen om zyn Konst te oeffenen, en over zulks, dat hy mogt in vryheid gesteld worden, 't geen de Gouverneur op't woord van RUBBENS toestond. Dus werd hy uit het gevangenhuis gelaten, en was bly over zyne verlossing. RUBBENS nam hem meê naar zyn Huis, liet hem straks een pak kleeren maken, zette hem nevens hem aan zyn tafel, en nam hem meê by braaf gezelschap, dat geregelt leefde, en toonde met dit doen dat hy groote agting voor hem had. Maar onzen losaart, strekte dit niet alleen tot een last, maar 't schein hem een veel enger gevangenis te wezen dan waar uit hy gered was. Des ontweek hy RUBBENS, en volgde het oude spoor van zyn ongebonden leven.

'T leed niet lang of hy verliefde op de Vrouw van een Bakker die konstminnende was en ook handel daar meêdreef. Deze maakte verbant met BROUWER dat hy hem in zyn huis zou nemen mits hy hem in de Konst onderwees. Dit was een regt kolfje (als men zegt) naar zyn hand; om gemelde reden. BROUWER onderwees hem niet alleen in de Konst, zoo, dat hy een goed schilder wierd (gelyk wy van hem zullen melden) maar maakte ook dat hy pluimgraaf wierd. Zy waren knapen van eenderhande leven, en voerden te zamen menige pots uit, waar onder waren van dien
aart,

aart, waar door de Schout gewoon is een theater op te regten. Des nam hy voor, wanneer de kerfstok vol was, een reis naar Vrankryk te doen, denkende dat ondertusschen die schult wel vergeeten zou worden. Zyn Reistoerusting was ras vaardig; aangezien hy niet anders met zig nam dan zyn goudgevende penceelen. Hy verliet Antwerpen, maar niet zyn losse wyze van leven. Na dat hy eenigen tyd te Parys en elders om gezworven had; en Venus en Bacchus teffens te yverig gediend had, kwam hy ziek zynde te rug tot Antwerpen, en arm zynde tot het Gasthuis, daar hy na verloop van twee dagen kwam te sterven, en voorts by de dooden in den pestput geworpen met stroo en kalk gedekt werd. Dit viel voor in 't jaar 1640 wanneer hy pas 32 jaren oud was, en liet meer na dan hy konde meê dragen: en wilje weten (Lezer) wat?

*Men hoorde na zyn dood niet om het goed krakeelen;
Want hy niet agter liet als morsige pencelen,
En Ezel, en Palet. . . . .*

Een Leerling van RUBBENS, die by geval het overlyden van BROUWER hoorde verhalen, maakte dit terstond aan zyn meester bekend, de welke zulks met ontsteltheid en tranen in de oogen aanhoorde. Zyn edelmoedige inborst, tot medelyden bewoogen (hoe wel BROUWER zig des onwaardig gemaakt had) gaf straks order dat het doode lichaam opgegraven en in een kist gelegtwierd, niet konnende dulden dat zulk een groot konstenaar zoo onwaardig gehandelt wierd, en liet het zelve in de Kerk der Karmeliten begraven.

Gelyk zyn levenswyze van die van anderen verscheel-

scheelde, zoo was ook de wyze van zyn begraven, want hy tweemaal begraven wierd; eerst veragte-lyk, daar na van een deftige Lykftatie gevolgt in een ander graf (daar dit Vlaams gedicht op zinspeelt) geleit:

*Niet om zyn edeldom of dappere oorlogsflagen,
Wierd BROUWER na de Kerk van 't Kerkhof heen
gedragen.*

Maar d'eerfte grafsteê was voor zynen roem te klein.

Men verhaalt dat RUBBENS voornemens wierd om ter gedagtenis hem een aanzienlyke *Tombe* te laten opregten, en dat het *Model* daar toe al gereed was; maar alzoo die berugte Konftenaar zelf kort daar aan kwam te fterven, is zulks agter gebleeven.

Niemant moet zig verwonderen als ik zeg, dat 'er in des menschen geest eene *sympatie* is of verborgen trekking ingefchapeu tot zulke die van een gelykgeaarde natuur zyn. Dit willen wy niet alleen door het gemeene spreekwoord, *Elk mint zyns gelyken*; maar klaarder door dit volgende voorbeeld bevestigen. Van

JOOST VAN CRAASBEEK. Deze was van zyn ambagt een Broodbakker, te Bruffel, maar door de dagelykze verkeering die hy met *Adr. Brouwer* en *Brouwer* met hem had, wierden zy als Broeders met malkander, zoo dat in wat drinkwinkel de een was de andere daar ook moest wesen. Want als JOOST zyn dagwerk verrigt had, was hy straks by *Brouwer*; welken hy dan onder 't smooken van een pypje en potteke bier gezelschap hield, tot dat *Brouwer* dan mede zyn

zyn penceelwerk volbragt hebbende, zy te zamen naar de kroeg gingen om wat te kouten, en de een of de andere pots aan te regten.

Joost die een oplettenden geest moet gehad hebben, ziende hem dagelyks zyn werk beginnen, aanleggen, en voltoojen, kreeg een bevatting van 't zelve, en sloeg de hand mede aan 't penceel.

Brouwer dit ziende ondersteunde dit beginzel door vaste leerlessen, en stookte dit konstvuur nog sterker aan; dat zoo veer ging dat *Brouwer* in hem zyn regte Beeltenis in steé van een spiegel konde zien; want hy was hem niet alleen gelyk geworden in slordig leven, drinken, potzema-keryen, maar ook in de penceelkonst zoo veer dat het den konstkenneren genoeg gaf. In Braband zietmen nog op verscheide plaatsen van zyne stukjes die om hunne koddige vindingen en wyze van schilderen geagt zyn by zulken die niet vies vallen om ze aan te raken uit vrees van zig te bevuilden. Want al wat uit zyn penceel kwam waren schyters, spouwers, dobbelaars, tuiffchers, bordeelders, luizeknippers en diergelyke walgelyke drolligheden, daar de kamer van *Rhetorica* dit vaers op *gecomponeert* heeft:

*Al 't geen' wierd afgemaakt door 't konstpenceel van
Brouwer,*

*Was eenen satterick, een schyter ofte spouwer,
En zoo de meester was zoo was ook zynen knegt,
Want GRAASBEEK schilderde meê tuiffchers of gevegt.*

Men verhaalt onder de potsen die hy uitgevoert heeft, dat hy vermoedende dat zyn vrouw wel liever een ander dan hem zag, daar op deze
wys

wys proef af nam. Hy trok zyn wambes open en beschilderde zyn bloote borst even als of hy zwaar gewond was, en zyn lippen en wangen met wit bestreken, maakte een luid móort geschreeuw en ging voorts op den grond als of hy dood was uitgestrekt neer leggen. Zyn vrouw daar op boven toe geschoten maakte groot misbaar, viel huilende op het lyk zoo zy waande neer, waar na hy straks oprees, zeggende: *Nau ghy zottinne houd u bakhuis, ik zie wel dat gy my lief hebt, ik ben niet dood.*

Zulke en diergelyke potsen heeft GRAASBEEK meer gespeelt, waar door hy *Brouwer* niet alleen in zyn Konst, maar ook in zynen klugtigen handel van leven heeft willen naarvolgen. Ik verwonderde my dat niet een der Brabandsche Plaatsnyders zyn Pourtret in koper gebragt hadde, tot my berigt wierd, dat hy dat zelf met verf beter heeft gedaan, dan de beste Plaatsnyder, want die konde maar het weezen verbeelden. Maar hy maalde by het wezen zyn aart, en gansche levensbedryf. Want somtyds heeft hy zig geschildert gapende, spouwende, 't aangezigt getrokken als of de brandewyn op zyn tong beet, of ook wel met een plaaster op 't oog. Waar door zyne gedagtenis levendig blyft. Had GRAASBEEK aan den Dichter *Jan Vos* kennis gehad en zulke tafereelen aan hem vertoont, hy zou wis gezeit hebben, als hy deed aan L. den Schilder, wanneer die hem zyn schildery vertoonde:

*Ik min dit Beeld; want 't is heel los gemaakt: maar gy,
Dat haat ik, zyt zoo los als uwe schildery.*

JAKOB BAKKER (want die volgt nu) is geboren te Harlingen, maar heeft den meesten tyd zyns levens te Amsterdam doorgebracht. *Joach. Sandrart* gedenkt aan hem in zyn *Duitsche Academie*, dog zonder eenig tydmerk. Hy is gestorven in den jare 1638. op zyn dertigste jaar als uit dit vaers af te leiden is, 't welk zeit: dat hy

*Was dertig jaren oud als hy ley't leven af;
Als hem de bleeke dood kwam rukken in het graf.*

en dus geboren in 't jaar 1608. Volgens schryven van *K. de Bie*. Maar onder zyn Beeltenis door *T. de Keyzer* geschildert, en door *Theod. Matham* gesneden staat: OBIIT XXVII AUG. Anno MDCLI. ÆT. XLII. by gevolge geboren in 't jaar 1609. welk afbeeltzel van ons gevolgt, wy vertoonen in de Plaat M nevens *Rembrant*. Hy is berugt geweest, inzonderheid van wegen 't schilderen van *Pourtretten*, welke hy konstig, met een goede gelykenis en vaardig opmaakte.

'T is byna niet te gelooven 't geen van zyne uitstekende vaardigheid in 't schilderen verhaald word, namelyk: dat hy een vrouw van *Haarlem* gekomen om uitgeschildert te worden, met kraag, kleederen, twee handen levensgroote ruim halverwegen en wel geschildert, op eenen dag voltooide, en zy met het stuk voor den avond naar *Haarlem* vertrok.

Hy heeft ook by de *Konstbeminnaars* veel roem behaald met het schilderen van *Historien*, tot *schoorsteenstukken*, als anders.

Jan Vos heeft op een zyner *Konststukken* verbeeldende een *Harderin*, die van *Chimon* begluurt word, geplaatst in de groote zaal van *Abrah. van Basse*, dit volgende vaers gemaakt: VAN

VAN BASSEN hou tog stant; de Nimf die gy ziet
slapen,

Is niet door't groot penceel, maar door natuur geschapen.

Laat Cimon tog bezien, wie hem de borst doet
braân.

Men kan den lust, by wyl, door d'oogen ook verzaan;
Dies zyt een weinig stil; hier moet geen voetzool kraken.

Gy zult, zoo gy u rept, de Veldnimf wakker maken.

Zy brand ons nu zy slaapt; indien zy wakker wert,

Zoo maaktze ons heel tot afsch; want 't oog ont-
steekt het hert.

En Lud. Smids laat zig op d'Iphigenia van Cy-
prus, door J. BAKKER gemaakt, dus hooren:

Mars, tredend in een zaal, die men verkeeren zou
In eenen Heemel, door de geestigste penceelen,

Zag op een veldtapyt, een sluimerende vrouw.

Hy boog zig, en begon haar witte borst te streelen,

En schoof zyn gladden helm van 't voorhoofd, om
die mond

Te kussen, daar Natuur voor opgetogen stond.

Vrouw Venus! sprak hy: (dog het was een Herderinne,
Dien * Cimon vind in 't Bosch) hier is den Oorlogs-
god!

Waak op; gun hem de vrugt eens van uw wederminne;

Met week hy, schamende zig het gewaand genot!

Hy meende Venus lag hier voor zyn dartele oogen:

Maar was, door BAKKERS konst, en verf, en doek,
bedrogen.

Ik

* *Bokkatius* in 't 19 Cap. zyner vertellingen zeit: dat *Cimon*
een plompaard, dog van grooten huize, door het gezigt
van deze schoonheid, veranderde in een verstandig minnaar.

Ik had byna vergeten (en zou dus zyn roem by verzuim benadeeld) van zyne uitstekende wyze van teekenen te melden. Zeker hy heeft zyne Academiebeelden, inzonderheid de vrouwtjes zoo konstig op blaauw papier met zwart en wit kryt geteekent, dat hy daar door de kroon van alle zyne tydgenooten heeft weg gedragen. 't Is ook haast aan de zugt der papierkonstminnaars, wanneer 'er van zyne teekeningen op een verkooping komen, te zien wat agting zy voor dezelve hebben.

BARTRAM DE FOUCHIER geboren te Bergen op den Zoom, by gelegentheid dat zyn Vader Paulus de Fouchier, die uit Vrankryk kwam om de Nederlanden te bezien, en de belegering van Oostende by te wonen in den jare 1596, komende te Bergen op den Zoom, verliefde op de Dochter van Joan Spruit die een eenige Dochter was en veel geld bezat, en met dezelfde trouwde; uit welk Huwelyk onze BARTRAM ontsproot op den 10 van Sprokkelmaand 1609. die al vroeg door zyn geneigtheid blyken deed dat hy tot de Konst geboren was; waarom zyn Vader hem bestelde by den berugten Ant. van Dyk die toen te Antwerpen woonde, by wien hy zoo veer in de Konst vorderde dat hy een goed pourtret konde schilderen. Maar alzoo gemelde van Dyk door zyn veelvuldig werk, en bezoek van groote Heeren, zig zoodanig in zyn tyd bezet vond, dat hy weinig agt op zyne Leerlingen geven konde, scheidde hy van hem af, en begaf zig in den jare 1634 naar Utrecht by Joan Bylaert, by welken hy twee jare bleef, wanneer hy naar Bergen op den Zoom, tot zyn ouders trok met voornemen om de Konst by zig zelve te oeffenen. Dog 't leed niet lang of de Reislust dreef hem na Rome, daar hy

hy zig naar brave voorbeelden, inzonderheid de penceelwerken van Tintoret oeffende.

In dien tyd stond het Roomsche Kerkbestier aan Urbaan den achtsten die Konstminnende zynde veel gelegenheid gaf tot het aankweken en voortzetten van jonge meesters, daar hy zekerlyk groote opgang gemaakt zou hebben, zoo niet een tuffchenval hem en zynen konstgenoot JOAN FREDERIK VAN YSENDOREN, door een gevegt tegen twee Spanjaards, die hen voor Kettters hadden uitgemaakt, en gedreigt aan den Raad der *Inquisitie* aan te klagen, van dat voordeel had berooft; want zy zig hier door genootzaakt vonden Rome in alleryl te verlaten, en zig stiel naar Florence te begeven, daar zy een wyl hun verblyf hielden, en hun Konst oeffenden. Van daar reisden zy naar Parys, en kort daar aan naar Antwerpen, alwaar zy afscheid van malkander namen. YSENDOREN begaf zig naar Wyk te Duerstede in 't Stigt, (daar hy naderhand nog Opperfchout geweest, en gestorven is in 't jaar 1684.) en FOUCHIER naar Bergen op den Zoom daar hy vele jaren de Konst geoeffent heeft; dog ziende dat zyne behandeling op de wyze van Tintoret geen deurgang vont, stapte hy in tyds daar van af, en schilderde gezelschappen op de wyze van Adr. Brouwer, daar hy veel beter by stond. Ook oeffende hy het glaszchilderen daar hy veel geld meê won, en dus meê onder de gelukkige mag geteld worden.

Hy stierf, na hy eenige dagen ziek geweest had, en werd in de Groote Kerk van zyne geboortestad begraven in 't jaar 1674.

De zon in 't prilste van de lieve lent uit de blaaubenevelde oosterkim opgerezen, verbeeld de

jeugt; in vollen luister aan den Hemel opgeklimmen, de volkome jaren van begryp en oordeel; en hellende naar de westerkim, den avond van het menschelyke leven, die eindelyk in den donkeren nagt van de dood verdwynt. De Konst heeft meê haar jeugt; dat is haar beginzel en opgang, die met de jaren aanwaft, tot in hare volle hoogte, waar na zy weder, of door gebrek van kragten of oordeel, allengskens afneemt, min of meer na zyn eenen korten of langen levens avond heeft. Dusdanige verschilligheid heeft men kunnen bespeuren in het penceelwerk van

HERMAN ZACHTLEVEN. De stukken van zyn eersten tyd waren eenvoudig, zynde de natuur, zoo in schikking als koleur gevolgt, ik heb'er gezien die my wonder wel gevielen. Maar naderhand, zoo 't schynt, niet te vrede met de schikkinge der natuur; dat is de voorwerpen te schilderen zoo als ze hem in 't leven voorkwamen (wyl die zig allezins niet even behaaglyk voordoen) zoo heeft hy een eige schikking, of om wel te zeggen een byeenschikking, van verscheiden behaaglyke voorwerpen te gelyk in zyn werk gebragt; uitgezondert eenige gezigten die hy aan den Ryn vlak naar 't leven gevolgt heeft, die ook door kenbare teekenen de plaats en aanduiden, en van zyn ander werk duidelyk te onderscheiden zyn. Dit zeg ik niet, om dat ik oordeel dat hy met zulks te doen tegen de konstregelen misdaan heeft, geheel niet; in tegendeel moet ik zyn groot vernuft en fraaije vindingen in dit opzigt pryzen, dewyl hy al het schoone heeft weten uit te kiezen, en by een te schikken, zoodanig dat zyne penceelkonst (de mode mag hare rol daar meê onder spelen zoo alsze wil) altyds plaats zal ingeschikt worden in de

de beroemste konstkabinetten. Ja ik moet tot zynen roem zeggen, dat my onder de Nederlandfche Landschapfchilders geen bekend is, die zyne verfchieten zoo helder en dun, als ook de graden of trappen van wyking, beter en bevalliger heeft waargenomen, of ook zyn werk woeliger, en cierlyker gestoffeert, te weten dit zy gezegt van stukken die van zyn besten tyd zyn; want zyn laafte werken voldoen myn oog zoo wel niet, om dat zy al te bontkleurig zyn. Hy was buiten zyn fchilderen ook by uitnemenheid vlytig in naar 't leven te teekenen dat hy op een vaardige dog vaste wyze met zwart kryt wift te doen. Hy is geboren te Rotterdam in 't jaar 1609. maar heeft den meeften tyd van zyn leven te Utrecht gewoont daar hy ook gestorven is.

De Puikdichter *J. v. Vondel*, die (nevens andere van zyne tydgenooten) ook kennis aan hem had, en vermaak daar in vond, als hy eens zyn konftboek met zyne voornaamfte teekeningen doorbladerde, maakte daar op dit volgende vaers tot zyn lof:

*Lust het iemant ZACHT TE LEVEN,
 Lugt te fcheppen naar zyn wil,
 Die blyf t' huis, geruft en ftil:
 Hy kan ftil den Ryn opftreven,
 Van oud Utrecht, en den Dom;
 Tuffchen d' oevers van de ftoomen,
 Tuffchen wynberg, bosch, en boomen,
 Zig verluftigen alom,
 Sloten, fteden, en landouwen,
 Kudden, vee, en dorp, en vlek,
 Akkers, en gebuurte, en hek,
 Bron, en waterval aanschouwen,*

In zyn kamer, zoo hy maar
 Opfla deze konstpapieren,
 Zoo vol levens, zoo vol zwieren,
 Dat natuur by wylen daar
 Stom staat, toornig, en verbolgen,
 Over dat, en over dit,
 Over zwart, en over wit,
 Licht en schaduw, snel in 't volgen
 Van haar wezen: kan de Konst.
 Kan de hand van dezen trekker
 My dus volgen tot den Nekker?
 Heeft hem Pallas met haar gunst
 En genade dus bescheenen?
 Zeker laat de vlugge Faam
 Dan bravecren met zyn' naam:
 Laat hem dan zyn' naam vry leenen
 Van het LEVEN: want hier leeft
 Wat hy trekt met duim en vingeren,
 Los en levendig in 't slingeren,
 Dat de bladen leven geeft.
 Wien verdriet het op dees blaren,
 Dus den Rynstroom op te vaaren?

KORNELIS ZACHTLEVEN; de broeder
 van HERMAN, schilderde konstig gezelschappen
 van boeren en soldaten. Ik heb Kordegaarden met
 soldaten van hem gezien, elk in zyn byzonder be-
 dryf natuurlyk los, en geestig geschikt, en geschild-
 dert. Daar drie of vier speelende met de kaart,
 ginder weer die met malkander zitten te kouten,
 of een pypje onder den schoorsteen smooken, op
 de wyze van Adr. Brouwer. Dog doorgaans ziet
 men dat hy op den voorgrond byeen geschikt heeft
 allerhande soort van krygsgereedschappen, als
 vuurroer, degen, piek, hellebaard, vaandel,
 trom,

trom, ook wel een gepluimden hoed, en geborduurden draagband of zyde fluier met goude franje enz. 't welk hy alles naar 't leven schilderde, en ook natuurlyk wist na te bootsen. Dus zietmen ook boerewooningen van binnen in te zien, en allerhande huis- en bouwgereedschappen op gelyke wyze als voor byeen geschikt en geschildert, gelyk ik ook dergelyk van Dav. Teniers heb gezien, wiens wyze van schilderen hy nabootste.

Ik gis dat hy ouder geweest zal hebben als zyn Broeder, aangezien men zyn beeltenis meê teld onder de pourtretten van Ant. van Dyk; waarom wy hem ook in de Plaat P boven zyn broeder hebben geplaatst, wiens borstbeeld op een ovaal tafereel gemaakt, door een kindje word opgeheven, aan wiens voeten een klein tafereel word gezien, waar op een Ryngezicht, gelyk hy dezelve dikwerf verbeeld heeft, afgeschetst staat.

Onder de beste Discipelen van *Herm. Zachtlevén*, word geteld WILLEM VAN BEMMEL, geboren te Utrecht. Deze trok naar hy zyn werk redelyk wel verstond, naar Romén, zoo om de Konst naar brave voorbeelden voort te zetten; als om dat zyne geneigtheid helde tot het verbeelden van Italiaanse Gezigten, of Landschappen. Overzulks teekende hy met grooten vlyt en yver te *Tivoli*, en bragt de afteekeningen daar na op paneel, zoo geestig en natuurlyk dat hy grooten roem daar door te Romén kreeg. Van daar trok hy naar Duitsland, daar zyne meeste werken zyn, inzonderheid te Norenburg; hy heeft alzins in zyne stukken, de wyking, licht, en schaduw wel weten waar te nemen; en egter word'er getwist, of zyn vernuft en zinryke geest, of zyn penceel meest geroemt moet worden.

SALOMON KONING is geboren te Amsterdam, dog van Brabandse ouders, want zyn vader Peeter Koning was een Juwelier van Antwerpen van geboorte, en der Schilderkonst geneegen, waarom hy ook zyn Zoon tot zyn twaalfde jaar gekomen, namelyk in 't jaar 1621 (want hy was 1609 gebooren) bestelde by *David Kolyn*, tot Amsterdam, om in de teekenkonst onderwezen te worden. Naderhand om de Schilderkonst te leeren, by *François Vernando*, en eindelyk by *Nicolaas Mooyaart*. Naa welken tyd hy de Konst voort by zig zelve met veel vlyt en naarstigheid oeffende: en kwam 1630 in 't Schilders Gild tot Amsterdam. Hy was een goet Pourtret Schilder, dog van natuur meer genegen, tot het schilderen van Historien, zoo in 't kleen, als levensgroot. Tusschen dezen tyd en den jare 1660, heeft hy verscheide brave konstwerken gemaakt; als voor den Heere Johan Huidekoper, een stuk verbeeldende Tarquinius en Lucretia. Voor Ludowyk van Ludick, een David en Batzeba, welk stuk naderhand de Ambassadeur van Portugal heeft gekogt. Voor Jan Pieterse Bruyning, daar Judas de dertig' zilverlingen voor des Hoogenpriesters voeten nederwerpt. Voor den konstlievenden Gerard Luiken, de verbeelding van *Salomon* den afgoden offerende, en meer andere. Ook verscheide stukken voor den Koning van Denemarken: waar door zyne gedagtenis nog eeuwen lang zal leven.

JAN BAPTIST VAN HEIL, geboren te Brussel, in 't jaar 1609. was een braaf Schilder in devote ordonantien, en pourtretten. Hy werd de beste, in vergelyking van zyne Broeders DANIEL en LEO in Konst geagt. Van zyne werken
word

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 345
word getuigt, dat zy geestig van vinding zyn.

*Want in uw werken, kort gezeit,
Is geest in overvloedigheid.*

Zeit K. d. Bie.

Zy waren alle drie 1661, nog in leven, dus
word 'er gezeit, dat de dood niet ligt zal

VAN HEILENS *luisfer doen vergaan*
Die in drie levens nog bestaan.

Zyn tydgenoot, ROBERT VAN HOEK,
geboren te Antwerpen, schilderden by uitnemen-
heid klein en net, heele legers, met hun aankleven,
als kanon, legerwagens, en tenten, alles in zyn
kleen bestek, dat het bezwaarlyk door d'oogen
was na te speuren, 't welk in dit tweeregelig Re-
ferein word te kennen gegeven,

*Zeldzaam en veel, al even cel.
Veel en klein, even rein.*

't Is veel, zegt Gratiaan, als de menschen zig
over ons verwonderen; maar nog meer als zy ons
beminnen. Het goet gestarnte helpt daar toe iets,
maar het vernuft doet het overige; dit voltooit, 't
geen't ander alleen begonnen heeft. Dit kan in allen
deele toegepast worden, op den braven Konst-
schilder

DAVID TENIERS den Jongen, geboren te
Antwerpen 1610. Deze werd door de gelukstar
van zyn Vaders vernuft en Konst van jongs afaan
voorgeligt, waar door hy naderhand agt geven-
de wat aan zyn Vaders penceelwerk nog ontbrak,

het zelve in zyne tafereelen, volkomender naar de Konst gewrogt heeft. *Facile est inventis addere*, men kan ligt by een anders vinding wat toe doen, zeit de spreuk, waar door zyne penceelkonst haar beminnaars en begunstigers heeft gevonden.

De Koning van Spanjen is zoodanig op zyn Konst verlieft geweest, dat hy een lange Galery aan zyn Hof liet maken, enkel en alleen om vol te hangen van zyn penceelkonst. Koningin Kristina heeft zulk gevallen in zyn Konst en Persoon gehad, dat zy hem ten bewys van hare gonst beschonk met een goude keten en medalje, daar hare beeltenis boven op gestempelt was. Met gelyke gift beschonk hem ook de Aartshertog Leopoldus, die hem daar en boven Edelman van zyn bedkamer maakte.

De Graaf *Fonsoldani* zond hem naar Engeland om de beste Italiaanse Konst op te koopen, die hy bekomen konde, en schonk hem voor zyne moeite een zwaare goude keten. Ook was hy byzonderlyk gelieft van zyn Hoogheid Don Jan van Oostenryk. Om kort te gaan, de fortuin heeft hem met veel gedult gedragen, zulks hy wel onder de gelukkige Konstschilders mag geteld worden. Hy had een teekenagtig en vleijend penceel, en wist zyn beelden een levendigen zweem by te zetten. En wat de verkiezinge zyner voorwerpen aanbelangt, dit geeft *K. de Bie* in dit volgende rym te kennen.

*In al de stukken die gemaakt zyn van zyn hand,
Is't Boersche keukengoed, of geestige aperyen
Of beesten of gespook van helsche razernyen,
Of dronkemans gevegt, byzonder in het klein,
Het werkt natuurlyk, en vertoont zig even rein.*

Na.

Natuur en brengt niets voort dat aangenaam kan we-
zen;

Of 't komt als levend uit TENIERS penceel gerezen.

Zyn Beeltenis staat in de Plaat P onder aan.

Na deze verschynen ten Toneel

ADRIAAN en IZAAK VAN OSTADE. Deze waren, zoo ik 't wel heb, Lubekkers van geboorte, maar hebben hunnen meesten levens tyd tot Haarlem gewoont. ADRIAAN is geboren in 't jaar 1610, en gestorven 1685. *Adr. Brouwer* en hy waren op een tyd Leerlingen van *Frans Hals*, en IZAAK VAN OSTADE een Leerling van zyn broeder; dog stierf eer hy de hoogte van den konstberg beklommen had, waar zyn broeder de laurieren voor zyn yver en moeite plukte. Deze maakte in den jare 1662 al zyne Konst en huisraad, dien hy had tot geld, en kwam van Haarlem met dien buidel naar Amsterdam, met voornemen, om daar meê (bedugt voor de geweldenary der Franssen) naar Lubek te vlugten; dog de Konstminnende Konstantyn Sennepart wist hem zoo schoon te belezen, dat hy by hem bleef in zyn huis, alwaar hy die konstige gekoleurde teekeningen, die de Heer Jonas Witzen naderhand nevens eenige Teekeningen van Batten kocht, voor 1300 gulden gemaakt heeft: die ik verscheide malen met groot vermaak beschouwd heb.

Boere hutjes, keetjes, stalletjes, inzonderheid binnehuisjes, met al hun bouwvalligen huisraad. Herbergjes en kroegjes, met hun gantschen toefstel, heeft hy zoodanig geestig en natuurlyk weten te verbeelden, als ooit iemand gedaan heeft. Als ook de beeltjes in hunne bekleeding, en allerhande bedryven, zoo natuurlyk boers en geestig,
dat

dat het om te verwonderen is, hoe hy 't heeft weten te bedenken. Met een woord, hy heeft het gantsche boere leven zoo natuurlyk door 't penceel, als L. Rotgans door de pen afgemaalt. 't Lust ons hem te hooren, daar hy in de Kermisvreugt het danssen van een boere meid beschryft, en dus vervolgt:

..... en danste voort op 't klinken van de snaren.
 Een jonge boer, nog glat van kin, en zonder hairen,
 Bekleed haar linke zy, en leid haar met de hand.
 De hoed rust op een oor. 't Bekwylde pypje brand
 Al smookende in zyn mond. Zy hupplen op en neder,
 En draaijen als een tol, en glippen heen en weder.
 Kees Rootneus strykt de veel, en vult terwyl zyn darm
 Met bier. De dansser vat de vryster in zyn arm:
 Zy vangt den adem van boer Tewis aan de tippen,
 Na 't sluiten van den dans, van zyn besmookte lippen:
 Den adem die nog stinkt naar 't ingezwolgen nat
 Uit boere kroezen, toen hy op de bierbank zat.
 Beschonke Tewes blooft, en voelt zyn boezem blaken.
 De kinkel schurkt en grynst, na 't drukken van haar
 kaken,
 Gelyk een Sater, die, op snoepery beluft,
 De Veldgodin verrast, en met haar weérwil kust.
 Het krielt in 't dansvertrek van Vrouwen en van
 Mannen.
 Myn ooren worden doof door 't klappen van de kannen:
 Daar zitten in een boek twee liefjes zy aan zy,
 En koozen mond aan mond, verwart in vryery.
 Gins klinkt een dorpstuk van meer dan dertig keelen;
 En wiltzang zonder zin verminkt in alle deelen.
 t'Wyl loome Lammert zit op radde Wyburgs schoot,
 En zingt van Velzens wraak, en lantheer Floris dood.

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 349

Zyn Beeltenis kan men zien in de Plaat Q waar by zig sommige van zyne geëttste printjes doen zien, nevens een kintje dat zig over der zelve geestigheid schynt te verwonderen. Dus hebben wy om dat zyne levensbeschryving (by gebrek van meerder berigt) wat schaars uitkomt, het met de print willen goet maken.

KORNELIS BEGA was zyn eerste en beste Leerling die hy in de Konst opgekweekt heeft. Zyn Moeder was Maria Kornelisz. Dochter van den vermaarden *Korn. Kornelisze van Haarlem*, die fraai teekende en schilderde, en zyn Vader een houte beeldsnyder Pieter Janze Begyn genaamt. Hy werd een groot meester in 't schilderen van Boere gezelschapjes, maar teffens een losse knaap, zoo dat zyn Vader hem niet meer voor zyn Kint kennen wilde. Toen wilde hy ook niet langer den naam van Begyn voeren, maar veranderde die in *Bega*. Zeggende: myn Vader zeit tegens my *Bega, Bega*, maar.... In wat jaar hy tot Haarlem geboren is weet ik niet, maar wel dat hy in 't jaar 1664. op den 27 van Oegstmaand aan de Pest gestorven is. By welke gelegenheid my verhaald is dat hy een Juffertje had daar hy byster op verlief was, zoo dat als die door de Pest besmet wierd, hy zig van haar niet wilde onttrekken; schoon zyn Moeder en de Heelmeefters hem zulks met geweld tragten te beletten, en ernstig afrieden digt by haar bedsteê te komen. Zy op het uiterste van haar levens tydftip gekomen, stelde hy zig door liefde verrukt als ontzinnig aan, en wilde haar op 't laatst vaar wel kussen, dog zulks werd hem belet: dus nam hy den stok van een Raagbol, en stak die haar toe, 't welk zy aan 't eene eind, en hy aan 't ander einde drywerf kuste,

ne-

nemende dus van elkander het laatste afscheid. Dog hy wierd meê door het pestvuur besmet, en volgde haar in kort door dien zelve weg in 't prilste van zyn levenstyd.

Zyn penceelkonst geschat onder de beste soort van dien aart, pronkt in de geagste konstkabinetten van Nederland, enz.

Zyn Beeltenis door zyn stadgenoot *L. vander Koogen* in zyn jeugt geteekent, gevolgt, staat in de Plaat O neven *J. Ovens*.

Zyn tyd-, stad-, en konstgenoot **LEENDERT VANDER KOOGEN**, afkomstig van 's Moeders zyde van de Beeresteins (waar onder groote begunstigers en voorstanders van de Konst oudtyds zyn geweest, daar *van Mander* ook met roem van meld in zyn Schilderboek) heeft de Konst geleerd by Jaques Jordaans, tot Antwerpen.

Onze **VANDER KOOGEN**, van zyn meester t'huis gekomen, maakte inzonderheid konfraterschap met Korn. Bega sporende elkander aan tot den opbouw van de Konst, en zy tekenden met mal-kander dikwils naar 't leven. Hy had dezelve zui-vere, vlakke, of breede behandeling van de teekenpen als *Bega*: dog kloeker, en eenen weg gearceert. Ook schilderde hy zyne Beelden grooter, en veelyds levensgroot. Hy heeft ook eenige platen geëts in koper, redelyk fraai en kloek maar wat ruuw op de wyze als die van *Carrats*.

Dog aangezien hy niet om den broode (als het spreekwoord zeit) behoefde te schilderen, heeft hy zig zelf ook niet hard aangeport, maar alleen als zyn lust hem daar toe van zelf aandreef, en dus ook zoo veel niet gemaakt dat hy buiten zyn geboor-

boortestad Haarlem (daar hy ook overleden is in 't jaar 1681) is berugt geworden. By gevolge kunnen wy weinig van hem aanschryven ; dog dit zullen wy weer aan den Lezer goed maken met een vreemd potzig en geestig voorval , dat hem in zyn leven ontmoet is, daar ik zelf om lachen moet , terwyl ik het schryf.

Hy leefde buiten Huwelyk op dien tyd te Haarlem in de Schachelstraat by iemant zyner bloedverwanten in den kost, wordende van de Huisgenooten in 't gemeen *Leendert Oom* genoemd, gelyk men dikwils bedaagde vryers dus noemt. Wy willen hem ook voorts *Leendert Oom* noemen.

Wat gebeurt 'er? op een Avondstond komt zekere Juffrouw, hun allen wel bekend, aanschellen, en vragen of de Heer VAN DER KOOGEN t'huis was? 't antwoord van de meid die opende was ja ; waar op zy vervolgt hem wleenste willen spreken. De meid met die boodschap agter komende, had elk straks het oog op *Leendert Oom* ; terwyl de meid spottende (niet wetende dat zy een waarzegster was) zeide : *Leendert Oom daar komt een vryster om u te vryen.* Men had de Juffrouw dan in een kamer laten gaan. *Leendert Oom*, die wat verzet stond over dit voorval, en gehoord hebbende van de meid, dat de Juffrouw zoo net aangedaan was, wou ook zoo ongezien niet voor 't ligt komen, kemde zyn lokken uit, haalde zyn kousen op, en streek met vinger en duim de kreuken uit zyn breeden bef, zoo goed als hy kon, trad na vore, en groette de Juffrouw. Deze wilde zoo straks haar boodschap niet zeggen, maar maakte eerst een voorbereiding, waar in zy hem vergde belofte van zwygen, en 't geen zy hem zeggen zoude aan
geen

geen mensch te openbaren: 't welk hy haar beloofde. Dog onderwyl werd alles door de Huisge-
nooten, zonder dat zy zulks wisten, afgeluistert.

Haar aanspraak was dan dus: *Myn Heer, gy zult vrent op hooren, dewyl myn bootfchap heel buiten gemeen is, en hoedanige gy bedenke-lyk van uw leven nooit ontmoet zult hebben. Mogelyk zal ze ook van u voor onbetamelyk worden opgenomen. Dog voor my, ik vind 'er geen onvoegzaamheid in. 'T spreekwoord zegt: 't is evenveel wie 't vraagt, als 't wel slaagt. Gy zyt een Jongman, die by my, en myn vrienden altyd voor hups en eerlyk gehouden is: gy kent my, en weet ook wie ik ben. Ik, en gy, leven beide buiten belemmeringen geruft van 't geen onze Ouders ons hebben naagelaten. Een geruft leven is een gewenst leven. Maar ondertuffchen gaan onze jaren de een voor en de ander na voorby, en wy worden niet jonger of jeugdiger. Onze vrienden gaan almeê de een na den ander uit de waereld, en dat het ergst van al is, de beste sterven 't eerst, en wy misfen hun gezelschap en aanspraak. Deze van onze vrienden zyn te groots om ons aan te zien, genen leven wy te lang, om dat zy graag aan 't grabbelen waren. Dit bemerkende trek ik my meer en meer van hun af; maar dus word dit leven hoe langer hoe eenzamer. Dit zoude my te eer doen besluiten een gezellig leven aan te vangen, en indien gy ook zulks van zin wierd, gy zoud my niet ongenegen vinden.*

Leendert Oom, die nooit zulk een predikatie gehoord had, nog ooit een bootfchap ontfangen welke zyn ingewanden zoo ontroert had, zeide, met een bevenden mond, en lillende beenen. Wel Juffrouw! wel Juffrouw dat komt my vrent voor!

Dit heb ik (antwoorde zy) voor af wel geweten,
en

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 353

en daarom zeide ik van 't eerste af dat het u vreemt zou voorkomen. Maar neem uw beraad, ik verg u niet dat gy my op staanden voet uw besluit zeggen zult. Onze staat en afkomst zal niet veel van malkander verschillen, gy kond het overleggen. 'K heb u myn hart geopenbaart, gaa gy nu met het uwe te rade: en hoe gy het goed vind, wy willen altyd even goede vrienden blyven: en gy weet de gewoone wegen, en middelen (indien gy 't goed vind) waar door die zaak moet behandelt worden, enz.

Hy meer en meer verlegen met dus onverwagt aangeklampt, en overrompelt te worden, was zoo bedeeft, dat hy niet konde spreken als stamerende, en met afgebroken woorden: *Wel Juffrouw! wel hoe! ik weet niet, trouwen! wel ja, ik kan 't niet zeggen. Het komt my zoo vreemt en onverwagt voor.*

Zy, bemerkende hoe byster zyne hersenkas door deze boodschap ontzet was, zeide eindelyk met bedaartheid en op haar vriendelykft, om hem tot bedaren te brengen, en zyn ongerustheid te stillen: *dat zy niet kwam om over die zaak te besluiten, maar alleen om die voor te stellen, en dat hy zoo langen tyd van bedenken konde nemen, als 't hem goed dagt.* Hier meê brak zy af, en hy liet de Juffrouw heen gaan naar haar huis.

Zoo haast hy nu agter in de keuken kwam, ging het klugtspel aan. Want zy hadden alles afgeluisfert, en spotten met die vryery. Dog *Leendert Oom* wilde niet zeggen, hoe zeer zy hem op alle wyze zogten uit te halen, maar zat dien gantschen avond als een stokbeeld, kon ook dien gantschen nacht niet rusten, en nam vast voor zig uit dien strik te ontwarren.

'T geviel als hy voormiddaags uit ging, gelyk

hy gewoon was, naar de markt of elders, dat juist deze Juffrouw als of 't wezen wilde; dwars over zyn weg komt. Hy neemt kort beraad, roept, *hem: hem Juffrouw*. Die daar op stil staande, van *Leendert Oom* met bestorve lippen haar paspoort kreeg, met deze woorden: *Juffrouw daar gister avond af gesproken is daar zal niet in gedaan worden. Heel wel, myn Heer*, antwoorde de Juffrouw, en daar meê groeten zy malkander. 't Is zedert onder dat geslagt altyd gehouden voor een spreukje: *Daar gister avond af gesproken is, daar zal niet in gedaan worden*. Hier meê eindigde dit klugtspel.

Hoe door verscheiden wegen en toevallen vele tot de Konst gekomen zyn, heeft *van Mander* en na hem *S. v. Hoogstraten* door verscheide opmerkelyke voorbeelden aangewezen; onder welk getal ook de konstige Scheepteekenaar.

WILLEM VANDEN VELDE wel mag betrokken worden. Hy werd tot Leiden geboren in 't jaar 1610. en tot de Zeevaart geneigt, vond naderhand gelegenheid om in dienst van den Staat met een Zeejacht de Oorlogsvloot in dien tyd te verzellen, en door af- en aanvaren berigten over en weer te brengen.

Hy die nu den Scheepsbouw, en der zelve toerusting in den grond verstond, ondernam door de pen allerhande zoo groote als kleine vaartuigen op papier en gewitte paneelen te teekenen, zelf Admiralschappen en heele vloten volgens het Zeegebruik in 't zeilen te verbeelden, en dus aan de Staten een zichtbare vertooning nevens zyn woorden tot verslag te geven, welke hem byzonder daar voor loonden, gelyk hy ook tot hun dienst daar toe gehouden werd. Als Opdam in 't jaar 1665 met

met zyn Zeehulk (Dit gebeurde door verzuim van agtgeving op de Boskruidkamer) aan flarden sprong , had hy den laatsten maaltyd aan boort by hem gegeten , die zig verwonderde dat iemand uit konstliefdigheid zig zoo na by 't gevaar dorst be- geven : en Gerard Brand in zyn Levensbeschryving van Michiel de Ruiter op 't jaar 1666 teekent aan op pag. 476. *Dat de vermaarde Scheepsteekenaar WILLEM VANDEN VELDE in de vloot kwam met voorneemen om de voorvallen van 't aanstaande * Zeegevegt naar 't leven af te beelden: ten welken einde zeker Galjootschipper hem rondom zou voeren , of ter plaatse daar by het beste gezigt voor zyn teekenen zou vinden.*

Naderhand geraakte hy in dienst (ik weet niet by wat toeval) van Koning Karel , en gevolgelyk van Jakob , voor welke hy vele konstige afteekeningen van Zeeflaggen , Zeegevallen en andere ontmoetingen , op gewitte paneelen , en opgeplakte doeken geteekent heeft. Hy ondernam ook met olyverf te schilderen in zyn ouderdom.

Zyn juiststen sterfdag weet ik niet , maar wel den dag van zyn graflegging , uit een Begraafnis- briefje by de Dochter van Adr. vanden Velde ter gedagtenisse van haar Grootvaders overlyden be- waart , waar op dus (omciert met verbeeldingen van de dood , wyze van begrave , opstandinge , en Hemelvaart in plaatdruk) te lezen staat *Mr. Wm. V. Velde Senior , late painter of Sea-Fights to their Majesties King Charles II. and King James.* En dat hy gedragen is uit zyn huis *in sack Field- street in Pickadilly , to the Parish Church of St.*
Ja-

* Dit gevegt viel voor op den 11. 12. 13. en 14 Juni 1666. tusschen M. de Ruiter , en Monk Adm. der Engel- schen omtrent Ostende , &c.

James's. En daar begraven op den 16 van Wintermaand 1693.

Nu volgt JOHANNES MYTENS, geboren te Brussel in 't jaar 1612 den 17 van Bloeiimaand. Deze had in zyn jeugt de Konst geleerd, eerst by den vermaarden konstschilder *Ant. van Opstal*, naderhand by *Nicol. vander Horst*: daar hy door zyn natuurdrift, vlyt, en gestadige oeffening (dingen die te zamen moeten gaan, om in eenige betragtinge, als *Aristoteles* zegt, door te steken) zoo hoog ten top der Konst steeg dat hy in zyn tyd bekwaam gekeurd wierd om de Beeltenissen van Graaf Hendrik van Nassou, en des zelfs Gemalinne de Gravinne van Stirom, den Graaf van Bentem en meer Grooten te schilderen, waar door hy grooten roem behaald heeft. Dog hy begaf zig naderhand geheel tot den printhandel. Hy had een Zoon *Kornelis* genaamt, die een braaf plaatsnyder was, als inzonderheid aan 't poutret van zyn Vader door hem in koper gesneden te zien is.

Hem volgt de groote Landschapschilder

..... E MELRAAD. Deze heeft lange jaren te Rome gewoont. Hy was een groot meester in die Konst. De meeste en beste van zyne werken zyn met beelden van *Erasmus Quilinus*, en met beesten door anderen opgeciert. Verscheidene zynere voornaamste tafereelen hangen in de Kerk van de Karmeliten (*Descalters* genoemd) by andere brave Konst te pronken.

Nevens hem verschynt de konstige Glaschilder PIETER JANSZEN geboren tot Amsterdam in 't jaar 1612. Hy was een Leerling van den braven Glaschilder *Jan van Boekhorst* van Haarlem

lem die zyn levensloop eindigde in 't jaar 1672. van wien nog verscheiden geschilderde glazen in de Kerken van Nederland te zien zyn.

PIETER JANSZEN eerst genoemd, was een konstig teekenaar op papier, van welkers waarde wy in het levens bedryf van zyn Leerling *Jan Pietersze Somer* zullen melden. Hy stierf in een goeden ouderdom in 't jaar 1672.

Hier aan volgende verschynt

THOMAS WILLEBORTS BOS-SAERT geboren te Bergen op den Zoom. Deze was een goed schilder van groote beelden en pourtretten. Hy heeft in zyn tyd Rome, Duitsland, Spanje en Engeland zyne Konst doen zien. Inzonderheid was hy om zyn verstant, gedrag en Konst geëert by den Prins van Oranje Hendrik Frederik (naderhand verwisselt in Frederik Hendrik) en zynen Zoon Prins Willem. Gerard Segers was zyn leermeester in de Konst geweest. Hy is geboren in den jare 1613, en woonde 1660 in Antwerpen daar hy de Konst met yver oeffende.

Daar is geen reden van te geven, ja ik ben dikwils verwondert over de verschillende geneigtheid der Konstoeffenaren in opzigt der verkiezingen hunner voorwerpen. De een valt op droevige, de ander op vrolyke verbeeldingen. Deze op het waardigste, gene op het veragttste, en op afschuwelyke voorwerpen, als

OTTO MARCELIS die byna niet anders dan vergiftige slangen, padden, en hagedissen schilderde: en egter heeft hy 'er altyd (om dat hy dezelve zoo natuurlyk wist na te bootsen) wel by gestaan, zoo in Engeland als in Vrankryk daar hy voor de *Reine Mere* schilderde, die hem

een vrye kamer, tafel, en een *pistolet* voor vier uren daags schilderen gaf. Hy heeft ook lang in dienst van den Groothertog van Florencen geweest, en Napels en Romen bezogt, daar Guelfelmo van Aelst die een Discipel van hem geweest is, met hem verkeerde, en menige klugt met hem uitvoerde.

In de Bent doopten zy hem met den bynaam *Snuffelaar*; om dat hy allerwegen naar vremd gekleurde of gespikkelde slangen, hagedissen, rupsen, spinnen, flintertjes, en vremde gewassen en kruiden omsnuffelde.

Zyn reislust voldaan, kwam hy weder in zyn Vaderland, en na dat hy twaalf jaren getrouwt was geweest, overleed hy in 't jaar 1673 ruim 60 jaren oud.

Zyne Weduwe, die na hem nog twee mannen overleeft heeft, thans nog in leven, heeft my verhaald: *Dat hy die dieren buiten Amsterdam op een stuk laag land daar zy best konden aarden, tot dien einden ombeint, dagelyks spysde: als ook een hok agter zyn huis had, om de zelve gereed tot zyn dienst aan de hand te hebben, en dat sommige slangen door den tyd zoodanig aan hem gewent wierden, dat, wanneer hy de zelve wilde naschilderen, hy de zelve door zyn maalftok op zulk een wyze schikte, als hy die noodig had, en zy dus bleven leggen tot hy de zelve geschildert had.*

Zyn Beeltenis staat in de Plaat R onder aan, en nevens het zelve eenige kruiden waar onder zig een slang vertoont.

De menschen (zeit de gemeene spreuk) *leven by veranderingen.* 't Kan den lezer niet onaangenaam wezen dat wy somwyle eens van persoonen ver-
wif-

wiffelen, op 't voorbeeld van den Schouburgh, die niet altyd rimpeltrekkende Katoos ten Toneel voert, maar by beurten ook Democriten die de waereldsche dingen belachen. Droevige spelen gaan gemeenlyk met een vrolyke klugt verzeld: of men gebruikt potsmakers om de opgespannen geesten verfriffing te geven. Dus fchikt het zig ook veelyds in onze befchryving van 't leven der Konftfchilders. Dan voeren wy eens ernftige bedryven ten Toneel, dan weder klugten. Dog de volgende levensrol loopt verkeert uit; want zy verandert van blyfpel in treurfpel.

PIETER VAN LAAR, anders *Bamboots*, is geboren te Lare buiten Naarden, van eerlyke ouders, die hem zedig borgerlyk en beleeft hebben opgevoed. De Zon van zyne geneigtheid ftraalden al vroeg door de kimmén van zyn vernuft, en de uitwerkfelen zyner eerfte begrippen deden al vroeg zien waar toe hy in de wieg gelegd was; want daar was niets of 't wierd door hem met kool en kryt befchreven. Van dit beginsel tot een bekwame handeling zoo van de teekenftift, als 't penceel aangegroeit (dog ik weet niet wie zyn leermeester in de Konft geweest is) had hy het geluk van zig een vast denkbeeld te konnen inprinten van alle voorwerpen, of verfchynfelen die hem voorkwamen. Ja 't was hem genoeg die maar eens gezien te hebben, om daar na die op zyn tyd te pas te brengen. Waarom ook de Italianen die met hem verkeert en ommegang met hem gehad hadden, naarmaals getuigden dat hy meer in zyn vernuft als op papier gefchetst heeft, ja dat hy de menigvuldige fchilderagtige veranderingen, die in Velden, Valeijen, Bergen, Boomen, enz. door min en meerder Zonnelicht veroorzaakt worden,

zoo natuurlyk in agt nam even of hy diergelyk voorwerp ten model voor zig gehad hadde.

Hy begaf zig al vroeg, eerst naar Vrankryk, en voorts naar Rome, daar hy 16 agtereenvolgende jaren gebleven heeft, yverende dagelyks tot het voortzetten van zyn Konst, dewyl hy aangespoort wierd door zoo veele fraaije voorbeelden die Rome in die tyd hadde. Waar door hy 't eindelyk zoo veer bragt dat hy op de lyst der braafste konstenaars geteld, en by hen ook om zyne wellevetheid en potsmakerye gelieft wierd.

Hy was, wanneer hy aan zyne bezigheden was, stil, en zat heel opgetogen van gedagten. Dereden daar van was, gelyk ik al heb begonnen te zeggen, om dat hy onder 't schilderen geen gebruik van 't leven maakte, zelf niet ontrent zyn beeltjes, maar zig van het denkbeeld dat hy daar van gevormt had bediende. Waarom hy ook gewoon was wanneer zyne geesten, door gestadig bedenken, schenen vermoeit te wezen, de zelve weder door een vrolyk deuntje op zyn viool te spelen te ververffen.

De Romeinen gaven hem ten bynaam *Bambootzio*, een naam daar zy zulke luiden, die zig op 't maken der Italiaansche grappen, vremden aart van buigingen of vervringingen der lichamen, en geestige figuurmakeryen verstaan, meê benoemen.

Nu had hem de natuur in zulke een vorm geschapendat die hem maar aanzag, om zyn wanstaltige figuur moest lachen, want zyn onderlyf was driemaal grooter als zyn bovenlyf, hy had een gants korte borst daar 't hoofd tusschen de schouders inzank, en over zulks geen hals. Daar benevens was hy van een vrolyken en potsmakenden aart, gelyk wy door sommige stalen zullen aantoonen.

Men

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 361

Men verhaald dat hy eens uit enkel klugt zig toetakelde met een fchorteldoek tot onder de okzellen gebonden, en zig dus in een winkel daar veel gegang voorby was aan de poft van de deur ftelde, zoo dat die voorby gingen hem voor een grooten baviaan aanzagen, daar hy zelf hartelyk om lachen konde. Dog ik denk dat het diergelyke vernuftelingen geweest zullen hebben, als die te Amsterdam voor by een kruitmengers winkel kwamen, daar een gekleede Aap op't venfter zat, dien zy vraagden, Manneke, wat weg moeten wy gaan naar het Raadhuis?

Maar een geestiger en geloofwaardiger klugtfpel door hem bedreven verhaald *Joachim Sandrart* in zyn *Teutfche Academie* op pag. 311. daar hy aldus (in't Nederduits vertaald) zegt: *Bambootzio* wift zyn bovenlyf nog veel korter in te dringen dan het was, zoo dat het fcheen wanneer hy danfte dat het alleen een menfchenonderlyf was, daar een hoofd op ftond, en nogtans was hy zoo ras en gezwint met zyn lange beenen, dat het voor hem geen werk was over een ander heen te fpringen. 'T gebeurde op een tyd dat hy, *Pouzyne*, *Glaude*, *Lorene*, en ik (zei gemelde *Sandrart*) uit reden om ons wat te verluftigen te *Tivoli* gekomen waren; en dat hy ziende een regenbuy opkomen, in aller yl zonder dat wy daar agt op gegeven hadden 't gezelfchap was ontduikt, en weg gereden.

Nu gelyk hy potfig van aart was, zoo had hy wanneer hy de Poort van *Rome* zoude inryden zig voorover gebukt gehouden, en het paardekleed over kop en bult heen gehaald, en was dus op een galop ter ftad in gereden.

Wy waren dan verlegen niet wetende waar hy vervaren was, en vraagden zoo haaft wy aan de

Poort kwamen aan de Schildwagt, of zy niemant voor ons hadden zien binnen ryden, die tot antwoord gaf, dat hy het paart van *Viterinno* wel had zien loopen, dog zonder man daar op, alleen met een bedekt Valies, en weerzyds laarzen.

Des wy by malkander gekomen, t'elkens ons niet konden onthouden van te lachen, als wy'er maar aan gedagten, dat hy voor een overdekt Valies was aangezien, en de wagt dus bedrogen had. Diergelyke potsen speelde hy meer waarom elk graag in zyn gezelschap wilde wezen. Maar hoe klugtig en potsig hy was zoo zal nogtans het einde van zyn levensrol doen zien dat het zeggen van *Vosmeer* in Vondels Gysb. van Amstel:

*Ik ben een Goojers Kind, vervallen in Gods toren,
Te Laren opgevoed;*

op hem kan toegepast worden.

Ondertuffchen verlangden zyne ouders en vrienden om hem eens andermaal te zien, en lieten niet af met brieven op brieven aan hem te schryven, waar onder ook waren eenige Hollandsche konstminnaars, die hem toonden (terwyl de faam zyn roem al had over gekraait) dat hy in Nederland immers zoo wel zoude staan met den prys voor zyn werk alste Romen. Waar op hy besluit nam om van daar te vertrekken, gelyk hy dan gevolgelyk in den jare 1639 te Amsterdam aanlandte, en van daar te Haarlem by zyn Broeder, die een Schoolmeester was, ging inwonen, daar hy vele konststukken geschildert heeft, die naderhand tot een grooten prys en meer dan hy te Rome daar voor hadde gekregen werden verkogt, zulks dat zyn werk in Italien wierd opgekogt, en naar Holland ver-

zon-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 363

zonden, om een voordeel daar meê te doen. Vele stukken heb ik van hem gezien die hoewel bruin, en droevig egter heel natuurlyk verbeeld waren. Gelyk ook andere die my wonderlyk wel bevielen.

Hy schilderde veelyds struikrooverye, en Italiaansche pleisterplaatfen. En al't geen 'er in verbeeld was, zoo paerden als menschen, was wonder geestig van gedagten, en konstig geschildert. Verscheiden van zyne voorname stukken komen in print uit, waar onder ook een struikroovery in een rots, en de zoo genaamde Kalkoven.

Tot zyn zestigste jaar gekomen zynde, wierd hy geplaagt met een benaude borst, 't geen hem den moet uitbluste. De droefgeestigheid, daar hy zig aan overgaf, verzwaarde zyne kwaal, zoo dat hy wars van langer te leven zig zelve in een waterput verdronken heeft. Dit schynt *S. v. Hoogst.* niet duisterlyk te bevestigen, als hy in zyn Boek op pag. 311. zegt: dat *Francisko Framenko*, door *Bernyn* verbluft, mistroostig door middel van een strop naar 't huis der *schimmen* voer, daar hem *Bamboots*, zoo men zegt, naarmaals ging zoeken.

Dus is het klugtspel van 's mans leven in een treurgeval verkeert.

'T is gebeurt dat als *Bamboots* te Rome was, hy met nog vier Hollanders gesterkt, zekere Paap, (die hen bestraft en gedreigt had over het eeten van vlees in den Vasten) op een eenzame plaats ontmoetten, en den zelve in 't water smeten, daar *Andr. Both* mede by, en daadplegtig aan was. En het is opgemerkt, en nagespoort dat de zelve alle vyf hun einde in 't water hebben gevonden.

De nette tyd van zyn geboorte weet ik niet, maar 't een en ander dat ik van hem weet, doet

doet my besluiten dat hy al vroeg in de zestiende eeuw geboren is; want hy leefde tot zyn zestigste jaar, en in den jare 1675, als S. v. Hoogst. zyn schilderboek schreef was hy al dood, als blykt uit het even aangehaalde. Dus hy om de streek van 1613 geboren is. Zyn Beeltenis staat in de Plaat R boven aan, aan zyn opgekrulde knievels te kennen.

Deze *Bamboots* had ook een Broeder jonger dan hy, die zig ook in de schilderkonst oeffende, en met hem in Italië was: maar deze, wanneer hy over een brug van balken en horden gemaakt, om van den eenen rotsagtigen heuvel tot de anderen, over een kaskade, of waterval, te komen, met zyn Ezel meende te ryden, storte de zelve in, zoo dat hy verdronk met zyn Ezel.

Gelderland, hoe wel op veere na zo vrugbaar niet in 't voortteelen van penceelkonstenaren als wel andere Nederlandsche Provinciën, heeft egter meê in der tyd konstoeffenaars voortgebracht, die door hunne fraaije uitwerkselen verdienen, dat zy om hunne gedagtenisse levendig te houden, nevens anderen eens weder ten Toneel worden gevoert. Onder deze was

NIKOLAAS DE HELT STOKADE, geboren te Nimwegen in 't jaar 1613. Weinig van zyn pryffelykste werken zyn hier te Land te zien, aangezien hy zyn beste tyd te Rome en Venetiën heeft doorgebracht. Des moeten wy den lof dien zyne Konst verdient, uit het gerugt van Vrankryk (daar hy met *J. Sandrart* verscheide groote werken voor den Koning gemaakt heeft) en Zweden herwaarts over gebracht, afleiden.

Zyne Beelden waren vast geteekent, en zagt,
poe-

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 365

poezèlig en bevallig geschildert, waarom die ook het oog van Koningin Christina, en 't keurig Hof van Vrankryk behaagt hebben.

Hy was 1662 nog in leven.

Van hem word getuigt dat hy altyds de voorwerpen, schoon dezelve menigwerf door anderen waren afgebeeld, in een andere gedaante door zyn konstpenceel vertoonde, ook daarom voordagtelyk een ander * Tydstip in de voorwerpen heeft bespiegelt; als by voorbeeld in zyn Andromeda
Doch-

* Tydstip) Oudtyds hebben de Konstschilders geen tydstip in agt genomen; maar dikwerf de Historien in haar gevolg verbeeld, als by voorbeeld, verscheiden Adammen en Evaas, in een zelve tafereel: hier, daar zy door den Schepper gevormt worden, daar waar zy zig aan de verboode vrugt bezondigen, ginder daar zy zig uit verlegenheid verschuilen. Verder daar zy uit den lufthof worden uitgedreven, en eindelyk in 't verschiet, daar Adam den Akker boud. Zoo heb ik ook gezien Cain daar hy offert, daar hy zyn Broeder Habel dood slaat, en daar hy vlugt, in een zelve stuk. Zelf van *Abr. Bloemaard* een van onze oude vermaardste meesters heb ik een stuk gezien waar in Juno verbeeld stond, opgaderende de oogen, uit den afgehouden kop van Argus, om de staarten van haar Paauwen meê te cieren. En in 't verschiet was Argus slapende, en Merkuur met opgeheven zwaart gereed om den slag te geven verbeeld. Maar de later konstoeffenaars hebben den tydstip in agt genomen; dat is, van een Historie alleen vertoont, 't geen in een oogenblik daar in voorgevallen is; en dus gelegenheid gevonden, om van andere omstandigheden, naar mate der menigerhande veranderingen daar in, en by voorvallen, andere tafereelen op te slaan.

Dierhalven zeit de Heer Gerard van Loon in zyne *Inleiding tot de penningkunde* pag. 99. zyn ook zoodanige penningen als wanschepsels van de hand te wyzen, op welke de verbeelde zaaken van dien aart zyn, datze op een eenigen tydstip niet zouden hebben kunnen voorvallen. By voorbeeld; zoo mag men nooit op een en den zelfden penning, het aanvangen van een beleg, het overgaan der stad, en het uittrekken van de vyandyke bezettinge verbeeden; dewyl dit alles op geen tydstip kan voorvallen.

Dochter van Cefcus der † Mooren Koning , en Kaffiope , om welker hoogmoed , zy dat droevig lot moest ondergaan.

De meesten hebben Andromeda , met betraande oogen ten Hemel geflagen , of als met de doodverf op de lippen naar het Zeemonfter omziende en dus klagende verbeeld :

*O Rots ! o Rots ! verhoor myn zugten ; en ontfluit
Dees ketenen , of fpuw die yz're krammen uit.
Ik zie 't gedrogt van verr' het ruime pekelfcheuren.
Help ! help ! ag ! ag ! van wien zal my nog hulp gebeuren !*

Maar onze Held verbeelde haar , van de rots verlost , fchaamrood voor zig neerziende , waar op Lud. Smids ziet , en Perfeus dus fprekende invoert :

*Andromeda ! vergun dat ik uw zagte hand
Van dit hard yzer vry : het monfter is verflagen ,
En dobbert hier , met door gekorven ingewand.
Reyk toe . Gy zult in plaats van yzer paerlen dragen .*

*Schaam u voor Perfeus niet . Hy flaat zyn oogen neer ,
Om die niet , met den glans der naakte leedematen
Te kwetzen . Ween ook niet , ofchoonc , ween niet meer .
Dwing dog de droefheid , en de fchaamt' u te verlaten .*
Ook

† Andromeda was een Moorinne . Dog niemand van de oude of nieuwtidsche Konftfchilders heeft myns wetens zig van de waarheid der Hiftorie , in dat opzigt bedient ; maar alle hebbenze Nafó , welke zeit : ten waar een Zeekoeltje haar haren verwaaid hadde , en Perfeus de laauwe tranen over hare wangen had zien leken , hy zou gedagt hebbe dat het een marmer beeld waar geweest , &c . Veel ligt om dat zy 't alle niet geweten hebben ; of die vryheid aan zig genomen ; aangezien een getaande huid zoo oogvleijende niet is , als een blank vel .

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 367

Ook heeft J. v. Vondel , der moeite waart geagt, zyn pen te versnyden, om eenige van zyne konststukken onder zyne Rymoeffeningen te gedenken: als namentlyk de Klelia by den Heere Hoogenhuis. Waar op hy dus zeit:

*De Roomsche Klelia ontzwoom met d'eedle maagden
De gyzeling: en 't oog der schiltwagt en de doot:
Waarom zy zulks Porfenne en alden Raat behaagden,
Dat d'eerste, op 's Vyands eisch, een Riddersbeeld
genoot.*

En op het uitdeelen der graanen door Joseph in Epypten.

*Geheel Egypte brengt den Ryksvoogt schat en have
En leeft nu zeven jaar by 't uitgereikte graan.
Het vrye volk door noot word 's Konings eigen slave.
Een mans voorzigtigheid kan duizenden verzaân.*

Dus ook J. Vos, op 't zelve stuk in de Trezory:

*De honger dryft het volk naar Josephs schuur om graan.
De voorzorg is een burg voor land en onderdaan;
Men zorgt aan 't Y, in weeld, tot steun van andre tyen.
De Schatbewaarders zyn tot heil der Burgeryen.*

Zyn Beeltenis zietmen in de Plaat R boven aan, op de linkerhand van Bamboots.

'T word voor een van de bevattelykste stellingen der Natuurweetkunde gehouden. Dat de eigen aart en geneigtheid, even als de gelykheid der wezenstrekken en andere kenteekenen in, of door
de

de voorttellinge van Vader, tot kind overgaan; om dat de daagelykfe voorbeelden zulk bevestigen.

Adam Willaerts waar van wy op pag: 60 gedacht hebben, was een braaf Schilder en zyn Zoon ABRAHAM WILLAERTS was daar meê toege- neigt, van der jeugt af aan. Hy is geboren tot Utrecht in 't jaar 1613, heeft de eerste fonda- menten van de Konst by zyn Vader geleerd; daar na nog een jaar by *Jan Bylert*. Na dien tyd by *Simon Voët* te Parys, daar hy zyn tyd zoo wel heeft waargenomen, en zoodanig in de Konst door yver en naarstigheid gevordert is, dat hy weder tot Utrecht gekomen by Graaf Maurits tot Brus- sel ontboden wierd, om voor hem sommige din- gen te teekenen en te schilderen. Maar wat 'er aan scheelde, of wat de reden was, dat hy voor sol- daat met de Vloot die toenmaals naar Africa zeil- de, en te land gezet meê naar de Stad St. Paulo in Angola trok, is wat twyffelagtig. Dog men zeit dat hy weder gekomen, meer aangezien was by den Graaf dan wel voorheen. Naderhand heeft hy langen tyd de Konst geoeffent te Amesfoort, ook op de plaats van *Jakob van Kampen*, die een vermaart Bouwmeester, en konstkundige was: daar en boven geneigt, om de jeugt waar in hy een goeden geeft zag, voort te helpen, en haar van zyn vernuft gulhartig meê te deelen. Gelyk wy hem daar over ook in 't levensverhaal van *Mathias Withoos* zullen pryzen. Willarts was 1660 nog in leven, en woonde binnen Utrecht.

Dit zelve jaar 1613 werd ook geboren te Brus- sel JACQUES VAN ARTOIS. Deze was ver- maart om zyn natuurlyke, losse en zagte behan- delinge, zoo ontrent luchten, verschieten, als boomen, welker stammen met mos begroeit of
met

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 369

met klimop bewoelt, hy geestig wist te schilderen, gelyk ook zyn Landschap met welgevormde Beeltjes op te cieren.

Hier zagmen Celadon by zyn gewolde schapen.

Daar zagmen Koridon by * Amarillis slapen.

Hier werd het Land geploegt omtrent een boers gebugt.

Daar maayt men 't koren af, of and're zomervrugt.

Hier spoeitmen tot de Facht, op 't brommen van den boren.

Daar zietmen wind en brak den Haes op 't spoor nasporen.

Hier zit een Harders knaap, geruyst in 't gras, en speelt

Den veldtdeun op zyn fluit, terwyl zyn makker kweelt.

Hier staat een boere meit, naar stem, en fluit te luis'tren,

Vergeet bykans haar vee (den Dag reeds aan 't verduist'ren)

Naar stal te dryven voor het vallen van den Nagt.

De berigten, die in twyffelagtige zaken maar gehouden moeten worden voor gissingen, zouden my al dikwils (zoo ik geen voorzigtige overweginge gebruikt had) in verwarring gebragt hebben; als by voorbeeld omtrent den berugten Konstschilder *Bartholomeus Breenberg*. Hier van wilden sommigen my verzekeren, dat hy tot Utrecht geboren, en de Meester van Korn. Poelenburg geweest zoude zyn.

Het

* *Amarillis*, is niet zoo zeer een eigen naam als wel een naamgeving tusschen gelieven in gebruik geweest. Waarom ook L. Smits, in 't kantschrift op de Minnedichten van Naso zeit: *Dit zeit kwanzuis op het Amarilletje van den kuischen Mantuaan; zynde een liefhebber van Kastanjen, gelyk by zelf verhaald in 't tweede Herdersgez. &c.*

I. DEEL.

A a .

Het eerste kon waar wezen, maar het laatste heeft geen waarfchynlykheid; aangezien dat Poelenburg geboren zynde 1586, en Breenberg gestorven 1660, al vry veele jaren in dien tuffchentyd verloopfen zyn voor eens menfchen leven. Wy hebben daarom liever hem voorby gefapt, tot wy klaarder berigt van hem bekomen: en hebben alleen zyn naam gefpelt, op 't einde van dit eerste Deel; om de Lezers met ernft te verzoeken, dat, zoo zy iets mogten weten aangaande zynen geboortetyd, en leven, (als mede van Gabr. Metz. Ger. Terburg, of Gerard van Siil, Konftfchilders, waardig een groote Rol op onzen Schouburgh, my mondeling, of zoo de zelve buiten de Stad wonen, door een brief daar omtrent berigten. Gelyk wy ons ook na 't zig toefchynt met fchaarfe berigten zullen moeten behelfen, ontrent Bartolomeus vander Helst, die met Gerard Dou, twee lichtende fakkels in de Konft, met het openen van ons tweede Deel, nevens hunne Beelteniffen ftaan ten Toneel te komen.

WY hebben reeds een goed getal konftfchilders ten Toneel gevoert, veler verfchillige wyze van penceelbehandelinge gezien, en hunne klugtige levensrol hooren fpelen. Zeker Piëturaas konftfchool heeft al menigerhande flag van konftkinderen aangekweekt.

Men mag in 't algemeen van deze konftfchool zeggen: dat zy is een fchatkamer, waar in alle de Beelteniffen van de zienlyke Natuur, levendig nagebootft, en de menigerhande bedryven der waereldlingen zyn opgefloten, waar uit alle konftlievenden, hoe verfchillig van neiging en zugt, hun keur en genoegte kunnen vinden. Sommi-
ge

ge fchryvers verkiefen waardige ftof, anderen weer beuzelingen tot hun voorwerp: sommige verfnyden hun pennen om Heldenlof te brommen, en hunne beroemde bedryven voor de vergetenheid op duurzaam perkament te printen: andere in tegendeel hebben zig afgeflooft op ik weet niet wat, zelf op den lof van den Ezel, en den Uil te befchryven. Beide bereiken zy hun oogwit, meer of min, na dat zy die ftoffe volgens haren aart, en vereiften fchryfftyl hebben weten voor te fteilen.

Het een en ander, zoo wel het Heldhaftige, als het potsige, kan den Lezer om de geestige vindingen vermaak geven, nogtans verdienen de eerfte, naar mate van hun waardiger befpiegelingen, meerder roem.

'T lust ons *Joan Pafferats* den fchryver van *het ware lof des Uils*, van wegen zyn gefchildert Uiltje te hoore: dat dus in vaerzen gebragt is.

Een Uiltje (wie zou 't zoo verzinnen?)

Zat geestig op zyn gat te fspinnen

Als d'oude Besjes by den haart:

'K dagt by my zelf 'k wou wel een webben

Van dezen draad gefponnen hebben.

Zulk was my immers zoo veel waart,

Als 't geen van Herkules gefponnen,

Of van Sardanapaal, verwonnen

Door ligte vrouwen, was gewrogt.

Bekoorlyk Uiltje! geestig, aardig,

En by den Athenienzers waardig

Gefchat, als Heiligdom gekogt,

Om hunne Tempelen te cieren,

En uit Godsdienstigheid te vieren;

'K verwonder my niet dat gy fspint;

Maar lach fteets als ik gae bedenken

*Dat pallas u die konst kwam fchenken ,
En boven alle Vooglen mint.*

Dus is het ook geleezen met de Konftfchilders, sommige zetten zig tot het verbeelden van grootfe en deftige waereldfche gevallen : andere leggen enkel toe op klugt. *Dav. Teniers* heeft meer als eens zulk huiffelyk bedryf , als het fpijnen en diergelyke foort van handwerk door Apen verbeeld , zoo geeftig dat die alzulk tafereel befchouden zig van lachen niet onthouden konden , terwyl zy onder die verbeeldingen , het menfchen levensbedryf zoo geeftig zagen afgefchetft. Ik heb een foldaten kortegaard door Apen van hem verbeeld gezien , en een weerga tot het zelve , waar in verbeeld werd een misdadige , die voor zyn Hopman te regt gefteid word. Deze Rechter zat in een kindere kakzetel zoo parmantig als een Boere Schout onder zyn Dorpraaden te pryken in de Nagt , gelykerwys de ouden plegen te vonniffen. Zyn Geregtsftaf vertoonde een lange Bengaalze gefchilderde Tabakspyp : voor den zelveen verfcheen de misdadige , die zoo eenvoudig langs zyn neus heen zag , als of hy 't niet had konnen gebeteren : Hy werd van twee Apendienders geknevelt met foldatelont , weerzyds vaft gehouden , tuffchen deze en den Richter ftond de befchuldiger met een lange gefronfte bek , als de verkens het ftroo eeten. Vorders was het foldateleven , de gantsche toefteel , en elk op zig zelveen zoo potfig gekleed en toegeruft , in deze tafereelen vertoont , dat zelf een *Kato* zou gekokermuilt hebben , zoo hy zulks gezien had. Dus konnen ook de menigerhande potfige vertooningen van den koddigen *Jan Steen* , van wien wy in 't vervolg ftalen zullen aantoonen , de aanschouwers doen lachen. Men

SCHILDERS EN SCHILDERESSEN. 373

Men mag van gemelde Konstenaars zeggen als *Junius van Pyrcicus*, dat hy schynt verstands genoeg te hebben om het groote in de Konst te volgen, ten waar zake dat hy zig willens tot allerlei geringe dingen begeeven hadde. Daar waren weinige die *Pyrcicus* in de Konst te boven gingen (zeit *Plinius*) maar ik weet niet of hem zyn voornemen bedorven heeft; want alhoewel hy een grooten lust tot slegte geringe dingen hadde, nogtans verkreeg hy hier in den grootsten lof. Hy schilderde *Baartscheerders*, *Schoenmakers winkels*, en *Ezeltjes*, en diergelyke dingen meer: zynde in deze dingen uit der mate vermakelyk, zoo dat de alderstatelykste tafereelen van andere konstenaars, minder plagten te gelden dan deze grollen van *Pyrcicus*. 'T is even dus ook met de penceelkonst van de voorgenoemde *Tewiers* en *Jan Steen* gelegen. Hunne potsige tafereelen worden gretig gezogt en wel betaald, terwyl andere Konst traaglyk aan den man wil. En wy zyn ook met *Junius* van gedagten dat zulken geen vernuft ontbreekt om waardiger voorwerpen met roem te kunnen verbeelden, wanneer zy zig daar toe stelden, daar wy ook al stalen van gezien hebben. 'T is waar dat dusdanige tafereelen met potsige voorwerpen, den eenen tyd min, en den anderen tyd meer beminnaars aantreffen, en dat al de geen en die op een onsterfelyken naam hebben gedoelt, altoos zig met groote gedagten, en waardige verbeeldingen hebben opgehouden: maar wie kan de *Natuurdrift* paalen zetten? wy willen de zelve ook geen wet voorschryven; aangezien de konstlievenden zoo wel met het een als het andere gediend zyn, maar willen wel ten beste raden. Onderwyl denken wy aan 't zeggen van *Longinus*: *Het en is niet onmogelyk dat die genen welke den geheelen tyd hunnes*

levens ontrent geringe en gants slaafagtige bekommeringen verslyten, iets zouden uitrechten het welk de verwondering der volgende eeuwen kon verduuren. En dat een vrolyk gemoed (naar 't zeggen van *Cassiodorus*) altyd iets ongemeens uitwerkt, 't geen beide op onze klugtigen *J. Steen* kan toegepast werden, als die altyd vrolyk van geest, door zyn vernuft en penceel dingen heeft kunnen uitdrukken, zoo in opzigt van de natuurlyke verbeelding, als wyze van schilderen, die verwonderinge verdienen. Van het eerste gezegde is elk die zyn konst kent bewust, en het laafte word bevestigd door twee stukjes, waar van de Heer de Meester tot Middelburg in Zeeland bezitter is die zoo uitnemen (naar het getuigen van den Konstschilder *Nicolaas Verkolje*) doorwrogt, en konstig uitgevoerd zyn, als ooit *Ger. Dou* gedaan heeft, waar door hy een eeuwigen naam gemaakt heeft.

Beide zyn zy groote Meesters in de Konst geweest, en die elk in het byzonder hunne voorwerpen natuurlyk hebben weten te verbeelden. Maar ook is het te beklagen dat zulke groote Mannen in de Konst niet hebben toe geleid tot het verbeelden van waardiger voorwerpen, wat prys zou groot genoeg geweest zyn om de zelve te betalen?

De Historyschryvers die de gebeurde zaken aan de geheugenisse der volgende eeuwen schakelen, leveren ons menigte van grootmoedige bedryven, en gedachteniswaardige gevallen op, welke verdienen dat de grootste Konstenaars hun vleit, en konstpenceel daar op afflooven. By voorbeeld, verbeeld u eens *Zenobia* Koninginne van Asia, daar zy met haar twee Zonen, gevangen te Rome gevoert, den Zegewagen van *Aurelianus* moet

moet verzellen, om de menigerhande gemoetsdriften die in zulk een vertooning zig opdoen. De moet des Triumfeerders: *Zenobiaas* ftantvastig en onverzetenbaar gemoet, in haar wisselvallig lot, waar van zy al voorens gezegt had, dat zy daar in niet konde overwonnen worden: de beweeglykheid der genen welke haar ongeval bejammeren: Anderen zyn'er weer die haar val met een grimlag beschouwen, wanende dat de luister der verwinning als erfpagt Rome alleen toekomt.

Of *Martius Coriolanus*, daar zyn Vrouw en Moeder (bewogen door 't gekerm en de tranen der Romaninnen) hem te voetvallende smeeken, dat hy dog het verwoesten dier Stad en volk staken wil; en daar tegens over *Martius* in dien toestand, dat hy niet weet tot welken kant, of tot zyn staatzugtig voornemen of tot het verzoek van zyn Vrouw en Moeder, hy overhellen wil.

De Schilder kan zig daar in ook een ander tydftip voorstellen, of verbeelden (als by voorbeeld daar de Dichter zeyt:

Hy heft zyn Moeder op, omarmt zyn Vrouw....)

zyn grootmoedig voornemen in zyn krachtigste drift gestuit. In afstand buiten de Legertent van den Veltoversten, kan men ook Roomfche Kerkmeesters en Priesters, (het gezantschap dat hy gehoor weigerde, en't geen een wezentlyk deel van de kenbaarheid van die Historie helpt uitmaken) vertoon, als verlangende wat uitslag de voorspraak van *Volumnia* en *Virginia* tot behoudenis der Stad geven zal, en Rome in't blaau verschiet.

Of verbeeld *Berenice*, daar zy door last van den Roomfchen Raad geboden het Vorstelyk Hof

te verlaten, van Titus Vespasianus afscheit neemt. Daar in de kragtige Hartstocht van liefde zig ver- toont, op het punt van scheiden, en hoe Titus he- nen gaande zyne gemoetsdrift, en tranen, stry- dende tegen de Vorstelyke grootmoedigheid, voor het Hofgezin tragt te verbergen.

Strekt de genegenheid van den konstoeffenaar tot het bewerken van een woeliger tafereel, hy verbeelde *Eteokles* en *Polinices*, Zonen van *Edipus* Koning van Theben, uit *Jokasta* geboren, met de degens in hun vuist, twistende over 't Ryksbe- wint, en geeft agt op de hevige drift van toorn en wraakzugt in de wezenstrekken en 't gantsche ge- laat. Aan den anderen kant de bezorgtheid van 't Hofgezin om het woeden te stuiten, en onder dat gewoel *Antigone* met *Jokasta* haar moeder, zoekende hare Zonen tot stilte te brengen met duste smeeken:

*Ach, Polinices daagt ge uw' broeder uit ten stryd!
Laat u door 't schreijen van Antigone bewegen;*

*Myn Zoon, omarm, omarm uw' Broeder, en
verblyd*

*Uw' droeve Moeder; stort zyn bloed niet door uw'
degen.*

*Kom, kom Eteokles voldoe uw' woord en plicht:
Vergun me dat ik weêr twee Zonen mag verëenen.*

De Konstenaar kan het tafereel voorts vullen met het vertoonen van een Koninglyk Paleis, en by- voegzelen die zulke Historische verbeeldingen grootsheid en luister byzetten; wanneer zy volgens de Konst tot redding en welstand van de beelden geschikt worden. En om een denkbeeld van de verschillige gemoetsdriften in zulk een voorval te bevatten, wil ik den weet- en leergierigen raden met aandacht, voor hy 't penceel in de hand neemt,

neemt, het treurspel door *Racine* berymt te doorlezen.

Of heeft een Konstschilder lust tot verbeeldingen die van een stilder aart zyn, en waar in de gemoetsdriften zoo kragtig niet doorsteken, hy maale op zyn tafereel den Macedoner waereldvorst, daar hy aan *Apelles* tot belooning voor zyn konstwerk zyn geliefde *Campaspe* schenkt. Hy verbeelde *Alexander* als den voornaamsten persoon in 't midden van 't stuk, *Apelles* nevens hem, die hy zyn schoone aanbied, houdende met zyn linkerhand de rechterhand van *Apelles*, en wyzende met de andere op *Campaspe*, die op een prachtige zetel gezeten, verbaast over dit vreemd voorval *Apelles* aanziet, die zig voor over bukt, en *Alexander* met een eerbiedig en neêrgeflagen wezen zyne dankbaarheid voor het waardig geschenk te kennen geeft.

Zeker een zeltzaam voorval; dog ik wil het den Lezer te rade geven, wie van beide, of *Alexander*, of *Apelles* best by dezen handel gestaan hebben? immers dit is 'er van, dat de meeste Konstschilders thans liever zouden willen dat hun Konstwerk met harde Ducatons geloont wierd, dan met een half-flete Hofpop.

Dog dit overgeslagen zeggen wy, om den afgebroken draad van onze redenvoering weer t'zamen te knoopen:

Indien nu zulke of diergelyke verbeeldenswaardige gevallen (gelyk 'er bymenigte in de oudtydse schryvers zyn) met hunnen vereiften zwier, en onderscheiden gemoetsdriften door vaste en kenbare wezenstrekken, door een penceel van zulk vermogen als dat van *Jan Steen*, was afgemaalt, in die uiterste uitvoerigheid en kragt als dat van *Gerard Dou*, en aan elk deel in 't byzonder zoo veel tyd en ge-

dult aangewend was als hy aan zyn tapyten en teenwerk doorgaans besteed heeft: men zou op een tafereel, de Konst, in vele wyzen van schilderen verdeelt, ende volmaaktheid in vele voorwerpen verspreit, in een enkel konstwerk zien te zamen gevloeit.

Maar wat zal ik zeggen? de gaven der Konst zyn zonderling gedeelt. De een bootst de natuur in 't ruuw, de andere in 't net na. Deze verkiest het waardigste, gene het geringste voorwerp der natuur, elk daar zyn drift hem na toeleid, en dat hem best ter hand staat; en die daar van afftapt loopt gevaar van zyn roem te verliezen, even gelyk iemant die niet zwemmen kan, en zig van grond begeeft gevaar loopt.

In de Redenmeesters en Letterwyzen vind men het even dus gestelt. Sommige hebben de gaaf van wel te schryven, andere van wel te spreken. *Afclepius* onder de Argiven, *Demosthenes* onder de Athenienzers, *Eschines* onder die van Rodus, *Cicero* by de Romeinen, waren boven mate welsprekent, dog wilden nimmer hunne *Oratien*, of Redenvoeringen in geschrift over geven, zeggende: *Dat zy de pen niet dorsten vertrouwen den roem dien zy door hunne tong verkregen hadden.*

Om weder tot de Konstschilders te keeren, zeggen wy: dat wy niet alleen hebben ondervonden, dat dezelve doorgaans voorwerpen tot hun bespiegelingen gekeurt hebben, die met hun aart over een quamen: maar stemmen ook met *Fr. Junius*: *Dat de kunstenaars hunnen arbeid ontrent zoodanige dingen gelukkiglyk hebben besteed, tot welke zy door een heymelyke toegeneigtheid der natuur wierden geleit, waar van wy't bewys niet veer hoeven te zoeken, maar gereed aan de hand in J. Steen bevestigt zien.*

De

De ouden hebben daar doorgaans agt op genomen, en uit de werken geoordeelt, van wat aart den maker was. *Parrhasius* schilderde doorgaans niet als tafereelen van ontucht, (van welke stukken by *Suetonius* in 't leven van *Tiberius* gemeld word) waar uit hy besloten heeft, dat hy zyn gantsche vuile wyze van leven daar door te kennen gaf. Dog ik wil dit tot geen vaste regel te boek stellen, zoo min als om dat *Androcydes* by zyn *Scylla* de visschen zoo wonder natuurlijk hebbende afgemaakt, hy daarom voor een grooten visvraat gehouden wierd, en de byzondere lust dien hy daar toe hadde, hem te pas gekomen was in 't schilderen van dezelve. 't Welk *Plutarchus* aanhaald *Sympos lib. 4 quæst. 1.* Maar wel, dat onder alle voorwerpen, dat gene, waar op de genegenheid kragtigt werkt, volmaakter dan eenig ander verbeeld word. *Plinius* geeft ons daar een zoet voorbeeld tot bestempeling van 't geen wy zeggen aan de hand in zyn XXI Boek daar hy zegt: *Pausanias* verliest zynde op *Glycera* heeft een schildery naar gelaten die *Stephanoplocos*, dat is, kransvlegteresse genaamt wierd, en om dat hy de zelve met een zonderlinge toegencigtheid tot *Glycera* had gemaakt, zoo geviel dit elk, en werd onder alle zyne konstwerken het beste gekeurt, en hoog geroemt.

Dewyl het dan dus gelegen is, dat door de verschillende neigingen, deze op dit, gene op wat anders doelt, en dat het geen van iemand uit een natuurlyke geneigtheid verrigt word, 't best gedaan word; zoo willen wy (als gezeit is) ons daar niet tegen zetten, willen alleen de schilderjeugt die het nog onverschillig is, tot wat voorwerpen zy zig wend, en nog niet door gewoonte aan geringe dingen verflaapt is, raden, zig tot waardige

dige bespiegelingen te gewinnen, naar het voorbeeld van *Aristoteles*, die niet afhiel van *Protogenes* aan te manen dat hy de daden van den Groóten *Alexander* zoude afmalen; ten aanzien van de eeuwigduurende roem dezer dingen, enz.

Of eindelyk willen wy aanpryzen Bybelsche geschiedenissen die menigvuldig in getal menigerhande keurstoffen opleveren, als aan de menigvuldige geschilderde en in print verbeelde tafereelen te zien is: inzonderheid het nieuwe Testament, daar een Konstschilder een open veld vind om in te weiden, en uit te keuren zulke voorwerpen waar aan hy toonen kan wat zyn penceel in de Konst vermag, zoo ontrent de Historien, als de natuurlyke verbeeldingen van den veranderlyken aart der tydstonden van den dag en nagt, welke naar mate der verschillige ligten de voorwerpen met verandering van koleuren temperen; een waarneming dienstig om aan te duiden op wat tydstonde zulks 't geen de konstenaar verbeeld is voorgevallen. Of lust hem grazige valeijen, Landschappen, stille wateren, onstuimige Zeen, Bergen met groen bewosse kruinen, die hoe verder hoe meer door de tusschen lugt als met een blauw floers bedekt worden te verbeelden, daar 's keur t'over. Of dunne wolken waar in de voorwerpen allengs door verdikking of afstand verflaauwen. Als in opzigt van dit laatste de Hemelvaart van Christus; waar aan ik gedenkende, teffens ook gedenk aan die fraaije gelykenis die een Dordrechtse Dichter daar op gemaakt heeft, waar door hy met zyn pen, als door verven, het verdwynen van den Heiland *Jesus* uit het oog van zyne jongeren dus affchildert:

*Gelyk een Adelaar zyn wieken
Met vreugde klapt, wanneer hy 't licht*

Der

*Der Zonne met een hel gezicht ,
 Ziet in het nugtere oosten kriecken ,
 Dat moedig naar het zuiden klimt ,
 Wyl hem door de uitgespreide schachten
 De zonnestraal in de ooggen glimt .
 Hy vliegt het naa met snelle krachten .
 Tot hy allengs al klynnner schynt .
 En eind'lyk voor ons oog verdwynt .*

In een andere Redenvoering zullen wy ter proef brengen wat de leiding vermag ontrent zulken die van een lagen geest zyn, en of die door deftige voorbeelden aangespoort bekwaam gemaakt konnen worden tot groote ondernemingen in de Konst.

B E R E C H T .

Tot dienst van den Lezer hebben wy hier agter aan gevoegt een NAAMLYST der KONST-SCHILDERS en Aanwyzing tot byzondere zaaklykheden de Konst betreffende: geestige Antwoorden, potseryen enz. in de levensbedryven der Konstschilders aangemerkt, in dit eerste Deel: als ook een NAAMROL van de Beeltenissen der Schilders, gelyk de zelve volgens de letteren A B C, en de Bladwyzing volgen, en van de byzondere platen; dienende inzonderheid voor de Boekbinders, om de zelve op hare regte plaats in te voegen.

NAAM.

N A A M L Y S T

DER

Schilders en Schildereffen.

<i>A.</i>		<i>Bol (Ferdinandus).</i>	301	
<i>A</i>	<i>Chtschellinks (Lucas).</i>	<i>Borghl, (Henrik vander) de</i>	115	
	217	<i>oude.</i>	115	
	<i>Aelst (Evert van).</i>	228	<i>Boffaert (Thomas Wille-</i>	357
	<i>Aelst (Willem van).</i>	228	<i>borts).</i>	357
	<i>Alflood (Daniel van).</i>	222	<i>Bramer (Leonard).</i>	164
	<i>Antonisze (Kornelis).</i>	22	<i>Bray (Jakob de).</i>	176
	<i>Artois (Jacques van).</i>	368	<i>Bray (Salomon de).</i>	175
	<i>Arvelt (Andries van).</i>	217	<i>Breenberg (Bartolomeus).</i>	369
	<i>Afch (Pieter Janze van).</i>	235	<i>Brentel (Frederik).</i>	222
			<i>Breugel (Joan).</i>	85
	<i>B.</i>		<i>Bronkborst (Jan van).</i>	231
	<i>Babuer (Theodoor).</i>	221	<i>Bronkborst (Pieter).</i>	135
	<i>Bailii (David).</i>	118	<i>Brouwer (Adriaan).</i>	318
	<i>Bakkereel (Gillis en Gui-</i>	218	<i>Bruggen (Henrik ter).</i>	133
<i>liam).</i>	218	<i>Brun (Augustyn).</i>	222	
<i>Bakker (Jakob).</i>	336	<i>Bylert (Joan).</i>	235	
<i>Balen (Henrik van).</i>	81	<i>C.</i>		
<i>Bartels (Gerret).</i>	220	<i>Champanje (Philips de).</i>	223	
<i>Bega (Kornelis).</i>	349	<i>Coixi (Michiel).</i>	25	
<i>Bemmel (Willem van).</i>	343	<i>Coffiers (Johannis).</i>	235	
<i>Berckman (Henrik).</i>	158	<i>Crabeth (Dirk).</i>	26	
<i>Bie (Adriaan de).</i>	152	<i>Crabeth (Wouter).</i>	26	
<i>Biezelingen (Chriftiaan</i>	122	<i>D.</i>		
<i>Janze van).</i>	122	<i>Dac (Joan).</i>	34	
<i>Bloemaart (Abraham).</i>	43	<i>Delff (Jakob Willemfz).</i>	61	
<i>Bloemaart (Adriaan).</i>	44	<i>Delff (Kornelis).</i>	61	
<i>Bloemaart (Hendrik).</i>	44		<i>Delff</i>	
<i>Bloemaart (Kornelis).</i>	45			
<i>Blok (Daniel).</i>	88			

N A A M L Y S T.

<i>Delf</i> (<i>Rochus</i>). 61 <i>Delf</i> (<i>Willem</i>). 61 <i>Del Mont</i> (<i>Deodatus</i>). 96 <i>Deneyn</i> (<i>Pieter Pietersz</i>). 172 <i>Diepenbeek</i> (<i>Abraham van</i>). 289 <i>Druiveslein</i> (<i>Aart Janze</i>) 60 <i>Dyk</i> (<i>Antoni van</i>). 179 E. <i>Egmont</i> (<i>Justus van</i>). 223 <i>Elsbaimer</i> (<i>Adam</i>). 52 <i>Emelraad</i>. 356 <i>Erasmus</i> (<i>Desiderius</i>). 17 <i>Erpard</i> (<i>Karel</i>). 296 <i>Es</i> (<i>Jakob van</i>). 217 F. <i>Feddes</i> (<i>Pieter</i>). 132 <i>Fouchier</i> (<i>Bartram de</i>). 338 <i>Francart</i> (<i>Jacques</i>). 162 <i>Francois</i> (<i>Lucas</i>). 55 <i>Francois</i>, (<i>Peeter</i>) <i>Lucasz</i>. 253 <i>Franks</i> (<i>Sebastiaan</i>). 51 <i>Franzsz</i> (<i>Pieter</i>). 42 G. <i>Gaud</i> (<i>Hendrik</i>). 55 <i>Geest</i> (<i>Jakobus de</i>). 220 <i>Geest</i> (<i>Wybrand de</i>). 147 <i>Gentilesco</i> (<i>Horatius</i>). 80 <i>Godewyk</i> (<i>Margarita</i>). 316 <i>Goijen</i> (<i>Jan Josephszoon van</i>). 170 <i>Graasbeek</i> (<i>Joost van</i>). 333	H. <i>Haan</i> (<i>David de</i>). 222 <i>Hals</i> (<i>Dirk</i>). 92 <i>Hals</i> (<i>Frans</i>). 90 <i>Hals</i> (<i>Herman</i>). 95 <i>Heem</i> (<i>David Davidzede</i>). 210 <i>Heem</i> (<i>Joan de</i>). 209 <i>Heil</i> (<i>Daniel van</i>). 236 <i>Heil</i> (<i>Jan Baptist van</i>). 344 <i>Heyden</i> (<i>Jakob vander</i>). 222 <i>Hoek</i> (<i>Jan van</i>). 78 <i>Hoek</i> (<i>Robert van</i>). 345 <i>Hoey</i> (<i>Jan de</i>). 23 <i>Hofman</i> (<i>Samuel</i>). 77 <i>Holsman</i> (<i>Hans</i>). 222 <i>Honthorst</i> (<i>Gerard</i>). 149 <i>Hoogstraten</i> (<i>Dirk van</i>). 159 I. <i>Jakobsz</i> (<i>Hubrecht</i>). 178 <i>Janszen</i> (<i>Abraham</i>). 79 <i>Janszen</i> (<i>Pieter</i>). 356 <i>Jordaans</i> (<i>Faques</i>). 154 <i>Jorisz</i> (<i>David</i>). 21 K. <i>Kamphuisen</i> (<i>Dirk Rafelsz</i>). 123 <i>Keerings</i> (<i>Alexander</i>). 130 <i>Klerk</i> (<i>Henrik de</i>). 221 <i>Knufster</i> (<i>Nicolaes</i>). 233 <i>Koeberger</i> (<i>Wencelaus</i>). 115 <i>Koning</i> (<i>Salomon</i>). 344 <i>Koogen</i> (<i>Leendert vander</i>). 350 <i>Kool</i> (<i>Laurens van</i>). 31 Kou-

N A A M L Y S T

<i>Kouwenberch</i> (<i>Kristiaan van</i>) 236 <i>Krayer</i> (<i>Gasper de</i>). 123 <i>Kuffeus</i> (<i>Kornelis Tsbrantse</i>). 30 <i>Kuik</i>, (<i>Fan van</i>) <i>Wouterszoon</i>. 49 <i>Kuil</i> (<i>Gysbert vander</i>). 33 <i>Kuip</i> (<i>Aalbert</i>). 248 <i>Kuip</i> (<i>Jakob Gerretze</i>). 237 } L. <i>Laar</i>, (<i>Pieter van</i>) anders <i>Bamboots</i>. 359 <i>Lanen</i> (<i>Kristoffel en Jakob vander</i>). 221 <i>Lastman</i> (<i>Pieter</i>). 97 <i>Lievensz</i> (<i>Fan</i>). 296 <i>Linschoten</i> (<i>Adriaan van</i>). 145 <i>Lis</i> (<i>Fan anders Pan</i>). 205 <i>Lis</i> (<i>Joan vander</i>). 129 <i>Loon</i> (<i>Pieter van</i>). 216 <i>Loon</i> (<i>Theodoor van</i>). 189 <i>Lucasz</i> (<i>Peeter Francois</i>). 253 <i>Luik</i> (<i>Dammori van</i>). 288 M. <i>Mabue</i> (<i>Guiliam</i>). 221 <i>Mander</i>, (<i>Karel van</i>) <i>Karelszoon</i>. 251 <i>Marcelis</i> (<i>Otto</i>). 357 <i>Mattys</i> (<i>Abraham</i>). 222 <i>Mierevelt</i> (<i>Michiel Janze</i>). 46 <i>Mierevelt</i> (<i>Pieter</i>). 163 <i>Molyn</i> (<i>Pieter</i>). 215 <i>Momper</i> (<i>Judocus de</i>). 188	<i>Monniks</i>, of <i>Monix</i>. 275 <i>Moreelse</i> (<i>Paulus</i>). 49 <i>Mytens</i> (<i>Daniel</i>). 189 <i>Mytens</i> (<i>Johannes</i>). 356 N. <i>Neefs</i> (<i>Pieter</i>). 221 <i>Nicolai</i> (<i>Isaak</i>). 36 <i>Nieulandt</i> (<i>Guiliam</i>). 121 <i>Nieulant</i> (<i>Adriaan</i>). 42 O. <i>Oort</i> (<i>Adam van</i>). 37 <i>Orley</i> (<i>Bernard van</i>). 24 <i>Orly</i> (<i>Leonard van</i>). 288 <i>Ostade</i> (<i>Adriaan van</i>). 347 <i>Ostade</i> (<i>Izaak van</i>). 347 <i>Ovens</i> (<i>Juriaan</i>). 273 P <i>Parcelles</i> (<i>Johan</i>). 213 <i>Parcelles</i> (<i>Julius</i>). 213 <i>Paudis</i>. 273 <i>Pepyn</i> (<i>Marten</i>). 78 <i>Pinas</i> (<i>Jakob</i>). 214 <i>Pinas</i> (<i>Fan</i>). 214 <i>Plas</i> (<i>Pieter vande</i>). 219 <i>Poelenburg</i> (<i>Kornelis</i>). 128 <i>Potma</i> (<i>Jakobus</i>). 149 <i>Primo</i> (<i>Ludowicus anders Louis</i>). 253 Q. <i>Quellinus</i> (<i>Erasmus</i>). 291

R.

N A A M L Y S T

R.

<i>Rabuer (Theodoor).</i>	221
<i>Ravefeyn (Johannes van).</i>	188
<i>Rbeni (Remigius van).</i>	216
<i>Rogman (Roelant).</i>	173
<i>Rombouts (Theodoor).</i>	174
<i>Rubbens (Petrus Paulus).</i>	62
<i>Rykaard (Marten).</i>	217
<i>Ryn (Rembrant van).</i>	254
<i>Ry (Pieter Dankers de).</i>	250
<i>Ryfen (Warnard van).</i>	129

S.

<i>Salart (Anthoni).</i>	221
<i>Sandraart (Jakob).</i>	291
<i>Sandrart (Joachim).</i>	276
<i>Savry (Jakob).</i>	56
<i>Savry (Roelant).</i>	56
<i>Schoten (Joris van).</i>	130
<i>Schovarts (Christoffel).</i>	153
<i>Schut (Kornelis).</i>	77
<i>Schuurmans (Anna Maria).</i>	313
<i>Snayers (Pieter).</i>	150
<i>Snellinks (Johannes).</i>	35
<i>Snyers (Francois).</i>	84
<i>Soutman (Pieter).</i>	76
<i>Spelt (Adriaan vander).</i>	34
<i>Stalbemt (Adriaan).</i>	87
<i>Stevens (Antony Palamedesz).</i>	304
<i>Stevens (Palamedes Palamedesz).</i>	303
<i>Stokade (Nikolaas de Helt).</i>	364

T.

<i>Teniers, (David) de jonge.</i>	345
<i>Teniers, (David) de oude.</i>	114
<i>Thoman (Jakob Ernestus).</i>	132
<i>Thomas (Jan).</i>	290
<i>Tilburg (Egidius van).</i>	222
<i>Tomberg (Willem).</i>	30
<i>Torrentius (Johan).</i>	137
<i>Tulden (Theodoor van).</i>	290
<i>Tybout (Willem).</i>	30

V.

<i>Uden (Lukas van).</i>	158
<i>Utrecht (Adriaan van).</i>	177
<i>Vadder (Lowys de).</i>	216
<i>Valkert (Warnard van den).</i>	215
<i>Valk (Pieter de).</i>	120
<i>Veen (Octavio van).</i>	38
<i>Velde (Esaias vanden).</i>	275
<i>Velde (Jan vanden).</i>	275
<i>Velde (Willem van den).</i>	354
<i>Venne (Adriaan vander).</i>	136
<i>Verhaegt (Tobias).</i>	45
<i>Verhaest (Aart).</i>	33
<i>Vertangen (Daniel).</i>	129
<i>Verwilt (Francois).</i>	129
<i>Vliet (Henrik van).</i>	121
<i>Vliet (Willem van der).</i>	121
<i>Vos (Kornelis de).</i>	188
<i>Vosmeer (Jakob Woutersz).</i>	118
<i>Vos</i>	

N A A M L Y S T

<i>Vos</i> (<i>Paulus de</i>).	291	<i>Willigen</i> (<i>Pieter vander</i>).	
<i>Vos</i> (<i>Simon de</i>).	235		287
<i>Vrye</i> (<i>Dirk de</i>).	34	<i>Witt</i> (<i>Emanuel de</i>).	282
		<i>Wolfart</i> (<i>Artus</i>).	189
<i>W.</i>		<i>Wulfbagen</i> (<i>Frans</i>).	273
 		<i>Z.</i>	
<i>Waal</i> (<i>Fan de</i>).	42		
<i>Waal</i> (<i>Kornelis de</i>).	153	<i>Zachteven</i> (<i>Herman</i>).	340
<i>Waal</i> (<i>Lukas de</i>).	146	<i>Zachteven</i> (<i>Kornelis</i>).	342
<i>Wilde</i> (<i>J. de</i>).	149	<i>Zaenredam</i> (<i>Pieter</i>).	174
<i>Wildens</i> (<i>Joannes</i>).	218	<i>Zegers</i> (<i>Daniel</i>).	140
<i>Willaerts</i> (<i>Abraham</i>).	368	<i>Zuftermans</i> (<i>Jufus</i>).	291
<i>Willaerts</i> (<i>Adam</i>).	60		

E Y N D E.

LYST

LYST der voornaamste zaken en byzonderheden
in dit eerste Deel van den *Schouburgh der Konst-
schilders* beschreven; om alles op zyn plaats te
kunnen vinden.

- I**N hoe grooten agting en waarden de Schilderkonst oudtyts by Grieken geschat wierd. 2. 3
- Wie al van overoude tyden af over de Schilderkonst en der zelve oeffenaars geschreven hebben. 3. 4. 5
- De Reden welke de Schryver hebben aangespoort tot den aanvang van dit Boek. 7
- Op wat wyze de Schryver de levensbeschryving der Konstschilders, aan die van *K. v. Mander* schakelt. 10. 11
- Voorbeelden van Schilders welke langzaam en vaardig hebben geschildert. 165. 166
- De Penceeltrekfryt tusschen Apelles en Praxiteles, en een dergelyk tusschen Ant. van Dyk en Fr. Hals. 89. 90
- Wedspel tusschen Knipbergen, J. v. Gojen en J. Perfelles. 166. 167
- Vremde wyzen van teekenen by gelegentheid van een geestig voorval met *la Fage* beschreven. 168. 169
- Hoe een Konstschilder zekerder gaat in zyne verbeeldingen wanneer hy in een zelve geval Historyschryvers, dan de Dichters volgt, en de reden waarom. 203. 204
- Schilderkonst; hoe door Oorlogen en Inlandsche beroerten gedrukt. 41. 42
- Hoedanig de Konstschilders oulings by de grootste Waereltvorsten zyn geacht geweest. 238. 239
- Hoe door de Keizer Maximiliaan geadelt, en by wat gelegentheid, aangewezen. 240
- Hoe de Gilden en Broederschappen oudtyts de een of ander heilig toegevoegt werd, aan de welke zy op gezette tyden Godsdienstig plechtigheden bewezen. 241
- Het konstgenootschap van St. Lucas te Dordregt opgerecht 1642; en door wie. 238
- Geestig voorval wanneer de Keurvorst van Beyeren tot Antwerpen op de Konstkamer onthaalt wierd, beschreven. 246. 247. 248
- M Mierevelt verkrygt door zyn Konst van Hertog Albertus, in de hevigste vervolging vryheid van Godsdienst. 47
- Gevaarlyk geval van Dirk van Hoogstraten in Duitsland. 160. 161
- Jan van Kuik Wouterze, werd om de belydenis van zyn geloof verbrant. 51
- Uil, kwaad voorteecken voor Kamphuizen. 125
- Beteekenis van 't woort Tyrann. 83
- Hoedanig onder de Heidenen de Offerdieren wierden gekranst wanneer de zelve voor den outaar gestelt, of ter slachtinge geleid wierden. 99
- Offerstier moest wit wezen die voor Hemelgoden geslacht wierden, en pikzwart

- wanneer de zelve aan een onderaardsche Godheid geoffert werd. 100
- Een zwyn wierd aan *Venus* op de Bruiloften om de voortteeling te begunstigen, aan *Ceres* om dat zy de akkers niet omvroeten zouden geoffert, een zogende Bigge aan de Grensgod *Terminus*, en aan *Jupiter* een zwyn, schaap en stier, alle vyf jaren. 109. 110
- Aan de Tuingod *Priapus* wierd jaarlyks een Ezel, en de ingewanden aan *Vesta* geoffert. 110
- Menschslachting op de Feestdag van *Saturnus*, ontsproten uit misduiding van het Orakel. item.
- Aan *Bachus*, wierd een Ram of Bok geoffert, en de rede waarom. 111
- Alle de gereedschappen Slachtbyl, Messen, Schotelten, Kroezen, Wierookkandelaar, de Kiekenkevie, Wichelstaf, Altaar en Tempelcierfelen, en wat voorts tot den toefstel der Heidensche offerhande behoorde, beschreven en in print vertoont. 104. &c.
- De Feestdagen van *Mars* en *Venus* wierden van de mannen in vrouwen gewaat, en van de vrouwen in mannen kleederen geviert. 305 en de reden waarom. 306
- Menigerhande verbeeldingen van *Jupiter*, *Venus*, *Diana*, *Mercurius* enz. aangewezen. 307. 308. 309. 310
- Fabel van *Pan* en *Seringa* verklaart. 157
- Wie *Pomona*, *Vertumnus* 80 *Amarillis*, *Andromeda* en *Faëton* was 206. zyn val in vaerzen afgeschetst door J. v. Vondel, en L. Rotgans. 207
- Dryvoetschragen; wat gebruik de zelve hadden, haar gedaanten aangewezen op een penning van Vitellius, Antoninus en M. Lepidus. 143
- Altaar van Hoornen door *Apollo* te Dedos gebout, geestig op de mannen toegest. 108
- 't Kleederscheuren by de oude Hebreën in gebruik. Om welke rede, en op wat onderscheiden weizen 't zelve geschieden, aangetoont. 101
- Oudtydsche wyze van Dooden begraven zoo by Joden als Heidenen, nevens de verschelinge omzwachtelingen der Lyken, uit oude bestempelingen betoogt, en door een printverbeelding vertoont 189. 190. 191. 192
- Aanwyzing der mislagen begaan in 't verbeelden van het Kruis van Christus. 193. 194. 195
- En in de wyze van het zelve te dragen. 196
- Dat ook de Booswichten die met Christus gekruist wierden, ook een opschrift der beschuldige boven hun hoofd gehad hebben, betoogt. 197
- Bericht ontrent de gedaanten der Graffteden. 199. 200
- De herkomst der Graffschriften, en tot wat einden de zelve in gebruik zyn gekomen, aangewezen 200. 201
- Aan de vinding van 't Heilig Kruis door Helena weinig geloof toegeschreven. 279
- ook het verhaal van Longinus,

- nus, die de zyde van Christus met een speer doorsteken heeft, tegen gesproken. 281
 Wat *Lala* van Cycicus, *Mariette Tintoret*, *Propertia*, *Claudia Stella*, *Sappho*, *Aspasia*, *Teano* van Creta, en *Arete* berucht gemaakt heeft. 311.
 312. 313
 Potfige bedryven van Adr. Brouwer. 325. 326. 327
 Is tweemaal begraven. 332
 Kluchtspel van *Bamboots* te Rome voorgevallen beschreven. 361. 362
 Geestig Huwlyks verzoek van een Juffrouw aan de Konstschilder vander Koogen potfig afgeslagen. 351
 Geestige wyze van de laatste afscheitkus van Bega aan zyn beminde. 349
 Dionysius rooft uit spotterny de goude mantel van *Jupiter Olympius*. 305
 Potfig bedryf ontrent Fr. Hals gepleegt. 93
 't Kluchtspel van Adam en Eva door Rembrant gestoort. 256
 Belachlyk byvoegzel agter de Beeltenis van Kleopatra geschildert. 103
 Stekelig antwoord van *Rasael* tegens *Mich. Angelo*, en van *M. Angelo* tegens de Paus. 78
 Grootmoedig antwoord van Rubbens aan *Jan Duc de Bragance*. 69
 Geestig antwoord van Ant v. Dyk aan de Koningin van Engeland. 187
 Van Rubbens aan de *Alchemist Brendel*. 73
 Van een Beeldsnyder aan zyn Biegtpaap. 127
 Van een Satyr aan zyn huiswaart. 157
 Van een Schilder als hem een tafereel van St. Lucas ver- toont werd. 293
 Potfig antwoord van A. Brouwer aan zyn huiswaart. 125
 Slecht antwoord van Adr. van Linschoten aan een Predi- kant. 146
 En van Em. de Wit aan de *Consul* van de Koning van Denemarken en aan *G. Laires*. 284
 Hoe het *Tydstip* in een Histo- rie van de Schilders moet waargenomen worden. 365
 En de mislagen daar ontrent begaan door verscheiden voorbeelden aangewezen. item.
 Hoe, zoo iemand met nut na 't naakte leven teekenen wil, hy zig voor af moet oef- fenen naar teekeningen en pleister van de beste mee- sters; zoo om de spieren der menschen lichamen als het schoonste van het schoone te kunnen onderscheiden. Wort ook een zekeren weg aangewezen om de ge- moedsdriften door vaste kentrekken in der menschen wezens te verbeelden. 263.
 264. 265. 266
 Hoe dat sommige Schilders even als de Dichters waardige en grootse voorwerpen, andere weer het veragte, of enkel potferyen hebben verbeelt met voorbeelden betoogt. 372. 373
 En eindelyk de Schilderjeugt tot het pryffelykste aan- spoort. 379

N A A M R O L

Van de Beeltenissen der

Konstschilders en Schildereffen.

In het I. Deel.

Plaat A Pag. 16.

DESID. ERASMUS. DAV. JORIS. JOHAN SNELLINGS.

Plaat B Pag. 26.

DIRK EN WOUTER CRABET.

Plaat C Pag. 44.

ABR. BLOEMAART. AD. ELSHAIMER. AD. VAN OORT.

Plaat D Pag. 62.

P. P. RUBBENS. HENDR. VAN BALEN. ROEL. SAVRY.

Plaat E Pag. 84.

FR. SNYDERS. JAN BREUGEL. KORN. SCHUT.

Plaat F Pag. 90.

FR. HALS. WENSL. KOEBERGEN. LUC. VAN UDEN.
WYBR. DE GEEST.

Plaat G Pag. 128.

KORN. POELENBURG. DAN. SEGERS. J. TORENTIUS.
P. VALK.

Plaat H Pag. 154.

JAQUES JORDAANS. JAN VAN GOIJEN.

Plaat I Pag. 164.

L. BRAMER. DIRK. V. HOOGSTRATEN. SALOM. DE BRAY.

Plaat K Pag. 183.

ANT. VAN DYK. JAN DE HEEM.

Plaat L Pag. 225.

PHIL. CHAMPANJE. P. J. V. ASCH. JAN V. BRONKHORST.

Plaat M Pag. 272.

ANN. MARIA SCHUURMANS. JAK. BAKKER. REMBRANT.

Plaat N Pag. 294.

JAN LIEVENS. PALAMEDES. ERASM. QUELLINUS.

Plaat O Pag. 326.

ADR. BROUWER. JURJ. OVENS. KORN. BEGA.

Plaat P Pag. 342.

HERM. EN KORN. ZACHTLEVEN. DAV. TENIERS
Plaat

Plaat Q Pag. 348.

ADRIAAN VAN OSTADE.

Plaat R Pag. 358.

OTT. MARCELIS. PIET. V. LAAR. NIKOL. DE
HELT STOKADE.

Pag. 104.

Alle de gereedschappen, Slachtbyl, Vilmessen,
Kroezen, enz. van de Heidenen in hun Offerdienst
gebruikt, in Print vertoont.

Pag. 258.

Printverbeelding van de mannen van Emaus.

E Y N D E.

SPECIAL	85-B
ND	829
652	V.1
H83	
1753	
C.1	
V.1	

